George Sand
•
Paul
de Musset

Ea și El
•
El și Ea

Editura Eminescu

GEORGE SAND

♦

PAUL DE MUSSET

Ea şi el

♦

El şi ea

146

Traducere de Anca Fuerea-Christodorescu

EDITURA EMINESCU
1978

Cuprins

George Sand Ea şi el _____ 5
I _____ 13
II _____ 30
III _____ 42
IV _____ 52
V _____ 61
VI _____ 74
VII _____ 87
VIII _____ 104
IX _____ 115
X _____ 127
XI _____ 139
XII _____ 153
XIII _____ 167
XIV _____ 178
Paul de Musset El şi ea _____ 183
I _____ 185
II _____ 193
III _____ 199
IV _____ 203
V _____ 209
VI _____ 214
I _____ 218
VIII _____ 225
IX _____ 230
X _____ 240
XI _____ 243
XII _____ 249
XIII _____ 261
XIV _____ 265

XV _____ 273
XVI _____ 279
XVII _____ 285
XVIII _____ 288

George Sand

EA ŞI EL

Domnişoarei Jacques.

„Draga mea Thérèse, din moment ce-mi îngădui să-ți spun pe nume, află o veste de seamă pentru *lumea celor cu har,* cum zice amicul Bernard. Ei, dar bag de seamă că *har* rimează cu *Bernard!* În rest, ceea ce-ți voi spune nu rimează[1] cu nimic.

Imaginează-ți că ieri, după ce te-am plictisit cu vizita mea, mă întorc acasă şi dau peste un «milord englez»... Sau poate că nu e un milord; dar categoric este un englez, care îmi zice într-o franceză aproximativă:

— Sunteți pictor?

— Yes, milord.

— Pictați obrazul?

— Yes, milord.

— Şi mâinile?

— Yes, milord; şi picioarele.

— Bune?

— Foarte bune!

— Ah! Sunt sigur!... Ei bine, vreți să faceți portretul de la mine?

— De la dumneavoastră?

— De ce nu?

Acest «de ce nu» fu rostit cu atâta candoare, încât am încetat să-l mai consider un imbecil, cu atât mai mult cu cât acest fiu al Albionului este un bărbat splendid. Capul unui Antinous pe umerii... pe umerii unui englez; tipul grecesc din epoca clasică aşezat pe un bust puțin cam bizar

[1] *N'a ni rime, ni raison.* Joc de cuvinte intraductibil: *rimer* = a rima, iar *n'avoir ni rime, ni raison* = a nu avea nici cap, nici coadă (fr.)

îmbrăcat şi purtând o cravată după britanica *fashion*[2].

— Pe legea mea, i-am spus, sunteți un model frumos, fără îndoială, şi mi-ar plăcea să-mi pozați pentru un studiu; dar nu vă pot face portretul.

— Pentru ce?

— Pentru că nu sunt portretist.

— Ah! Oare în Franța plătiți impozit pentru a practica o anumită specialitate în artă?

— Nu; dar publicul nu ne îngăduie să cumulăm. El vrea să ştie ce etichetă să ne pună, mai ales când suntem tineri; iar de-aş avea – eu, care vă vorbesc şi care sunt foarte tânăr – ghinionul de a vă face un portret reuşit, la următoarea expoziție n-aş mai putea avea succes decât cu portrete; după cum şi dacă v-aş face un portret mediocru, mi s-ar interzice să mă mai încumet vreodată la altele: s-ar decreta că n-am calitățile cerute de meserie şi că am fost un înfumurat lansându-mă în această aventură.

I-am îndrugat englezului meu multe alte prăpăstii – nu ți le mai înşir aici –, care l-au făcut să caşte ochii mari; apoi a început să râdă şi am văzut limpede că argumentele mele îi insuflau cel mai adânc dispreț pentru Franța, dacă nu pentru devotatul dumitale prieten.

— Să vorbim deschis, îmi zise el. Nu-ți place să pictezi portrete.

— Se poate?! Drept cine mă luați? Spuneți mai degrabă că nu îndrăznesc încă să fac portrete, că n-aş şti să fac, având în vedere că: sau e o specialitate care le exclude pe celelalte, sau e perfecțiunea, cum s-ar zice; încununarea talentului. Unii pictori ce nu se pricep la compoziție, pot copia un model cu fidelitate şi meşteşug. Pentru aceştia, succesul e asigurat, mai ales dacă ştiu cât de cât să prezinte modelul sub aspectul său cel mai favorabil, să-l îmbrace şi după cum îi vine bine, şi după ultimă modă; dar când nu eşti decât un amărât de pictor de scene istorice, începător şi pe deasupra şi contestat, aşa cum am eu cinstea să fiu, nu te poți măsura

[2] *Fashion* = modă (engl.).

cu profesioniştii. Vă mărturisesc că niciodată n-am studiat cu conştiinciozitate cutele unui frac sau particularităţile unei fizionomii. Eu sunt un nefericit inventator de atitudini, de tipuri şi de expresii, care toate trebuie să asculte de ideea mea, de visul meu dacă vreţi. Îngăduiţi-mi să vă costumez după cum îmi place şi să vă încadrez într-o compoziţie după cum îmi dictează fantezia... Dar atunci, ascultaţi-mă bine, portretul n-ar mai valora nici doi bani, pentru că n-aţi mai fi dumneavoastră. Nu l-aţi putea oferi nici iubitei, nici – cu atât mai puţin – soţiei. Niciuna, nici cealaltă nu v-ar recunoaşte. Deci nu-mi cereţi acum ceea ce voi putea totuşi să fac într-o bună zi, dacă întâmplător devin Rubens sau Tizian, pentru că atunci voi şti să rămân poet şi creator, îmbrăţişând fără efort şi fără teamă puternica şi majestuoasa realitate. Din nefericire, nu prea am şanse să devin altceva decât un nebun sau un dobitoc. Citiţi articolele domnilor Cutare şi Cutare, care sunt de această părere.

Înţelegi, desigur, Thérèse, că nu i-am spus englezului meu nimic din ceea ce-ţi înşir aici: totdeauna eşti ispitit să-ţi înfloreşti propriile vorbe; dar din tot ceea ce i-am îndrugat pentru a mă scuza că nu sunt portretist, nimic nu mi-a fost mai de folos ca aceste cuvinte: «De ce naiba nu vă adresaţi domnişoarei Jacques?»

El făcu de trei ori *Ah!* după care îmi ceru adresa dumitale şi plecă fără a mai spune o vorbă, lăsându-mă foarte încurcat şi foarte enervat că nu-mi putusem sfârşi disertaţia despre portret; pentru că, ştii, draga mea Thérèse, dacă acest caraghios de englez vine azi la dumneata, după cum îl cred în stare, şi îţi spune şi el tot ce îţi scriu eu acum, adică tot ceea ce nu i-am spus, despre pictorii de duzină şi despre marii maeştri, ce vei crede dumneata despre ingratul de mine?! Că te aşez printre cei dintâi şi că te socotesc capabilă doar de portrete «frumoase», pe gustul tuturor? Ah, draga mea prietenă, dacă ai fi auzit tot ce i-am spus despre dumneata după ce a plecat! Şi doar ştii bine că pentru mine nu eşti domnişoara Jacques care face portrete reuşite, foarte la modă, ci un bărbat superior care s-a deghizat în femeie şi

care, fără să fi pictat vreodată un nud, ghiceşte şi ştie să te facă să ghiceşti trupul întreg şi sufletul întreg într-un bust, după maniera marilor sculptori ai antichității şi a marilor pictori ai Renaşterii. Dar mă opresc; nu-ți place ca oamenii să-şi spună părerea despre dumneata. Te prefaci că iei toate astea drept complimente. Eşti tare orgolioasă, Thérèse.

Sunt profund melancolic astăzi, şi nu ştiu de ce am mâncat tare prost... Niciodată n-am mâncat atât de prost ca acum, de când am o bucătăreasă. Şi pe urmă, nu se mai găseşte tutun bun. Regia te otrăveşte. Şi pe urmă, mi s-au adus nişte cizme noi, care nu-mi vin bine... Şi pe urmă, plouă... Şi pe urmă, şi pe urmă... dar parcă mai ştiu eu? De la un timp, zilele îmi par lungi cât cele de post, nu ți se pare? Nu, dumitale nu ți se pare. Dumneata nu cunoşti această stare, plăcerea care plictiseşte, plictiseala care îmbată, suferința fără nume de care îți vorbeam într-una din seri, în salonaşul liliachiu unde mi-aş dori să mă aflu acum: căci e o lumină îngrozitoare pentru pictat, şi neputând picta, mi-ar face plăcere să te plictisesc cu conversația mea.

Aşadar, nu te voi vedea azi! Ai o familie nesuferită, care te răpeşte prietenilor celor mai încântători! Deci, în seara asta, voi fi obligat să săvârşesc cine ştie ce prostie! Iată roadele bunătății dumitale față de mine, draga, marea mea prietenă. Când nu te văd, nu mai sunt bun de nimic şi trebuie neapărat să fac o trăsnaie, cu riscul de a te scandaliza. Dar, fii liniştită, nu-ți voi povesti cum mi-am petrecut seara.

Prietenul dumitale credincios,
Laurent
11 mai 183...

Domnului Laurent de Fauvel

„În primul rând, dragul meu Laurent, te rog, dacă ții puțin la mine, să nu faci prea des prostii care-ți zdruncină sănătatea. Pe celelalte toate ți le îngădui. Îmi vei cere să-ți dau un exemplu, şi nu-mi va fi deloc uşor; căci în materie de prostii nu prea ştiu multe care nu sunt dăunătoare. Rămâne de văzut ce numeşti dumneata prostii. Dacă te referi la unul

din acele supeuri prelungite despre care îmi vorbeai mai deunăzi, ele te omoară cu zile, şi asta mă îndurerează profund. Dumnezeule, oare unde ți-o fi capul? Distrugi cu nepăsare un talent atât de remarcabil! Dar ştiu că nu-ți plac predicile; de aceea, mă voi mărgini la rugăminți.

Cât despre englezul dumitale, care de fapt e american, a fost chiar acum la mine, şi pentru că nu ne vom vedea nici în seara aceasta şi poate nici mâine, spre marele meu regret, trebuie să-ți spun că ai făcut foarte rău refuzându-l. Ți-ar fi oferit ochii din cap, iar ochii din capul unui american ca Dick Palmer înseamnă multe bancnote, de care ai nevoie tocmai pentru a nu face prostii, adică pentru a nu-ți toca banii la cărți în nădejdea că vei da lovitura, ceea ce nu li se întâmplă niciodată oamenilor cu imaginație, căci aceştia nu ştiu să joace, pierd întotdeauna şi apoi sunt nevoiți să ceară imaginației lor să le plătească datoriile, îndeletnicire pentru care această prințesă nu simte nicio chemare şi pe care n-o acceptă decât mistuind bietul trup în care sălăşluieşte.

Mă consideri destul de prozaică, nu-i aşa? Mi-e egal. De altfel, dacă vom judeca lucrurile dintr-un punct de vedere mai elevat, toate argumentele pe care ni le-ai înfățişat americanului şi mie nu fac nici doi bani. Că nu te pricepi să faci portrete care să entuziasmeze pe burghezi e posibil, ba chiar sigur; dar domnul Palmer nu voia câtuşi de puțin aşa ceva. L-ai luat drept un băcan şi te-ai înşelat. Este un om cu judecată şi cu gust, – un om care se pricepe la pictură şi e încântat de dumneata, îți închipui cum l-am primit! Venise la mine în lipsă de ceva mai bun – mi-am dat eu seama de asta – şi i-am fost recunoscătoare. De aceea l-am consolat, promițându-i că mă voi strădui să te conving să-i faci portretul. Vom mai vorbi de asta poimâine seară, căci l-am poftit pe numitul Palmer să mă ajute să-i pledez cauza şi să-ți smulgă promisiunea.

Deci, dragul meu Laurent, consolează-te cum poți de faptul că nu mă vei vedea două zile. Nu-ți va fi greu, cunoşti atâția oameni cultivați şi eşti primit de lumea cea mai bună. Eu nu sunt decât o pisăloagă bătrână care ține mult la

dumneata, care te imploră să nu te culci târziu noapte de noapte şi care te sfătuieşte să nu faci nici excese, nici abuzuri. N-ai dreptul: geniul obligă!

Prietena dumitale,
Thérèse Jacques”

Domnişoarei Jacques

„Draga mea Thérèse, plec peste două ore într-o plimbare la țară cu contele S... şi cu prințul D... Se pare că vor fi acolo multe femei frumoase şi mult tineret. Îți jur că nu voi face prostii şi nu voi bea şampanie... fără să mă căiesc amarnic! De! Aş fi preferat desigur să mă plimb prin vastul dumitale atelier şi să pălăvrăgesc în salonaşul liliachiu; dar, pentru că te-ai ferecat împreună cu cele o sută de neamuri din provincie, nu vei remarca desigur absența mea nici poimâine: te vei desfăta întreaga seară la auzul accentului anglo-american. Zău? Îl cheamă Dick pe acest simpatic domn Palmer? Eu credeam că Dick este un diminutiv familiar de la Richard! E drept însă că în materie de limbi, cunosc cel mult franceza.

Cât despre portret, să nu mai vorbim de el. Eşti ca o mamă grijulie, draga mea Thérèse, şi te gândeşti la interesele mele mai mult decât la ale dumitale. Deşi ai o clientelă aleasă, ştiu că eşti prea generoasă pentru a fi bogată, iar cele câteva bancnote în plus ar fi mai în siguranță în mâinile dumitale decât într-ale mele. Dumneata ai şti să foloseşti banii, în timp ce eu i-aş toca la cărți, aşa cum bine ai spus-o.

De altfel, niciodată nu m-am ocupat de pictură mai puțin ca acum. Pentru asta sunt necesare două calități, pe care dumneata le ai: concentrarea şi inspirația; pe cea dintâi n-o voi avea niciodată, iar pe cea de-a doua am avut-o. Dar sunt dezgustat de ea ca de o nebună bătrână care m-a istovit purtându-mă razna peste câmpii pe calul ei apocaliptic. Ştiu eu bine ce-mi lipseşte; de nu va fi cu supărare unei ființe înțelepte ca dumneata, n-am trăit încă deajuns, astfel că plec pentru trei sau şapte zile cu doamna Realitate, sub înfățişarea mai multor nimfe din corpul de balet al Operei.

Nădăjduiesc ca la întoarcere să fiu omul de lume cel mai desăvârşit, adică cel mai blazat şi cel mai rezonabil.

Prietenul dumitale,
Laurent“

I

THÉRÈSE ÎNȚELESE FOARTE BINE, din prima clipă, că amarul şi gelozia dictaseră această scrisoare.

„Şi totuşi, îşi spuse ea, nu e îndrăgostit de mine. O, nu, categoric nu va fi niciodată îndrăgostit, iar de mine mai puțin ca de oricare alta.“

Visătoare, tot recitind scrisoarea, Thérèse se întrebă dacă nu se minte singură încercând să se convingă că desele vizite ale lui Laurent nu constituie o primejdie pentru el.

„Dar ce primejdie? îşi spuse ea. Să suferi de pe urma unui capriciu nesatisfăcut? Oare se suferă mult din pricina unui capriciu? Habar n-am. Eu n-am avut niciodatăcapricii!“

Însă pendula arăta ora cinci după amiază. Iar Thérèse, după ce băgă scrisoarea în buzunar, ceru să i se aducă pălăria, dădu zi liberă servitorului, făcu credincioasei sale Catherine o serie de recomandări şi urcă într-o trăsură. După două ore, se întoarse cu o femeie mărunțică şi subțire, puțin adusă de spate şi cu chipul atât de bine ascuns îndărătul unui văl, încât nici măcar birjarul nu izbuti să-l zărească. Se închise în casă cu această persoană misterioasă, şi Catherine le servi o cină dintre cele mai alese. Thérèse se ocupa de invitata ei, care o privea cu atâta înaintare, încât nu izbutea să mănânce.

Între timp Laurent se pregătea pentru petrecerea ştiută; totuşi, când prințul D... veni să-l ia cu trăsura, el pretextă că o treabă neprevăzută îl mai reține pentru două ore, dar că va veni la conac în cursul serii.

De fapt Laurent nu avea niciun fel de treabă. Cu o grabă febrilă se îmbrăcă, îşi aranjă părul cu grijă, după care îşi trânti haina pe un fotoliu, îşi trecu degetele prin buclele prea ticluite, fără să se mai sinchisească de înfăţişarea sa. Se tot învârtea prin atelier, când mai repede, când mai încet. După ce prinţul D... plecă, cerându-i de nenumărate ori să-i promită că va veni şi el, cât mai neîntârziat, Laurent se repezi pe scară ca să-i spună că renunţă la tot şi pleacă împreună cu el; totuşi, n-o făcu, şi trecu în camera lui, unde se trânti pe pat.

„Oare de ce nu vrea să mă primească timp de două zile? Aici se ascunde ceva! Iar apoi, când mă pofteşte pentru a treia zi, îmi oferă compania unui englez sau american pe care nici nu-l cunosc, dar pe care îl cunoaşte ea, cu siguranţă, din moment ce îi spune pe numele mic! Atunci, de ce mi-a cerut Palmer adresa ei? Să fie un truc? La ce bun s-ar folosi, de trucuri faţă de mine? Nu sunt amantul Thérèsei, n-am niciun drept asupra ei şi cu siguranţă că nu voi avea niciodată! Amantul Thérèsei, ferească Dumnezeu! O femeie care e cu cinci ani mai în vârstă decât mine sau poate chiar cu mai mult! Cine poate afla vârsta unei femei, şi cu atât mai puţin a acesteia, despre care nimeni nu ştie nimic! Un trecut atât de misterios trebuie să ascundă vreo greşeală sau vreo faptă ruşinoasă. Să fie oare o mironosiţă sau o bigotă? Vorbeşte despre toate cu o imparţialitate, o îngăduinţă, o detaşare... Cum să-mi dau seama ce crede, ce nu crede, ce vrea, ce iubeşte sau cel puţin dacă e în stare să iubească?“

Mercourt, un tânăr critic, prieten cu Laurent, veni chiar atunci la el.

— Ştiu, îi spuse, că pleci la Montmorency. De aceea nu stau decât o clipă. Vreau numai să-mi dai adresa domnişoarei Jacques.

Laurent tresări.

— Dar ce dracu’ vrei cu domnişoara Jacques? întrebă el, prefăcându-se că-şi caută foiţă ca să răsucească o ţigară.

— Eu? Nimic... adică ba da, aş vrea mult s-o cunosc; o

cunosc numai din vedere şi după faimă. Adresa ți-o cer pentru o persoană care ar dori ca domnişoara Jacques să-i facă portretul.

— Deci o ştii din vedere pe domnişoara Jacques?

— La naiba! Doar e celebră acum, cine n-ar remarca-o? O ființă ca ea nu poate trece neobservată.

— Găseşti?

— Dar dumneata?

— Eu? Nu prea ştiu. Țin toarte mult la ea, aşa că nu pot fi obiectiv.

— Ții foarte mult Ia ea?

— Da, şi după cum vezi, o şi spun; dovadă că nu-i fac curte.

— O vezi des?

— Uneori.

— Atunci, eşti prietenul ei... serios?

— Ei bine, da, puțin... De ce râzi?

— Pentru că nu cred o iotă; la douăzeci şi patru de ani nu poți fi prietenul serios al unei femei... tinere şi frumoase.

— Aş! Nu e nici atât de tânără, nici atât de frumoasă pe cât spui. E un bun camarad, plăcută la vedere, şi cu asta basta. Dar are un gen de frumusețe care mie nu-mi place, şi-i trec cu vederea faptul că e blondă. Nu-mi plac blondele decât în pictură.[3]

— Nu e chiar aşa de blondă! Are ochi negri foarte blânzi, un păr care nu e nici brun nici blond şi pe care-l piaptănă destul de ciudat. De altfel îi vine bine, are aerul, unui sfinx cumsecade.

— Frumoasă comparație! Dar... dumitale îți plac femeile înalte!

— Nu e foarte înaltă, dar e o femeie în toată puterea cuvântului. M-am uitat eu bine, din moment ce sunt îndrăgostit de ea.

---

[3] Joc de cuvinte intraductibil: *aimer en peinture* înseamnă a nu putea suferi pe cineva, dar cum Laurent e pictor, expresia se poate referi şi la părerile sale în materie de pictură. (n. tr.)

— I-auzi! Cum se poate tina ca asta?

— Nu-ți pasă, nu-i aşa, din moment ce nu-ți place ca femeie?

— Dragul meu, chiar dacă mi-ar plăcea, totuna ar fi. În acest caz, m-aş strădui să fiu cu ea în relații şi mai bune decât până acum; dar nu m-aş îndrăgosti, e o meserie pe care n-o practic; în consecință, n-aş putea fi gelos. Aşa încât, încearcă dumneata, dacă ai chef.

— Eu? Desigur, dacă mi se oferă ocazia; dar nu am vreme s-o caut şi în definitiv, Laurent, şi mie ca şi dumitale, nu-mi vine greu să rabd, dacă ne gândim că la vârsta mea şi în lumea mea plăcerile nu-ți lipsesc... Dar, pentru că vorbim de această femeie şi pentru că o cunoşti, ia spune-mi... te întreb din pură curiozitate, crede-mă: e văduvă, sau...

— Sau ce?

— Voiam să întreb dacă e văduvă după un soț, sau după un amant.

— Nu ştiu absolut nimic.

— Nu se poate!

— Pe onoarea mea, n-am întrebat-o niciodată. Mi-e atât de indiferent!

— Ştii ce zice lumea?

— Nu, şi nu-mi pasă. Ce zice lumea?

— Vezi bine că-ți pasă! Se zice că a fost măritată cu un nobil bogat.

— Măritată?

— Da, da, cum nu se poate mai măritată; şi la primărie, şi la popă.

— Ce prostie! Atunci, i-ar purta numele şi titlul.

— Ei, vezi? Asta e! Aici se ascunde ceva. Când o să am timp, mă interesez şi îți spun şi dumitale. Se mai zice că nimeni nu ştie dacă are vreun amant, deşi duce o viață foarte liberă. De altfel, presupun că dumneata eşti mai bine informat ca mine, nu?

— Uite că nu sunt deloc. Îți închipui că-mi petrec existența spionând femeile sau punându-le întrebări? Eu nu sunt un pierde-vară, ca dumneata! Mi se pare viața şi aşa

destul de scurtă pentru ca să trăiesc şi să muncesc.

— De trăit... nimic de zis. Se pare că trăieşti din plin. Dar de muncit, lumea zice că nu prea munceşti. Ia să văd ce faci acolo! Arată-mi şi mie!

— N-ai ce vedea, n-am nimic deosebit aici.

— Ba da: capul acesta... ei, da să ştii că e al naibii de frumos! Zău, lasă-mă să văd, dacă nu, să ştii că te fac praf în următorul meu articol.

— Ai fi în stare!

— Da, când ai s-o meriți; dar capul ăsta e superb pur şi simplu. Ce reprezintă?

— Parcă eu ştiu!

— Vrei să-ți spun eu ce să faci?

— Te ascult cu mare plăcere.

— O sibilă! Îi pui pe cap ce vrei, nu te obligă în niciun fel.

— Să ştii că ar fi o idee!

— Şi în plus, nici nu compromiți persoana cu care seamănă.

— Seamănă cu cineva?

— Lasă, glumele proaste! Ce crezi, că n-o recunosc? Zău, îți cam bați joc de mine: negi totul, chiar şi lucrurile cele mai nevinovate. Eşti amantul persoanei din tablou.

— Şi ca dovadă, plec la Montmorency, răspunse cu răceală Laurent, luându-şi pălăria.

— Asta nu dovedeşte nimic, remarcă Mercourt.

Laurent ieşi, iar Mercourt, care coborâse odată cu el, îl văzu urcând într-o birjă; numai că Laurent se duse în Bois de Boulogne, unde luă masa de unul singur într-o cârciumioară şi de unde se întoarse pe jos, la căderea nopții, pierdut în gânduri.

Pe vremea aceea, Bois de Boulogne nu arăta ca astăzi. Era mai mic, mai neîngrijit, mai sărăcăcios, mai misterios şi mai rustic; acolo puteai visa în voie; iar în vecinătatea arterei Champs Elysées, mai puțin elegantă şi mai puțin locuită decât în zilele noastre, se aflau cartiere noi, în care se mai închiriau la prețuri convenabile căsuțe ospitaliere şi retrase, înconjurate de grădini mici; acolo puteai trăi şi lucra în

tihnă.

Într-una din aceste căsuțe albe şi curate, printre crengi de liliac în floare şi îndărătul unor tufe de măceş, înconjurate de un gard verde, locuia Thérèse. Cum de s-a întâmplat ca Laurent să se nimerească tocmai în acea splendidă seară de mai, la ora nouă, îndărătul gardului, pe strada pustie şi desfundată, unde nu fuseseră încă puse felinare, iar pe taluz tot mai creşteau urzici şi buruieni, iată un lucru pe care nici el însuşi nu prea ar fi putut să-l explice.

Tufele erau foarte dese, şi Laurent dădu tiptil ocol grădinii, fără să zărească însă altceva decât frunze uşor aurite de licărirea unei lămpi, aşezată probabil pe măsuța la care avea el obiceiul să fumeze când îşi petrecea seara la Thérèse. Deci se fuma în grădină? Cineva îşi lua ceaiul acolo, aşa cum se întâmpla uneori? Bine, dar Thérèse îi spusese lui Laurent că aşteaptă o mulțime de rude din provincie, iar el nu auzea decât şoaptele misterioase a două voci, dintre care una i se părea a fi a Thérèsei. Cealaltă de abia se auzea. Să fi fost oare un bărbat?

Laurent îşi încordă auzul cât putu: urechile îi țiuiau; în cele din urmă desluşi sau crezu că desluşeşte aceste vorbe rostite de Thérèse:

— Ce-mi pasă mie de toate astea? *Nu mi-a mai rămass decât o dragoste* pe *lume – tu!*

„Acum, îşi zise Laurent ieşind grăbit din străduța pustie şi luând-o pe Champs-Elysées, acum m-am liniştit. Are un amant! De fapt, nu era obligată să mi-o spună!... Dar n-ar fi trebuit să încerce la tot pasul să mă convingă că nu are şi nici nu vrea să aibă pe nimeni. E o femeie ca toate celelalte: înainte de toate, nevoia de a minți. În definitiv, nu mă priveşte! Şi totuşi, n-aş fi crezut una ca asta! Mă gândesc chiar că îmi cam pierdusem puțin capul după ea, fără s-o mărturisesc, din moment ce am fost în stare să stau la pândă – josnică îndeletnicire, când n-are drept scuză gelozia! Dar nu mă căiesc prea tare: cele întâmplate mă scutesc de o mare durere şi de o mare amăgire: aceea de a dori o femeie care nu e cu nimic mai vrednică de a fi dorită decât oricare

alta, nici măcar pentru sinceritatea ei.

Laurent opri o trăsură şi se duse la Montmorency. Avea de gând să stea acolo opt zile şi să nu mai calce pe la Thérèse decât după două săptămâni. Totuşi, nu rămase la țară mai mult de patruzeci şi opt de ore, iar în seara celei de-a treia zile se pomeni în fața uşii Thérèsei, exact în acelaşi timp cu dl. Richard Palmer.

— Ah, zise americanul, întinzându-i mâna, sunt bucuros să văd pe dumneata!

Laurent trebui să-i întindă şi el mâna; dar nu se putu împiedica să-l întrebe pe domnul Palmer de ce e atât de bucuros să-l vadă.

Străinul nu păru să dea atenție tonului destul de impertinent al artistului.

— Sunt bucuros pentru că eu plac pe dumneavoastră, reluă el cu o cordialitate irezistibilă, şi eu plac pe dumneavoastră pentru că eu admir mult pe dumneavoastră!

— Cum? Ai venit? îi zise Thérèse destul de mirată. Nu mai contam pe dumneata în seara asta.

Iar tânărului, cuvintele i se părură de o răceală neobişnuită.

— Văd, îi spuse el foarte încet, că te-ai fi consolat cu mare uşurință şi mi se pare că tulbur un încântător tête à tête.

— E cu atât mai crud din partea dumitale, reluă ea pe un ton şăgalnic, cu cât credeam că vrei să mi-l facilitezi.

— Pe asta ai şi contat, din moment ce n-ai renunțat la el! Să plec?

— Nu, rămâi. Mă resemnez să te suport.

Americanul, după ce o salută pe Thérèse, îşi deschise portofelul, scoase o scrisoare, şi i-o întinse. Thérèse o citi, cu un aer impasibil, fără a face nicio observație.

— Dacă vrei să răspunzi, zise Palmer, am pe cineva care pleacă la Havana.

— Mulțumesc, răspunse Thérèse, trăgând un sertăraş aflat la îndemână, dar nu e cazul.

Laurent îi urmărea toate gesturile; o văzu aşezând scrisoarea laolaltă cu multe altele; dintre ele una, datorită

formei şi adresei, îi sări, ca să spunem aşa, în ochi. Era cea pe care i-o trimisese el Thérèsei cu două zile în urmă. Fără să ştie de ce, fu nemulţumit în sinea sa văzându-şi scrisoarea alături de cea dată de Palmer.

„Mă aşază laolaltă cu diferiţii amanţi respinşi, îşi zise el. Nu merit însă această onoare. Nu i-am făcut niciodată declaraţii de dragoste.“

Thérèse începu să vorbească de portretul domnului Palmer. Laurent se lăsă rugat, pândind cele mai neînsemnate priviri sau inflexiuni în vocea interlocutorilor; dar insistenţa lor era de o atât de perfectă bună-credinţă, încât se linişti şi-i fu ruşine de bănuielile sale. Dacă Thérèse ar fi întreţinut anumite relaţii cu acest străin, liberă şi singură cum trăia, părând că nu datorează nimic nimănui şi nesinchisindu-se de ceea ce se putea spune pe socoteala ei, oare avea nevoie de pretextul unui portret ca să primească vizitele dese şi îndelungate ale persoanei pentru care nutrea un interes sau un capriciu?

De îndată ce se linişti, Laurent nu se mai sfii să-şi manifeste curiozitatea.

— Eşti deci originară din America? o întrebă el pe Thérèse, care din timp în timp îi traducea domnului Palmer, în engleză, frazele pe care acesta nu le înţelegea bine.

— Eu? răspunse Thérèse; nu ţi-am mai spus că am cinstea şă-ţi fiu compatrioată?

— Dar vorbeşti atât de bine engleza!

— N-ai de unde să ştii dacă vorbesc bine sau nu, din moment ce nu înţelegi engleza. Însă eşti curios din fire şi m-am lămurit ce vrei să afli: dacă abia l-am cunoscut, sau dacă îl cunosc de mult pe Dick Palmer. Ei bine, întreabă-l chiar pe el.

Palmer nu aşteptă o întrebare pe care Laurent s-ar fi sfiit să i-o pună. Răspunse că nu venea pentru prima oară în Franţa, că o ştia pe Thérèse de copilă, de când era la părinţii ei. Nu preciză care părinţi. Thérèse obişnuia să spună că nu-şi cunoscuse nici tatăl, nici mama.

Trecutul domnişoarei Jacques era învăluit într-un mister

impenetrabil pentru toți oamenii din lumea bună cărora le făcea portrete, ca şi pentru cercul restrâns de artişti pe care-i primea la ea. Venise la Paris nu se ştie de unde, nu se ştia când, nu se ştia cu cine. Devenise cunoscută numai de doi sau trei ani, când un portret făcut de ea fusese remarcat de nişte oameni de gust şi imediat semnalat ca o operă de maestru. Astfel, de la o existență săracă şi obscură, ea trecuse brusc la una îmbelşugată şi devenise celebră; dar nu-şi schimbase cu nimic gusturile modeste, dragostea pentru independență, purtarea veselă şi serioasă în acelaşi timp. Nu poza câtuşi de puțin şi nu vorbea niciodată despre ea, decât pentru a-şi afirma opiniile şi sentimentele cu multă sinceritate şi curaj. Cât priveşte viața ei, avea un fel de a eluda întrebările şi de a schimba vorba prin care ocolea răspunsul. Dacă totuşi cineva insista, avea obiceiul să adauge, după câteva fraze vagi:

— N-are rost să vorbim de mine. N-am nimic interesant de povestit şi nici nu-mi mai amintesc dacă am avut necazuri, pentru că n-am vreme să mă gândesc la asta. Acum sunt foarte fericită pentru că muncesc, şi munca mi-e mai dragă decât orice pe lume.

Laurent o cunoscuse întâmplător, prin nişte colegi de breaslă. Gentilom şi artist talentat, frecventându-i şi pe gentilomi şi pe artişti, dl. Fauvel acumulase la douăzeci şi patru de ani ai săi o experiență de viață pe care mulți n-o au nici la patruzeci, ceea ce îi plăcea şi-i displăcea în acelaşi timp: nu avea însă niciun fel de experiență sentimentală, căci aceasta nu se dobândeşte printr-o viață de dezmăț. Din cauza scepticismului pe care-l afişa, hotărâse în sinea sa că toți prietenii Thérèsei trebuie să-i fie şi amanți; numai pe măsură ce aceştia îşi afirmaseră şi dovediseră puritatea relațiilor cu ea, Laurent sfârşise prin a o considera o ființă capabilă – poate – de pasiuni, dar nu de o viață uşuratică.

Îi rămăsese însă, intensă, curiozitatea de a afla cauza acestei anomalii: o femeie tânără, frumoasă, inteligentă şi liberă, trăind într-o izolare voită. Începuse s-o vadă tot mai des, aproape în fiecare zi, la început sub tot felul de pretexte,

apoi jucând rolul unui prieten lipsit de importanță, prea *„viveur“*[4] pentru a face curte unei femei serioase, dar totuşi prea idealist ca să nu simtă nevoia unei afecțiuni şi valoarea unei prietenii dezinteresate.

În fond, cam acesta şi era adevărul; dar dragostea se strecurase în inima tânărului şi am văzut că Laurent lupta împotriva unui sentiment care îl cuprindea şi pe care ar mai fi vrut încă să-l ascundă şi față de Thérèse, şi față de sine însuşi, cu atât mai mult cu cât îl încerca pentru prima oară în viață.

— Dar în definitiv, spuse el, după ce îi promise domnului Palmer că va încerca să-i facă portretul, de ce naiba țineți atât de mult la un portret care poate că nu va fi reuşit, când o cunoaşteți pe domnişoara Jacques şi ea nu va refuza cu siguranță să vă facă un portret excelent?

— Fiindcă m-a refuzat, răspunse Palmer cu multă candoare şi nu ştiu de ce. I-am promis mamei mele, care are slăbiciunea să mă creadă foarte frumos, un portret reuşit, dar ei nu i se va părea că-mi seamănă dacă va fi foarte fidel realizat. Iată de ce m-am adresat dumitale, ca maestru idealist. Dacă mă refuzi, voi încerca amărăciunea de a nu-i face o plăcere mamei sau plictiseala de a trebui să caut pe altcineva.

— Nu-ți va fi greu să găseşti: există atâția oameni mult mai capabili decât mine!...

— Nu-ți împărtăşesc părerea; dar, admițând că ar exista, nu înseamnă că sunt toți disponibili acum, iar eu vreau să trimet repede portretul. Peste patru luni e ziua mea de naştere, şi numai transportul durează aproximativ două luni.

— Ceea ce înseamnă, Laurent, că va trebui să faci acest portret în maximum şase săptămâni, şi cum ştiu cam de cât timp ai nevoie, e cazul să începi de mâine, adăugă Thérèse. Vasăzică ne-am înțeles, promiți că-l faci, da?

Dl. Palmer îi întinse mâna lui Laurent, spunând:

---

[4] Om care duce o viață de plăceri.

— Iată-ne de acord. Problema banilor n-o discut; condițiile le stabileşte domnişoara Jacques, eu nu mă amestec. La ce oră îți convine mâine dimineață?

După ce se înțeleseră asupra orei, Palmer îşi luă pălăria, şi Laurent, din respect pentru Thérèse, se crezu obligat să facă şi el acelaşi lucru; dar Palmer nu remarcă intenția lui Laurent şi plecă, după ce strânse mâna domnişoarei Jacques.

— Să plec şi eu? întrebă Laurent.

— Nu-i nevoie, răspunse ea; toți musafirii mei mă cunosc bine. Dar te rog ca azi să pleci la ora zece; în ultima vreme, serile ne-am tot luat cu vorba până aproape de miezul nopții, şi, cum nu pot dormi peste ora cinci dimineața, a doua zi m-am simțit foarte obosită.

— De ce nu m-ai dat afară?

— Pentru că n-am vrut.

— Dacă aş fi un încrezut, ce mândru m-aş simți!

— Dar nu eşti, slavă Domnului; asta e treaba proştilor. Ei bine, dar cu tot complimentul, am de gând să te cert, domnule Laurent. Se zice că nu lucrezi.

— Deci pentru a mă obliga să lucrez m-ai strâns cu uşa să-i fac portretul lui Palmer!

— Şi ce vezi rău în asta?

— Eşti tare bună, Thérèse, ştiu acest lucru; vrei să mă obligi să-mi câştig existența.

— Nu mă amestec în ceea ce priveşte mijloacele dumitale de trai, n-am acest drept. N-am fericirea... sau nefericirea să-ți fiu mamă; dar îți sunt soră... întru Apollo, cum zice clasicul nostru Bernard, şi mi-e imposibil să nu mă necăjesc din pricina crizelor dumitale de lene.

— Dar ce importanță are asta pentru dumneata? strigă Laurent cu un amestec de plăcere şi de ciudă, pe care Thérèse îl înregistra, ceea ce o îndemnă să-i răspundă cu sinceritate:

— Ascultă, dragul meu Laurent, hai să lămurim un pic lucrurile. Am multă prietenie pentru dumneata.

— Mă bucur mult, dar nu ştiu de ce, fiindcă, din păcate,

nici măcar de prieten nu sunt bun, Thérèse! De altfel, nu cred în prietenia sau în dragostea dintre un bărbat şi o femeie.

— Mi-ai mai spus-o, şi puţin îmi pasă de ceea ce nu crezi. Dar eu cred în ceea ce simt, iar dumitale îţi port şi interes, şi afecţiune. Aşa sunt eu: deîndată ce în preajma mea se află o fiinţă mă ataşez de ea şi-i doresc să fie fericită. Obişnuiesc să-mi dau şi toată osteneala în acest sens, fără să pretind recunoştinţa persoanei respective. Or, dumneata nu eşti o fiinţă oarecare, eşti un om de geniu şi în plus – aşa sper – un om de onoare.

— Aşa crezi? Numai dacă înţelegi prin asta ce se înţelege azi în mod curent. Ştiu să mă bat în duel, să-mi plătesc datoriile şi să apăr femeia căreia îi ofer braţul, oricare ar fi ea. Dar dacă îţi închipui cumva că am o inimă afectuoasă, iubitoare, naivă...

— Ştiu că ai vrea să treci drept bătrân, uzat şi corupt. Dar asta nu mă impresionează. E o modă foarte raspândită în zilele noastre. La dumneata e vorba de o boală reală şi dureroasă, dar care se poate vindeca oricând: suferi pentru că ţi-e inima pustie; va veni însă o femeie care va umple golul, dacă se va pricepe şi dacă îi vei îngădui s-o facă. Acestea se află însă în afara discuţiei noastre. Eu mă adresez artistului; omul e nefericit numai pentru că artistul nu e mulţumit de sine.

— Ei bine, Thérèse, te înşeli, răspunse aprins Laurent. Este tocmai invers! În cazul meu, omul suferă şi îl înnăbuşă pe artist. Nu ştiu ce să fac cu viaţa, asta e! Plictisul mă ucide. Care plictis? – ai să mă întrebi. Plictisul de toate! Eu nu pot, ca dumneata, să fiu atent şi calm timp de şase ore cât muncesc, apoi să fac o plimbare prin grădină, dând firimituri vrăbiuţelor, să-mi reiau munca vreme de alte patru ore, iar seara să zâmbesc câtorva pisălogi, ca mine, de exemplu, aşteptând ora de culcare. Dorm prost, mă plimb agitat, muncesc cu febrilitate. Concepţia mă tulbură şi mă înfioară; execuţia, totdeauna prea lentă, îmi dă palpitaţii teribile, şi doar plângând şi stăpânindu-mi strigătele nasc câte o idee,

care mi se pare măreaţă, dar de care a doua zi dimineaţă sunt scârbit. Dacă o modific e şi mai rău: mă părăseşte; prefer s-o uit şi să aştept alta; dar următoarea mi se înfăţişează atât de confuză, de vastă, încât biata mea fiinţă n-o poate cuprinde. Mă apasă şi mă chinuie, până devine realizabilă, iar apoi reîncepe celălalt chin, al facerii, o adevărată suferinţă fizică, pe care n-o pot defini. Şi iată cum se desfăşoară existenţa mea când mă las stăpânit de acel uriaş – artistul ce sălăşluieşte în mine –, din care jalnica făptură ce-ţi vorbeşte smulge unul câte unul, cu forcepsul voinţei sale, nişte şoareci prăpădiţi, pe jumătate morţi! De aceea, Thérèse, e mult mai bine să trăiesc aşa cum am început, făcând excese de tot felul, pentru a ucide viermele distrugător pe care semenii mei îl numesc cu modestie inspiraţie şi pe care eu îl numesc pur şi simplu infirmitate.

— Deci te-ai hotărât, zise Thérèse zâmbind, pregăteşti distrugerea propriului dumitale talent? Ei bine, află că nu cred o vorbă. Dacă mâine ţi s-ar propune să fii prinţul D... sau contele S... şi să ai milioanele unuia sau caii frumoşi ai celuilalt, ai spune, vorbind de biata dumitale paletă pe care acum o disprețuieşti: *Daţi-mi înapoi iubita!*

— Îmi disprețuiesc paleta? Dar bine, Thérèse, nu mă înţelegi! Ea este un instrument care aduce gloria, ştiu asta, iar ceea ce se numeşte glorie este consideraţia acordată talentului, mai pură şi mai prețioasă decât cea care se acordă titlului şi averii. Deci, pentru mine e un foarte mare avantaj şi o foarte mare plăcere să-mi pot spune: „Nu sunt decât un gentilom mărunt, fără avere, iar cei ca mine, care nu vor să-şi lepede rangul, duc o viaţă meschină şi-şi iau iubite pe potriva lor. Eu unul mi-am lepădat rangul, mi-am făcut o meserie, şi iată că, la vârsta de douăzeci şi patru de ani, când trec pe un căluţ de manej, alături de bărbaţii cei mai bine şi cei mai bogaţi din Paris, călare pe cai de câte zece mii de franci, dacă printre cei ce se uită la noi e vreun bărbat de gust sau vreo femeie de spirit, pe mine mă priveşte şi nu pe ceilalţi.” Râzi! Mă găseşti tare vanitos?

— Asta nu, dar tare copilăros, slavă Domnului! N-ai să te

sinucizi.

— Dar nu vreau câtuşi de puţin să mă sinucid! Ţin la mine, ţin din toată inima, ţi-o jur! Socotesc însă că paleta, instrumentul gloriei mele, este şi un instrument de tortură, pentru că eu nu pot munci fără să sufăr. Aşa încât caut în desfrâu nu uciderea trupului sau a sufletului, ci epuizarea şi potolirea nervilor. Asta-i tot, Thérèse. Ce ţi se pare nelalocul lui? Eu nu lucrez binişor decât atunci când sunt istovit de oboseală.

— E adevărat, spuse Thérèse, am băgat de seamă şi mă uimeşte, mi se pare o anomalie; mă tem că acest mod de a crea te va ucide şi nu văd cum ar putea fi altfel. Dar, ia spune-mi, ţi-ai început viaţa prin muncă şi privaţiuni şi de aceea ai simţit nevoia de distracţii, pentru a te odihni?

— Nu, dimpotrivă. Când am ieşit din liceu îndrăgeam pictura, dar nu bănuiam că voi fi vreodată obligat să pictez. Mă credeam bogat. Tatăl meu a murit, nelăsând nimic altceva decât vreo treizeci de mii de franci, pe care m-am grăbit să-i fac praf, pentru ca să am şi eu în toată viaţa mea măcar un an de bunăstare. Când m-am văzut fără un ban, am luat penelul în mână: am fost criticat şi ridicat în slăvi, ceea ce în zilele noastre constituie cel mai mare succes cu putinţă, iar în momentul de faţă duc o existenţă de lux şi de plăceri în cele câteva luni sau săptămâni când am bani. Când îi termin, e perfect, pentru că mă aflu şi la capătul puterilor, şi la cel al dorinţelor. Atunci mă reapuc de lucru cu elan, durere şi furie, iar după ce termin, recad în trândăvie şi în risipă.

— E mult de când duci această existenţă?

— Nu poate să fie mult la vârsta mea! Trei ani.

— Ba tocmai că e mult pentru vârsta dumitale! Ai început prost; ai făcut totul ca să te distrugi, ca să nu progresezi; şi totuşi, mintea şi talentul au evoluat; mă întreb însă dacă nu cumva ţi s-a atrofiat inima, dacă te vei mai putea realiza ca om şi ca artist.

Vorbele Thérèsei, rostite cu o tristeţe calmă, îl enervară pe Laurent.

— Aşadar, reluă el, ridicându-se, mă disprețuieşti?

— Nu, răspunse ea, întinzându-i mâna, te plâng!

Şi Laurent zări două lacrimi mari prelingându-se încetişor pe obrajii Thérèsei.

Aceste lacrimi îl impresionară profund; izbucni în hohote de plâns şi, aruncându-se la picioarele Thérèsei, nu ca un îndrăgostit ce-şi mărturiseşte iubirea, ci ca un copil care se spovedeşte, îi spuse, cuprinzându-i mâinile:

— Vai, draga mea, prietenă, ai dreptate să mă compătimeşti, căci am mare nevoie de asta! Sunt nefericit, atât de nefericit încât mi-e ruşine s-o mărturisesc! Acel „nu ştiu ce“ pe care îl am în piept în loc de inimă năzuieşte fără încetare spre ceva, iar eu nu găsesc leacul pentru a-l potoli. Îl iubesc pe Dumnezeu, dar nu cred în el. Iubesc toate femeile şi totodată le disprețuiesc! Pot să-ți spun aceasta dumitale, care îmi eşti şi tovarăş, şi prieten! Uneori mă simt gata să idolatrizez o curtezană, în timp ce în fața unui înger aş fi poate mai rece ca marmura. Toate noțiunile îmi sunt zdruncinate, şi poate că instinctele mele au luat-o razna. Dacă ți-aş spune că nu mai sunt vesel nici la beție! Da, se pare că alaltăieri, la orgia de la Montmorency, am debitat nişte lucruri tragice cu o emfază pe cât de înspăimântătoare, pe atât de ridicolă. Ce mă fac, Thérèse, dacă nu ți-e milă de mine?

— Mi-e milă, dragul meu copil, spuse Thérèse, ştergându-i ochii cu batista ei; dar la ce-ți poate folosi mila mea? Eu ți-am spus că țin la dumneata, dar mi-ai răspuns că nu poți crede în prietenia unei femei.

— Poate că în prietenia dumitale da; ai probabil şi o inimă de bărbat, pe lângă forța şi talentul unui bărbat.

— Prietenia unui bărbat e mai aspră şi mai autoritară decât cea pe care ți-o pot eu oferi. Fără voia mea, am să te compătimesc în loc să te cert, după cum ai văzut! Îmi propusesem să te umilesc astăzi, să te înfurii şi pe dumneata, şi pe mine, şi în loc de toate astea, iată-mă plângând alături de dumneata, ceea ce nu ne ajută la nimic.

— Ba da! Ba da! strigă Laurent. Lacrimile acestea sunt

minunate, ele au stropit un pământ uscat; poate că inima mea va renaşte! Ah! Thérèse, mi-ai spus odată că mă laud în faţa dumitale cu lucruri de care ar trebui să roşesc, că sunt un mare păcătos, că pentru mine cuvântut „a iubi“ nu stă scris nicăieri. Va trebui oare să trăiesc şi să mor astfel?

— Dacă te înţeleg bine, spuse Thérèse, te gândeşti că opera dumitale are nevoie de căldura unui sentiment.

— Dumneata nu eşti de aceeaşi părere? Nu asta îmi reproşezi mereu?

— Nu tocmai. Pui prea mult patos în ceea ce faci, iar criticii nu sunt de acord cu asta. Eu una apreciez exuberanţa tinereţii la marii artişti; ea zămisleşte frumuseţi care le umbresc orice cusur. Opera dumitale nu mi se pare emfatică şi rece, ci pasionată şi arzătoare iar pasiunea stă în dorinţele dumitale. Da, adăugă ea, visătoare, pierdută parcă în propriile-i gânduri, dorinţa poate fi o pasiune.

— Şi atunci?... o întrebă Laurent, urmărindu-i privirea.

— Atunci, mă întreb dacă trebuie să mă războiesc cu această putere care se află în dumneata şi dacă nu cumva, convingându-te să fii calm şi fericit, îţi răpesc focul sacru. Totuşi... îmi imaginez că aspiraţia nu poate fi pentru spirit o stare durabilă, şi că, după ce s-a exprimat cu violenţă în timpul perioadei de febră, dispare de la sine, sau ne doboară. Ce părere ai? Oare fiecare vârstă nu-şi are forţa şi manifestările ei specifice? Ceea ce alcătuieşte diferitele „etape” ale unui maestru nu e de fapt expresia transformărilor succesive ale fiinţei sale? La treizeci de ani îţi va mai fi posibil oare să aspiri la toate fără să obţii nimic? Nu vei fi obligat să dobândeşti o certitudine asupra unui punct sau al altuia? Acum eşti la vârsta fanteziei; curând va veni cea a clarificării. Nu vrei oare să progresezi?

— Depinde de mine?

— Desigur; nu-ţi distruge echilibrul! Epuizarea nu e un remediu împotriva febrei, ci rezultatul ei fatal.

— Şi ce-mi propui împotriva febrei?

— Nu ştiu; căsătoria poate.

— Îngrozitor! strigă Laurent, izbucnind în râs. Apoi

adăugă, râzând mereu, fără a şti prea bine de ce spune asta: În afară de căsătoria cu dumneata. Ştii că ar fi o idee?

— Încântătoare, spuse ea, dar absolut imposibilă.

Răspunsul Thérèsei îl izbi pe Laurent: era calm şi categoric; ceea ce el spusese doar ca să facă o butadă îi păru dintr-odată un vis spulberat. Acest om deosebit avea o fire nefericită şi îi era de ajuns, pentru a dori ceva, să se ciocnească de cuvântul *imposibil,* iar Thérèse tocmai pe acela îl pronunţase.

Pe loc îi reveniră ideea că ar putea-o iubi şi în acelaşi timp bănuielile, gelozia şi mânia. Până atunci, farmecul prieteniei îl legănase şi îmbătase parcă; brusc, tonul său deveni glacial.

— Da, aşa e, spuse dânsul pregătindu-se de plecare, iată cuvântul care îmi pecetluieşte existenţa în orice situaţie: *imposibil!* Nu cunoşti acest duşman, Thérèse; dumneata iubeşti cu calm, în linişte. Ai un *iubit sau* un *prieten,* care *nu* e *gelos,* pentru că *te ştie* rece sau *rezonabilă*! Asta mă face să gândesc că e târziu şi poate cohorta dumitale de veri e pe afară, aşteptându-mi plecarea.

— Ce tot spui? întrebă Thérèse încremenită; ce te-a apucat? Ţi-ai pierdut minţile?

— Mi se mai întâmplă, răspunse el, pregătindu-se să plece. Trebuie să mă ierţi.

II

A DOUA ZI, THÉRÈSE PRIMI URmătoarea scrisoare de la Laurent:

„Buna şi draga mea prietenă, cum am plecat ieri? Dacă am spus vreo enormitate, uit-o, nu mi-am dat seama. Eram cuprins de un fel de amețeală, care nu s-a risipit nici după ce am ajuns afară; căci m-am pomenit ajungând acasă în trăsură, fără a putea să-mi amintesc că mă urcasem în ea.

Adesea mi se întâmplă ca gura mea să rostească un lucru când mintea mea gândeşte un altul. Plânge-mă şi iartă-mă. Sunt bolnav şi – aveai dreptate – duc o existență detestabilă.

Cu ce drept ți-aş pune întrebări? Dar recunoaşte că de trei luni, de când mă primeşti ca pe un prieten intim, aceasta e prima pe care ți-o pun... Ce-mi pasă dacă eşti logodită, măritată sau văduvă? Vrei ca nimeni să nu afle; am încercat eu să aflu? Te-am întrebat ceva?... Ah, Thérèse, deşi gândurile mi se învălmăşesc şi acum, simt că mint, iar pe dumneata nu vreau să te mint. Vineri seară am avut primul acces de curiozitate în ceea ce te priveşte; cel de aseară era de fapt al doilea: dar va fi şi ultimul, ți-o jur! Pentru ca niciodată să nu mai discutăm despre asta, vreau să-ți mărturisesc totul. Deci mai deunăzi am venit la poarta grădinii dumitale. Am privit, dar n-am văzut nimic, am ascultat şi am auzit! Ei, şi ce-i cu asta? Nu-i ştiu numele, nu i-am văzut chipul; dar ştiu că eşti sora, confidenta şi mângâierea mea. Ştiu că ieri am plâns la picioarele dumitale şi că mi-ai şters ochii cu batista. Ştiu că, înțeleaptă şi

muncitoare cum eşti, respectată şi liberă, iubită, deci fericită, mai găseşti încă timpul şi blândeţea să mă plângi, să ştii că exist, să doreşti ca viaţa să-mi fie mai bună. Draga mea Thérèse, cine nu te-ar binecuvânta ar fi un ingrat – şi, deşi sunt nefericit, ingratitudinea mi-e străină. Când vrei să mă primeşti? Mi se pare că te-am ofensat. Atâta ar mai lipsi! Să vin în seara asta la tine? Dacă spui nu, pe legea mea, mă duc la dracu!“

Servitorul lui Laurent se întoarse cu un răspuns laconic: „Vino în astă seară“. Laurent nu era nici perfid, nici îngâmfat, deşi adesea chibzuise şi-şi propusese să fie şi una, şi alta. Era, aşa cum am văzut, un om plin de contraste; îl vom descrie fără să-l înţelegem, pentru că n-ar fi cu putinţă: anumite firi scapă unei analize logice.

Răspunsul Thérèsei îl făcu să tremure ca un copil. Niciodată nu-i scrisese pe un asemenea ton. Voia să-l alunge definitiv şi să-i comunice sentinţa sau îl chema la o întâlnire de dragoste? Indignarea sau pasiunea îi dictaseră aceste cuvinte?

Sosi dl. Palmer, şi Laurent fu nevoit, aşa agitat şi frământat cum era, să-i înceapă portretul. Intenţiona să-i pună unele întrebări cu o maximă abilitate şi să-i smulgă toate secretele Thérèsei. Dar nu ştiu să înceapă discuţia, şi, cum americanul poza foarte serios, nemişcat şi mut ca o statuie, şedinţa se desfăşură aproape în întregime fără ca vreunul dintre ei să-şi descleşteze dinţii.

Laurent avu deci suficient răgaz ca să se liniştească, pentru a studia trăsăturile placide şi pure ale străinului. Era de o frumuseţe desăvârşită, ceea ce, la primă vedere îi dădea acel aer încremenit, specific figurilor cu trăsături regulate. Examinându-l mai îndeaproape, descopereai fineţe în zâmbet şi foc în priviri. În timp ce făcea acesta reflecţii, Laurent se întreba ce vârstă are modelul său.

— Iartă-mă, îi spuse el deodată, dar aş vrea şi trebuie să ştiu dacă eşti un bărbat tânăr, puţin obosit, sau un bărbat matur care se ţine excepţional de bine. Mă tot uit la dumneata şi nu prea înţeleg ce văd.

— Am patruzeci de ani, răspunse cu simplitate Palmer.

— Jos pălăria! exclamă Laurent; înseamnă că eşti sănătos tun?

— Întocmai, zise Palmer. Şi îşi reluă poza degajată şi zâmbetul liniştit.

„Iată chipul unui îndrăgostit fericit, îşi spuse artistul, sau al unui om care toată viaţa n-a iubit nimic altceva în afară de *„roastbeef”.*

Nu se putu împiedica să adauge:

— Deci o cunoşti de multă vreme pe domnişoara Jacques?

— Avea cincisprezece ani când am văzut-o pentru prima dată.

Laurent simţi că nu are de ajuns curaj ca să întrebe în ce an. I se părea că în timp ce vorbea de Thérèse, sângele i se urca în obraji. În fond, ce importanţă avea vârsta? El voia să-i afle povestea. Thérèse nu părea să fi împlinit treizeci de ani, iar Palmer putea să nu fi fost atunci pentru ea decât un prieten. De altfel, avea o voce puternică şi un timbru vibrant. Dacă lui i s-ar fi adresat Thérèse cu vorbele: *Nu te mai iubesc decât pe tine,* Palmer ar fi dat un răspuns, şi Laurent l-ar fi auzit.

În cele din urmă se lăsă seara, şi artistul, în general nu prea punctual, sosi înainte de ora la care îl primea Thérèse. O găsi în grădină; contrar obiceiului ei, nu lucra, ci se plimba agitată. De îndată ce îl zări, îi ieşi înainte şi, luându-i mâna mai mult cu autoritate decât cu afecţiune, îi porunci:

— Dacă eşti un om de onoare, ai să-mi spui acum tot ce ai auzit din spatele acelui boschet. Hai, vorbeşte; te ascult.

Se aşeză pe o bancă, iar Laurent, enervat de această primire ciudată, încercă s-o deruteze cu răspunsuri evazive; dânsa însă părea profund nemulţumită, şi chipul ei avea o expresie pe care nu i-o cunoştea. Teama de ireparabil îl îndemnă să-i mărturisească pur şi simplu tot adevărul.

— Deci, reluă ea, asta e tot ce ai auzit? Am spus unei persoane pe care nici măcar n-ai putut s-o zăreşti: *Acum, tu eşti singura mea dragoste pe lume?*

— Oare a fost o nălucire, Thérèse? Sunt gata să cred

dacă-mi porunceşti.

— Nu, n-a fost o nălucire. E posibil, e chiar probabil să fi spus asta. Şi ce mi s-a răspuns?

— Nu ştiu, pentru că n-am auzit, spuse Laurent, asupra căruia răspunsul Thérèsei avu efectul unui duş rece, nici măcar nu i-am auzit glasul. Acum te-ai liniştit?

— Nu! Am să-ți mai pun câteva întrebări. Cui presupui că mă adresam astfel?

— Nu presupun nimic. Numai relațiile dumitale cu domnul Palmer nu-mi sunt lămurite.

— Ah! exclamă Thérèse cu un aer de ciudată satisfacție. Crezi că era domnul Palmer?

— Şi de ce n-ar fi fost? E o ruşine să presupun o legătură veche, brusc reluată? Ştiu că relațiile dumitale cu toți cei pe care-i întâlnesc aici de trei luni încoace sunt tot atât de dezinteresate din partea lor şi tot atât de indiferente din a dumitale ca şi cele pe care le am eu însumi cu dumneata. Domnul Palmer e un bărbat foarte frumos, simpatic, cu maniere dintre cele mai alese. Nu am nici dreptul, nici îndrăzneala să-ți cer socoteală. Numai că... vei spune că te-am spionat...

— Da, chiar aşa, zise Thérèse, care nu neagă nimic din cele spuse de Laurent, de ce m-ai spionat? Mi se pare un lucru urât, deşi nu înțeleg nimic. Explică-mi şi mie trăsnaia asta.

— Thérèse, răspunse cu hotărâre tânărul, dornic să-şi descarce suferința, spune-mi că ai un iubit şi că acest iubit e Palmer şi te asigur de toată afecțiunea şi sinceritatea mea; îți cer iertare pentru un acces de nebunie şi nu vei avea niciodată să-mi reproşezi ceva. Hai, vrei să-ți fiu prieten? Cu toată fanfaronada mea, mă simt capabil de prietenie. Fii sinceră cu mine, iată tot ce-ți cer!

— Dragul meu copil, răspunse Thérèse, îmi vorbeşti ca unei cochete care nu vrea să te piardă, dar are ceva pe conştiință. Nu accept această postură; nu mi se potriveşte în niciun fel. Domnul Palmer nu este şi nu va fi vreodată pentru mine altceva decât un prieten – nici măcar intim – pe care-l apreciez foarte tare, dar pe care-l pierdusem de multă vreme

din vedere. Iată ce trebuie să-ți spun, şi nimic în plus. Secretele mele, dacă există, nu au nevoie să fie destăinuite, şi te rog să nu te mai preocupi atâta de ele. Deci nu e cazul să mă întrebi, ci să-mi răspunzi. Ce făceai aici acum patru zile? De ce mă spionai? *Despre ce acces de nebunie* vorbeai?

— Tonul pe care îmi vorbeşti nu e de fel încurajator. De ce să-ți fac mărturisiri, dacă nu binevoieşti să mă tratezi ca pe un prieten bun şi să ai încredere în mine?

— Nu mi le face, reluă Thérèse ridicându-se. E o dovadă că nu meritai prețuirea mea şi că încercând să-mi pătrunzi tainele nu-mi răspundeai cu aceeaşi prețuire.

— Deci, reluă Laurent, mă goneşti, şi între noi totul s-a sfârşit?

— Da, s-a sfârşit şi adio! răspunse Thérèse cu asprime.

Laurent ieşi, pradă unei mânii care-l îneca; dar după ce făcu câțiva paşi, se întoarse, spunând Catherinei că avea un mesaj pentru Thérèse şi uitase de el. O găsi aşezată în salonaş; uşa dinspre grădină rămăsese deschisă; tristă şi abătută, Thérèse părea cufundată în gânduri. Îl primi cu o deosebită răceală.

— Te-ai întors? îi zise ea. Ai uitat ceva?

— Am uitat să-ți spun adevărul.

— Nu mai sunt dispusă să-l aud.

— Şi totuşi, înainte ai vrut să-l ştii.

— Am crezut că poți să mi-l spui pe loc.

— Puteam şi chiar ar fi trebuit s-o fac; am greşit. Ascultă-mă, Thérèse, crezi oare că îi este cu putință unui bărbat de vârsta mea să te vadă fără să se îndrăgostească de dumneata?

— Să se îndrăgostească? spuse Thérèse, încruntându-se. Când pretindeai că nu te poți îndrăgosti de nicio femeie îți băteai joc de mine?

— Nu, deloc, îți împărtăşeam credința mea.

— Vasăzică, atunci te-ai înşelat, iar acum te-ai îndrăgostit; eşti foarte sigur?

— Dumnezeule, te rog, nu te supăra! Nu sunt chiar atât de sigur; dar mi-au trecut şi mie tot felul de gânduri de

dragoste prin minte. Oare ai atât de puțină experiență, încât lucrul acesta să ți se pară imposibil?

— La vârsta mea ar trebui să am experiență, răspunse Thérèse, dar am trăit multă vreme singură. Nu am experiența anumitor situații. Te miră? Mi-am păstrat naivitatea, deşi am fost şi eu înşelată... ca toată lumea! De sute de ori mi-ai spus că mă respecți prea mult ca să poți vedea în mine o femeie, pentru motivul că eşti brutal şi grosolan, cu femeile. M-am crezut deci la adăpost de insulta dorințelor dumitale, şi din toate calitățile pe care ți le-am apreciat, sinceritatea în această privință mi s-a părut lucrul cel mai de preț. M-a interesat soarta dumitale şi m-am lăsat amăgită de acest interes, cu atât mai mult cu cât ne spusesem – râzând, adu-ți aminte, dar în fond cu seriozitate: Două ființe, dintre care una e materialistă, iar cealaltă idealistă, sunt despărțite ca printr-un ocean de netrecut şi acoperit cu ghețuri...

— Să ştii că eram sincer atunci. Dar e vina mea că am douăzeci şi patru de ani şi că tu eşti frumoasă?

— Oare mai sunt încă frumoasă? Nădăjduiam că nu.

— Nu mai ştiu nici eu, la început nu mi s-a părut, apoi, într-o bună zi te-am găsit frumoasă. Totul s-a petrecut fără voia ta; dar şi eu, tot fără voia mea am simțit această atracție, atât de fără voia mea, că m-am apărat şi m-am ferit de ea. I-am dat lui Satan ceea ce e al lui Satan, adică bietul meu suflet, iar Cezarului nu i-am dăruit decât ceea ce i se cuvine Cezarului: respectul şi tăcerea. Sunt opt sau zece zile de când această emoție dureroasă mă urmăreşte şi în vis; nu se împrăştie decât în preajma ta. Da, Thérèse, când te văd şi când îmi vorbeşti, sunt calm. Nu-mi amintesc că am strigat după tine într-o clipă de rătăcire din care eu însumi nu înțeleg nimic. Când vorbesc de tine, spun că nu eşti tânără şi că nu-mi place culoarea părului tău. Pretind sus şi tare că eşti buna mea prietenă, adică fratele meu şi cred sincer ceea ce spun. Dar după aceea trec nu ştiu ce adieri de primăvară peste iarna din prăpădita mea de inimă, iar eu îmi imaginez că tu mi le trimeți. Şi într-adevăr tu o faci, Thérèse; tu care ai

un cult pentru ceea ce numeşti adevărata dragoste!

— Mi se pare că te înşeli, eu nu vorbesc niciodată de dragoste.

— Da, ştiu. Îți cunosc părerea. Ai citit undeva că a vorbi de dragoste înseamnă fie s-o stârneşti, fie să te molipseşti de ea; dar tăcerea ta e plină de tâlc, rezerva ta înfierbântă, iar prudența ta excesivă este îndrăcit de atrăgătoare!

— Atunci, hai să nu ne mai vedem, propuse Thérèse.

— De ce? Ce-ți pasă că am avut câteva nopți de insomnie, din moment ce nu depinde decât de tine ca să-mi redai liniştea?

— Ce trebuie să fac pentru asta?

— Ceea ce te-am rugat: să-mi spui că ai pe cineva. Mă voi considera avertizat şi, cum sunt foarte mândru, mă voi vindeca precum la atingerea cu beţişorul fermecat al unei zâne...

— Iar dacă-ți spun că nu am pe nimeni, pentru că nu vreau să mai iubesc pe nimeni, nu-ți ajunge?

— Nu, sunt un infatuat şi voi crede că te poți răzgândi.

Thérèse nu se putu împiedica să râdă de candoarea cu care Laurent se mărturisea.

— Bine, îi spuse ea, vindecă-te şi redă-mi prietenia de care eram mândră, în locul unei iubiri de care aş roşi. Iubesc pe cineva.

— Nu-i de ajuns, Thérèse: trebuie să-mi spui că eşti a lui!

— Pentru că altfel vei crede că acel cineva eşti dumneata, nu-i aşa? Ei bine, da, am un amant. Acum eşti mulțumit?

— Pe deplin. Şi după cum vezi, îți sărut mâna în semn de mulțumire pentru sinceritate. Acum, fii bună până la capăt şi spune-mi că e Palmer.

— Peste putință! Aş minți!

— Atunci... nu mai înțeleg nimic!

— Nu e o persoană cunoscută, e cineva care nu e de aici...

— Dar care vine aici din când în când?

— Aşa se pare, din moment ce ne-ai surprins şoaptele...

— Îți mulțumesc, îți mulțumesc, Thérèse! Acum mi-am revenit de tot. Ştiu cum stăm, şi, ca să fiu pe deplin sincer,

cred că te iubesc mai mult aşa, când eşti femeie şi nu sfinx. Ah, de ce n-ai vorbit mai devreme?!

— Această pasiune te-a chinuit mult? întrebă Thérèse batjocoritoare.

— Ei! Ce să mai vorbim? Peste zece ani am să-ți povestesc totul, Thérèse, şi o să facem mare haz împreună!

— Ne-am înțeles, noapte bună.

Laurent se duse la culcare foarte liniştit şi complet dezmeticit. Suferise într-adevăr din pricina Thérèsei. O dorise cu pasiune, dar nu îndrăznise să-i spună nimic. Fără îndoială că această pasiune era dăunătoare. Vanitatea şi curiozitatea deopotrivă intraseră în joc. Această femeie despre care toți prietenii spuneau „Oare pe cine iubeşte? Aş dori să fiu eu acela, dar ea nu iubeşte pe nimeni“ îi apăruse ca un ideal. Imaginația i se înflăcărase, orgoliul îi sângerase de spaima, de certitudinea că avea să eşueze... Nevoia de a iubi îi sfâşia inima şi de sute de ori pe zi se întreba cu teamă dacă ducând această viață de plăceri îi mai rămânea puterea să fie fericit.

Se trezi trist şi calm. Începuse să-şi regrete himera, frumosul sfinx care citea în el cu o atenție îngăduitoare, care îl admira, îl certa, îl încuraja şi îl plângea rând pe rând, fără a-i dezvălui niciodată nimic din propriul său destin, dar lăsându-l să bănuiască comori de afecțiune, de devotament, poate şi de voluptate!

Pentru că-şi dezvăluise secretele, Thérèse devenise acum o femeie ca toate celelalte... De vreme ce era a altuia, Laurent nu regreta că o respectase şi nu mai dorea nimic de la ea, nici măcar prietenia, pe care – cu siguranță – nu era greu s-o găsească la altcineva.

Această situație dură două sau trei zile, în decursul cărora Laurent îşi pregăti mai multe scuze, în eventualitatea că Thérèse îl va întreba de ce dispăruse. Dar în a patra zi îl cuprinse un *spleen* de nedescris. Prostituatele şi femeile uşoare îl dezgustau; nu găsea la niciunul din prietenii săi blândețea răbdătoare şi delicată cu care Thérèse îi lua în seamă plictisul, căuta să i-l risipească, încerca să-i găsească

pricina şi remediul, într-un cuvânt: se ocupa de el. Numai ea ştia ce trebuie să-i spună, şi părea să înţeleagă că destinul unui artist ca el nu era un fapt de minimă importanţă.

Alergă s-o caute cu atâta grabă, încât uită ce anume voia să-i spună în chip de scuză; dar Thérèse nu se arătă nici nemulţumită, nici surprinsă de uitarea lui şi-l scuti de minciună, căci nu-i puse nicio întrebare. El se simţi vexat şi-şi dădu seama că era şi mai gelos decât până atunci.

„S-o fi văzut cu iubitul ei, şi pe mine m-a uitat" îşi spuse Laurent.

Totuşi, nu-şi exterioriza în niciun fel ciuda şi se supraveghe cu atâta băgare de seamă, încât Thérèse se lăsă înşelată de aparenţe.

Mai trecură câteva săptămâni în care oscilă între furie, indiferenţă şi duioşie. Nimic pe lume nu-i era atât de necesar şi de binefăcător ca prietenia acestei femei, nimic nu i se părea atât de amar şi de jignitor ca imposibilitatea de a-i obţine dragostea. Mărturisirea pe care i-o smulsese, departe de a-l vindeca, aşa cum crezuse el, îi sporise suferinţa. Acum era cuprins de o gelozie pe care nu şi-o mai putea ascunde, din moment ce avea o cauză mărturisită şi sigură. Oare cum putuse să-şi închipuie că de îndată ce va cunoaşte cauza, nu-l va mai interesa să lupte pentru a o înlătura?

Şi totuşi, nu făcea niciun efort să îndepărteze invizibilul şi fericitul rival. Mândria lui, excesivă când era vorba de Thérèse, nu i-o îngăduia. Îl ura, îl ponegrea, dar numai în sinea lui, atribuind cusururi ridicole acestei fantome, insultând-o şi provocând-o de zeci de ori.

Sătul de suferinţă, se cufunda iarăşi în desfrâu, se potolea pentru scurtă vreme, dar recădea de îndată în stări de profundă tristeţe şi se ducea să petreacă un ceas, două, la Thérèse, fericit s-o vadă, să respire aerul pe care îl respira ea, s-o contrazică din plăcerea de a-i auzi vocea dojenitoare, dar mângâioasă.

Uneori o detesta, pentru că nu-i ghicea chinurile: o disprețuia pentru fidelitatea faţă de amant, care nu putea fi decât un om mediocru, din moment ce ea nu simţea nevoia

să vorbească despre el; pleca de la dânsa jurându-şi să nu mai calce pe acolo multă vreme, dar s-ar fi întors şi peste o oră, dacă ar fi putut spera să fie primit.

Îşi juca atât de bine rolul, încât Thérèse, care o clipă remarcase dragostea lui, nu mai bănuia acum nimic. Ea îl iubea sincer pe acest copil nefericit. Artistă entuziastă, cu tot aerul ei calm şi gânditor, consacrase – cum singură afirma – un fel de cult *celui ce el ar fi putut să fie* şi mai păstra încă o milă duioasă şi amestecată cu respect față de geniul chinuit şi rătăcit. Dacă ar fi avut certitudinea că nu va stârni în el dorințe vinovate, l-ar fi mângâiat ca pe un copil, şi erau clipe în care îi venea pe buze să-l tutuiască, dar se abținea.

Să fi fost oare dragoste în acest sentiment matern? Era cu siguranță, deşi Thérèse nu-şi dădea seama de aceasta; dar o femeie cu adevărat castă şi care a trăit mai mult din muncă decât din pasiune, poate să-şi ascundă sieşi îndelungă vreme secretul unei iubiri de care vrea să se ferească. Thérèse credea că nu se gândeşte la propria ei fericire, ci numai la Laurent; din moment ce el îşi găsea calmul şi liniştea alături de dânsa, le regăsea şi ea, pentru a i le dărui. Îl ştia incapabil de iubire aşa cum o înțelegea ea; de aceea şi fusese jignită, speriată de capriciul lui. După ce criza trecuse, se felicita că găsise într-o minciună nevinovată modalitatea de a-i evita revenirea; şi cum în orice ocazie, de îndată ce se simțea răscolit, Laurent se grăbea să reamintească de *oceanul de netrecut şi acoperit cu ghețuri* care îi despărțea, ea nu se mai temea, căci se obişnuise să trăiască în plin foc, cruțată de vâlvătăi.

Cei doi făceau față acestei situații dureroase şi periculoase în acelaşi timp cu un fel de ironie zâmbitoare, care este felul de a fi, pecetea de neşters, a artiştilor francezi. Este o a doua natură, pe care nordicii ne-o reproşează şi pentru care englezii cei sobri ne disprețuiesc. Şi totuşi, ea asigură farmecul unor relații mai speciale între oameni şi ne fereşte adesea de multe nebunii şi prostii. A căuta partea ridicolă a lucrurilor înseamnă a le descoperi latura slabă şi ilogică. A-ți

bate joc de primejdiile ce pândesc sufletul înseamnă să te pregăteşti a le înfrunta, ca soldaţii noştri care merg la moarte râzând şi cântând. A lua peste picior un prieten înseamnă adesea a-l salva de o slăbiciune în care mila noastră l-ar fi îndemnat să se complacă. În sfârşit, a te ironiza pe tine însuţi înseamnă a te feri de beţia stupidă a amorului propriu exagerat. Am băgat de seamă că oamenii care nu glumesc niciodată posedă o vanitate puerilă şi insuportabilă.

Laurent avea o veselie plină de strălucire, de culoare, de spirit ca şi talentul său, şi cu atât mai firească, cu cât era originală. Thérèse era mai puţin spirituală decât el, fiind visătoare din fire şi scumpă la vorbă; de aceea tocmai avea nevoie de antrenul celorlalţi: atunci intra şi ea în joc, cu veselia ei calmă, deloc lipsită de farmec.

Reieşea deci că în această atmosferă de bună dispoziţie în care se complăceau, dragostea, capitol pe seama căruia Thérèse nu glumea niciodată şi nu-i plăcea să se glumească în faţa ei, nu avea cum să se strecoare şi să-şi facă auzit glasul.

Într-o bună dimineaţă, portretul domnului Palmer fiind gata, Thérèse îi înmână lui Laurent, din partea prietenului ei, o sumă frumuşică, pe care Laurent făgădui s-o pună deoparte pentru vreun caz de boală sau vreo cheltuială neprevăzută.

În timp ce-i făcuse portretul, Laurent se împrietenise cu Palmer, căci acesta era un om integru, generos, inteligent şi cultivat. Burghez bogat, ai cărui părinţi se îmbogăţiseră din comerţ, făcuse şi el comerţ şi călătorise în tinereţe. La vârsta de treizeci de ani fusese destul de înţelept ca să se considere suficient de bogat şi să dorească a trăi pentru sufletul său...

Nu era un mare cunoscător în materie de artă, dar avea un gust destul de sigur şi noţiuni sănătoase, ca şi instinctele. Din pricina timidităţii, la începutul unui dialog în franceză, ceea ce spunea era aproape ininteligibil sau caraghios de incorect; dar când se simţea la largul său, se vedea că ştie limba şi că nu-i lipseşte decât exerciţiul sau

mai multă îndrăzneală pentru a o vorbi foarte bine.

Un timp, Laurent îl studiase cu multă tulburare şi curiozitate. Când deveni clar şi evident pentru el că Palmer nu era iubitul domnişoarei Jacques, începu să-l aprecieze, să încerce faţă de el un sentiment care într-un fel semăna cu cel pe care îl avea pentru Thérèse. Palmer era un filosof destul de rigid cu el însuşi şi foarte indulgent faţă de ceilalţi. În ceea ce priveşte ideile, dacă nu caracterul, semăna cu Thérèse, fiind aproape totdeauna de acord cu ea în toate privinţele. Uneori, Laurent se simţea gelos pe ceea ce numea cu un termen din muzică imperturbabilul lor *unison,* dar cum nu era decât o gelozie intelectuală, nu îndrăznea să se plângă Thérèsei.

— Definiţia dumitale nu face nici doi bani, spunea ea. Palmer e prea calm şi prea desăvârşit pentru mine. Eu sunt mai înflăcărată şi „cânt“ întotdeauna un pic mai sus ca el. Iau nota de sus din terţa majoră.

— Atunci, eu nu sunt decât o notă falsă? întreba Laurent.

— Nu, răspundea Thérèse, cu dumneata mă transform şi cobor să formez terţa minoră.

— Înseamnă că eu te fac să cobori cu un semiton?

— Da, dar mă aflu cu jumătate de interval mai aproape de dumneata decât de Palmer.

III

ÎNTR-O ZI, LA RUGĂMINTEA LUI Palmer, Laurent se duse la el, la hotelul *Meurice,* pentru a se asigura că portretul fusese înrămat şi ambalat cum trebuie. Capacul fu pus în faţa lor, şi Palmer scrise el însuşi cu o pensulă numele şi adresa mamei sale; apoi, în timp ce comisionarii luau lada ca s-o expedieze, americanul strânse mâna artistului, spunându-i:

— Dumitale îţi datorez bucuria pe care o va avea draga mea mamă şi-ţi mulţumesc de mii de ori. Acum îngăduie-mi să stăm puţin de vorbă; am ceva să-ţi spun.

Trecură într-un salon, în care Laurent văzu mai multe valize.

— Plec mâine în Italia, îi spuse Palmer, oferindu-i nişte excelente ţigări de foi şi o lumânare, deşi el nu fuma, şi n-aş vrea să ne despărţim fără să-ţi vorbesc de un lucru delicat, atât de delicat, că dacă mă întrerupi n-aş mai putea găsi în franceză cuvintele necesare ca să ţi-l spun.

— Îţi făgăduiesc să fiu mut ca un mormânt, îi spuse zâmbind Laurent, mirat şi destul de îngrijorat de acest preambul.

Palmer începu:

— O iubeşti pe domnişoara Jacques şi cred că şi ea te iubeşte. Poate că eşti amantul ei; dacă nu eşti, pentru mine e limpede că vei fi. Taci, mi-ai promis că n-ai să scoţi o vorbă! Nu spune nimic, nu te întreb nimic. Te socotesc demn de onoarea pe care ţi-o atribui; dar mă tem că n-o cunoşti de ajuns pe Thérèse şi că nu eşti pe deplin lămurit că dacă

dragostea dumitale e o cinste pentru ea, şi dragostea ei e o cinste pentru dumneata. Dacă mă tem, e din cauza unor întrebări pe care mi le-ai pus şi a anumitor lucruri care s-au spus despre ea în faţa noastră, la care dumneata ai reacţionat mult mai violent decât mine. Este o dovadă că nu ştii nimic; eu, care ştiu tot, vreau să-ţi spun totul, astfel ca sentimentele dumitale pentru domnişoara Jacques să fie întemeiate pe stima şi respectul pe care le merită.

— Opreşte-te, Palmer! strigă Laurent, care ardea de nerăbdare să asculte, dar îşi făcea tot felul de scrupule. Oare cu îngăduinţa sau la porunca domnişoarei Jacques îmi povesteşti viaţa ei?

— Niciuna, nici alta, răspunse Palmer. Thérèse nu ţi-ar povesti niciodată viaţa ei.

— Atunci, taci! Nu doresc să ştiu decât ceea ce va voi ea să-mi spună.

— Bravo, frumos! îi răspunse Palmer, strângându-i mâna; dar dacă ceea ce am de spus o pune mai presus de orice bănuială din parte-ţi...?

— Atunci, de ce se ascunde?

— Din generozitate faţă de alţii.

— Bine, vorbeşte, zise Laurent, care nu se mai putea stăpâni.

— Nu voi numi pe nimeni, începu Palmer. Îţi voi spune doar că într-un mare oraş din Franţa se afla un bancher bogat, care a sedus o fată încântătoare, institutoarea propriei sale fiice. Din această legătură se născu o fată, care veni pe lume acum douăzeci şi opt de ani, chiar de Sfântul Jacques, şi care fu declarată la primărie ca născută din părinţi necunoscuţi; drept nume de familie îl primi pe cel de Jacques. Acest copil este Thérèse.

Cinci ani mai târziu, bancherul a înzestrat-o pe institutoare şi a măritat-o cu unul dintre funcţionarii săi, om cinstit, care nu ştia nimic, căci întâmplarea fusese ţinută în cel mai strict secret. Între timp, de fetiţă se ocupa tatăl ei. Mai întâi a ţinut-o undeva la ţară iar apoi la mânăstire, unde primi o educaţie aleasă şi fu înconjurată de dragoste şi

solicitudine. În primii ani, mama ei venea foarte des s-o vadă; dar după ce s-a măritat, soţul ei începu să aibă bănuieli şi, demisionând din slujba pe care o avea, îşi luă soţia şi plecă în Belgia, unde a făcut avere. Biata mamă şi-a înghiţit lacrimile şi s-a supus.

Ea trăieşte şi acum departe de fiica ei: mai are şi alţi copii, iar ca soţie a fost întotdeauna ireproşabilă, dar nefericită. Soţul ei, care o iubeşte, o ţine închisă şi n-a încetat niciodată să fie gelos; ceea ce ea consideră pedeapsa meritată pentru vina şi minciuna ei. Ar fi trebuit probabil ca anii să aducă mărturisirea celei dintâi şi iertarea pentru cea de-a doua. Aşa ar fi stat lucrurile într-un roman; dar nimic nu e mai puţin logic ca realitatea, şi ce doi soţi se frământă ca-n prima zi: soţul îndrăgostit, neliniştit şi aspru; soţia – pocăită, dar mută şi oprimată.

În împrejurările dificile în care s-a găsit, Thérèse n-a putut deci beneficia nici de sfaturile, nici de sprijinul, nici de mângâierea mamei sale. Totuşi, aceasta o iubeşte şi suferă că e obligată s-o vadă într-ascuns, când izbuteşte să vină singură pentru o zi sau două la Paris, aşa cum i s-a întâmplat de curând. De altfel, şi aceste rare învoiri a reuşit să le obţină numai de câţiva ani încoace.

Thérèse îşi adoră mama şi nu va mărturisi niciodată nimic care s-o poată compromite. Iată pentru ce nu îngăduie niciodată să fie criticată în faţa ei purtarea altor femei. Dumneata ai crezut, poate, că cere astfel în mod tacit indulgenţă pentru ea însăşi. Nu e adevărat. Thérèse nu are nevoie de iertare; îi iartă ea totul mamei sale: aceasta este povestea dragostei dintre ele.

Acum ţi-o voi spune pe cea a contesei X... Această contesă, care nu poartă nici titlul, nici numele soţului ei, este tot Thérèse.

— Vasăzică e măritată? Nu e văduvă?

— Răbdare! E şi nu e măritată. Ai să vezi.

Când Thérèse avea cincisprezece ani, tatăl ei, bancherul, rămase văduv şi liber, copiii săi legitimi fiind căsătoriţi. Bancherul era un om foarte de treabă şi, în ciuda greşelii pe

care ţi-am povestit-o şi pe care nu o scuz, oricine l-ar fi îndrăgit pentru spiritul şi generozitatea lui. El îmi încredinţase povestea naşterii Thérèsei şi l-am însoţit de câteva ori până la mânăstirea unde se afla fata. Era frumoasă, cultivată, plăcută, sensibilă. Cred că tatăl ar fi dorit ca eu s-o cer de nevastă; dar pe vremea aceea, inima nu mi-era liberă; căci altfel... Pe scurt: nici nu mă puteam gândi la asta.

Atunci, bancherul îmi ceru nişte informaţii referitoare la un cunoscut al său, un nobil portughez, care avea proprietăţi întinse la Havana şi era un bărbat foarte frumos. Îl întâlnisem pe portughez la Paris, dar nu-l cunoşteam bine, aşa încât m-am abţinut de la orice părere despre el. Era deosebit de seducător; dar eu unul n-aş fi avut niciodată încredere în fizionomia lui; un an mai târziu, bancherul o măritã pe Thérèse cu acest conte.

Am făcut o călătorie în Rusia; când m-am întors, bancherul murise fulgerător de apoplexie, iar Thérèse era măritată cu acest necunoscut, cu acest nebun, nu pot spune acest infam, dacă ea l-a putut iubi, chiar după ce crima lui a fost descoperită: era căsătorit în colonii când a avut nemaipomenita îndrăzneală de a o cere de nevastă pe Thérèse şi de a se însura cu ea.

Să nu mă întrebi cum de tatăl Thérèsei, om deştept şi cu experienţă, s-a putut lăsa astfel înşelat. Îţi voi spune doar ceea ce propria mea experienţă m-a învăţat cu prisosinţă, şi anume: că în viaţă, tot ceea ce se întâmplă este prea adesea contrariul a ceea ce ar trebui să se întâmple.

Către sfârşitul vieţii, bancherul mai făcuse şi alte prostii care dădeau de gândit asupra luciditãţii sale. Lăsă doar un legat Thérèsei, în loc să-i constituie o zestre efectivă şi să i-o dea direct în mână. Acest legat se dovedi nul în faţa moştenitorilor legitimi, iar Thérèse, care îşi adora tatăl, n-a vrut să intenteze un proces, deşi ar fi avut câştig de cauză. Astfel se pomeni ruinată chiar în clipa când i se năştea copilul şi tot atunci veni la ea o femeie furioasă care îşi cerea drepturile şi voia să facă scandal; era prima şi singura soţie

legitimă a soţului ei.

Thérèse dădu atunci dovadă de un curaj puţin obişnuit: o linişti pe nefericita aceea şi o convinse să nu intenteze niciun fel de proces; apoi îl convinse pe conte să-şi ia soţia şi să plece cu ea la Havana. Thérèse fiind un copil nelegitim, tatăl ei nu-şi dăduse niciodată în vileag dragostea faţă de ea; căsătoria fusese oficiată în străinătate, cu uşile închise, iar tânăra pereche trăise de atunci tot în străinătate, unde dusese o existenţă foarte misterioasă. Temându-se că va fi demascat dacă ar apărea din nou în societate, contele o făcuse pe Thérèse să creadă că cea mai mare fericire a lui era să fie singur numai cu ea, iar tânăra femeie încrezătoare, îndrăgostită şi romanţioasă găsea firesc faptul că soţul ei călătoreşte sub un nume fals, pentru a nu fi obligat să se vadă cu oameni ce-i erau indiferenţi.

De aceea, când Thérèse descoperi grozăvia situaţiei sale, nu-i fu prea greu s-o învăluie în cel mai adânc secret. Se sfătui cu un om al legii discret, care o lămuri că într-adevăr căsătoria e nulă, dar că totuşi trebuie o hotărâre judecătorească pentru a o desface, dacă va vrea vreodată să-şi recapete libertatea; atunci ei i se păru preferabilă situaţia de a nu fi nici liberă, nici căsătorită unui scandal şi unei condamnări înjositoare pentru tatăl copilului ei. Copilul devenea oricum un bastard; dar tot era mai bine să n-aibă nume şi să nu ştie niciodată în ce împrejurări venise pe lume, decât să revendice un nume pătat, dezonorându-şi tatăl.

Thérèse îl mai iubea încă pe acest om de nimic, – mi-a spus-o – iar el, la rândul lui, o iubea cu o pasiune disperată. Între ei au avut loc scene sfâşietoare, discuţii îngrozitoare, în timpul cărora Thérèse dădu dovadă de o energie extraordinară: o femeie, când este cu adevărat curajoasă, întrece un bărbat.

În cele din urmă, ieşi victorioasă: îşi păstră copilul, izgoni pe vinovat şi îl lăsă să plece cu rivala ei, care, în ciudă geloziei, îi îmbrăţişă picioarele la despărţire, cucerită de atâta generozitate.

Thérèse se duse în altă țară şi îşi luă alt nume, se dădu drept văduvă, hotărâtă să facă în aşa fel încât puținii oameni pe care-i cunoscuse s-o uite, şi începu să trăiască numai pentru copilul ei, cu un entuziasm dureros. Îl iubea atât de mult, încât era sigură că el o poate consola de toate, dar nici această ultimă bucurie nu avea să dureze multă vreme.

Cum contele era bogat şi nu avea copii de la prima lui soție, Thérèse trebuise să accepte, chiar la rugămintea acesteia din urmă, o pensie suficient de mare pentru a putea să-şi crească copilul aşa cum se cuvine; dar contele nu ajunsese bine la Havana cu prima soție, că o părăsi iar, implorând-o să-şi ia copilul şi să fugă toți trei undeva la capătul lumii.

Thérèse fu neînduplecată: după multă suferință, îşi regăsise liniştea. Nu-l mai iubea pe conte şi – tocmai din cauza copilului – nu voia ca un asemenea om să devină stăpân pe viața ei. Pierduse dreptul de a fi fericită, dar nu şi pe acela de a se respecta pe sine însăşi: îl respinse fără reproşuri, dar şi fără slăbiciune. Contele o amenință că nu-i va mai da niciun ban: ea îi răspunse că nu se teme să muncească pentru a avea din ce trăi.

Atunci, smintitul recurse la o faptă odioasă, fie pentru a o aduce pe Thérèse la discreția lui, fie pentru a se răzbuna pe ea. Îi răpi copilul şi dispăru. Thérèse începu să-l caute; dar contele se ascunsese atât de bine, încât nu reuşi să-l găsească. Chiar atunci am întâlnit-o într-un han în Anglia, sfârşită de disperare şi de oboseală, şi atât de înnebunită de durere, încât la început aproape că n-am recunoscut-o.

Am convins-o să se odihnească şi să mă lase pe mine să continui cercetările. Dar am aflat un lucru îngrozitor: contele se întorsese în America, iar copilul, epuizat, murise la sosire.

Când a trebuit să-i duc nefericitei această veste înfiorătoare, am fost eu însumi înfiorat de calmul cu care a primit-o. Vreme de aproape opt zile păru o moartă printre cei vii. În cele din urmă începu să plângă, şi atunci am înțeles că e salvată. Cum eram nevoit să plec, şi ea îmi spusese că are de gând să rămână acolo, sărăcia ei lucie, mă îngrijora; dar

mă minți, spunându-mi că mama ei n-o lasă să ducă lipsă de nimic. De abia mai târziu am aflat că bietei mame i-ar fi fost imposibil s-o ajute: trebuia să dea socoteală de toți banii, până la ultima centimă. De altfel, nu ştia nimic din toate nenorocirile care o loviseră pe fiica ei. Thérèse, care îi scria în taină, i le ascunsese, ca să n-o facă să sufere.

Thérèse rămase în Anglia, unde dădu lecții de franceză, de desen şi de muzică; căci a avut curajul să-şi valorifice talentele, pentru a nu fi nevoită să trăiască din mila nimănui.

După un an, se întoarse în Franța şi se stabili la Paris, unde nu mai fusese niciodată şi unde nimeni n-o cunoştea. N-avea pe atunci decât douăzeci de ani, căci se măritase la şaisprezece. Nu mai era deloc frumoasă şi i-au trebuit opt ani de odihnă şi de resemnare ca să-şi redobândească sănătatea şi veselia blândă de altădată.

În tot acest răstimp n-am văzut-o decât la intervale mari, deoarece eu călătoresc tot timpul; dar de fiecare dată am regăsit-o demnă şi mândră, muncind cu un curaj nedezmințit, ascunzându-şi sărăcia cu o uluitoare chibzuință, nevoind să vorbească despre trecut, mângâind câteodată pe furiş copiii şi îndepărtându-se de ei de îndată ce se ştie privită, de teamă probabil să nu i se ghicească emoția.

N-o mai văzusem de trei ani când am venit la dumneata să te rog să-mi faci portretul şi tocmai îi căutam adresa şi mă pregăteam să ți-o cer, când mi-ai vorbit despre ea. Sosisem în ajun şi nu ştiam că, în sfârşit, a dobândit succesul, bunăstarea şi celebritatea. Regăsind-o astfel, am înțeles că acest suflet atât de îndelungă vreme sfâşiat ar mai putea încă să trăiască, să iubească... să sufere sau să fie fericit. Încearcă s-o faci fericită, dragul meu Laurent, o merită cu prisosință! Iar dacă nu eşti sigur că o să izbuteşti, mai degrabă zboară-ți creierii în seara asta decât să te mai duci la ea. Iată tot ce aveam să-ți spun.

— Stai, zise Laurent, foarte emoționat: dar contele X mai trăieşte?

— Da, din nefericire. Oamenii care aduc nenorocire celorlalţi, o duc întotdeauna bine şi scapă de toate primejdiile. Nici măcar nu abandonează partida vreodată; deunăzi a avut îndrăzneala să-i trimită Thérèsei o scrisoare pe care i-am înmânat-o sub ochii dumitale şi de care, bineînţeles, ea nici nu se sinchiseşte.

Ascultând istorisirea domnului Palmer, Laurent hotărî să se însoare cu Thérèse. Era profund răscolit. Această fiică fără părinţi, această mamă fără copil, această soţie fără soţ nu avusese oare parte de nenorociri fără seamăn? Cât de triste trebuiau să fie ideile ei despre dragoste şi despre viaţă! În faţa ochilor uluiţi ai lui Laurent se ivea iarăşi sfinxul. Deşi acum îi aflase taina, Thérèse i se părea mai misterioasă ca niciodată: oare se consolase vreodată, oare putea fi consolată?

Îl îmbrăţişă pe Palmer şi, cuprins de exaltare, îi jură că o iubeşte pe Thérèse şi că dacă va reuşi vreodată să-i câştige dragostea îşi va aminti în toate clipele vieţii de istorisirea pe care o ascultase. Apoi, după ce-i făgădui că se va preface că nu ştie povestea domnişoarei Jacques, se întoarse la el acasă şi scrise:

„Thérèse, să nu crezi o vorbă din tot ceea ce-ţi spun de două luni încoace. Să nu crezi nici ceea ce ţi-am spus când te-ai temut că am să mă îndrăgostesc de tine. Nu sunt îndrăgostit, nu despre asta e vorba. Te iubesc la nebunie. E absurd, jalnic, ruşinos; dar eu, care credeam că nu va trebui şi nici nu voi putea să spun sau să scriu unei femei că o iubesc, găsesc astăzi aceste vorbe mult prea reci şi prea reţinute când ţi le adresez ţie. Nu mai pot trăi cu secretul care mă înnăbuşă şi pe care nu vrei să-l ghiceşti. De sute de ori am vrut să te părăsesc, să plec la capătul lumii, să te uit. Dar după un ceas mă aflam din nou în faţa uşii tale, şi adesea noaptea, chinuit de gelozie şi aproape mânios pe mine însumi, îi cer lui Dumnezeu să mă izbăvească de suferinţă, aducându-l aici pe acel iubit necunoscut în existenţa căruia nu cred şi pe care l-ai născocit pentru a mă depărta de tine. Arată-mi-l pe acest om în braţele tale, sau

iubeşte-mă, Thérèse! În afara acestor două soluţii nu mai văd decât o a treia: să mă sinucid şi să isprăvesc cu toate… Pare laşă şi stupidă această ameninţare banală, rostită de toţi îndrăgostiţii nefericiţi; dar ce vină am eu dacă există suferinţe care smulg acelaşi strigăt tuturor celor care le încearcă? Nu mă poţi socoti nebun pentru că izbutesc să fiu şi eu un om ca toţi ceilalţi!

La ce mi-a servit tot ceea ce am născocit pentru a mă apăra de dragoste? Oare ai ceva să-mi reproşezi? Pentru ce mă laşi să mor fără să fi cunoscut iubirea, tu, care singură mă poţi face s-o cunosc şi ştii asta? În sufletul tău e o comoară şi treci zâmbind pe lângă un nefericit care moare de foame şi de sete. Îi arunci doar câte un bănuţ din când în când; şi asta numeşti tu prietenie! Nu poate fi nici măcar milă; ştii doar că picătura de apă sporeşte setea.

În fond, de ce nu mă iubeşti? Poate că ai mai iubit pe cineva care o merita chiar mai puţin decât mine. E adevărat că nici eu nu am merite strălucite, dar te iubesc, şi asta înseamnă totul.

N-ai să mă crezi, ai să spui şi acum că mă înşel, cum mi-ai mai spus-o! Nu, n-ai să mai spui aşa, ar însemna să minţi în faţa lui Dumnezeu şi să te minţi pe tine. Vezi doar că suferinţa mă stăpâneşte şi că mă pomenesc făcând o declaraţie ridicolă, eu, care nu mă tem de nimic mai mult pe lume decât să fiu luat în râs de tine!

Să nu crezi că sunt un om corupt. Ştii bine că sufletul meu n-a fost nicicând pângărit şi că, din prăpastia în care mă afundasem, întotdeauna, fără să vreau, am tânjit către cer. Ştii bine că în preajma ta sunt curat ca un prunc şi că uneori n-ai pregetat să-mi cuprinzi capul cu mâinile, ca şi cum ai fi vrut să mă săruţi pe frunte. Şi îmi spuneai: «Cap zănatic, ai merita să te spargi». Şi totuşi, în loc să mi-l sfărâmi ca pe cel al unei năpârci, te străduiai să pui în el suflul pur şi fierbinte al spiritului tău. Ai reuşit cum nu se poate mai bine; iar acum, că ai aprins focul pe altar, îmi spui: «Dă-i altcuiva să-l păzească! Însoară-te, iubeşte o fată tânără, blândă şi devotată; să aveţi copii, să nutreşti visuri

pentru ei, să ai parte de tihnă şi fericire conjugală, să ai – mai ştiu eu ce? — de toate, totul în afară de mine!»

Dar eu, Thérèse, pe tine te iubesc cu pasiune. De când te cunosc, te străduieşti să mă faci să cred în fericire şi să-mi stârneşti dorința de a o cunoaşte. Nu mă întreb dacă dragostea ta ar însemna pentru mine fericirea. Ştiu doar că ar însemna viața şi că, bună ori rea, eu această viață o doresc, iar dacă nu – moartea!“

I

IV

THÉRÈSE FU PROFUND ÎNDURE-
rată de această scrisoare, care o izbi ca o lovitură de trăsnet. Dragostea ei semăna atât de puțin cu cea a lui Laurent, încât se gândi că sentimentul ei nu este dragoste, mai ales după ce reciti expresiile pe care el le folosea. Thérèse nu era cuprinsă de niciun fel de beție, sau poate beția se furişase pe nesimțite în inima ei, atât de încet, încât se credea la fel de stăpână pe sine ca-n prima zi. Cuvântul pasiune o revolta..

„Îmi vorbeşte mie de pasiune? îşi spunea ea. Îşi imaginează probabil, că nu ştiu ce înseamnă pasiunea şi că vreau să sorb iar din licoarea ei otrăvită! De ce îmi propune drept mulțumire – mie, care i-am acordat atâta atenție şi afecțiune –, disperarea, febra şi moartea?... În definitiv, nu e vina lui, nefericitul! Nu ştie nici ce vrea, nici ce cere şi caută dragostea cum ai căuta piatra filosofală; crede că o am eu şi că i-o refuz din capriciu. Gândurile lui sunt întotdeauna puțin delirante. Cum oare să-l potolesc şi să-l fac să uite un capriciu din pricina căruia suferă?

Într-un fel, eu sunt de vină. Vrând să-l abat de la desfrâu, l-am obişnuit prea mult cu o afecțiune serioasă, dar e bărbat, şi afecțiunea dintre noi i se pare incompletă. Oare de ce m-a înşelat, făcându-mă să cred că se liniştise? Cum să repar nerozia lipsei mele de experiență? Femeile sunt de obicei mai încrezute. Eu n-am fost; n-am ştiut că o femeie, chiar nefericită şi dezamăgită, poate să tulbure mințile unui bărbat. Ar fi trebuit să mă cred seducătoare şi periculoasă, aşa cum mi-a spus el o dată, şi să-mi dau seama că în ultima

vreme tăcea doar ca să mă liniştească. Să fii lipsită de cochetărie e oare un rău? Oricum, nu poate fi o vină."

Apoi, Thérèse îşi aminti că avusese, din instinct, rezerve şi bănuieli faţă de alţi bărbaţi care nu-i plăceau; dar faţă de Laurent nu, pentru că ţinea la prietenia lui, pentru că socotea exclus ca el să nu fie de bună-credinţă şi de asemenea, trebuie s-o spunem, pentru că îl iubea. Singură în atelierul ei, umbla de colo până colo, pradă unei nelinişti dureroase, privind când scrisoarea fatală pe care o lăsase pe masă, neputându-se hotărî nici s-o redeschidă, nici s-o distrugă, când pânza uitată pe şevalet. Tocmai lucra, cu tragere de inimă şi cu plăcere, când primise scrisoarea, şi odată cu ea îndoiala, tulburarea, neliniştea şi teama. Era ca un miraj, ce-i readucea la orizontul pustiu dar tihnit al existenţei spectrul vechilor nefericiri. Fiecare cuvânt suna ca un vaier al morţii pe care-l mai auzise şi altădată, ca vestirea unor noi nefericiri.

Încercă, să se liniştească reluându-şi lucrul: pictura era pentru ea remediul suveran în toate frământările vieţii. Dar în ziua aceea nu-i fu de niciun ajutor: spaima stârnită de pasiunea lui Laurent o urmărea până şi în acest ungher tihnit al existenţei sale.

„Două fericiri tulburate sau distruse! spuse ea, lăsând penelul şi privind scrisoarea: munca şi prietenia."

Ziua trecu fără ca Thérèse să ia vreo hotărâre. Un singur lucru i se părea limpede: faptul că va spune nu; dar nu ţinea s-o facă foarte repede, cu acea duritate neliniştită a femeilor care se tem că dacă nu se grăbesc să baricadeze uşa vor ceda. Problema dificilă şi dureroasă era cum anume să rostească acest *nu* fără apel, care interzicând orice speranţă să nu întineze totuşi frumoasa amintire a prieteniei lor. Când ai de îngropat un mort drag, nu te hotărăşti uşor să-i acoperi chipul cu un linţoliu şi să-l azvârli în groapa comună. Ai vrea să-l îmbălsămezi într-un mormânt anume, la care să vii să te mai uiţi din vreme în vreme şi să te rogi pentru sufletul celui ce se află îngropat acolo.

Se făcuse noapte şi ea tot nu găsise modul de a-l refuza,

fără a-l face să sufere prea mult. Văzând-o că mănâncă în silă, Catherine o întrebă îngrijorată dacă nu cumva e bolnavă.

— Nu, răspunse ea, sunt îngândurată.

— Ah, munciți prea mult, reluă bătrânica, nu vă gândiți să vă trăiți viața.

Thérèse ridică un deget; era un gest pe care Catherine îl cunoştea şi care voia să spună „Nu vorbi despre asta".

Ora la care Thérèse îşi primea cei câțiva prieteni nu mai era de la o vreme rezervată decât lui Laurent, deşi uşa rămânea deschisă pentru oricine, fie că ceilalți lipseau (era sezonul când lumea se ducea la țară), fie pentru că simțiseră la Thérèse o anume preocupare, o dorință involuntară şi nu de ajuns disimulată de a sta de vorbă numai cu d-l de Fauvel.

Laurent sosea de obicei la ora opt: Thérèse privi pendula spunându-şi: „Nu i-am răspuns; nu va veni azi".

Şi simți în inimă un gol înfiorător când adăugă: „Nici nu trebuie să mai vină".

Cum oare să-şi petreacă seara nesfârşită pe care avea obiceiul s-o împartă cu tânârul ei prieten, făcând crochiuri sau cosind, în timp ce el fuma, tolănit comod între pernele divanului? Se gândi să-şi alunge plictiseala ducându-se la o prietenă din cartierul Saint-Germain, cu care uneori mai mergea la spectacole; dar prietena se culca devreme, şi până să ajungă Thérèse la ea s-ar fi făcut prea târziu. Drumul era lung, iar trăsurile mergeau atât de încet pe vremea aceea! De altfel, asta ar fi însemnat să se îmbrace, iar Thérèse, căreia îi plăcea să stea în halat şi în papuci la ea acasă, ca toți artiştii care lucrează cu ardoare şi nu suportă constrângerea, se hotăra foarte greu să se îmbrace pentru vizite. Să-şi pună un şal şi un văl, să cheme o trăsură şi să meargă să se plimbe la pas pe aleile pustii din Bois de Boulogne? Se mai plimbase aşa, uneori, cu Laurent, în serile înnăbuşitoare când simțeau nevoia de puțină răcoare. Cu oricare altul, asemenea plimbări ar fi compromis-o nespus de tare, dar Laurent păstra cu sfințenie secretul. Şi le făceau plăcere

aceste „misterioase” escapade puțin cam trăsnite şi în fond deloc misterioase. Acum se gândea la ele ca la ceva foarte îndepărtat şi suspina la gândul că nu se vor mai întoarce.

„Ce vremuri fericite! Acum n-am putea să ne mai plimbăm aşa, cât timp el suferă, şi eu îi ştiu suferința.”

La ora nouă, tocmai când se gândea să-i răspundă lui Laurent, tresări, auzind soneria. El era! Se ridică pentru a porunci Catherinei să spună că nu e acasă. Catherine intră: era doar o scrisoare de la Laurent! Fără să vrea, Thérèse regretă că nu era el.

Scrisoarea nu cuprindea decât câteva cuvinte:

„Adio, Thérèse, nu mă iubeşti, iar eu te iubesc ca un copil!“

Aceste două rânduri o făcură pe Thérèse să se cutremure. Singura pasiune pe care nu se străduise niciodată s-o stingă din inima ei era dragostea de mamă. Această rană deşi în aparență închisă, sângera întruna.

„Ca un copil, repetă ea, mototolind scrisoarea cu mâini tremurânde, cuprinse de un fior neştiut. Mă iubeşte ca un copil! O, Doamne, ce tot spune? Oare ştie ce rău îmi face? *Adio!* Fiul meu ştia să rostească *adio!* dar nu mi-a strigat acest cuvânt când mi l-au luat, căci l-aş fi auzit! Şi n-am să-l mai aud niciodată!”

Thérèse era surescitată, şi evocând această mare durere a vieții ei izbucni în lacrimi.

— M-ați chemat? întrebă Catherine, care se întorcea. Dar, Dumnezeule, ce aveți? Iar plângeți, ca altădată!

— Nimic, nimic, lasă-mă, răspunse Thérèse. Dacă vine cineva să mă vadă, spune că sunt la un spectacol. Vreau să fiu singură. Sunt bolnavă.

Catherine ieşi, dar prin grădină. Îl văzuse pe Laurent dând târcoale casei.

— Nu vă mai necăjiți, îi spuse ea. Nu ştiu de ce plânge stăpâna mea, dar trebuie să fie din pricina dumneavoastră. Ați supărat-o... nu vrea să vă vadă. Veniți să-i cereți iertare!

Deşi o respecta pe Thérèse, credincioasa Catherine nu se îndoia de faptul că Laurent este amantul ei.

— Plânge? strigă el. O, Dumnezeule, de ce plânge?

Dintr-un salt străbătu grădina şi se aruncă la picioarele Thérèsei, care hohotea în salon, cu capul în mâini.

Laurent s-ar fi bucurat nespus s-o vadă astfel dacă ar fi fost un cinic, aşa cum uneori voia să pară; dar de fapt avea un suflet foarte bun, şi sub influenţa Thérèsei îşi regăsea adevărata fire; de aceea lacrimile ei îl mâhniră sincer. O imploră în genunchi să-l mai ierte o dată şi să se liniştească.

— Nu vreau decât ceea ce vrei şi tu, îi spuse el, şi pentru că plângi prietenia noastră apusă, îţi jur să-i dau viaţă din nou, ca să nu-ţi mai pricinuiesc vreo supărare. Dar vezi tu, blânda şi draga mea Thérèse, sora mea iubită, să vorbim deschis, căci nu mai am puterea să te înşel, te rog pe tine să ai curajul de a-mi primi dragostea ca o tristă descoperire şi ca o boală de care vrei să mă vindeci prin răbdare şi prin milă. Am să-mi dau toată silinţa, ţi-o jur! N-am să-ţi cer nici măcar o sărutare, şi nu cred că-mi va fi atât de greu pe cât te temi tu, căci încă nu-mi dau seama dacă şi simţurile mele sunt antrenate în această aventură. De fapt, cred că nu. Cum ar putea fi altfel, după viaţa pe care am dus-o şi pe care pot s-o duc şi de acum încolo? Mie sufletul mi-e însetat; de ce te sperii oare? Primeşte-mi iubirea şi nu-mi mai spune că este o ocară pentru tine; când văd că mă disprețuieşti şi nu-mi îngădui să năzuiesc, fie şi în vis, la tine, mă simt atât de înjosit, încât îmi vine să mă sinucid. Ridică-mă din mocirlă şi fă-mă să devin demn de tine. Lasă-mi o speranţă, oricât de slabă, şi ea mă va face alt om. Ce se va alege de mine dacă mă respingi? Voi coborî iar toate treptele pe care le-am urcat de când te cunosc, şi fericirea pe care prietenia ta mi-a adus-o se va destrăma. Tu, care eşti atât de mărinimoasă şi de bună, vei fi mulţumită dacă, încercând să vindeci un bolnav, până la urmă te pomeneşti că l-ai ucis? Fii pentru mine sora de caritate care nu se mulţumeşte să oblojească un rănit, ci vrea şi să-i împace sufletul cu cerul. Thérèse, nu te îndepărta de mine, nu-ţi întoarce de la mine chipul atât de frumos în durere. Nu mă voi ridica de la picioarele tale până ce nu-mi vei fi îngăduit sau măcar iertat

faptul că te iubesc!

Thérèse trebui să accepte această efuziune a lui Laurent, pentru că el era de bună-credință. Să-l respingă cu neîncredere ar fi însemnat să mărturisească afecțiunea prea puternică pe care i-o purta; femeia înspăimântată e de la început învinsă. De aceea se arătă vitează şi poate că în mod sincer, pentru că se credea încă destul de puternică. Să se despartă de el în clipa aceea ar fi însemnat să declanşeze o criză violentă; era mai indicat să-l liniştească pe moment şi să se retragă mai târziu, cu abilitate şi prudență: Laurent era atât de instabil şi trecea atât de brusc de la o extremă la alta, încât acest lucru se putea realiza în câteva zile.

Se liniştiră deci amândoi, ajutându-se unul pe altul să uite furtuna şi chiar străduindu-se să glumească pe seama ei, pentru a nu se teme de viitor; dar relațiile dintre ei se schimbaseră, şi intimitatea lor era acum alta: teama de despărțire îi apropiase. Din toate cuvintele lor răzbătea o anume moleşeală, o toropeală înduioşată – cea a iubirii!

Tocmai atunci sosi Catherine cu ceaiul.

— Ați face mai bine, îi spuse ea Thérèsei, să mâncați o aripă de pui decât să beți ceaiul ăsta pe stomacul gol! Ştiți, îi spuse ea lui Laurent, arătându-i-o pe Thérèse, că nici nu s-a atins de cină?

— Dă-i repede să mănânee! strigă Laurent. Nu spune nu, Thérèse, trebuie să mănânci! Ce mă fac dacă te îmbolnăveşti?

Şi, cum Thérèse nu voia să mănânee, pentru că nu-i era deloc foame, el pretinse, la un semn al Catherinei, care-l îndemna să insiste, că-i e lui foame, ceea ce era adevărat, căci uitase să cineze. Atunci, Thérèsei îi făcu plăcere să-l servească şi astfel, pentru prima oară, mâncară împreună amândoi; ceea ce în existența solitară şi modestă a Thérèsei nu era deloc un fapt lipsit de importanță. A mânca în doi este satisfacerea în comun a unei nevoi a ființei materiale, dar poate avea şi un sens mai elevat, acela de comuniune în adevăratul înțeles al cuvântului.

Laurent, ale cărui idei luau uşor o întorsătură poetică

chiar în toiul glumei, se compară, râzând, cu fiul risipitor, pentru care Catherine se grăbea să taie viţelul cel gras. Viţelul gras se înfăţişa însă ca un pui micuţ, ceea ce îi amuză grozav, dar o şi îngrijoră pe Thérèse, care nu ştia cum să astâmpere foamea lui Laurent. Cum nici prin cartier nu se găsea mare lucru şi nu voiau s-o mai pună pe drumuri pe bătrâna Catherine, scotociră în fundul unui dulap şi dădură peste un borcan uriaş de jeleu. Era un cadou de la Palmer, şi Thérèse nu se gândise să-l înceapă, dar Laurent îl „începu" zdravăn de tot, vorbind cu efuziune despre Dick, acest om minunat, pe care avusese prostia de a fi gelos şi pe care acum îl iubea din toată inima.

— Vezi, Thérèse, cât de nedrept e omul la supărare! Crede-mă, copiii trebuie răsfăţaţi. Numai cei care sunt trataţi cu blândeţe devin buni. Mai dă-mi dulceaţă, totdeauna să-mi dai dulceaţă! Asprimea este nu numai amară ca fierea, ci şi o otravă ucigătoare!

Când ajunseră la ceai, Laurent băgă de seamă că mâncase tot şi că Thérèse, prefăcându-se că mănâncă, nu pusese nimic în gură. Îşi reproşă lipsa de atenţie şi-şi ceru iertare; apoi o expedie pe Catherine, vrând să facă el singur ceaiul şi s-o servească pe Thérèse. Era pentru prima oară în viaţa lui că servea pe cineva şi găsi în asta o plăcere atât de mare, încât se miră singur, cu candoare.

— Acum, îi spuse el Thérèsei, îngenuncheat în faţa ei şi întinzându-i ceaşca, înţeleg că poţi fi servitor şi să-ţi îndrăgeşti slujba. Totul e să-l iubeşti pe stăpân.

Atenţiile cele mai mărunte când vin de la anumiţi oameni, sunt nemaipomenit de preţioase. Laurent avea, în manierele lui şi chiar în gesturi ceva ţeapăn, la care nu renunţa nici când era vorba de doamne din lumea mare. Le servea rece şi ceremonios, după cum cerea eticheta. Faţă de Thérèse, care îl primise cu dezinvoltură, îi ghicise gusturile şi-l răsfăţase, trebuise totuşi să păstreze o atitudine rezervată, căci ar fi însemnat lipsă de tact şi de maniere să se dea drept omul casei. Dar după aceste lacrimi şi efuziuni reciproce, Laurent se pomeni pe negândite învestit cu un drept care nu-i

aparţinea şi pe care instinctiv şi-l însuşea, fără ca Thérèse, surprinsă şi înduioşată, să se opună. Se simţea ca la el acasă, părea că a dobândit privilegiul de a purta de grijă stăpânei casei, ca un frate afectuos sau ca un vechi prieten. Iar Thérèse, fără să se gândească la pericolul situaţiei, se întreba uimită dacă până atunci nu se înşelase luând acest copil tandru şi devotat drept un bărbat trufaş şi sumbru.

În timpul nopţii, îndoielile o cuprinseră iar; totuşi, când, dimineaţa, Laurent, fără niciun gând ascuns, îi trimise nişte flori splendide, fructe exotice şi un bilet tandru, duios şi plin de respect, Thérèse se simţi adânc înduioşată. El îi scria că e cel mai fericit dintre oameni, că nu doreşte nimic mai mult decât iertarea ei şi că din moment ce o are se simte stăpânul lumii. Ar fi răbdat orice durere, orice pedeapsă în afară de aceea – singura peste puterile lui – să n-o vadă şi să n-o audă; nimic altceva nu conta. Ştia bine că Thérèse nu-l poate iubi, totuşi câteva rânduri mai jos îi scria: *Nu-i aşa că dragostea noastră sfântă e de neclintit?*

Şi astfel, înconjurând-o pe Thérèse cu atenţii delicate şi străduindu-se din tot sufletul să-i inspire încredere, o aduse încetul cu încetul în situaţia de a nu mai avea altă voinţă decât a lui, de a-şi împleti viaţa cu a lui.

Nimic nu e mai periculos ca intimitatea a două fiinţe între care nu există repulsie fizică. Prin viaţa lor independentă şi ocupaţiile care îi obligă adesea să lase deoparte eticheta, artiştii sunt mai expuşi acestor pericole decât cei care duc o existenţă aşezată şi prozaică. Trebuie deci să le iertăm unele porniri neaşteptate şi unele impresii mai arzătoare. Opinia este în general mai indulgentă faţă de cei care rătăcesc în furtună decât faţă de cei care navighează pe o mare liniştită; ea le cere artiştilor să posede focul sacru şi e firesc ca flacăra ce arde spre desfătarea şi entuziasmul publicului să sfârşească prin a-i consuma pe ei înşişi. Atunci, lumea le plânge de milă, iar burghezul cumsecade, aflând de nenorocirile ce i-au lovit, se întoarce seara în sânul familiei şi spune blândei şi bunei sale soţii:

— O ştii pe fata aceea, biata, care cânta aşa de frumos? A

murit de supărare. Iar poetul acela grozav, care făcea nişte versuri aşa de reuşite, s-a sinucis... Mare păcat, nevastă... Toți oamenii ăştia sfârşesc prost. Fericiți suntem noi, oamenii fără probleme.

Şi burghezul cumsecade are dreptate.

Thérèse trăise totuşi multă vreme, dacă nu ca o burgheză onorabilă, căci asta presupune o familie, iar Dumnezeu îi refuzase această bucurie, cel puțin ca o lucrătoare destoinică, trudind din zori şi până-n asfințit. Totdeauna îşi dorise o existență domestică tihnită; îi plăcea viața ordonată şi, departe de a afişa disprețul pueril pe care unii artişti îl manifestau pentru ceea ce pe atunci se numea „lumea băcanilor", regreta amarnic că nu-şi găsise un soț în acest mediu mediocru, dar sigur, unde, în lipsă de talent şi de renume, ar fi avut afecțiune şi linişte. Dar omul nu-i liber să-şi aleagă soarta, iar nebuni; şi ambițioşii nu sunt singurii imprudenți pe care viața îi zdrobeşte.

V

THÉRÈSE NU FU „SLABĂ” FAȚĂ de Laurent în sensul pe care libertinii îl acordă acestui cuvânt în materie de dragoste. Dimpotrivă, după nopți de dureroasă meditație şi după un mare efort de voință îi spuse:

— Vreau ce vrei şi tu, pentru că în situația mea „greşeala” cea mare este prețul inevitabil pentru toate cele precedente. M-am făcut vinovată față de tine, pentru că n-am avut prudența egoistă să te evit; acum mă voi face vinovată față de mine, devenind a ta, cu prețul tihnei şi mândriei mele... Te rog însă, orice s-ar întâmpla, să-ți aminteşti că înainte de a-ți fi iubită ți-am fost *prieten.* Ne-am înțeles mult prea bine ca prieteni; ca îndrăgostiți, mi-e teamă că n-o să mai fie la fel. Dacă ți se va întâmpla să te plictiseşti de dragostea mea, aşa cum te-ai plictisit de prietenia mea, să-ți aminteşti că nu o clipă de delir m-a aruncat în brațele tale, ci un elan al inimii, un sentiment mai profund şi mai durabil ca beția voluptății. Nu sunt superioară celorlalte femei şi nu mă cred invulnerabilă; dar te iubesc atât de mult, încât sunt gata să te ajut să te purifici de păcatele din trecut. Îi ofer lui Dumnezeu, pentru tine, sacrificiul propriei mele vieți. Sunt gata să pătimesc din pricina caracterului sau a trecutului tău. Voi fi îndeajuns de răsplătită dacă te feresc de sinucidere, căci erai pe cale s-o faci când ne-am cunoscut. Dacă nu voi izbuti, cel puțin voi şti că am încercat, şi Dumnezeu îmi va ierta un devotament pe cât de inutil, pe atât de sincer.

În primele zile, Laurent se arătă plin de entuziasm,

recunoştinţă şi credinţă! Avea elanuri religioase, o binecuvânta pe iubita lui, prin care în sfârşit cunoscuse dragostea adevărată, castă şi nobilă, la care visase atât de mult şi de care se crezuse pentru totdeauna dezmoştenit din propria-i vină. Spunea că ea îl cufundă din nou în apele botezului şi şterge amintirea zilelor rele. Era o adoraţie, un extaz, un cult.

Thérèse crezu în el cu naivitate. Se lăsă în voia bucuriei de a fi dăruit atâta fericire unui suflet deosebit. Uită de toate temerile ei şi râse de ele ca de nişte vise deşarte pe care le luase drept argumente serioase. Râseră amândoi; îşi reproşară că nu s-au aruncat unul de gâtul celuilalt încă din prima zi, în asemenea măsură erau făcuţi pentru a se înţelege, a se iubi, a se aprecia. Lăsară la o parte şi prudenţă şi piedici. Thérèse întinerise cu zece ani. Era acum un copil, mai copil chiar decât Laurent; nu mai ştia ce să născocească pentru a-i face viaţa cât mai lină şi mai frumoasă.

Sărmana Thérèse! Fericirea ei nu dură nici opt zile încheiate.

De unde vine oare pedeapsa groaznică ce se abate asupra celor care au abuzat de tinereţea lor şi care constă în a-i face incapabili să guste dulceaţa unei vieţi armonioase şi normale? Este oare vinovat tânărul care porneşte la drum cu imense aspiraţii şi care se crede în stare să atingă toate nălucile ce trec, toate desfătările ce-l cheamă? Păcatul său e doar neştiinţa. Cum ar fi putut el învăţa din leagăn că viaţa trebuie să fie o veşnică luptă cu tine însuţi? Există oameni vrednici de plâns, dar pe care e greu să-i condamni, căci le-a lipsit poate o călăuză, o mamă grijulie, un prieten devotat sau o iubire sinceră. Ameţeala i-a cuprins încă de la primii paşi; corupţia s-a năpustit asupră-le ca asupra unei prăzi, sfârşind prin a face nişte brute din cei care aveau mai multă minte decât suflet, nişte smintiţi din cei care – asemeni lui Laurent – se zbăteau între mocirla realităţii şi idealul lor.

Iată explicaţia pe care şi-o dădea Thérèse, ca să mai poată iubi acest suflet bolnav şi să mai rabde suferinţele pe care le vom istorisi.

Cea de a şaptea zi a fericirii lor fu în mod irevocabil cea de pe urmă. Această cifră nefastă se întipări pentru totdeauna în mintea Thérèsei. Circumstanțe fortuite prelungiseră eternitatea de bucurii vreme de o săptămână; Thérèse n-avea nicio lucrare urgentă de terminat, nicio vizită de primit, iar Laurent intenționa să se reapuce de lucru după repararea atelierului său, în care lucrau sumedenie de meşteri. Căldura fiind înnăbuşitoare la Paris, Laurent îi propuse Thérèsei să meargă pentru două zile la țară. Era în ziua a şaptea.

Plecară cu barca şi ajunseră seara. După cină, ieşiră de la hotel să se plimbe prin pădure, în noaptea splendidă, sub clar de lună. Luară doi cai şi tocmiră o călăuză, care îi plictisi curând cu păsărească ei. După două leghe de mers, ajunseră în apropierea unor stânci pe care Laurent le cunoştea. El propuse să trimeată înapoi caii şi călăuza şi să se întoarcă pe jos, chiar dacă se va face puțin cam târziu.

— Ce-ar fi, îi propuse Thérèse, să ne petrecem aici toată noaptea? Doar, nu sunt lupi, nici hoți: să stăm aici cât vrei tu şi să nu ne întoarcem niciodată, dacă n-ai chef.

Rămaseră singuri şi atunci avu loc o scenă bizară, aproape fantastică, dar ea se cere povestită aşa cum s-a petrecut. S-au cocoțat pe stâncă şi s-au aşezat pe muşchiul des, uscat de căldura verii. Laurent privea cerul minunat, pe care luna stingea strălucirea stelelor. Numai două-trei dintre cele mai mari scânteiau deasupra orizontului. Întins pe spate, Laurent le contempla.

— Tare aş vrea să ştiu, spuse el, numele celei de deasupra capului meu; parcă s-ar uita la mine.

— E Vega, răspunse Thérèse.

— Eşti grozavă! Chiar cunoşti numele tuturor stelelor?

— Aproape. Nu e greu; dacă vrei, într-un sfert de oră te învăț şi pe tine tot ce ştiu.

— Nu, îți mulțumesc; zău că prefer să nu ştiu şi să le dau nume după fantezia mea.

— Ai dreptate.

— Prefer să rătăcesc printre liniile trasate acolo sus şi să

le grupez după cheful meu decât să mă supun capriciilor celorlalți. În definitiv, poate că greşesc, Thérèse. Ție îți plac drumurile bătătorite, nu-i aşa?

— Sunt mai uşoare pentru bietele picioare. Eu n-am, ca tine, cizmulițele fermecate din poveste!

— Glumeşti! Ştii doar că rezişti la drum mai bine ca mine!

— E foarte simplu, eu n-am aripi ca să zbor.

— Atâta ți-ar trebui: să-ți iei zborul şi pe mine să mă laşi aici! Dar să nu mai vorbim de despărțire: o asemenea vorbă aduce ploaia!

— Cine se gândeşte la aşa ceva? Să nu mai spui vorba asta îngrozitoare!

— Nu, nici să nu ne gândim la asta! strigă el, ridicându-se brusc.

— Ce-i cu tine, unde te duci? îl întrebă ea.

— Nu ştiu, răspunse el. A, ba da... Stai să-ți spun... E pe undeva un loc cu un ecou extraordinar şi, ştii, ultima oară când am venit aici cu micuța... nu ții să-i afli numele, nu? am încercat o mare plăcere ascultând-o cum cântă pe colina din fața noastră.

Thérèse nu răspunse. El îşi dădu seama că această evocare deplasată a unei femei uşoare nu era o dovadă de delicatețe şi n-ar fi trebuit s-o facă într-o seară de romantică veghe alături de regina inimii lui. Cum de-şi amintise? Cum de numele lipsit de importanță al acelei fete îi venise pe buze? Îi fu ruşine de această gafă; dar în loc s-o recunoască simplu, să obțină iertarea printr-un val de vorbe de dragoste, pe care ştia atât de frumos să le spună din inimă când pasiunea îl inspira, se încăpățână şi o întrebă pe Thérèse dacă nu vrea să-i cânte ceva.

— N-am să pot, îi răspunse ea cu blândețe. N-am mai mers de mult călare şi mă simt puțin obosită.

— Hai, Thérèse, dacă eşti doar „puțin obosită", încearcă, mi-ai face o plăcere atât de mare!

Thérèse era prea mândră ca să-i fie ciudă, se simțea doar întristată. Întoarse capul şi se prefăcu că tuşeşte.

— Ei, zise el râzând, nu crezi ce ți-am spus în legătură cu

ecoul. Vreau să-l auzi. Rămâi aici şi eu am să urc puțin. Sper că nu ți-e urât să rămâi singură cinci minute?

— Nu, răspunse ea cu tristețe, nu mi-e urât deloc.

Pentru a te cocoța pe stânca cealaltă trebuia să cobori prin râpa mică ce o separa, de cea pe care se aflau ei; dar râpa era mai adâncă decât părea. Când ajunse la jumătatea drumului, Laurent văzu cât i-a mai rămas de străbătut şi o strigă pe Thérèse, nevrând s-o lase singură atâta vreme:

— M-ai chemat?

— Nu, deloc, răspunse ea, nevrând să-i strice cheful.

E imposibil de explicat ce se petrecu atunci în capul lui Laurent; el luă acest *nu, deloc,* drept o vorbă aspră şi îşi continuă coborâşul, dar mai încet şi cufundat în gânduri.

„Am jignit-o îşi spuse el, şi uite că acum e supărată pe mine ca pe vremea când ne jucam de-a fratele şi sora. Acum, că e iubita mea, are de gând să-mi mai facă multe mutre din astea! În fond, cu ce am jignit-o? Am greşit, desigur, dar fără să vreau. E exclus să nu-mi mai vină în minte nicio frântură din trecutul meu. De fiecare dată asta va însemna o jignire pentru ea şi o suferință pentru mine? Ce-i pasă de trecut, din moment ce m-a acceptat aşa cum sunt? Şi totuşi, sunt de vină, e adevărat; dar parcă ei n-o să i se întâmple niciodată să-mi vorbească de mizerabilul pe care l-a iubit şi a cărui soție s-a crezut? Fără să vrea, Thérèse îşi va aminti alături de mine de zilele pe care le-a trăit fără mine; doar n-am să-i scot sufletul pentru asta!“

Dar în sinea sa, Laurent îşi răspunse imediat:

„O, ba da, mi s-ar părea insuportabil! Înseamnă că am fost foarte vinovat, ar fi trebuit să-i cer imediat iertare.”

Dar ajunse deja în stadiul când sufletul a ostenit tot desfătându-se cu entuziasmul, iar ființa crâncenă şi slabă care este omul simte nevoia să se regăsească pe sine.

„Iar să mă învinovățesc, iar să promit, iar s-o conving, iar să ne înduioşăm! Zău aşa, îşi spuse el, nu poate şi ea să fie fericită şi încrezătoare opt zile la şir? E vina mea, sunt de acord; dar a ei mi se pare şi mai mare, dacă face atâta caz din nimic şi-mi strică această frumoasă noapte de poezie pe

care i-o închinasem ei într-unul din cele mai frumoase locuri din lume. Că am mai fost pe aici, cu libertini şi cu cocote, e adevărat; există însă vreun loc în împrejurimile Parisului unde să mă pot duce cu ea şi să nu-mi evoce amintiri penibile? Fără doar şi poate că nu-mi face nicio plăcere, dar tocmai de aceea mi se pare aproape o cruzime să mă acuze..."

Răspunzând astfel în inima lui reproşurilor pe care Thérèse i le adresa probabil în inima ei, ajunse în fundul văii; se simţea tulburat şi istovit ca după o ceartă; cuprins de oboseală şi de ciudă, se trânti în iarbă. De şapte zile nu-şi mai aparţinea; îl cuprinse brusc nevoia de a se regăsi şi de a se crede pentru o clipă singur şi nedepinzând de nimeni.

La rândul ei, Thérèse era îndurerată şi înspăimântată în acelaşi timp. Oare de ce rostise el cuvântul *despărţire,* aruncat ca un strigăt strident în aerul dulce pe care-l respirau amândoi? Ce i-l sugerase? În ce măsură îl provocase ea? Căuta în zadar. De altfel, nici n-ar fi fost în stare să-i explice...

Îl urmărise cu privirea la coborâre, până ce se afundase în umbra deasă a râpei. Acum nu-l mai vedea şi se mira că durează atât până să apară pe versantul celălalt. O cuprinse spaima la gândul că poate căzuse în vreo prăpastie. Ochii ei cercetau în zadar locul acoperit de ierburi şi de stânci mari şi întunecoase. Se ridică pentru a-l chema, când deodată răsună un strigăt indescriptibil de groază, un strigăt răguşit, disperat, înfiorător. Cuprinsă de panică, Thérèse se repezi ca o săgeată în direcţia din care se auzise vocea. Dacă s-ar fi aflat vreo prăpastie acolo, s-ar fi aruncat în ea, fără ezitare; dar nu era decât un povârniş abrupt, pe care alunecă de mai multe ori, agăţându-şi rochia în tufişuri. Nimic n-o putea opri; se pomeni, fără să ştie cum, lângă Laurent, pe care-l găsi în picioare, cu privirea rătăcită şi cuprins de un tremur convulsiv.

— Ah, iată-te, îi spuse el, apucându-i braţul. Bine că ai venit, altfel muream aici! Şi, asemeni lui Don Juan după ce i-a vorbit statuia, adăugă cu o voce dură şi sacadată: *Să*

ieşim de aici!

O luă de braţ şi porni, mergând fără ţintă şi neputând explica ce anume i se întâmplase.

După un sfert de oră, se linişti în sfârşit şi se aşezară amândoi într-un luminiş. Nu ştiau unde se află; pământul era presărat cu stânci plate ca nişte morminte, printre care creşteau la întâmplare ienuperi; noaptea i-ai fi putut lua drept chiparoşi.

— Dumnezeule, rosti deodată Laurent, ne aflăm într-un cimitir. De ce m-ai adus aici?

— Nu e decât un teren necultivat, cum am mai întâlnit multe în seara asta, răspunse ea. Dacă nu-ţi place, să nu ne oprim aici, să ne întoarcem pe sub copacii înalţi.

— Ba nu, să rămânem aici, răspunse el. Pentru că întâmplarea sau soarta îmi scot mereu în cale moartea, mai bine s-o înfrunt, pentru a-i diminua grozăvia. Este şi asta o desfătare ca oricare alta, nu-i aşa, Thérèse? Tot ceea ce zguduie puternic imaginaţia constituie o plăcere mai mult sau mai puţin amară. Când cineva trebuie să piară pe eşafod, mulţimea se duce să privească, şi e foarte firesc. Nu numai emoţiile plăcute însufleţesc; avem nevoie şi de cele îngrozitoare pentru a simţi intensitatea vieţii.

Timp de câteva clipe mai vorbi astfel, spunând tot ce-i trecea prin minte. Ea nu îndrăznea să-i pună întrebări şi se străduia să-i vorbească de altceva, înţelegând că Laurent avusese un acces de delir. În cele din urmă îşi reveni destul de bine şi se simţi în stare să povestească.

Avusese o halucinaţie. Culcat în iarbă, acolo în râpă, mintea i se tulburase. Auzise ecoul îngânând singur un cântec cu un refren obscen. Apoi, când se ridicase şi încercase să-şi dea seama ce fenomen se petrece, văzuse trecând prin faţa lui, printre buruieni, un om care alerga, palid, cu hainele sfâşiate şi cu pletele în vânt.

— L-am văzut atât de limpede, spuse el, că m-am şi întrebat dacă nu e un drumeţ întârziat, suprins şi urmărit de hoţi, şi chiar am vrut să-mi iau bastonul pentru a-i veni în ajutor; dar îl pierdusem în iarbă şi omul se îndrepta către

mine. Când a ajuns foarte aproape, am văzut că nu-l urmăreşte nimeni şi că e beat. A trecut aruncându-mi o privire buimacă; era hidos şi se strâmba la mine cu ură şi dispreț. Atunci mi s-a făcut teamă şi m-am aruncat cu fața la pământ, căci acest om... eram eu!

Da, era năluca mea, Thérèse! Nu te speria şi nu mă crede nebun, am avut o halucinație. Am înțeles asta bine când m-am regăsit singur în întuneric. Nici n-aş fi putut să desluşesc în beznă trăsăturile vreunui om, pe acesta nu l-am văzut decât în închipuire; cât de limpede, de oribil, de înspăimântător! Eram eu, cu douăzeci de ani mai bătrân, aveam trăsăturile brăzdate de desfrâu sau de boală, ochii îngroziți şi o expresie abrutizată; totuşi, cu toată degradarea, fantoma poseda un rest de vigoare pentru a mă insulta şi sfida. Atunci mi-am spus:

„Dumnezeule, astfel voi arăta oare la maturitate...? În seara asta am evocat, fără să vreau, amintiri urâte; oare port mereu în mine pe cel de care mă credeam eliberat? Spectrul desfrâului nu vrea să-şi piardă prada şi până şi în brațele Thérèsei va veni să-şi bată joc de mine şi să-mi strige: *Prea târziu!*“

Atunci m-am ridicat pentru a veni la tine, draga mea Thérèse. Voiam să-ți cer să te milostiveşti de nefericirea mea, să mă aperi de rele, dar nu ştiu vreme de câte minute sau de câte secole m-aş fi tot învârtit pe loc fără să pot înainta, dacă n-ai fi venit tu înspre mine. Te-am recunoscut imediat şi m-am simțit izbăvit.

Era greu de spus dacă Laurent, când vorbea astfel, povestea un lucru pe care-l trăise aievea, sau combina în minte o alegorie iscată din gândurile lui amare cu o imagine întrezărită într-o stare de semiveghe. Oricum, putea să jure că acolo în iarbă nu adormise, că nu încetase o clipă să-şi dea seama de locul unde se afla şi de timpul care se scurgea; dar tocmai asta era greu de constatat. Thérèse îl pierduse din vedere şi timpul i se păruse foarte lung. Ea îl întrebă dacă mai avusese astfel de halucinații.

— Da, răspunse el, la beție; dar n-am fost beat decât de

dragoste, de două săptămâni de când eşti a mea.

— Două săptămâni? făcu Thérèse uimită!

— Nu, mai puțin, răspunse el; nu mă sâcâi cu datele: vezi bine că încă nu m-am limpezit de tot. Să mergem puțin, aşa o să-mi revin.

— Totuşi, ai nevoie de odihnă; mai bine ne-am întoarce.

— Păi nu asta facem?

— N-am luat-o bine; mergem exact în direcția opusă.

— Vrei să trec iar pe lângă stânca aceea blestemată?

— Nu, dar hai s-o luăm la dreapta.

— Nici vorbă, e în direcția opusă.

Thérèse insistă, ştiind că nu se înşela. Dar Laurent o ținu morțiş pe a lui, ba chiar se enervă şi vorbi pe un ton iritat, de parcă asta putea fi o pricină de ceartă. Thérèse cedă şi îl urmă încotro voia el. Se simțea copleşită de emoție şi de tristețe. Laurent îi vorbise pe un ton pe care ea nu l-ar fi folosit nici măcar față de Catherine, când aceasta o enerva. Îl iertă, pentru că îl ştia bolnav; dar această stare de agitație dureroasă o înfricoşa cu atât mai mult.

Din cauza încăpățânării lui Laurent, se rătăciră în pădure, umblară cam vreo patru ore, aşa că ajunseră acasă abea în zori. Mersul prin nisipul fin şi abundent al pădurii e foarte anevoios. Thérèse abia se mai ținea pe picioare, iar Laurent, pe care acest exercițiu îl înviora, nu se gândi o clipă să-şi încetinească pasul de dragul ei. Mergea înainte, pretinzând mereu că e pe drumul cel bun, şi o întreba din timp în timp dacă nu e obosită, dar nu bănuia că ea îi răspundea „Nu“ din dorința de a nu-l face să regrete că este pricina acestei pățanii.

În ziua următoare, Laurent nu se mai gândi la cele petrecute; şi totuşi, criza ciudată prin care trecuse îl zdruncinase profund; dar se ştie că temperamentele nervoase peste măsură au darul de a-şi reveni ca prin farmec. Thérèse putu chiar să remarce că după asemenea crize penibile ea se simțea zdrobită, în timp ce el părea să fi prins puteri noi.

Thérèse nu dormise, aşteptându-se să-l vadă lovit de vreo

boală gravă; el însă făcu o baie şi se simți dornic să iasă iar la plimbare. Părea că a uitat în ce măsura noaptea precedentă tulburase luna lor de miere. Impresia penibilă se şterse însă repede din mintea Thérèsei. Reîntoarsă la Paris, crezu că nimic nu se schimbase între ei; dar chiar în acea seară, Laurent avu ideea să facă două caricaturi: Thérèse şi cu el rătăcind amândoi sub clar de lună prin pădure, ea cu rochia sfâşiată şi cu trupul zdrobit de oboseală, el alarmat şi puțin năuc. Artiştii sunt atât de obişnuiți să-şi facă unii altora caricatura, încât Thérèse se amuză văzând-o pe a ei; dar, deşi avea şi ea multă uşurință şi mult duh în vârful penelului, n-ar fi vrut pentru nimic în lume s-o facă pe cea a lui Laurent, iar când îl văzu schițând la modul hazliu acea scenă nocturnă care o chinuise se simți foarte amărâtă. Crezuse că unele dureri ale sufletului nu pot niciodată avea şi o latură comică.

În loc să înțeleagă însă, Laurent împinse ironia şi mai departe. Scrise sub caricatura lui: *Pierdut în pădure şi în cugetul iubitei mele,* iar sub cea a Thérèsei: *Cu inima la fel de sfâşiată ca şi rochia.* Compoziția fu intitulată: *Lună de miere într-un cimitir.* Thérèse se strădui să zâmbească; lăudă desenul (în ciuda bufoneriei, se vedea că e făcut de un maestru) şi se abținu de la orice remarcă în legătură cu alegerea nefericită a subiectului. Fu o greşeală din partea ei, ar fi fost mult mai bine ca de la început să-i ceară lui Laurent să nu-şi lase veselia să alerge la voia întâmplării şi să se reverse în mod grosolan. Îl lăsă s-o jignească în fel şi chip, pentru că-i era teamă să nu se îmbolnăvească iar, să nu-l cuprindă din nou delirul în toiul glumelor sale ridicole.

Două sau trei incidente asemănătoare o puseră în gardă: acum se întreba dacă viața liniştită şi echilibrată pe care voia să i-o asigure lui Laurent era într-adevăr igiena potrivită pentru această fire cu totul ieşită din comun. Ea îi spusese la început:

— Poate că uneori te vei plictisi; dar plictiseala te odihneşte după amețeală, iar când sănătatea morală îți va reveni, te vei amuza din nimica toată şi vei cunoaşte

adevărata veselie.

Lucrurile luau însă o cu totul altă întorsătură. Laurent nu-şi mărturisea plictiseala, dar îi era peste putință s-o suporte, de aceea îl apucau capricii bizare. Trecea brusc de la o stare la alta: de la visare la exaltare şi de la totala apatie la excese zgomotoase; acestea deveniseră starea lui permanentă şi acum nu se mai putea schimba. Fericirea savurată cu deliciu vreme de câteva zile ajunsese să-l irite ca spectacolul mării fără valuri.

— Eşti fericită, îi spunea el Thérèsei, că te trezeşti în fiecare dimineață cu inima în acelaşi loc. Eu o pierd pe a mea în somn. La fel ca scufia de noapte, pe care mi-o punea dădaca mea când eram copil: o regăsea ba la picioare, ba pe jos.

Thérèse îşi spuse că seninătatea nu poate reveni dintr-odată, ci doar treptat în acest suflet tulburat. În acest scop, Laurent nu trebuia împiedicat să se reîntoarcă uneori, la viața activă; dar ce era de făcut pentru ca această activitate să nu însemne profanarea şi distrugerea idealului lor? Thérèse nu putea fi geloasă pe fostele metrese ale lui Laurent, însă îi venea greu să înțeleagă cum l-ar mai fi putut săruta pe frunte a doua zi după o orgie. Trebuia deci – pentru că munca, de care se apucase iar, îl stârnea, în loc să-l potolească – să caute împreună cu el un mijloc de a-şi consuma energia, căci iubirea nu-i mai era de ajuns.

Thérèse studie gusturile şi capriciile lui Laurent şi fu surprinsă găsindu-le uşor de satisfăcut: îi plăceau diversitatea şi neprevăzutul; nu trebuia să-l încânți cu desfătări irealizabile, era suficient să-l duci undeva şi să-i găseşti o distracție neaşteptată. Dacă, în loc să-l poftească la cină, Thérèse îl anunța, punându-şi pălăria, că merg să cineze împreună la restaurant şi dacă în loc de cutare teatru, la care ea îl rugase s-o ducă, îi cerea deodată s-o ducă la cu totul alt spectacol, el era încântat: neprevăzutul îi făcea o deosebită plăcere, în timp ce respectarea unui plan oarecare, trasat dinainte, îl plictisea şi-l îndemna să respingă totul. De aceea, Thérèse îl trata ca pe un copil convalescent. Căruia

nu-i poți refuza nimic şi nu dădu nicio atenție neplăcerilor ce rezultau pentru ea.

Prima şi cea mai gravă fu aceea că-şi compromise reputația. Lumea o credea şi o ştia cuminte. Dar nu toți erau convinşi că nu are şi alt amant în afară de Laurent; cum cineva povestise că o zărise odinioară în Italia împreună cu contele X... care avea o soție în America, ea trecea drept fosta amantă a celui care-i fusese soț, şi am văzut că Thérèse prefera ruşinea unui scandal împotriva celui pe care-l iubise; erau însă toți de acord s-o considere prudentă şi rezonabilă.

— Ştie să salveze aparențele, se spunea; niciodată n-a stârnit vreun scandal; toți prietenii o respectă şi vorbesc frumos despre ea. Este o femeie înțeleaptă, care caută numai să treacă neobservată, ceea ce-i sporeşte meritul.

Dar când începu să fie văzută în diverse locuri la brațul lui Laurent, lumea se miră, şi criticile fură cu atât mai aspre, cu cât Thérèse nu dăduse niciodată până atunci prilej de bârfă. Laurent era foarte apreciat de artişti, dar avea puțini prieteni printre ei, pentru că ifosele lui de aristocrat nu plăceau nimănui; iar puținii prieteni nu crezură o vorbă despre convertirea şi dragostea lui. Astfel încât, dragostea tandră şi devotată a Thérèsei trecu drept un capriciu deşănțat. O femeie cuminte ar fi ales oare drept amant, dintre toți bărbații serioşi care o înconjurau, tocmai pe cel care ducea o viață dezmățată alături de cele mai stricate femei din Paris? Iar cei care nu voiau s-o condamne pe Thérèse luară pasiunea violentă a lui Laurent drept o tentativă de seducție izbutită, o „încurcătură" de care era suficient de abil pentru a se descotorosi după ce se va sătura de ea.

Astfel, din toate părțile domnişoara Jacques fu desconsiderată pentru alegerea făcută şi pe care părea că vrea s-o afişeze. Categoric, nu aceasta era intenția Thérèsei; dar alături de Laurent, deşi el voia să-i acorde tot respectul, nu era chip să-ți ascunzi existența. El nu putea renunța la viața mondenă şi trebuia ori să-l laşi să meargă la pierzanie, ori să-l însoțeşti pentru a-l păzi. Era obişnuit să vadă

mulțimea şi să fie văzut de ea. Când i se întâmpla să petreacă retras o zi, se credea zvârlit într-o pivniță şi plângea după aer şi soare.

Curând, în afară de faptul că-şi pierduse reputația, Thérèse începu să aibă şi grija zilei de mâine. Până atunci câştigase din munca ei de ajuns pentru a duce o existență tihnită; dar numai trăind chibzuit, cheltuind banii cu rost şi muncind fără încetare. Atracția față de neprevăzut, care-l încânta pe Laurent, o aduse în pragul sărăciei. Ea nu-i spuse nimic şi continuă să-şi irosească timpul de dragul lui; timpul, cel mai de preț capital al oricărui artist.

Dar toate astea nu erau decât cadrul unui tablou mult mai sumbru, peste care Thérèse aşternea un văl atât de dens, încât nimeni nu bănuia că e nefericită, iar prietenii, scandalizați sau întristați de situația ei, o părăseau, zicând:

— Parcă-i vrăjită. Să aşteptăm să deschidă ochii, ceea ce se va întâmpla destul de repede.

Aşa se şi întâmplă. Thérèse ajungea cu fiecare zi la trista certitudine că Laurent n-o mai iubeşte sau că o iubeşte într-un fel care înlătura orice posibilitate de fericire – atât pentru unul, cât şi pentru celălalt. În cele ce urmează vom povesti călătoria lor în Italia, în cursul căreia ajunseră amândoi la aceeaşi concluzie.

VI

LAURENT DOREA DE MULT SĂ vadă Italia; era visul lui din copilărie, şi izbutind să vândă neaşteptat de bine câteva lucrări avu în sfârşit posibilitatea să şi-l realizeze. Îi oferi Thérèsei s-o ia cu el, arătându-i cu mândrie mica lui avere şi jurându-i că dacă nu vrea să-l însoţească renunţă la călătorie. Thérèse ştia bine că n-ar fi renunţat fără regrete şi reproşuri. De aceea se strădui şi ea, la rândul ei, să facă rost de bani. Reuşi să se descurce, luând bani în contul unor lucrări viitoare; astfel că plecară către sfârşitul toamnei.

Laurent îşi făcuse mari iluzii despre Italia, crezând că va găsi primăvară în decembrie de îndată ce va zări Mediterana. Dar lucrurile nu stăteau aşa şi suferi de un frig năprasnic în timpul călătoriei de la Marsilia la Genova. Oraşul Genova îi plăcu foarte mult; erau multe picturi de văzut şi asta era pentru el principala ţintă a călătoriei; fu încântat să rămână acolo o lună, două şi închirie un apartament mobilat.

După opt zile, Laurent văzuse tot ce era de văzut, pe când Thérèse de-abia începea să picteze, căci trebuie spus că nu-şi putea permite să lenevească. Pentru cele câteva hârtii de o mie de franci, îşi luase obligaţia faţă de un negustor de tablouri să-i aducă din Italia câteva reproduceri de portrete inedite, după care acesta voia mai apoi sa facă nişte gravuri. Era o muncă plăcută: om de gust, negustorul îi indicase câteva portrete de Van Dyck, la Genova şi la Florenţa; or, înainte de a-şi afirma originalitatea ca portretistă, Thérèse se formase şi-şi câştigase existenţa imitându-l pe acest maestru. Avea nevoie însă de autorizaţia propietarilor

acestor capodopere şi, cu toată graba ei, trecu o săptămână până să poată începe lucrarea prevăzută pentru Genova.

Laurent nu se simțea câtuşi de puțin îndemnat să facă acelaşi lucru. Individualitatea sa era prea puternică şi prea pasionată pentru acest gen de studiu şi profita într-alt fel de contemplarea unor opere mărețe. Era dreptul lui. Totuşi, mulți mari maeştri ar fi profitat de asemenea ocazie. Laurent n-avea nici douăzeci şi cinci de ani şi mai avea timp să învețe. Aceasta era părerea Thérèsei, care considera că în plus ar fi fost şi o ocazie pentru el de a-şi spori resursele materiale. Dacă ar fi vrut să copieze un Tițian, maestrul lui preferat, mai mult ca sigur că acelaşi negustor pentru care lucra Thérèse i l-ar fi cumpărat sau i-ar fi găsit un amator să i-l cumpere. Dar lui Laurent ideea i se păru absurdă. Cât timp avea ceva bani în buzunar nu concepea să coboare de pe culmile artei până la a se gândi la vreun câştig. Deci o lăsă pe Thérèse absorbită în fața modelului, o ironiză cu anticipație pentru Van Dyck-ul ei, spunându-i că se încumetase la ceva care o depăşea, apoi începu să cutreiere oraşul, destul de îngrijorat la gândul că cele şase săptămâni pe care Thérèse i le ceruse spre a-şi duce lucrarea la bun sfârşit, i se vor părea lungi.

Thérèse n-avea însă vreme de pierdut, căci zilele de decembrie sunt scurte şi mohorâte, instalația şi materialul, nu-i ofereau confortul de care dispunea la Paris, lumina era proastă, sala puțin sau deloc încălzită, şi un cârd întreg de gură-cască, sub pretextul că vor să contemple capodopera, se postau în fața ei sau o plictiseau cu reflecțiile lor mai mult sau mai puțin deplasate. Răcită, suferindă, întristată, speriată mai ales de plictiseala care începuse deja să umbrească ochii lui Laurent, se întorcea acasă unde-l găsea prost dispus, sau trebuia să-l aştepte până ce foamea îi amintea să se întoarcă. Nu era zi în care el să nu-i reproşeze că acceptase această muncă abrutizantă şi să nu-i propună să renunțe la ea. Oare n-avea bani de ajuns pentru amândoi? De ce refuza iubita lui să-i împartă cu el?

Dar Thérèse se ținu tare; ştia foarte bine că în mâinile lui

Laurent banii vor ține foarte puțin şi că nu va mai avea poate nici de drum în ziua când se va sătura de Italia şi va vrea să se întoarcă. Îl imploră, s-o lase să lucreze şi să lucreze şi el aşa cum poate şi trebuie să lucreze orice artist care vrea să devină celebru.

El îi dădu dreptate şi hotărî să se apuce de treabă, îşi despacheta cutiile, găsi un atelier şi făcu mai multe schițe; dar fie schimbarea de aer şi de obiceiuri, fie contemplarea prea recentă a atâtor capodopere diferite care-l impresionaseră puternic şi la care avea nevoie să cugete în tihnă, ceva îl împiedică pentru moment să lucreze şi căzu într-o stare de spleen, din care nu mai ştia cum să iasă singur. I-ar fi trebuit impresii noi, o muzică magnifică izvorând din plafon, un cal arab intrând pe gaura cheii, o capodoperă literară necunoscută, sau mai mult: o bătălie navală în portul Genova, un cutremur, orice eveniment încântător sau înfricoşător, care să-l smulgă de el însuşi şi sub impulsul căruia să se simtă înviorat şi reînnoit.

Deodată, în toiul acestor vagi şi tumultuoase aspirații, un gând rău îi încolți fără să vrea.

„Când mă gândesc, îşi spuse, că *altădată* (astfel numea el vremea când n-o iubea pe Thérèse) cea mai neînsemnată nebunie era de ajuns – pentru a mă înviora! Azi am multe lucruri la care râvneam: am bani, adică şase luni de răgaz şi de libertate, am pământul Italiei sub picioare şi marea la uşă, am în preajmă o iubită drăgăstoasă ca o mamă, care-mi este în acelaşi timp şi un prieten serios şi inteligent; şi totuşi nu e de ajuns pentru ca sufletul meu să reînvie! Cine e de vină? Eu unul nu, asta e sigur. Nu fusesem răsfățat şi nu-mi trebuia atât de mult altădată ca să mă destind. Când mă gândesc că orice poşircă mi se urca la cap ca vinul cel mai generos; că oricare mutrişoară de fată cu o privire provocatoare şi o toaletă de un gust îndoielnic era destul pentru a-mi stârni veselia şi pentru a mă convinge că o asemenea cucerire făcea din mine un erou! Aveam oare nevoie de un ideal ca Thérèse? Oare cum de-am putut crede că în dragoste aveam nevoie de frumusețea morală şi de cea

fizică? Ştiam să mă mulţumesc cu *mai puţin;* deci *mai multul* trebuia să mă doboare, căci mai binele este duşmanul binelui. Şi de altfel există oare pentru simţuri o adevărată frumuseţe? Adevărata frumuseţe este cea care place. Cea de care te saturi este ca şi cum n-ar fi existat. Apoi mai este şi plăcerea noutăţii şi în asta stă poate tot secretul vieţii. A schimba înseamnă a te regenera; a putea schimba înseamnă a fi liber. Oare artistul este născut pentru sclavie, iar fidelitatea păstrată sau credinţa jurată nu înseamnă sclavie?“

Laurent se lăsă pradă acestor sofisme învechite, mereu noi pentru sufletele aflate în impas. Curând, simţi nevoia să le împărtăşească cuiva, şi acest cineva fu Thérèse. Ghinionul ei că Laurent nu se vedea cu nimeni altcineva!

Conversaţia din fiecare seară începea întotdeauna aproximativ aşa:

— Mă plictisesc de moarte în oraşul ăsta!

Într-o seară, adăugă:

— Cred că şi picturile se plictisesc. Uite, n-aş vrea să fiu modelul pe care îl copiezi. Sărmana contesă în rochie neagră cu auriu, care stă acolo atârnată de două sute de ani, dacă nu şi-a pierdut sufletul din cauza ochilor ei frumoşi, suferă cu siguranţă în rai când îşi vede chipul încătuşat în acest ţinut mohorât.

— Şi totuşi, răspunse Thérèse, acolo pe pânză ea are veşnic privilegiul frumuseţii, succesul care supravieţuieşte morţii şi pe care mâna unui maestru îl imortalizează. Deşi s-a făcut pulbere în mormânt, tot mai are admiratori; zilnic văd tineri – de altfel insensibili la valoarea tabloului – extaziaţi în faţa acestei frumuseţi, ce parcă respiră şi surâde cu un calm triumfător.

— Thérèse, ştii că seamănă cu tine? Are ceva de sfinx şi nu mă mir de pasiunea ta pentru surâsul ei misterios. Se zice că artiştii creează totdeauna pe potriva firii lor; e explicabil că ai ales, pentru ucenicia ta, portrete de Van Dyck. El realiza personaje înalte, suple, elegante şi mândre ca tine.

— Ce de complimente! Opreşte-te, altfel ai să sfârşeşti bătându-ți joc de mine.

— Nu, nu râd deloc. Ştii bine că eu nu mai râd. Cu tine, totul trebuie luat în serios: mă conformez prescripțiilor. Spun numai un lucru foarte trist, şi anume că răposata contesă e poate sătulă să fie mereu frumoasă în acelaşi mod. Am o idee, Thérèse – un vis fantastic iscat din ceea ce spuneai tu adineauri:

„Un tânăr, care avea probabil unele noțiuni de sculptură, se îndrăgosti de o statuie de marmură culcată pe un mormânt. În cele din urmă, înnebuni, sărmanul, şi se apucă să salte piatra de pe mormânt pentru a vedea ce mai rămăsese din frumoasa femeie în sarcofagul ei. Şi dobitocul găsi... ceea ce era firesc să găsească: o mumie! Atunci, judecata îi reveni şi, îmbrățişând-o, spuse:

— Mi-eşti mai dragă astfel; tu măcar ai fost vie, pe când eu eram îndrăgostit de o piatră, care n-a avut nicicând conştiința existenței ei.“

— Nu înțeleg, spuse ea.

— Nici eu, răspunse Laurent, dar poate că în materie de dragoste statuia este ceea ce urzim cu mintea, iar mumia – ceea ce culegem cu inima.

În altă zi, el făcu o schiță – Thérèse, într-o atitudine visătoare şi tristă – pe acelaşi album în care, răsfoindu-l mai apoi, ea găsi o duzină de crochiuri de femei ale căror atitudini neruşinate o făcură să roşească. Erau fantome ale trecutului ce săgetaseră memoria lui Laurent şi se lipiseră, fără voia lui, poate, pe aceste foi albe. Thérèse nu rosti o vorbă, rupse desenul care o reprezenta într-o companie atât de puțin onorabilă, îl aruncă în foc, închise albumul şi-l puse din nou pe masă; apoi se aşeză lângă foc, întinse picioarele ca să şi le încălzească şi vru să schimbe vorba.

Laurent ripostă:

— Eşti prea orgolioasă, dragă! Dacă ai fi ars toate foile care-ți displac, nelăsând în album decât imaginea ta, te-aş fi înțeles şi aş fi zis „Bine faci!“, dar ca să te retragi, lăsându-le pe celelalte, înseamnă că nu-mi vei face niciodată cinstea de

a te război cu cineva pentru ca să nu mă pierzi.

— M-am luptat cu desfrâul, răspunse Thérèse, dar nu sunt dispusă s-o fac cu niciuna dintre vestalele sale.

— Ei bine, asta înseamnă orgoliu, îți repet, nu dragoste. Eu m-am luptat cu înțelepciunea şi te-aş smulge, oricăruia dintre călugării ei.

— La ce bun? Doar ai obosit iubind numai statuia; în inima ta sălăşluieşte mumia.

— Ah, văd că ai memoria cuvintelor! Parcă cine ştie ce am spus! Din pricina unui cuvânt, ajungi să spânzuri un nevinovat. Cu tine, omul trebuie să fie foarte atent la ceea ce rosteşte; cel mai bine ar fi probabil să nu stăm niciodată de vorbă.

— Chiar aici am ajuns, Dumnezeule? spuse Thérèse, izbucnind în lacrimi.

Chiar aici ajunseseră. Zadarnic se întristă Laurent de lacrimile ei şi îi ceru iertare că le făcuse să curgă; a doua zi o luă de la început.

— Ce naiba vrei să fac în oraşul ăsta infect? Vrei să lucrez; şi eu am vrut, dar nu pot! Nu m-am născut, ca tine, cu un mic resort de oțel în creier: apeşi pe un buton, şi voința intră în funcțiune. Eu sunt un creator, Talentul nu ascultă de nimic; îl pune în mişcare, sau suflul lui Dumnezeu, sau adierea vântului. Nu sunt în stare să fac nimic când mă plictisesc într-un loc sau când locul îmi displace.

— Cum e cu putință ca un om inteligent să se plictisească, întrebă Thérèse, afară numai dacă este lipsit de aer şi de lumină în fundul unei temnițe? Chiar nu se află nimic în acest oraş care te fermecase în prima zi, nici lucruri frumoase de văzut, nici plimbări interesante de făcut prin împrejurimi, nici cărți bune de consultat, nici persoane inteligente de frecventat?

— M-am săturat până peste cap de lucrurile frumoase de aici; nu-mi place să mă plimb singur: cărțile bune mă plictisesc când îmi spun ceea ce nu cred. Cât despre relațiile cu oamenii... Am scrisori de recomandare de care ştii bine că nu mă pot folosi!

— Nu, nu ştiu; de ce nu poți?

— Pentru că, evident, prietenii mei, care sunt nişte oameni de lume, m-au recomandat unor oameni de lume: or, oamenii de lume nu trăiesc între patru pereți, fără să petreacă; şi, cum tu nu eşti un om de lume, Thérèse, cum nu mă poți însoți, va trebui deci să te las singură!

— Asta în timpul zilei, pentru că sunt obligată să lucrez la palat.

— În timpul zilei, oamenii fac vizite şi proiecte pentru seara. În orice țară, oamenii se amuză seara; nu ştii asta? Încă n-ai aflat?

— Foarte bine, ieşi câteodată seara, dacă trebuie. Du-te la bal, la *conversazioni.* Numai nu juca, asta-i tot ce-ți cer.

— Şi tocmai asta nu pot să-ți promit. Când ieşi în lume trebuie să te ții sau de joc, sau după femei.

— Vasăzică, toți bărbații din lumea bună sau se ruinează la joc, sau umblă după femei?

— Cei care nu fac niciuna, nici alta se plictisesc în lume sau sunt ei plicticoşi. Eu nu sunt un *causeur* de salon. N-am ajuns încă atât de găunos încât să mă ascult vorbind fără a spune nimic. Zău aşa, Thérèse, vrei să mă arunc în vâltoarea lumii cu orice risc?

— Nu încă, zise Thérèse; mai aşteaptă puțin. Vai mie, nu eram pregătită să te pierd atât de curând!

Accentul dureros şi privirea sfâşietoare a Thérèsei îl enervară pe Laurent mai mult ca niciodată.

— Ştii că faci întotdeauna ce vrei din mine de cum începi să te văicăreşti, draga mea Thérèse, îi spuse el. Dar te-ai cam întrecut cu gluma. Nu te vei căi într-o bună zi dacă mă vei vedea bolnav şi sătul?

— Mă căiesc de pe acum, din moment ce te plictisesc, îi răspunse ea. Aşa încât, fă ce vrei!

— Deci mă laşi în voia soartei? Te-ai şi săturat să lupți? Ei, draga mea, nu mă mai iubeşti tu pe mine?

— După tonul cu care o spui, s-ar zice că doreşti să fie aşa.

El răspunse „nu”, dar peste o clipă negația deveni un „da“

indiscutabil. Thérèse era prea serioasă, prea mândră, prea pudică. Nu voia să coboare cu el din slava cerului. O vorbă mai îndrăzneață i se părea o ofensă, o amintire fără importanță cădea sub cenzura ei. Era sobră în toate privințele şi nu putea înțelege o iotă din ceea ce înseamnă un chef, o toană, un capriciu. Fără îndoială că dintre ei doi, ea era cea mai bună, şi dacă voia complimente, el era gata să i le facă; dar oare aşa se punea problema pentru ei? De fapt nu trebuiau să găsească un mijloc de a trăi împreună? Altădată ea era mai veselă, se arătase *cochetă* față de el, şi acum nu mai voia să fie: acum părea o pasăre bolnavă în colivie, cu penele zbârlite, cu capul între aripi, cu privirea stinsă. Chipul ei palid şi abătut devenea uneori înspăimântător; semăna cu o fantomă pripăşită în camera mare şi întunecoasă, printre rămăşițele luxului de odinioară. Uneori îi era teamă de ea: Oare nu putea umple acest interior lugubru cu cântece pitoreşti şi cu hohote de râs?

— Spune-mi cum să înveselim puțin această atmosferă de înmormântare? Aşază-te la pian şi cântă-mi un vals. Am să valsez de unul singur. Tu ştii să valsezi? Pariez că nu! Tu nu ştii decât lucruri triste!

— Bine, zise Thérèse ridicându-se, hai să plecăm mâine şi fie ce-o fi! Dacă mai stai aici, înnebuneşti. Poate că în altă parte vom suferi mai tare; dar îmi voi face datoria până la capăt.

La aceste vorbe. Laurent se înfurie. Deci ea îşi impusese să-şi facă datoria, cu sânge rece? Poate că jurase Sfintei Fecioare să i-l consacre pe iubitul ei. Asta îi mai lipsea, să devină bigotă!

Îşi luă pălăria cu acel aer de suprem dispreț şi de despărțire *artistic executată,* care îi era caracteristic. Plecă fără să spună unde se duce. Era ora zece seara. Thérèse petrecu o noapte înfiorătoare. El se întoarse în zori şi se închise în cameră, trântind uşile cu zgomot. Ea nu îndrăzni să se arate, de teamă să nu-l enerveze, şi se retrase fără zgomot. Era prima oară că se duceau la culcare fără o vorbă

de afecțiune sau de iertare.

A doua zi, în loc să-şi vadă de lucru; ea făcu bagajele şi pregăti totul pentru plecare. Laurent se trezi la ora trei după amiază şi o întrebă râzând ce-i venise. El unul, se resemnase, era din nou în toane bune. Se plimbase noaptea singur, pe malul mării; chibzuise şi se liniştise.

— Marea înfuriată m-a plictisit şi m-a enervat, spuse el vesel. Mai întâi am făcut cugetări de ordin poetic. M-am comparat cu ea. Mi-a venit să mă arunc în sânul ei frumos şi verzui!... Apoi mi s-a părut că valul e monoton şi caraghios să se vaiete mereu de faptul că există stânci pe mal. Dacă n-are forța să le distrugă, să tacă din gură! Să facă precum fac eu, care nu mai vreau să mă plâng; m-am hotărât să lucrez, rămân. Sunt proaspăt bărbierit; sărută-mă, Thérèse, şi să nu mai vorbim de seara prostească de ieri. Şi în primul rând despachetează totul, ia de aici bagajele repede, să nu le mai văd! Seamănă a reproş şi nu merit reproşuri.

Ce departe era această grabă de a se împăca cu sine. Însuşi de vremea când o privire îngrijorată a Thérèsei era de ajuns pentru a-l face să cadă în genunchi, şi totuşi de atunci nu se scurseseră mai mult de trei luni!

O surpriză veni să le mai schimbe gândurile. Domnul Palmer, sosit la Genova în cursul dimineții, se invită la ei la dejun. Pe Laurent îl încântă această variație. El, totdeauna destul de distant față de bărbați, sări de gâtul americanului, spunându-i că cerul îl adusese. Palmer fu mai mult surprins, decât flatat de această primire călduroasă. Privind-o pe Thérèse, înțelesese imediat că pe chipul ei nu se citeşte exuberanța fericirii. Totuşi, Laurent nu-i vorbi de plictisul său, iar Thérèse fu chiar uimită când îl auzi făcând elogiul oraşului şi al țării. Declară chiar că femeile sunt încântătoare. De unde le cunoştea oare?

La ora opt, îşi ceru pardesiul ca să plece. Palmer vru să se retragă şi el.

— De ce nu mai rămâi puțin cu Thérèse? îl întrebă Laurent. I-ar face plăcere, căci suntem complet singuri aici. Eu ies doar pentru o jumătate de oră. Aşteaptă-mă, să luăm

ceaiul împreună.

La ora unsprezece, Laurent nu se întorsese încă. Thérèse era foarte abătută şi se străduia în zadar să-şi ascundă disperarea. Acum nu mai era îngrijorată, se simțea de-a dreptul pierdută. Palmer observă totul şi se prefăcu că nu vede nimic; stătu de vorbă cu ea, încercă să-i mai schimbe gândurile; dar cum Laurent tot nu venea şi nu se cuvenea să-l mai aştepte după miezul nopții, se retrase, strângându-i mâna la plecare. Fără să vrea, prin acest gest îi dădu a înțelege că nu se lăsa înşelat asupra curajului ei şi că înțelege proporțiile dezastrului.

Laurent sosi tocmai atunci şi văzu în ce stare se află Thérèse. Deîndată ce rămase singur cu ea începu s-o ironizeze pe un ton care voia să arate că nu se coboară până la gelozie.

— Zău, îi spuse ea, nu mă chinui de pomană. Doar nu-ți imaginezi că Palmer îmi face curte. Hai să plecăm, ți-am propus doar.

— Nu, draga mea, nu sunt atât de absurd. Din moment ce ai o societate şi-mi îngădui să ies şi eu un pic, totul e foarte bine şi mă simt capabil să lucrez.

— Să dea Dumnezeu! zise Thérèse. Eu una fac ce vrei tu; dar dacă te bucuri de compania pe care o am, fii atât de delicat şi nu-mi mai vorbi pe acest ton; nu suport.

— De ce naiba te superi? Ce am spus atât de jignitor? Devii prea susceptibilă, zău! Ce vezi rău în faptul ca dragul de Palmer să fie îndrăgostit de tine?

— Rău ar fi din partea ta să mă laşi singură cu el, dacă crezi ceea ce spui.

— Ah! ar fi rău... să te expun pericolului? Aşadar după tine pericolul există şi deci nu mă înşelam!

— Fie! Atunci, să ne petrecem serile împreună şi să nu primim pe nimeni. N-am nimic împotrivă. Eşti de acord?

— Eşti bună, draga mea Thérèse. Iartă-mă. Am să rămân cu tine şi o să ne vedem cu cine vrei tu; va fi cea mai înțeleaptă şi mai plăcută soluție.

Într-adevăr, Laurent păru să-şi revină. Începu un studiu

frumos în atelierul lui şi o pofti pe Thérèse să vină să-l vadă. Câteva zile se scurseră fără nori. Palmer nu se mai arătase; dar, curând, Laurent se plictisi de această viaţă tihnită şi se duse să-l poftească la ei, reproşându-i că îşi abandonează prietenii. De îndată ce Palmer veni, Laurent găsi un pretext să iasă şi nu se întoarse înainte de miezul nopţii.

Mai trecu aşa o săptămână, apoi încă una. Laurent stătea cu Thérèse cam a seară din trei sau patru, şi ce seară! Ar fi preferat s-o lase singură.

Oare unde se ducea? Thérèse n-a aflat niciodată. În lume nu se arăta; vremea umedă şi rece nu-ţi îngăduia să presupui că se plimbă pe mare de plăcere. Totuşi, povestea adesea că se ducea cu barca şi într-adevăr hainele îi miroseau a catran. Învăţa să vâşlească şi lua lecţii de la un pescar în rada portului. Pretindea că asta îi face bine pentru munca de a doua zi, oboseala fizică potolindu-i excitaţia nervoasă. Thérèse nu mai îndrăznea să intre în atelierul lui. Părea înciudat când ea voia să vadă la ce lucrează. Nu avea chef de impresiile ei, când voia să şi le spună, nici de tăcerea ei, care i se părea o critică. Ea nu trebuia să-i vadă opera înainte ca el s-o socotească demnă de a fi văzută. Altădată, nu se apuca de nimic, fără să-i descrie ce intenţionează să facă; acum o trata ca pe un *public*.

În două sau trei rânduri, nici nu veni să doarmă acasă noaptea. Thérèse nu se putea obişnui cu îngrijorarea pe care i-o provocau aceste absenţe prelungite, dar l-ar fi enervat, dacă i-ar fi arătat că le bagă în seamă; îl pândea numai, dorind să afle adevărul. Îi era imposibil să-l urmărească noaptea într-un oraş plin de mateloţi, de aventurieri de tot soiul şi pentru nimic în lume nu s-ar fi înjosit să roage pe cineva s-o facă. Intra la el fără zgomot şi îl privea cum doarme. Părea doborât de oboseală; poate că dădea o luptă disperată cu sine însuşi, pentru a-şi domoli prin exerciţiu fizic tumultul gândurilor.

Într-o noapte, Thérèse observă că hainele lui sunt murdare de noroi şi sfâşiate de parcă s-ar fi bătut cu cineva sau ar fi căzut. Speriată, se apropie de el şi văzu sânge pe

pernă; avea o uşoară rană la frunte. Dormea atât de adânc, încât ea crezu că poate, fără să-l trezească să-i descopere puțin pieptul, ca să vadă dacă nu are şi altă rană; dar Laurent se deşteptă mânios, îşi puse un halat, închise uşa, începu să se plimbe agitat prin camera slab luminată de o lămpiță şi îi făcu o scenă îngrozitoare:

— S-a isprăvit! Să fim sinceri unul față de celălalt. Nu ne mai iubim, nu ne-am iubit niciodată! Ne-am înşelat şi unul, şi celălalt; tu ai vrut să ai un amant; poate că nu eram nici primul, nici al doilea, dar asta n-are importanță! Îți trebuia un servitor, un sclav; ai crezut că firea mea nenorocită, datoriile mele, plictisul, faptul că eram sătul de o viață plină de excese, iluziile mele despre dragostea adevărată mă puneau la discreția ta şi n-aş mai fi putut să dau îndărăt vreodată. Pentru a izbuti într-o tentativă atât de anevoioasă, ți-ar fi trebuit însă şi ție o altă fire, mai multă răbdare şi suplețe şi mai ales mai multă minte! N-ai niciun pic de minte, Thérèse, nu te supăra că ți-o spun. Nu ai finețe, nici suflet, eşti monotonă, încăpățânată şi grozav de încântată de pretinsul tău echilibru, care nu e decât filosofia oamenilor cu vederi înguste şi facultăți limitate. Cât despre mine, eu sunt un nebun, un inconstant, un ingrat, spune-mi cum vrei; dar sunt sincer, nu calculez, mă dăruiesc fără niciun gând ascuns şi mă retrag în acelaşi fel. Libertatea mea morală este ceva sfânt. Şi nu permit nimănui să mi-o ia. Ți-o încredințasem, nu ți-o dăruisem, de tine depindea s-o foloseşti cum trebuie şi să ştii să mă faci fericit. O, nu încerca să-mi spui că nu mă voiai! Cunosc eu aceste manevre ale modestiei, acele evoluții în conştiința femeilor. În ziua în care mi-ai cedat, am înțeles că socoteai că m-ai cucerit şi că toată rezistența simulată, toate lacrimile de durere, acel fel de a mă ierta mereu, nu constituiau decât arta vulgară de a întinde undița şi de a-l face să muşte din momeală pe bietul peşte, zăpăcit de o muscă artificială. Te-am înşelat, Thérèse, prefăcându-mă că mă las amăgit de acea muscă; dar era dreptul meu. Tu aveai nevoie de adorație ca să cedezi; iar eu ți-am dăruit-o, fără efort şi fără

ipocrizie, pentru că eşti frumoasă şi te doream. Dar toate femeile sunt la fel şi nici chiar o regină nu poate dărui mai multă voluptate decât o femeie de rând. Ai avut naivitatea să nu ştii acest lucru, iar acum trebuie să priveşti realitatea în faţă. Află că monotonia nu-mi place, că vreau să mă laşi în voia instinctelor mele, chiar dacă nu sunt sublime, pentru că nu mă pot lepăda de ele fără a mă lepăda şi de mine. Ce vezi rău în asta şi de ce ne-am smulge părul din cap? Am fost doi asociaţi, şi acum ne despărţim, asta-i tot. Nu e nevoie din această pricină nici să ne urâm, nici să ne calomniem. Mai bine răzbună-te, făcându-l fericit pe sărmanul Palmer, care suferă din pricina ta; eu mă voi bucura de fericirea lui şi vom rămâne tustrei cei mai buni prieteni din lume. Îţi vei regăsi graţia pierdută şi strălucirea ochilor frumoşi, care se istovesc şi pălesc de mult ce veghezi spionându-mă. Eu voi redeveni bunul prieten ce ţi-am fost şi vom uita coşmarul pe care-l trăim... Ne-am înţeles? Nu răspunzi? Vrei ură? Bagă de seamă! Eu n-am urât niciodată, dar sunt în stare să învăţ orice şi ştii bine cu câtă uşurinţă! Vezi, în seara asta m-am încăierat cu un matelot beat care era de două ori cât mine; l-am bătut măr şi nu m-am ales decât cu o zgârietură. Bagă de seamă, pot să fiu la fel de viguros şi moralmente, iar când e vorba de ură şi de răzbunare, sunt în stare să-l dobor şi pe Dracul, fără să-i las un fir de păr de-al meu în gheare!

Palid, sarcastic, când ironic şi când furios, cu părul răvăşit, cu cămaşa sfâşiată şi fruntea însângerată, Laurent arăta şi vorbea înfiorător, iar Thérèse simţi cum toată dragostea ei se preschimbă în dezgust. Era în clipa aceea atât de disperată de amărăciunea vieţii, încât nici măcar nu-i trecu prin minte să se teamă. Mută şi încremenită în fotoliul pe care se prăbuşise, lăsa să curgă acest potop de injurii, şi, deşi se gândea că smintitul e în stare s-o ucidă, aştepta cu un dispreţ glacial şi cu o indiferenţă totală paroxismul acestui acces.

Când nu mai avu putere să vorbească, Laurent tăcu. Atunci, ea se ridică, şi ieşi din cameră, fără să fi rostit o vorbă şi fără să-i fi aruncat o privire.

VII

LAURENT NU AVEA ÎNSĂ SUFLE-tul atât de negru şi nu credea o vorbă din toate lucrurile îngrozitoare pe care i le spusese Thérèsei în noaptea aceea. Le gândise pe moment, sau mai degrabă le rostise fără a fi conştient de ceea ce spune.

Era însă adevărat un lucru: deocamdată se săturase de dragostea elevată şi aspira cu toată fiinţa lui la plăcerile josnice de altădată. Aceasta era pedeapsa pentru drumul greşit ce şi-l alesese în viaţă, pedeapsă fără îndoială crudă şi dureroasă pentru omul care fără premeditare se azvârlise râzând într-un abis de unde credea că va putea ieşi cu uşurinţă când va vrea. Dar dragostea are legile ei, şi acestea, ca şi normele sociale, par a se sprijini pe o formulă teribilă: *Nimănui nu-i este iertat să nu cunoască legea!* Vai de cei ce n-o cunosc! Când un prunc se aruncă în ghearele unei pantere, crezând că o va putea mângâia, pantera nu ţine seama de candoarea lui şi îl sfâşie, pentru că nu stă în puterea ei să-l cruţe. La fel se întâmplă cu otrava, cu trăsnetul, la fel cu viciul, agenţi orbi ai legii implacabile pe care omul trebuie *s-o cunoască sau să i se supună.*

În mintea lui Laurent, a doua zi după această criză nu rămăsese decât conştiinţa că avusese cu Thérèse o explicaţie decisivă şi amintirea vagă că o văzuse resemnată.

„Poate că totul e în regulă", gândi el văzând-o la fel de calmă precum o lăsase.

Paloarea ei îl sperie totuşi.

— N-am nimic, îi spuse ea, liniştită; sunt răcită şi mă simt

istovită, dar nu e decât o răceală; o să-mi treacă.

— Ei, Thérèse, o întrebă el, te-ai mai gândit la noi doi? Tu hotărăşti. Să ne părăsim urându-ne, sau să rămânem prieteni ca *altădată?*

— Nu simt niciun fel de ură, răspunse ea; să rămânem prieteni. Dacă te simți bine, mai stai aici. Eu îmi termin lucrarea şi mă întorc în Franța peste două săptămâni.

— Dar aste două săptămâni n-ar trebui să mă duc să locuiesc în altă parte? Nu te temi de gura lumii?

— Faci cum crezi. Apartamentele noastre sunt separate; doar salonul e comun; n-am nevoie de el, aşa că ți-l cedez.

— Ba nu, te rog să-l păstrezi. N-ai să mă auzi nici când plec, nici când vin; nici n-am să calc pe acolo, dacă îmi interzici s-o fac.

— Nu-ți interzic nimic, răspunse Thérèse, în afară de un singur lucru: acela de a crede că aş putea să te iert. Ca femeie, niciodată. Ca prietenă, sunt mai presus de un anume gen de deziluzii, mă vei regăsi întotdeauna când vei avea nevoie de afecțiune şi sper să-ți mai pot fi utilă.

Îi întinse mâna şi se duse să lucreze.

Laurent n-o înțelegea. Atâta stăpânire de sine era un lucru pe care nu putea să şi-l explice, el, care nu cunoştea curajul pasiv şi hotărârâle mute. Crezu că ea speră să-şi recapete ascendentul asupra lui şi să-l readucă la dragoste pe calea prieteniei. Îşi făgădui să fie neclintit, şi pentru a se simți mai sigur de el însuşi se hotărî să ia pe cineva drept martor al despărțirii lor. Se duse la Palmer, îi povesti cât de prost se sfârşise aventura şi adăugă:

— Dacă o iubeşti pe Thérèse, aşa cum am impresia, dragă prietene, caută să-i câştigi dragostea. N-aş putea fi gelos, dimpotrivă chiar. Din moment ce eu am făcut-o nefericită, iar dumneata, sunt sigur, te-ai purta minunat cu ea, aş scăpa de remuşcările care mă apasă.

Laurent rămase surprins de tăcerea lui Palmer.

— Oare te jignesc vorbindu-ți în felul acesta? îi spuse el. Nu asta e intenția mea. Am pentru dumneata prietenie, stimă şi chiar respect, să ştii. Dacă-mi condamni purtarea,

prefer să mi-o spui, decât să te văd indiferent sau disprețuitor.

— Nu sunt indiferent nici la necazurile Thérèsei, nici la ale dumitale, răspunse Palmer, doar că mi se pare târziu pentru sfaturi sau reproşuri. Eu vă crezusem făcuți unul pentru celălalt; acum sunt convins că singura fericire pe care o mai puteți avea unul de la celălalt este despărțirea. Nu-ți recunosc însă dreptul de a-mi pune întrebări despre sentimentele mele față de Thérèse, nici despre cele pe care socoteşti dumneata că aş putea reuşi să i le inspir; asemenea presupunere, după toate câte mi le-ai povestit, nu mai ai dreptul s-o faci în fața mea şi cu atât mai puțin în fața ei.

— Foarte adevărat, răspunse Laurent cu un aer degajat, şi înțeleg foarte bine ce vrei să spui. Văd că prezența mea este nedorită, aşa că plec, ca să nu mai jenez pe nimeni.

Plecă, într-adevăr, după ce-şi luă rămas bun cu multă răceală de la Thérèse, şi se duse de-a dreptul la Florența, cu intenția de a se arunca în vâltoarea lumii sau în muncă, după cum va avea chef. Simțea o fericire nemaipomenită la gândul că-şi putea spune: „Pot să fac ce-mi trece prin minte, fără ca cineva să sufere sau să se îngrijoreze. Cel mai îngrozitor supliciu, când nu ai suflet rău, este să suporți mereu lângă tine prezența unei victime. Gata, acum sunt liber, răul pe care eventual l-aş face nu mă va privi decât pe mine!“

Fără îndoială, Thérèse greşi ascunzându-i durerea pe care el i-o pricinuise; era prea curajoasă şi prea mândră. Dar, din moment ce-şi luase răspunderea acestui caz disperat, ar fi trebuit să nu dea îndărăt în fața unor măsuri radicale: să-l facă să sufere, să-l copleşească cu reproşuri, să-i răspundă la ocară cu ocară şi la durere cu durere. Poate că Laurent, văzând răul pe care-l făcuse, s-ar fi mustrat singur, poate că ruşinea şi remuşcarea l-ar fi oprit să ucidă dragostea cu sânge rece.

Dar, după trei luni de eforturi inutile, Thérèse se simțea descurajată. Oare datora chiar atâta devotament unui

bărbat pe care nu dorise niciodată să-l cucerească, pe care nu-l putuse respinge, în ciuda amărăciunii şi a tristelor ei presimțiri, care se ținuse scai de ea ca un copil părăsit, strigându-i mereu: „Ia-mă cu tine, păstrează-mă sau voi muri aici la marginea drumului”? Iar acum, copilul o blestema pentru că cedase strigătelor şi plânsetelor lui. O acuza că profitase de slăbiciunea lui pentru a-l smulge plăcerilor libertății. Se depărtase de ea, respirând adânc şi spunându-şi: „Bine că am scăpat!“

„Din moment ce este incurabil, se întrebă ea, la ce bun să-l fac să sufere? Doar am văzut că n-am nicio putere! Nu mi-a spus el, nu mi-a dovedit aproape – vai, da! – că-i înnăbuşeam geniul vrând să-i potolesc febra? Când credeam că am reuşit să-l dezgust de excese, nu mi-am dat oare seama că tânjea după ele? Când i-am spus «Întoarce-te la viața mondenă» i-a fost teamă de gelozia mea şi s-a azvârlit în desfrâu; s-a întors acasă beat, cu hainele sfâşiate, cu chipul acoperit de sânge!“

În ziua plecării lui Laurent, Palmer îi spuse Thérèsei:

— Ei, draga mea, care-ți sunt dorințele? Vrei să mă duc după el?

— Nici vorbă! răspunse ea.

— Poate că l-aş aduce înapoi!

— Mi-ar părea foarte rău!

— Vasăzică nu-l mai iubeşti?

— Nu, deloc.

Se lăsă o tăcere; după care, visător, Palmer reluă:

— Thérèse, am o veste pentru tine. Ezit, pentru că nu vreau să-ți mai pricinuiesc alte emoții; nu prea e momentul.

— Iartă-mă, prietene. Sunt îngrozitor de tristă, dar extrem de calmă şi pregătită pentru orice.

— Ei bine, Thérèse, află că eşti liberă: contele X a murit.

— Ştiam, răspunse Thérèse. De opt zile ştiu.

— Şi nu i-ai spus lui Laurent?

— Nu..

— De ce?

— Fiindcă e greu de spus cum ar fi reacționat pe moment.

Ştii în ce măsură neprevăzutul îl zdruncină şi îl preocupă. Din două una: sau şi-ar fi închipuit că-i spun aceste lucruri pentru că vreau să-l iau de bărbat, iar groaza de a se trezi legat de mine i-ar fi sporit dezgustul, sau, dimpotrivă, s-ar fi îndreptat singur spre ideea de căsătorie, într-unul din acele elanuri de devotament care-l cuprind şi care durează... exact un sfert de oră, ca să facă loc apoi unei profunde disperări sau unei mânii smintite. Nefericitul este de ajuns de vinovat faţă de mine; nu era cazul să-i mai aţâţ fantezia şi să-i mai dau încă o ocazie de a-şi călca jurămintele.

— Nu-l mai stimezi de loc?

— Nu spun asta, dragul meu Palmer, îl plâng, dar nu-l acuz. Poate că o altă femeie îl va face fericit şi bun. Eu una n-am fost în stare nici de una, nici de alta. Probabil că sunt şi eu la fel de vinovată ca şi el. Oricum, pentru mine este limpede că nu trebuia şi că nu trebuie să ne mai iubim.

— Şi acum, Thérèse, nu vei încerca să profiţi de libertatea pe care ai redobândit-o?

— Cum anume să profit?

— Recăsătorindu-te şi cunoscând bucuria de a avea un cămin.

— Dragul meu Dick, am iubit de două ori în viaţă şi uite unde am ajuns. Soarta mea nu e să fiu fericită. E prea târziu să caut ceea ce a fugit de mine. Am treizeci de ani.

— Tocmai pentru că ai treizeci de ani nu poţi trăi fără dragoste. Pe Laurent l-ai iubit, şi ai tocmai vârsta la care femeile nu pot scăpa de dragoste. Tocmai pentru că ai suferit şi pentru că n-ai fost iubită cum trebuie, nestinsa sete de fericire se va trezi din nou în tine şi te va duce poate din decepţie în decepţie, către prăpăstii mai adânci decât cea din care ai ieşit acum.

— Sper că nu.

— Fără îndoială că aşa speri; dar te înşeli, Thérèse. La vârsta ta te poţi aştepta la orice; teme-te de sensibilitatea ta surescitată şi de calmul înşelător în ccare te aruncă o clipă de tristeţe şi de sfârşeală. Dragostea va veni să te caute, nu te îndoi de acest lucru, şi, de-abia eliberată, te vei simţi

urmărită şi vei fi obsedată de ea. Izolarea dumitale ținea altădată la distanță speranțele celor care te înconjoară; acum însă, când Laurent te-a făcut poate să cobori în stima lor, toți cei care ți se considerau prieteni vor vrea să-ți fie amanți. Vei inspira pasiuni violente şi se vor găsi unii de ajuns de abili ca să te convingă. Deci...

— Deci, Palmer, mă consideri pierdută pentru că sunt nefericită! Iată un lucru foarte crud, şi asta mă face să simt cât de rău am decăzut!

Thérèse îşi ascunse obrazul în mâini şi plânse amar.

Palmer o lăsă să plângă; înțelegând că lacrimile îi sunt necesare, el provocase dinadins această discuție dureroasă. Când văzu că se liniştește, îngenunche în fața ei.

— Thérèse, îi spuse el, te-am necăjit mult, dar intenția mea a fost bună. Eu te iubesc, te-am iubit întotdeauna, nu cu o pasiune oarbă, ci cu toată credința şi tot devotamentul de care sunt capabil. Văd mai mult ca oricând în tine un suflet ales, zdrobit din vina altora. În ochii lumii ai decăzut într-adevăr, dar nu şi într-ai mei. Dimpotrivă, dragostea ta pentru Laurent mi-a dovedit că eşti femeie, şi te iubesc mult mai mult aşa decât invulnerabilă la toate slăbiciunile omeneşti, aşa cum am crezut până acum. Ascultă-mă, Thérèse: Eu sunt filosof, prețuiesc rațiunea şi îngăduința mai mult decât prejudecățile lumii şi romanticele subtilități sentimentale. Chiar de ai fi vinovată de cele mai josnice rătăciri, eu nu voi înceta să te iubesc şi să te stimez, pentru că faci parte din categoria femeilor care calcă strâmb, din pricina inimii. De ce să decazi? Pentru mine e foarte limpede că dacă ai întâlni chiar, azi un suflet devotat, calm şi credincios, lipsit de toanele artiştilor şi ale soților imposibili, un asemenea suflet – fie el tată, frate, prieten ori soț –, te-ar feri pentru totdeauna de primejdiile şi necazurile vieții. Ei bine, Thérèse, îndrăznesc să afirm că eu sunt omul de care ai nevoie. Nu strălucesc prin cine ştie ce merite, dar sunt un om de nădejde şi te iubesc. Am o încredere totală în tine. Din moment ce vei fi fericită, vei fi şi recunoscătoare şi, recunoscătoare fiind, îmi vei fi credincioasă, deci reabilitată

pentru totdeauna. Spune da, Thérèse, acceptă să te căsătoreşti cu mine, dar acceptă imediat, fără spaimă, fără scrupule, fără falsă delicateţe, fără ezitări. Îţi dăruiesc viaţa mea şi nu-ţi cer decât să crezi în mine. Mă simt suficient de puternic pentru a nu suferi din pricina lacrimilor pe care ingratitudinea unui alt bărbat te-a făcut să le verşi. Nu-ţi voi reproşa niciodată trecutul şi îţi promit să-ţi asigur un viitor atât de tihnit şi de sigur, încât niciodată vântul furtunii să nu te poată smulge de la pieptul meu.

Palmer vorbi multă vreme pe acest ton, cu o căldură pe care Thérèse nu i-o cunoştea. Încercă să se opună, dar Palmer îi arătă că atitudinea ei e dictată de suferinţă, fapt perfect adevărat. Oricum, el îşi asuma o răspundere din cale-afară de grea.

— Ştii, îi explică Thérèse, nu de mine mă tem. Nu-l mai pot iubi pe Laurent şi nu-l mai iubesc; dar lumea, dar mama ta, patria ta, respectul de care te bucuri, reputaţia ta? Eu sunt o femeie pierdută, ai spus-o şi simt că este aşa. Ah, Palmer, nu mă zori atât de tare! Sunt prea îngrozită de tot ce vrei să înfrunţi pentru mine!

A doua zi şi în zilele următoare, Palmer insistă energic. Nu-i lăsă Thérèsei niciun răgaz. Din zori şi până seara, singur cu ea, îşi puse în joc toată voinţa pentru a o convinge. Palmer era inimos şi spontan; vom vedea mai târziu dacă Thérèse a avut sau nu dreptate să ezite. Ceea ce o îngrijora era graba cu care Palmer acţiona şi voia s-o oblige şi pe ea să acţioneze, legând-o de el printr-o promisiune.

— Te temi că mă voi răzgândi, îi spunea ea; deci n-ai atâta încredere cât pretinzi.

— Cred în făgăduiala ta, îi răspundea el. Dovada este că ţi-o cer; dar nu sunt obligat să cred că mă iubeşti, fiindcă nu mi-o spui, şi ai dreptate: nu ştii încă ce nume să dai prieteniei noastre. Cât despre mine, ştiu că te iubesc, deşi sunt o fire şovăielnică, pentru că sentimentul meu e foarte logic. Degeaba stai la îndoială; în starea în care eşti acum, nici n-ai putea să-ţi desluşeşti adevăratele interese.

Thérèse se simţea aproape ofensată când Palmer îi vorbea

de interesele ei. Îl vedea atât de devotat, încât ar fi durut-o s-o creadă capabilă de a-l accepta fără să-l iubească. Îi era ruşine de ea însăşi, de stăruința generoasă cu care Palmer îi oferea totul: un nume, avere, ocrotire, o afecțiune sigură, fără a pretinde nimic în schimb, şi drept orice recompensă, o ruga să se gândească la ea.

Astfel speranța reveni în inima Thérèsei. Acest om, despre care crezuse totdeauna că este un materialist, care se prefăcea şi acum cu naivitate că este, i se dezvăluia sub un aspect atât de neprevăzut, încât era impresionată şi simțea că renaşte din adâncurile agoniei. Era ca o rază de soare în sânul unei nopți ce-i păruse veşnică. În clipa când, nedreaptă şi disperată, era gata să blesteme dragostea, el o obliga să creadă în ea şi să socotească suferința ca un accident, pentru care cerul voia s-o răsplătească. Chipul lui Palmer, de o frumusețe impasibilă şi rece. Se transfigura cu fiecare clipă sub privirea mirată, nesigură şi înduioşată a femeii iubite. Timiditatea care îl făcea stângaci la început ceda locul vorbelor tumultoase, şi chiar dacă se exprima cu mai puțină poezie decât Laurent, era mai convingător decât el.

Thérèse descoperi entuziasmul sub învelişul cam dur al obstinației şi nu se putu împiedica să zâmbească înduioşată de pasiunea cu care el pretindea *la rece* s-o salveze. Fu mişcată şi îl lăsă să-i smulgă promisiunea mult cerută.

Deodată însă, primi o scrisoare, cu un scris atât de schimonosit, încât nu-l recunoscu. Îi veni greu până şi să descifreze semnătura. Reuşi totuşi, cu ajutorul lui Palmer, să desluşească aceste cuvinte: *„Am jucat, am pierdut; am avut o iubită, m-a înşelat, am omorât-o. Am luat otravă. Mor. Adio, Thérèse. Laurent.”.*

— Să mergem la el! spuse Palmer.

— O, dragul meu, te iubesc! răspunse Thérèse aruncându-se în brațele lui, îmi dau seama cât de mult meriți să fii iubit.

Plecară neîntârziat. Într-o singură noapte, ajunseră pe mare la Livorno, iar seara erau la Florența. Îl găsiră pe

Laurent într-un han, dar nu muribund, ci pradă unui acces violent: patru bărbați de-abia reuşeau să-l țină: avea congestie cerebrală. Văzând-o pe Thérèse, o recunoscu şi începu să urle că vor să-l îngroape de viu. O strânse atât de tare în brațe, încât ei i se făcu rău şi căzu jos; Palmer o scoase leşinată de acolo; totuşi, după câteva clipe ea se întoarse la el şi, cu o perseverență uluitoare, petrecu douăzeci de zile şi douăzeci de nopți la căpătâiul acestui bărbat pe care nu-l mai iubea. El nu o recunoştea decât pentru a-i arunca ocări, iar dacă o vedea îndepărtându-se o clipă o chema imediat înapoi, spunându-i că fără ea va muri.

Din fericire, nu ucisese nicio femeie, şi nici nu luase otravă, poate că nici nu-şi pierduse banii la joc şi nu făcuse nimic din ceea ce scrisese în clipa când delirul şi boala puneau stăpânire pe el. Nu-şi aminti niciodată de acea scrisoare, de care ea nu îndrăzni să-i vorbească; era destul de speriat de faptul că mintea i se zdruncinase, când i se întâmpla să-şi dea seama de aceasta. În timpul delirului, avu tot felul de năluciri sinistre. Uneori i se năzărea că Thérèse îi dă să bea otravă, în timp ce Palmer îi pune cătuşe. Dintre halucinații, cea mai frecventă şi mai crudă era că o vedea pe Thérèse scoțându-şi din păr un ac mare de aur şi înfigându-i-l încet în cap. Ea purta într-adevăr un ac de aur, cu care-şi prindea părul, după moda italienească. Îşi scoase acul, dar Laurent continuă să-l vadă şi să-l simtă.

Cum în general se părea că prezența ei îl enervează, Thérèse se aşeza de obicei îndărătul patului, după o perdea. Dar când i se dădea de băut, bolnavul se înfuria şi declara că nu va lua nimic decât din mâna Thérèsei.

— Numai ea are dreptul să mă ucidă, spunea el; i-am făcut atâta rău! Mă urăşte, să se răzbune deci! De altfel, o zăresc tot timpul la picioarele patului, în brațele noului ei amant! Hai, Thérèse, vino, mi-e sete: toarnă-mi otravă.

Thérèse îi turna calmul şi somnul. După câteva zile de agitație anormală, când medicii nu credeau că măi rezistă, Laurent se calmă brusc şi rămase inert, zdrobit şi toropit; dar scăpase cu viață.

Era atât de slăbit, încât trebuia hrănit fără să-şi dea seama, hrănit în doze minime, astfel ca stomacul lui să nu aibă niciun efort de făcut digerând mâncarea; de aceea, Thérèse hotărî să nu-l părăsească nicio clipă. Palmer încercă s-o convingă să se odihnească, dându-şi cuvântul de onoare că o va înlocui la căpătâiul bolnavului; ea însă refuză, simțind prea bine că omul nu poate la infinit să lupte cu somnul şi că, din moment ce ea ştia ca prin minune exact când anume să ducă linguriţa la gura bolnavului, fără ea niciodată oboseala s-o răzbească, Dumnezeu o învrednicise pe ea, şi nu pe un altul, să salveze această existență fragilă.

Şi chiar aşa se întâmplă.

Dacă medicina, cu toate progresele ei, se dovedeşte neputincioasă în cazurile disperate, aceasta se întâmplă adesea pentru că tratamentul este aproape imposibil de urmat cu absolută strictețe. E de neînchipuit cât de mult contează o clipă de tihnă sau una de agitație în salvarea unei vieți ce atârnă de un fir de păr; iar miracolul care lipseşte pentru ca muribundul să fie salvat, este adesea calmul, tenacitatea, respectarea exactă a prescripțiilor medicale de către cei care îl îngrijesc.

În cele din urmă, într-o dimineață, Laurent se trezi ca dintr-o letargie, păru surprins că-l vede pe Palmer în dreapta şi pe Thérèse în stânga lui, le întinse fiecăruia câte o mână şi îi întrebă unde se află şi cum a ajuns acolo.

Vreme îndelungată îi ascunseră durata şi gravitatea bolii, căci păru foarte amărât văzându-se atât de slab şi fără putere. Când se privi prima oară într-o oglindă, fu înspăimântat. În primele zile de convalescență, ceru s-o vadă pe Thérèse. Când i se răspunse că doarme păru foarte surprins.

— A devenit italiancă de-a binelea, dacă doarme în timpul zilei!

Thérèse dormi douăzeci şi patru de ore în şir. Spaima risipindu-se, natura îşi cerea drepturile.

Încetul cu încetul, Laurent află cu cât devotament îl îngrijise Thérèse şi zări pe chipul ei urmele oboselii şi ale

durerii. Cum era încă prea slăbit pentru a lucra, ea se aşează lângă patul lui, citindu-i sau jucând cărți cu el ca să-l distreze. Alteori mergeau la plimbare cu trăsura; Palmer era tot timpul cu ei.

Laurent se înzdrăveni cu o rapiditate tot atât de extraordinară ca şi constituția lui. Doar mintea nu-i era încă foarte limpede. Într-o zi când se afla singur cu ea, îi spuse Thérèsei pe un ton destul de agresiv:

— Ia spune, oare când ne va face dragul de Palmer plăcerea să plece?

Thérèse înțelese că era o lacună în memoria lui şi nu răspunse. Atunci, el făcu un efort să-şi amintească şi adăugă:

— Probabil că mă găseşti ingrat, draga mea, să vorbesc astfel de un om care mi-a fost aproape tot atât de devotat ca şi tine; dar ce vrei, nu sunt nici atât de vanitos, nici atât de naiv să nu pricep că dacă s-a închis vreme de o lună în camera unui bolnav recalcitrant; a făcut-o ca să nu se despartă de tine. Spune şi tu, Thérèse, poți să-mi juri că a făcut-o numai şi numai pentru mine?

Thérèse se simți jignită de această întrebare foarte directă şi de acel *tu* pe care-l credea pentru totdeauna eliminat din intimitatea lor. Clătină din cap şi încercă să vorbească despre altceva. Laurent cedă cu tristețe; a doua zi însă, reveni la subiect; şi cum Thérèse, văzându-l că s-a restabilit şi nu mai are nevoie de ea, se pregătea să plece, el îi spuse, sincer surprins:

— Dar bine, Thérèse, unde plecăm? Nu ne simțim bine şi aici?

Explicația devenea necesară.

— Copilule, îi spuse Thérèse, tu rămâi aici: doctorii sunt de părere că-ți mai trebuie o săptămână sau două până să poți întreprinde vreo călătorie fără ca boala să-ți revină. Eu mă întorc în Franța, pentru că am isprăvit ceea ce aveam de lucru la Genova şi n-am intenția, în momentul de față, să văd restul Italiei.

— Bine, Thérèse, cum doreşti; dar dacă tu vrei să te

întorci în Franța, sunt liber să vreau şi eu acelaşi lucru. Nu poți să mă aştepți opt zile? Sunt sigur că n-am nevoie de mai mult pentru a fi în stare să călătoresc.

În asemenea clipe se purta ca un copil: era atât de candid în uitarea greşelilor, încât Thérèse simți că-i dau lacrimile la amintirea relațiilor lor de altădată, la care trebuia să renunțe acum.

Reîncepu să-l tutuiască fără să-şi dea seama şi-i spuse cu maximum de blândețe şi de menajamente posibile că trebuie să se despartă pentru un timp.

— De ce să ne despărțim? exclamă Laurent. Nu ne mai iubim?

— Asta ar fi cu neputință, răspunse ea; vom rămâne întotdeauna prieteni; cum însă ne-am pricinuit unul altuia destule supărări, la care sănătatea ta n-ar mai putea rezista acum, să lăsăm să treacă timpul necesar pentru ca să uităm totul.

— Păi, eu am şi uitat! exclamă Laurent cu o candoare şi o bună credință înduioşătoare. Nu-mi amintesc ca tu să-mi fi făcut vreun rău! Ai fost întotdeauna un înger pentru mine, şi fiind un înger nu-mi poți păstra pică. Trebuie să mă ierți şi să mă iei cu tine, Thérèse! Dacă mă laşi aici, am să mor de urât!

Şi cum Thérèse se arăta neînduplecată, el se înfurie şi-i spuse că n-avea rost să simuleze o severitate pe care toată purtarea ei o dezmințea.

— Înțeleg ce vrei, îi spuse el. Pretinzi să mă căiesc şi să-mi ispăşesc greşelile. Bine, dar tu nu vezi că le regret amarnic şi le-am ispăşit de ajuns, că am fost ca nebun vreme de opt sau zece zile? Vrei lacrimi şi jurăminte, ca altădată? La ce bun? Tot n-ai mai crede în ele. Acum trebuie să mă judeci după purtarea mea viitoare, şi vezi bine că nu mă tem de viitor, din moment ce vreau să rămân cu tine. Draga mea Thérèse, şi tu te porți ca un copil, ți-am mai spus-o şi altă dată, când te vedem făcând pe supărata. Cum vrei să mă convingi că nu mă mai iubeşti, când ai petrecut în camera asta o lună încheiată, aproape fără să ieşi, şi în acest răstimp n-ai

dormit zile şi nopți în şir? Crezi că nu-mi dau seama, după cearcănele din jurul ochilor tăi frumoşi, că ai fi fost gata să-ți dai viața dacă ar fi durat mai mult? Nimeni nu face asemenea sacrificii pentru un bărbat pe care nu-l mai iubeşte!

Thérèse nu îndrăznea să rostească cuvântul fatal. Nădăjduia că Palmer va veni să pună capăt acestei discuții şi că va putea evita o scenă periculoasă pentru convalescent. Dar fu cu neputință; el se aşează în dreptul uşii pentru a o împiedica să iasă şi se aruncă disperat la picioarele ei.

— Dumnezeule, îi spuse ea, e oare cu putință să mă crezi atât de crudă, atât de capricioasă încât să nu-ți spun o vorbă pe care ți-aş putea-o spune? Dar nu pot, pentru că nu mai e adevărat. Între noi, dragostea s-a sfârşit.

Laurent se ridică furios. Nu înțelegea că putuse să distrugă dragostea în care pretinsese că nu crede.

— Vasăzică te-ai încurcat cu Palmer, spuse el şi sparse un ceainic din care îşi turnase ceai, cu un gest maşinal; de el e vorba, nu? spune-mi, vreau, vreau să ştiu adevărul! Ştiu că mă va ucide, dar nu vreau să fiu înşelat!

— Înşelat? rosti Thérèse, ținându-i mâinile, pentru a-l împiedica să şi le sfâşie cu unghiile. Înşelat! Cum poți folosi acest cuvânt, când eu nu mai sunt a ta! Din noaptea aceea de la Genova, după ce mi-ai spus că sunt supliciul şi călăul tău, n-am devenit oare străini unul față de celălalt? Şi n-au trecut de atunci patru luni şi mai bine? Nu crezi că tot acest răstimp în care n-am primit nicio veste de la tine a fost suficient ca să mă consider liberă?

Şi văzând că Laurent, în loc să se înverşuneze din pricina sincerității ei, se potolise şi o asculta cu o curiozitate avidă, continuă:

— Dacă nu înțelegi sentimentul care m-a adus lângă patul tău de suferință şi care m-a țintuit aici până azi, dornică să te îngrijesc ca o mamă şi să te vindec; înseamnă că n-ai înțeles niciodată nimic din ce se petrece în inima mea. Această inimă, Laurent nu este poate nici atât de mândră, nici atât de arzătoare ca a ta; dar – tu însuți mi-ai spus-o

ades – o găseşti totdeauna în acelaşi loc. Ea nu încetează să iubească ceea ce a iubit; numai că şi aici nu trebuie să te înşeli – nu e vorba de dragoste aşa cum o înțelegi tu, aşa cum mi-ai stârnit-o şi cum mai aştepți încă nebuneşte de la mine. Nici simțurile, nici gândurile mele nu-ți mai sunt robite. Am redevenit stăpână pe mine însămi şi pe voința mea: încrederea şi entuziasmul meu nu le mai poți regăsi. Pot dispune de ele pentru cine le merită, pentru Palmer, dacă aşa consider eu, şi n-ai dreptul să obiectezi în niciun fel, tu, care te-ai dus să-i spui într-o dimineață: „Consoleaz-o te rog pe Thérèse şi-ți rămân îndatorat!“

— E adevărat... e adevărat, spuse Laurent, împreunându-şi mâinile ce tremurau, am spus una ca asta! Uitasem, acum îmi amintesc!

— Aşa încât nu mai uita, spuse Thérèse, care reîncepu să-l trateze cu blândețe, văzându-l că se potoleşte, şi află, copilule drag, că iubirea este o floare prea delicată pentru a-şi mai reveni după ce ai călcat-o în picioare. Nu te mai gândi la dragoste între noi doi, du-te şi caut-o aiurea, dacă această tristă experiență îți poate deschide ochii şi schimba caracterul. O vei găsi în ziua când vei fi vrednic de ea. În ceea ce mă priveşte, nu ți-aş mai putea suporta mângâierile, m-aş simți înjosită; însă te voi iubi ca o soră şi ca o mamă, orice-ai face şi orice s-ar întâmpla. Desigur, asta înseamnă milă, e adevărat, şi ți-o spun tocmai ca să nu te mai gândeşti să recucereşti o dragoste care ar fi umilitoare şi pentru tine, şi pentru mine. Să ne despărțim fără slăbiciune şi fără supărare, iar dacă mai târziu vei dori prietenia mea – ceea ce acum ți se pare o insultă –, n-ai decât s-o meriți. Hai, arată-mi chipul calm şi înduioşat al unui bărbat curajos în locul acestui chip de copil care plânge fără să ştie de ce.

— Lasă-mă să plâng, Thérèse, spuse Laurent îngenunchind, lasă-mă să-mi spăl vina în lacrimi; lasă-mă să mă închin la această milă sfântă care a înlocuit iubirea zdrobită. Nu mă umileşte, aşa cum crezi tu; simt că voi deveni demn de ea. Dar nu-mi cere să fiu calm, ştii bine că nu pot; cred însă că pot să devin bun. Ah, Thérèse, prea

târziu te-am cunoscut! De ce nu mi-ai vorbit astfel mai de mult? De ce vii să mă copleşeşti cu bunătatea şi devotamentul tău, biată soră de caritate care nu-mi mai poate aduce fericirea? Ai dreptate, Thérèse, m-ai făcut să înțeleg că merit ceea ce pătimesc. Această lecție îmi va prinde bine, te asigur, şi dacă mai pot iubi vreodată, voi şti să iubesc. Sora mea dragă! Îți voi datora totul: trecutul ca şi viitorul!

Laurent continua să vorbească, emoționat, când Palmer se întoarse. I se aruncă de gât, îi spuse că e fratele şi salvatorul său, şi apoi exclamă, arătându-i-o pe Thérèse:

— Ah, dragă prietene! Îți aminteşti ce-mi spuneai la hotelul *Meurice,* ultima oară când ne-am văzut la Paris? „Dacă nu crezi că o poți face fericită, mai bine zboară-ți creierii în seara asta decât să te mai duci la ea!“ Aşa ar fi trebuit să fac! Iar acum, priveşte-o, arată mai rău decât mine, sărmana Thérèse! Am chinuit-o şi totuşi a venit să mă smulgă din ghearele morții, când ar fi trebuit de fapt să mă blesteme şi să mă părăsească!

Remuşcările lui Laurent erau sincere, şi artistul le exprima cu o elocvență convingătoare; Palmer fu profund mişcat, iar când rămase singur cu Thérèse, îi spuse:

— Draga mea, să nu crezi că am suferit de solicitudinea ta pentru el. Am înțeles foarte bine! Voiai să-i mântui sufletul şi trupul şi ai reuşit. Ce doreşti să faci acum?

— Să-l părăsesc pentru totdeauna, răspunse Thérèse, sau cel puțin să nu-l mai revăd decât peste mulți ani. Dacă se întoarce în Franța, rămân în Italia, iar dacă rămâne în Italia, mă întorc eu în Franța. Nu ți-am spus că asta îmi e hotărârea? Şi tocmai pentru că e definitiv luată, am mai amânat clipa despărțirii! Ştiam prea bine că se va produce o criză inevitabilă şi nu voiam să-l părăsesc decât după aceea.

— Te-ai gândit bine, Thérèse? o întrebă Palmer cu un aer preocupat. Eşti foarte sigură că n-ai să te răzgândeşti în ultima clipă?

— Sunt sigură.

— Omul acesta mi se pare irezistibil la durere. Ar face

până şi pietrele să plângă, şi totuşi, Thérèse, dacă îi cedezi, eşti pierdută, şi el la fel. Dacă-l mai iubeşti, gândeşte-te că nu-l poți salva decât părăsindu-l!

— Ştiu, răspunse Thérèse; dar de ce toate astea, dragul meu? Eşti şi tu bolnav, oare? Ai uitat că mi-am dat cuvântul?

Palmer îi sărută mâna şi zâmbi. În sufletul lui se cuibări din nou pacea.

Laurent veni a doua zi să le spună că vrea să plece în Elveția pentru a se restabili, întrucât nu-i prieşte clima. Italiei, iar doctorii îl sfătuiesc să nu aştepte până vin căldurile; ceea ce era perfect adevărat.

Aşa încât hotărâră să se despartă la Florența. Thérèse nu avea încă alt proiect decât acela de a nu merge unde mergea Laurent; văzându-l însă atât de epuizat după criza din ajun, trebui să-i promită că va mai sta la Florența încă o săptămână: voia să-l împiedice să plece, cât timp nu se înzdrăvenise încă.

Această săptămână fu poate cea mai bună din viața lui Laurent. Generos, cordial, încrezător şi sincer, era într-o stare de exaltare cum nu fusese niciodată, nici chiar în timpul celor opt zile de fericire alături de Thérèse. Cuprins de o afecțiune tumultuoasă, nu-şi părăsea prietenii, plimbându-se cu ei în trăsură la *Cascine,* la orele când mulțimea nu se duce acolo, mâncând împreună cu ei, bucurându-se ca un copil la gândul că va merge să prânzească la iarbă verde, dându-i brațul Thérèsei – când el, când Palmer – făcând nițel sport cu acesta şi punându-l pe *„Dick turistul“* (cum îl numea el) să-i traseze itinerarul călătoriei prin Elveția. Se interesa dacă să plece prin Milano sau prin Genova. În cele din urmă se hotărî s-o ia pe la Genova, trecând prin Pisa şi Lucea, apoi mergând de-a lungul litoralului, fie pe uscat, fie pe mare, în funcție de starea sănătății după primele zile de călătorie.

Sosi ziua plecării. Laurent se pregătise cu o veselie melancolică. Necontenind cu glumele despre costumul său, despre bagaje, despre înfățişarea eteroclită pe care o va avea

în haina impermeabilă dăruită de Palmer cu de-a sila şi care reprezenta pe atunci o noutate în comerţ, despre franceza stâlcită a unui servitor foarte de treabă, găsit de Palmer, acceptând cu recunoştinţă şi supunere toate îngrijirile şi tot răsfăţul Thérèsei, râdea în hohote, dar cu ochii înlăcrimaţi.

În ajunul plecării, avu un uşor acces de febră, dar nu-i dădu importanţă. A doua zi de dimineaţă, trăsură cu care urma să plece opri în faţa hotelului. Era cam frig şi Thérèse se îngrijoră.

— Condu-l până la Spezzia, îi spuse Palmer. Se va îmbarca acolo, dacă nu suportă bine trăsura. Mie mi-a picat pe cap o treabă foarte urgentă, care mă mai reţine aici pentru douăzeci şi patru de ore.

Surprinsă de această hotărâre şi de această propunere, Thérèse refuză să plece împreună cu Laurent.

— Te implor, insistă Palmer; îmi e imposibil să vin cu voi.

— Înţeleg, dragul meu, dar nu e nevoie să mă duc cu el!

— Ba da, e nevoie.

Thérèse deduse că lui Palmer i se părea necesară această încercare. Fu mirată şi neliniştită.

— Poţi, îl întrebă ea, să-mi dai cuvântul de onoare că ai într-adevăr o treabă foarte importantă de rezolvat aici?

— Da, răspunse el, pot să ţi-l dau.

— Dacă-i aşa, rămân aici.

— Nu, trebuie să pleci.

— Nu înţeleg.

— Am să-ţi explic mai târziu, draga mea. Cred în tine ca în Dumnezeu, vezi bine doar. Ai şi tu încredere în mine: du-te!

Thérèse îşi făcu un mic bagaj, pe care-l zvârli în trăsură, şi urcă alături de Laurent, strigându-i lui Palmer:

— Am cuvântul tău de onoare că vii peste douăzeci şi patru de ore!

VIII

OBLIGAT ÎNTR-ADEVĂR SĂ RĂmână la Florența şi s-o îndepărteze de acolo pe Thérèse, Palmer se simți lovit de moarte văzând-o că pleacă. Totuşi, primejdia de care se temea nu exista. Firul nu mai putea fi reînnodat. Laurent nici nu se gândi s-o înduioşeze pe Thérèse; dar, convins că nu-i pierduse inima, se hotărî să-i recâştige stima. Se hotărî am spus? Nu, el nu făcu niciun calcul, ci în mod firesc simți nevoia de a se ridica în ochii femeii pe care o stima nespus. Dacă atunci ar fi implorat-o ea i-ar fi rezistat fără efort, poate chiar l-ar fi disprețuit. De aceea se feri s-o facă, sau mai bine zis nici nu-i trecu prin minte. Fu foarte bine inspirat şi nu comise această greşeală. Adoptă cu bună-credință şi entuziasm rolul de inimă zdrobită, de copil supus şi pedepsit, încât Thérèse ajunse să se întrebe dacă nu cumva era el victima acestei dureroase iubiri.

În timpul celor trei zile, Thérèse se simți fericită în tovărăşia lui. Pentru ea era începutul unei ere noi, al unui drum pe care mersese până atunci de una singură. I se părea încântător să îndrăgească fără amărăciune, fără îngrijorare şi fără încordare o ființă palidă şi fragilă, care nu mai era, ca să spunem aşa, decât un suflet şi pe care avea impresia că-l regăseşte de pe acum în paradisul esențelor pure, aşa cum unii visează să se regăsească după moarte.

Thérèse fusese profund jignită şi umilită de ei, mânioasă şi iritată împotriva ei însăşi; această dragoste, pe care o acceptase cu atâta curaj şi generozitate, o pângărise ca o

aventură galantă, şi regretase că s-a lăsat atât de grosolan înşelată. Acum simțea că renaşte: se împăcase cu trecutul, văzând cum înfloreşte pe mormântul dragostei floarea prieteniei entuziaste, mai mândră decât pasiunea, chiar în zilele ei cele mai frumoase.

Ajunseră la Spezzia pe ziua de zece mai: un mic oraş pitoresc, jumătate genovez şi jumătate florentin, pe țărmul unui golf albastru şi limpede ca seninul cel mai curat. Nu era încă vremea băilor. Ținutul părea de o fermecătoare singurătate, vremea proaspătă şi minunată. La vederea acestei frumoase ape liniştite, Laurent, pe care trăsura îl cam obosise, se hotărî pentru călătoria pe mare. Li se spuse că de două ori pe săptămână un vaporaş făcea cursa spre Genova. Thérèse fu mulțumită că nu era chiar în seara aceea. Pentru bolnavul ei, asta însemna douăzeci şi patru de ore de odihnă. Îi reținu o cabină pe vas pentru seara următoare.

Laurent, deşi era încă slăbit, se simțea mai bine ca niciodată. Avea un somn şi o poftă de mâncare de copil mic. O dulce moleşeală, semn al vindecării depline, îi cufunda inima într-o stare de tulburare încântătoare. Amintirea vieții trecute se ştergea ca un vis urât. Se simțea şi se credea radical transformat, şi pentru totdeauna.

Regenerat, îşi pierduse facultatea de a suferi. O părăsea pe Thérèse cu un fel de bucurie triumfătoare printre lacrimi. A se supune la poruncile soartei era un fel de ispăşire voluntară, pentru care ea trebuia să-l aprecieze. O accepta în clipa în care simțea prețul a ceea ce disprețuise. Împingea nevoia de sacrificiu până la a o îndemna pe Thérèse să-l iubească pe Palmer, cel mai bun dintre prieteni şi cel mai înțelept om din lume. Alteori însă izbucnea:

— Nu-mi spune nimic, draga mea Thérèse! Nu-mi vorbi de el! Nu mă simt încă suficient de tare ca să te aud spunându-mi că îl iubeşti. Taci, nu mă ucide! Dar să ştii că şi eu țin la el! Ce-aş putea să-ți mai spun?

Thérèse nu rosti nici măcar o dată numele lui Palmer; şi în clipele în care Laurent, mai puțin eroic, încerca s-o

iscodească, îi răspundea:

— Taci, te rog. Am un secret pe care ți-l voi spune mai târziu şi care nu e ce crezi tu. N-ai putea să-l ghiceşti, aşa încât nu mai căuta.

Petrecură ultima zi plimbându-se cu barca în golful Spezzia. Din timp în timp, trăgeau la mal pentru a culege minunatele plante aromatice care cresc în nisip şi coboară până unde începe să unduiască fluviul indolent şi limpede. Umbrarele sunt rare pe aceste frumoase țărmuri, din care țâşnesc abrupt munți acoperiți de arbuşti în floare. Când începu să fie cald, se opriră lângă nişte pini şi mâncară pe iarbă, printre tufele de levănțică şi rozmarin. Ziua pieri ca un vis, adică fu scurtă ca o clipită, plină totuşi de emoții plăcute.

Acum, soarele era în amurg şi Laurent se întrista. Vedea de departe fumul vasului *Feruccio,* care se pregătea să părăsească Spezzia, şi norul acela întunecat îi învăluia sufletul. Thérèse înțelese că trebuia să-i găsească o preocupare până-n ultima clipă, aşa că îl întrebă pe barcagiu ce mai e de văzut în golfuleț.

— Insula Palmaria şi cariera de marmură portor, răspunse acesta. Dacă vreți să mergeți, vă puteți îmbarca de acolo, căci, înainte de a ieşi în larg, vaporul se opreşte drept în față, la Porto-Venere, pentru a lua pasageri sau mărfuri. Aveți tot timpul să ajungeți acolo, vă duc eu!

Se îndreptară spre Insula Palmaria: un bloc de marmură abrupt în partea dinspre mare şi coborând în pantă lină şi fertilă către golf. Sunt câteva aşezări cam pe la jumătatea pantei şi două vile pe țărm. Insula pare înfiptă ca un meterez natural la intrarea în golf, şi trecerea e foarte anevoioasă către micul port, odinioară consacrat zeiței Venus. De unde şi numele de Porto-Venere.

Târguşorul e infect, şi nimic nu-i îndreptățeşte numele poetic; dar poziția lui pe stâncile goale, bătute de valuri agitate ce se învălmăşesc – căci în strâmtoare apa începe să fie adâncă –, este dintre cele mai pitoreşti. Nu s-ar putea închipui un decor mai impresionant, mai potrivit pentru a

adăposti piraţi. Casele, negre şi mizere, mâncate de aerul sărat, se înşiră, disproporţionat de înalte, pe stânca inegală. Nu e geam să nu fie spart la micile ferestre, care par nişte ochi nelinişteţi ce pândesc o pradă la orizont. Nu e zid să nu fie scorojit, iar tencuiala se desprinde în plăci mari, asemeni unor pânze sfâşiate de furtună. Nicio linie verticală în aceste construcţii, care se sprijină unele de altele, gata să se prăbuşească împreună. Ansamblul urcă până la extremitatea promontoriului, unde totul sfârşeşte brusc, cu o veche fortăreaţă dărăpănată şi cu vârful unei mici clopotniţe, cocoţată în chip de foişor – faţă-n faţă cu nemărginitul. În spatele acestui tablou, care se detaşează pe fondul apelor mării, se ridică stânci înalte în nuanţe livide, a căror bază, irizată de reflexele mării, pare că se cufundă în ceva incert şi impalpabil.

Laurent şi Thérèse contemplau acest ansamblu pitoresc din partea cealaltă a strâmtorii înguste, de pe cariera de marmură. Amurgul trimitea în prim plan nuanţe roşiatice, care contopeau într-o masă omogenă stâncile, zidurile vechi şi ruinele, astfel încât totul, până şi biserica, părea sculptat într-un singur bloc, în timp ce stâncile mari din depărtare erau scăldate într-o lumină de un verde-albăstrui.

Laurent fu impresionat de acest spectacol şi, uitând de toate, îmbrăţişa cu o privire de pictor peisajul, iar în ochii lui, Thérèse văzu scânteind, ca într-o oglindă, toate licăririle cerului incendiat de apus.

„Slavă Domnului, gândi ea, iată în sfârşit că artistul din el se trezeşte!“

Într-adevăr, de când cu boala, Laurent nu se mai gândise la meseria lui.

Cariera, cu blocurile ei mari din marmură neagră, străbătută de vinişoare galben-aurii, nu oferea decât un interes de o clipă şi Laurent vru să urce panta rapidă a insulei pentru a vedea de sus largul mării; merse printr-o pădurice deasă de pini până la o cornişă de licheni şi se pomeni deodată ca pierdut în spaţiu. Stânca înainta deasupra mării care o rosese la bază şi o lovea acum cu un

zgomot asurzitor. Laurent nu crezuse că malul e atât de abrupt şi fu cuprins de o asemenea amețeală, încât, fără Thérèse, care-l trase îndărăt, ar fi căzut în prăpastie.

În clipă aceea, îl văzu înspăimântat şi cu privirea pierdută, ca atunci în pădure.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă ea. Ai vedenii?

— Nu, nu, răspunse el, riclicându-se şi lipindu-se de dânsa, ca de ceva puternic şi de neclintit; acum nu mai e vis, ci realitate! Iată marea, îngrozitoarea mare care în curând mă va lua cu ea! E imaginea vieții, la care mă reîntorc, prăpastia care se va căsca între noi! E vuietul monoton, neobosit, odios, pe care mă duceam să-l ascult noaptea în rada portului Genova şi care îmi urla blestemul în urechi! E hula nemiloasă pe care mă străduiam s-o stăpânesc din barcă şi care în mod implacabil mă ducea spre un abis mai adânc, mai nemilos decât cel al apei! Thérèse, Thérèse, ştii care ce faci azvârlindu-mă monstrului care-şi cască botul hidos pentru a mă sfâşia?

— Laurent! îi spuse ea, scuturându-i brațul, Laurent, mă auzi?

Recunoscând vocea Thérèsei, el păru să-şi revină; atunci îşi dădu seama că se agățase de brațul tremurător şi istovit al prietenei sale.

— Iartă-mă, iartă-mă, îi spuse el, e o ultimă izbucnire, nimic altceva. Să plecăm!

Vasul *Feruccio* venea dinspre Spezzia cu viteză mare.

— Dumnezeule, iată-l! şopti el. Repede mai merge! De s-ar scufunda înainte de a ajunge aici!

— Laurent! spuse Thérèse pe un ton sever.

— Da, da, fii fără teamă, draga mea, m-am liniştit. Nu ştii oare că în clipa de față e suficientă o privire de-a ta ca să mă supun cu bucurie? Hai, să vină barca! Gata, s-a isprăvit! Sunt calm, sunt bucuros! Dă-mi mâna, Thérèse. Vezi bine că nu ți-am cerut nici măcar o sărutare în aceste trei zile de singurătate! Nu-ți cer decât o strângere de mână din toată inima. Gândeşte-te la ziua când mi-ai spus: „Nu uita niciodată că înainte de a-ți fi iubită ți-am fost prietenă”. Ei

bine, ai ce ți-ai dorit: nu-ți mai sunt nimic, dar îți aparțin pentru toată viața!...

Sări în barcă, crezând că Thérèse va rămâne pe țărm şi că barca se va întoarce s-o ia după ce el se va urca pe bordul lui *Feruccio;* dar ea sări în barcă alături de el. Îi spuse că vrea să se asigure că servitorul care trebuia să-l însoțească şi care se îmbarcase la Spezzia cu bagajele nu uitase nimic din cele necesare stăpânului său pentru călătorie.

Profită deci de halta pe care o făcea micul *steamer* la Porto-Venere, şi urcă pe vas împreună cu Laurent. Vicentino, servitorul de care am vorbit, îi aştepta. Era un om de încredere, ales de domnul Palmer. Thérèse îl luă deoparte.

— Banii sunt la dumneata, îi spuse ea. Ştiu că stăpânul ți-a cerut să te ocupi de toate cheltuielile de călătorie. Cât ți-a încredințat?

— Două sute de lire florentine, *signora;* dar presupun că restul banilor sunt la el.

Thérèse inspectase buzunarele lui Laurent în timp ce acesta dormea. Găsise portofelul şi constatase că e aproape gol. Laurent cheltuise mult la Florența, căci boala costase enorm. Îi încredințase lui Palmer ceea ce-i mai rămăsese din mica lui comoară, rugându-l să-i facă socotelile, dar nu se uitase la ele. În materie de cheltuieli Laurent era ca un copil, nu cunoştea prețurile din străinătate, nici măcar valoarea monezilor din diferite provincii. Credea că suma încredințată lui Vicentino va ține multă vreme; în realitate însă, pentru un risipitor ca el nu ajungea nici ca să treacă frontiera.

Thérèse îi dădu lui Vicentino toți banii pe care-i avea, fără să păstreze măcar cât îi era necesar pentru câteva zile; căci, zărindu-l pe Laurent că se apropie, nu mai apucă să scoată câteva monezi de aur din fişicul pe care-l strecură grabnic servitorului, spunându-i:

— Iată ce mai avea prin buzunare; cum e foarte distrat preferă să ai dumneata grijă de bani.

Apoi se întoarse spre artist, să-i mai strângă o dată mâna. De data asta îl înşela fără remuşcare. Îl văzuse odinioară enervându-se şi suferind când ea intenționase să-i plătească

datoriile; acum nu mai era pentru el decât o mamă şi avea dreptul să procedeze astfel.

Laurent nu văzuse nimic.

— O clipă, Thérèse! îi spuse el, cu vocea sugrumată de lacrimi. Mai stai! Doar se va anunța momentul când cei care nu pleacă trebuie să coboare de pe vas.

Ea îşi trecu brațul pe sub al lui şi merse să-i vadă cabina; era destul de comodă pentru dormit, dar mirosea îngrozitor a peşte. Thérèse îşi căută flaconul de parfum să i-l lase, dar constată că îl pierduse pe stânca Palmaria.

— Nu-ți face griji, îi spuse el, înduioşat de atâta răsfăț. Mai bine dă-mi un fir din levănțica sălbatică pe care am cules-o împreună.

Thérèse îşi pusese florile în corsajul rochiei: să i le lase ar fi însemnat o dovadă de dragoste. Ideea i se păru oarecum nedelicată şi instinctul ei de femeie se opuse: dar, aplecându-se peste parapet, văzu într-una din bărcile ce aşteptau un copil care oferea pasagerilor buchete mari de violete. Scotoci în buzunar şi găsi un rest de mărunțiş, pe care-l dădu bucuroasă micului vânzător, iar acesta îi azvârli peste bord cel mai frumos buchet de violete; ea îl prinse cu îndemânare şi-l împrăştie prin cabina lui Laurent, care înțelese delicatețea acestui gest, dar nu află niciodată că violetele fuseseră plătite cu ultimii bani ai Thérèsei.

Un tânăr, ale cărui veşminte de călătorie, precum şi aerul aristocratic contrastau cu înfățişarea celorlalți călători, în cea mai mare parte vânzători de untdelemn de măsline sau mici negustori de pe coastă, trecu pe lângă Laurent şi zărindu-l, exclamă:

— Ia te uită!

—Dumneata erai?

Îşi strânseră mâna cu acea desăvârşită stăpânire de sine în gesturi ca şi în fizionomie ce caracterizează pe oamenii de lume. Şi totuşi era unul dintre vechii tovarăşi de plăceri, pe care Laurent îi numea, când vorbea cu Thérèse – în zilele lui de plictiseală, cei mai buni şi singurii lui prieteni. În clipele acelea adăuga „oameni din lumea mea“, căci, ori de câte ori

se înfuria pe Thérèse, îşi amintea că e gentilom.

Dar Laurent se schimbase mult, şi în loc să se bucure de întâlnire, îl dădu dracului în sinea lui pe acest martor nedorit la despărţirea lui de Thérèse. D-l de Vérac – acesta era numele vechiului prieten – o cunoştea pe Thérèse, căci îi fusese prezentat de Laurent la Paris; după ce o salută respectuos, îi spuse că se consideră foarte norocos să întâlnească pe acest prăpădit de *Feruccio* doi tovarăşi de drum ca ea şi Laurent.

— Dar eu nu vă însoţesc, răspunse dânsa; rămân aici.

— Cum aici? Unde? La Porto-Venere?

— În Italia.

— A! Atunci, l-aţi trimis pe Fauvel cu treburi la Genova şi se întoarce mâine?

— Nu, zise Laurent, enervat de această curiozitate, care i se păru indiscretă; eu plec în Elveţia, iar domnişoara Jacques nu pleacă. Te miră? Ei bine, atunci află că domnişoară Jacques mă părăseşte şi că sunt foarte amărât din această cauză. Acum înţelegi?

— Nu, zise Vérac zâmbind; dar nu sunt obligat să...

— Ba da, trebuie să înţelegi cum stau lucrurile, reluă Laurent cu o vioiciune puţin cam arogantă; am meritat ceea ce mi se întâmplă, şi mă supun, pentru că domnişoara Jacques, fără a ţine seama de vina mea, a binevoit să-mi fie ca o soră şi ca o mamă în timpul unei boli foarte grele de care am suferit; îi datorez deci tot atâta recunoştinţă pe cât respect şi prietenie.

Vérac fu foarte mirat de ceea ce auzea. Din toată această poveste, el unul nu pricepea nimic. Se retrase discret, după ce-i spuse Thérèsei că niciun gest frumos din partea ei nu-l poate uimi; dar urmări cu coada ochiului cum îşi luau rămas bun cei doi; în picioare, pe scară, împinsă şi îmbrâncită de localnicii care se sărutau tumultuos şi zgomotos la auzul clopotului, Thérèse îl sărută părinteşte pe frunte. Plângeau amândoi; apoi ea coborî în barcă şi se opri în faţa scării întunecoase, cu trepte săpate în stâncă prin care se intra în târguşorul Porto-Venere.

Laurent se miră văzând-o că o ia în această direcție în loc să se întoarcă la Spezzia.

„Ah, se gândi el izbucnind în lacrimi, fără îndoială că Palmer e acolo şi o aşteaptă!“

Dar după zece minute, când *Feruccio,* ieşind în larg cu oarecare anevoie, cotea în dreptul promontoriului, Laurent, aruncând o ultimă privire într-acolo, văzu în fața vechii fortărețe o siluetă căreia soarele îi aurea capul şi părul fluturat de vânt; recunoscu părul blond al Thérèsei, silueta ei adorată. Era singură. Cuprins de exaltare, Laurent întinse brațele, apoi îşi împreună mâinile în semn de căință, iar buzele sale şoptiră două cuvinte, pe care vântul le luă cu el:

— Iartă-mă! Iartă-mă!

D-l de Vérac privea înmărmurit către Laurent, iar acesta, deşi avea oroare de ridicol, nu se sinchisea de privirile vechiului său tovarăş de petreceri. Îşi făcea chiar un fel de glorie din a-l brava în acel moment.

După ce coasta dispăru în negurile serii, Laurent se aşeză pe o bancă, alături de Vérac.

— Ei, îi spuse el, povesteşte-mi şi mie această bizară aventură! Acum, că ai început să-mi spui, nu mă lăsa aşa, în drum! Toți prietenii tăi din Paris, întregul Paris aş putea spune, pentru că eşti un om celebru, mă va întreba cum s-a isprăvit legătura ta cu domnişoara Jacques, care şi ea este prea cunoscută pentru a nu stârni curiozitate. Ce să le răspund?

— Că m-ai văzut foarte trist şi foarte caraghios. Ceea ce ți-am spus se rezumă în două vorbe. Vrei să ți le spun din nou?

— Deci tu ai lăsat-o? E mai bine pentru tine aşa.

— Da, înțeleg, e ridicol să fii trădat, dar e o glorie s-o fi făcut tu mai întâi. Cam aşa socoteam şi eu altădată când vorbeam cu tine; acesta era codul nostru; dar mi-am schimbat total părerile în această privință, după ce am iubit. Am trădat, am fost părăsit şi sunt disperat: deci vechile noastre teorii n-aveau nicio noimă. Caută tu în această ştiință a vieții, pe care am practicat-o amândoi, un argument

care să mă elibereze de regret şi suferinţă, şi atunci voi spune că ai dreptate.

— Nu voi căuta argumente, dragul meu, suferinţa n-ai cum s-o judeci. Te plâng pentru că eşti nefericit; numai că mă întreb dacă există vreo femeie care să merite atâtea lacrimi şi dacă domnişoara Jacques n-ar fi făcut mai bine să-ţi ierte infidelitatea decât să te expedieze în halul de dezolare în care te afli. Ca mamă, o găsesc destul de dură şi de răzbunătoare!

— Asta pentru că nu ştii cât am fost de vinovat şi de absurd. Infidelitatea mi-ar fi iertat-o, de asta sunt convins; dar insultele, reproşurile... mai rău, Vérac! I-am spus vorbele pe care o femeie ce se respectă nu le poate uita: *Mă plictiseşti!*

— Cuvântul e dur, mai ales când e adevărat. Dar dacă nu era? Dacă pur şi simplu te aflai în toane rele?

— Nu! Era o oboseală morală. N-o mai iubeam. Sau, dacă vrei, mai rău: n-am putut s-o iubesc cât timp a fost a mea. Ţine minte asta, Vérac, râzi dacă ai chef, dar ţine minte, poate să-ţi folosească. E foarte posibil ca într-o bună dimineaţă să te trezeşti plictisit de plăcerile amăgitoare şi îndrăgostit lulea de o femeie cinstită. Aceasta ţi se poate întâmpla, cum mi s-a întâmplat şi mie, căci nu te socotesc mai desfrânat decât am fost eu vreodată. Ei bine, după ce vei înfrânge rezistenţa acelei femei, ai să păţeşti ce am păţit eu: pentru că luasem tristul obicei de a face dragoste cu femei pe care le disprețuiam, am căpătat o nevoie aprigă de libertate; or dragostea adevărată nu tânjeşte după libertate. Ai să te simţi atunci ca o fiară îmblânzită de un copil: mereu gata să-l sfâşie pentru a-şi rupe lanţul. Iar în ziua în care-ţi vei fi ucis plăpândul paznic, o vei lua la fugă de unul singur, urlând de bucurie şi scuturându-ţi coama; dar atunci, atunci... fiarele deşertului te vor înspăimânta şi, pentru că ai cunoscut cuşca, nu-ţi va mai plăcea libertatea. Oricât de puţin şi oricât de greu vei fi acceptat lanţul, îl vei regreta de îndată ce-l vei fi sfărâmat şi te vei simţi cuprins de groaza singurătăţii, fără a fi putut alege între dragoste şi desfrâu.

Iată o suferință pe care încă n-o cunoşti. Să te ferească Dumnezeu s-o cunoşti vreodată! Iar până una-alta, bate-ți joc de toate, ca mine odinoară. Ce-i al tău e pus deoparte, dacă dezmățul n-a făcut încă din tine un hoit!

Zâmbind, d-l de Vérac lăsă să se reverse acest torent, pe care-l ascultă ca pe o cavatină bine interpretată la Teatrul Italian. De bună seamă că Laurent era sincer; dar poate că şi interlocutorul avea dreptate să nu acorde prea mare importanță disperării sale.

IX

DUPĂ CE VASUL *FERUCCIO* SE pierdu la orizont, Thérèse observă că se făcuse noapte. Dăduse drumul bărcii pe care o tocmise în dimineaţa aceea şi o plătise la plecarea din Spezzia. Când luntraşul o adusese înapoi laPorto-Venere, i se păruse că e beat; temându-se să se întoarcă singură cu omul acela şi convinsă că va mai găsi o barcă la mal, îl lăsase să plece.

Dar când să se întoarcă îşi dădu seama că nu are absolut niciun ban. Nimic mai simplu decât să se ducă la hotelul *Crucea de Malta* din Spezzia, unde trăsese în ajun când venise cu Laurent, să ceară să i se plătească barca şi să aştepte acolo sosirea lui Palmer; dar ideea de a nu avea niciun ban şi de a aştepta să-i plătească Palmer mâncarea din ziua următoare îi produse o repulsie puerilă poate, dar intensă, date fiind relaţiile lor din acel moment. La această repulsie se adăuga o mare îngrijorare. Thérèse remarcase la plecare tristeţea sfâşietoare din ochii lui Palmer, ceea ce o făcu să creadă că pe neaşteptate se ivise un obstacol la căsătoria lor, care prezenta oricum – după părerea ei – inconveniente atât de serioase pentru el, încât n-avea niciun rost să lupte împotriva obstacolului, de orice natură ar fi fost. De aceea, instinctiv, se hotărî să rămână deocamdată la Porto-Venere. În micul bagaj, strâns în grabă, se afla strictul necesar pentru câteva zile.

Ca bijuterii avea un ceas şi un lanţ de aur, pe care le-ar fi putut lăsa amanet până ce ar fi primit banii pe lucrare, bani care trebuiau să fi şi sosit la Genova, sub forma unei

dispoziții de plată către un bancher. Ea îl însărcinase pe Vicentino să-i ridice toate scrisorile sosite la post-restant în Genova şi să i le trimită la Spezzia.

Dar acum trebuia să-şi găsească un adăpost unde să înnopteze, iar Porto-Venere nu i se părea un loc tocmai îmbietor. Casele înalte, care se scaldă în apă în partea dinspre mare, sunt înspre oraş aşezate drept pe stâncă, aşa că de multe ori trebuie să te apleci pentru a trece pe sub streşini, care coboară până în mijlocul străzii. Iar strada, îngustă şi înclinată, pavată cu dale grosolane, e înțesată de copii, găini şi vase mari de aramă, în care se adună apa de ploaie. Aceste vase sunt termometrele localității: apa potabilă este atât de rară, încât imediat ce se iveşte vreun nor în direcția vântului, gospodinele se grăbesc să scoată toate vasele pe care le au, pentru a nu pierde nimic din binefacerea pe care le-o trimite cerul.

Trecând prin fața porților larg deschise, Thérèse văzu o gospodărie care i se păru mai îngrijită decât altele şi de unde nu venea miros de ulei prea rânced. Pe prag se afla o femeie sărmană, cu un chip blând şi liniştit ce inspira încredere: se întâmplă ca aceasta să i se adreseze în italiană. Thérèse izbuti aşadar să se înțeleagă cu femeia, care, foarte îndatoritoare, o întrebă dacă nu cumva caută pe cineva. Apoi Thérèse intră, privi casa şi se informă dacă gazda are vreo cameră liberă pentru o noapte.

— Desigur, şi chiar mai bună ca asta; veți fi mult mai liniştită aici decât la han, unde marinarii cântă toată noaptea. Dar eu nu sunt hangiță, şi ca să n-am neplăceri, vă rog să spuneți cu glas tare mâine pe uliță că mă cunoşteați dinainte.

— Bine, zise Thérèse, arată-mi camera.

Femeia îi spuse să urce câteva trepte şi se pomeni într-o cameră mare şi mizeră, de unde puteai cuprinde cu ochii întreaga privelişte – a mării şi a golfului; Thérèse îndrăgi această cameră de la prima vedere, fără să ştie prea bine de ce; poate fiindcă îi făcea impresia unui refugiu împotriva unor legături pe care nu voia să le accepte. De aici îi scrise

mamei sale în ziua următoare:

„Măicuța mea multiubită, iată-mă liniştită de vreo douăsprezece ore şi liberă să-mi hotărăsc soarta. Am pus totul sub semnul întrebării şi te, las să judeci situația.

Acea dragoste nefericită care te înspăimânta într-atât s-a terminat şi terminată va rămâne. Fii liniştită în această privință. L-am condus pe bolnavul meu, care s-a îmbarcat aseară. Nu cred că am reuşit să-i vindec bietul suflet – nu prea îmi fac iluzii în această privință –, dar măcar i l-am alinat şi i-am dăruit pentru câteva clipe blândețea prieteniei. Dacă ar fi să dau crezare spuselor lui, e pentru totdeauna vindecat de furtunile care-l mistuiau; totuşi, mi-am dat seama că încă mai sălăşluieşte în el acel ceva care îi e caracteristic şi pe care nu l-aş putea defini mai bine decât numindu-l dragostea după ceea ce nu există.

Căci, vai, copilul acesta ar vrea drept iubită pe Venus din Milo însuflețită de duhul sfintei Tereza, patroana mea, sau mai curând i-ar trebui ca aceeaşi femeie să fie azi Sapho iar mâine Jeanne d'Arc. Vina este a mea: cum de am putut crede că după ce în mintea lui m-a împodobit cu toate atributele divinității, a doua zi nu va deschide ochii?! Probabil că, fără să bănuiesc, am fost o vanitoasă, dacă am acceptat această adorație! Şi totuşi, ți-o jur că nu la mine m-am gândit; în ziua în care l-am lăsat să mă înalțe pe acest altar i-am spus:

— Din moment ce trebuie neapărat să mă adori în loc să mă iubeşti, ceea ce ar fi cu mult mai bine, adoră-mă, dar, vai, nu mă sfărâma mâine!

Iar el şi-a sfărâmat idolul! Dar nu mă plâng: prevăzusem acest lucru şi îl acceptasem dinainte.

Momente de slăbiciune însă am avut, şi când a venit clipa aceea îngrozitoare m-am răzvrătit, am suferit; acum, curajul mi-a revenit, şi Dumnezeu mi-a ajutat să mă vindec mai repede decât am sperat.

Să vorbim despre Palmer. Doreşti să mă mărit cu el; el vrea acest lucru; la rândul meu, şi eu am vrut-o, dar acum stau la îndoială. Vezi, măicuță dragă, îmi fac tot felul de

scrupule şi de gânduri. E poate şi vina lui. Nu ştiu ce l-a împiedicat să rămână alături de mine până la plecarea lui Laurent; m-a lăsat singură cu el trei zile, despre care ştiam că vor fi – şi chiar au fost – lipsite de primejdie pentru mine. Dar Palmer nu ştia şi n-avea cum să garanteze. Sau poate – mai rău – o fi vrut să se lămurească exact cum stau lucrurile? A dovedit un dezinteres romantic sau o discreție exagerată, care la un om ca el nu poate să izvorască decât din bune intenții, dar care totuşi mie mi-a dat de gândit.

Ți-am scris cum s-au petrecut lucrurile între noi: s-ar părea că el şi-a făcut un fel de datorie sacră din a mă reabilita, prin căsătorie, de toată ocara pe care am îndurat-o. La rândul meu, am fost cuprinsă de entuziasmul recunoştinței şi de înduioşarea admirației. Am spus da. Am făgăduit să-i fiu soție, şi chiar în momentul de față simt că îl iubesc, atâta cât mai pot eu iubi acum.

Totuşi, ezit, pentru că am impresia că el regretă. Să fie doar o nălucire? Nu ştiu, dar nu înțeleg de ce nu m-a însoțit. Când am aflat de groaznica boală a bietului Laurent, n-a aşteptat să-i spun «Plec la Florența», mi-a spus «Plecăm!». În timpul celor douăzeci de nopți pe care le-am petrecut la căpătâiul lui Laurent, a stat în camera de alături şi niciodată nu mi-a spus «Nu vezi că te omori?», ci doar «Odihneşte-te puțin, ca să mai capeți putere». Niciodată n-am remarcat la el vreo umbră de gelozie. Se părea că în ochii lui niciodată nu voi fi făcut de ajuns pentru a salva copilul ingrat pe care oarecum îl adoptasem amândoi. Acest suflet nobil simțea că încrederea şi generozitatea lui sporeau dragostea mea, şi îi eram profund recunoscătoare că înțelege. În felul acesta mă ridica în propriii mei ochi şi mă făcea mândră de a fi soția lui.

Ei bine, atunci, de ce acest capriciu sau această imposibilitate de ultim moment? Un obstacol neprevăzut? Cu voința de care îl ştiu capabil, nu prea cred în obstacole; mi se pare mai degrabă că a vrut să mă pună la încercare, şi – mărturisesc – asta mă umileşte. Vai, am devenit îngrozitor de susceptibilă de când am suferit atâtea umilințe! E firesc, nu? El, care înțelege tot, cum de n-a înțeles asta?

Sau poate a chibzuit bine şi a ajuns în sfârşit şi el la concluzia că nu trebuie să se mai gândească la mine: n-ar fi deloc de mirare. Întotdeauna l-am socotit un om prudent şi rezonabil şi am fost profund surprinsă descoperind în el comori de entuziasm şi de încredere. Poate că e una din acele firi – cei puternici, curaţi şi fericiţi sunt aşa – care se exaltă la vederea suferinţei şi încep să iubească victimele? Au fost momente în care mi-am spus asta pentru a mă împăca cu mine însămi. Pe vremea când îl iubeam pe Laurent, şi eu am crezut astfel despre mine, pentru că mai întâi de toate şi mai mult ca orice, faptul că suferea m-a făcut să mă ataşez de el!

Tot ceea ce-ţi spun aici, măicuţă dragă, n-aş îndrăzni totuşi să-i spun lui Richard Palmer, dacă ar fi de faţă! Mă tem că îndoielile mele i-ar pricinui o mare suferinţă şi mă simt descumpănită, dacă nu pentru ziua de azi, cel puţin pentru cea de mâine. Oare nu se va face ridicol căsătorindu-se cu o femeie pe care o iubeşte – spune el – de zece ani, dar nu i-a suflat niciodată vreo vorbă despre asta, şi se hotărăşte s-o abordeze în ziua când o găseşte rănită şi zdrobită sub călcâiul altui bărbat?

Mă aflu aici într-un oribil şi încântător port maritim, aşteptând cu destulă pasivitate să mi se hotărască soarta. Poate că Palmer se află la trei leghe de aici, la Spezzia, unde ne-am dat întâlnire. Iar eu, ca una ce face pe supărata sau ca o fricoasă ce sunt, nu mă pot hotărî să mă duc să-i spun «Iată-mă!» Nu, dacă se îndoieşte de mine, nimic nu mai e cu putinţă între noi! Celălalt mă insulta tot timpul şi-l iertam. Acestuia nu i-aş putea îngădui nici măcar umbra unei bănuieli. Să fie nedreptate? Nu! De acum înainte vreau sau o dragoste sublimă, sau nimic! Nu eu am căutat-o pe a lui! El mi-a impus-o, spunându-mi: «Va fi un adevărat paradis». *Celălalt* îmi spusese doar că va fi, poate, iadul! Aşa a şi fost, nu m-a înşelat! Ei bine, nu trebuie ca Palmer să mă înşele, înşelându-se pe sine; căci, după această nouă eroare, nu mi-ar mai rămâne decât să neg totul, să-mi spun că, precum Laurent, am pierdut pentru totdeauna şi din vina mea dreptul de a crede şi nu ştiu dacă aş mai putea suporta să

trăiesc astfel.

Iartă-mă, – draga mea, sunt convinsă că frământările mele te îndurerează, deşi îmi ceri să ți le împărtăşesc! Cel puțin să nu-ți faci griji în privința sănătății mele; o duc de minune, am în fața ochilor cea mai frumoasă mare. Şi deasupra capului cel mai frumos cer din lume. Nu duc lipsă de nimic, mă aflu la nişte oameni de treabă şi poate mâine îți voi scrie că incertitudinile mi s-au risipit. Iubeşte-o mereu pe Thérèse a ta, care te adoră."

Palmer se afla într-adevăr la Spezzia, încă din ajun. Sosise dinadins exact o oră după plecarea lui *Feruccio.* Negăsind-o pe Thérèse la hotel şi aflând că trebuie să-l îmbarce pe Laurent la intrarea în golf, aşteptă să se întoarcă. La ora nouă, îl văzu pe barcagiu venind singur. Băiatul nu obişnuia să se îmbete; se ameți̇se doar cu o sticlă de vin de Cipru dată de Laurent, pe care o băuse cât timp cei doi fuseseră în insula Palmaria. Îşi amintea destul de bine că îi dusese pe *il signore* şi pe *la signora* pe bordul lui *Feruccio,* dar deloc că o adusese înapoi pe *la signora* la Porto-Venere.

Dacă l-ar fi interogat cu calm, Palmer s-ar fi lămurit numaidecât că barcagiul nu ştie ce spune; dar, deşi părea grav şi impasibil, era un om iritabil şi foarte pătimaş. Crezu că Thérèse a plecat cu Laurent, roşind de ruşine şi fără a îndrăzni sau a vrea să mărturisească adevărul; se întoarse la hotel şi petrecu acolo o noapte îngrozitoare.

Dar noi nu ne-am propus să scriem povestea lui Richard Palmer. Istorisirea noastră am intitulat-o *Ea şi El,* adică Thérèse şi Laurent. Nu vom spune deci despre Palmer decât ceea ce este necesar pentru a lămuri evenimentele în care a fost amestecat; considerăm că firea îi va fi de ajuns explicată prin purtare. Ne vom mărgini doar să precizăm că Palmer era un om pe cât de pasionat pe atât de romantic, foarte orgolios (orgoliul binelui şi al frumosului), dar că tăria lui de caracter nu era totdeauna la nivelul părerii pe care şi-o făcuse despre ea şi că, vrând să se ridice neîncetat deasupra firii omeneşti, îşi făurise în materie de dragoste un vis generos, dar

irealizabil.

Se trezi devreme şi se plimbă pe malul golfului, gândind să se sinucidă, dar se răzgândi dintr-un fel de dispreț față de Thérèse; apoi, oboseala unei nopți agitate îşi ceru drepturile şi îl făcu mai rezonabil. Thérèse era femeie, şi el n-ar fi trebuit s-o supună unei încercări primejdioase. Ei da, din moment ce lucrurile stăteau astfel, din moment ce Thérèse, pe care o stimase atât de mult fusese învinsă de o pasiune deplorabilă, după jurăminte atât de solemne, nu trebuia să mai crezi în nicio femeie şi nicio femeie nu merita sacrificiul vieții unui om de onoare. Cam acestea erau gândurile lui Palmer în clipa când văzu acostând, foarte aproape de el, o elegantă corabie neagră, în care se afla un ofițer de marină. Cei opt vâslaşi care purtau fragila ambarcațiune pe unda liniştită a apei ridicară cu o precizie militărească vâslele albe în semn de respect; ofițerul coborî din barcă şi se îndreptă spre Richard, pe care-l recunoscuse de departe.

Era căpitanul Lawson, comandantul fregatei americane *Union,* care de un an staționa în golf. Se ştie că, în scopul menținerii relațiilor comerciale în diferite părți ale lumii, puterile maritime trimit acolo vase, pentru un număr de luni sau de ani.

Lawson era prieten din copilărie cu Palmer; acesta din urmă îi dăduse Thérèsei o scrisoare de recomandare pentru căpitan, în cazul că ea ar fi dorit să viziteze vasul cât timp se afla în rada portului.

Palmer crezu că Lawson avea să-i vorbească despre ea, dar se înşelă: el nu primise nicio scrisoare şi nu se văzuse cu nimeni venit din partea lui Palmer. Lawson îl pofti la dejun pe bordul vasului său, şi Richard acceptă. *Union* urma să plece la sfârşitul primăverii; lui Palmer, ideea de a profita de ocazie pentru a se întoarce în America îi păru îmbietoare. Credea că totul s-a sfârşit între el şi Thérèse; totuşi, se hotărî să mai rămână la Spezzia; priveliştea mării avusese totdeauna asupra lui o influență binefăcătoare în ceasurile grele ale vieții.

Se afla aici de trei zile, petrecându-şi timpul mai mult pe

vasul american decât la hotelul *Crucea de Malta,* străduindu-se să-şi redeştepte interesul pentru studiile de navigație care-l preocupaseră o mare parte din viață, când un tânăr ofițer îi povesti într-o dimineață la micul dejun – mai în glumă, mai în serios – că se îndrăgostise în ajun şi că obiectul pasiunii sale constituia o problemă în care ar fi dorit părerea unui om de lume ca d-l. Palmer.

Era vorba de o femeie care părea să aibă între douăzeci şi cinci şi treizeci de ani. N-o văzuse decât la fereastra unde stătea şi lucra dantelă. Dantela groasă din bumbac este lucrul de mână al tuturor femeilor din popor pe toată coasta genoveză. Altădată era o ramură de comerț pe care războiul de țesut a distrus-o, dar mai aduce şi venituri modeste femeilor şi fetelor de pe litoral. Deci, tânărul ofițer se îndrăgostise, judecând după îndeletnicire şi după aspectul mizer al casei, de o femeie simplă; totuşi, croiala rochiei negre ca şi distincția trăsăturilor îl intrigau. Femeia avea părul ondulat, nici brun nici blond, ochii visători şi tenul palid; fără îndoială remarcase că, din hanul unde se adăpostea de ploaie, tânărul ofițer o contempla cu vie curiozitate, dar nu binevoise nici să-l încurajeze, nici să se sustragă privirilor lui: îi oferise imaginea exasperantă a unei totale indiferențe.

Tânărul mai adăugă că-i pusese întrebări hangiței de la Porto-Venere, iar aceasta îi răspunsese că străina stă acolo de trei zile la o bătrână care o dă drept nepoata ei; dar cu siguranță bătrâna minte, căci e o intrigantă care-i atrage pe călători şi închiriază camere sărăcăcioase, făcând concurență hanului; în plus, se oferă să-i şi hrănească, desigur foarte prost, fiind lipsită de mijloace; de aceea, oamenii serioşi şi călătorii respectabili o disprețuiesc.

Auzind acestea, tânărul se dusese imediat la bătrână să-i ceară adăpost pentru un prieten pe care – chipurile – îl aştepta, sperând că, dacă-i va înşira această poveste, o va face să vorbească şi să-i spună ceva în legătură cu necunoscuta; dar bătrâna se arătase impenetrabilă, incoruptibilă chiar.

Istorisirea stârni atenția lui Palmer: putea să fie vorba de Thérèse; dar ce făcea oare şi de ce se ascundea la Porto-Venere? Fără îndoială că nu era singură; Laurent se afla, desigur, şi el pe acolo. Palmer se tot întreba dacă n-ar fi bine să plece în China, pentru a nu fi martor la propria-i nefericire. Totuşi luă hotărârea cea mai rezonabilă, şi anume de a încerca să afle cum stau lucrurile.

Se duse de îndată la Port-Venere, unde fără nicio greutate o descoperi pe Thérèse care locuia acolo şi se îndeletnicea cu ceea ce i se povestise. Explicația fu spontană şi sinceră. Aveau amândoi firi deschise şi nu puteau ține supărarea; de aceea şi unul şi altul mărturisiră că fuseseră tare supărați: Palmer fiindcă Thérèse nu-l înştiințase despre locul unde se ascunsese, Thérèse fiindcă Palmer n-o căutase mai bine şi n-o găsise mai repede.

— Draga mea, îi spuse el, pari a-mi reproşa că te-am expus primejdiei. Dar eu nu credeam în această primejdie!

— Ai dreptate, şi-ți mulțumesc. Atunci, de ce erai trist, disperat aproape, când m-ai văzut plecând? Şi cum se face că, sosind aici, n-ai putut să descoperi din prima zi unde mă aflam? Ai presupus deci că plecasem şi era inutil să mă cauți?

— Ascultă-mă, îi spuse Palmer, evitând să răspundă, şi ai să vezi că în aceste zile am avut necazuri mari, din pricina cărora mi-am putut pierde capul. Vei înțelege de asemenea de ce, cu toate că te-am cunoscut de tânără şi te-aş fi putut cere atunci de nevastă, am trecut alături de o fericire pe care n-am încetat s-o regret şi după care am tânjit mereu. Eram pe atunci amantul unei femei care şi-a bătut joc de mine în mii de feluri. Mă credeam şi m-am crezut, vreme de zece ani, dator s-o ajut să se îndrepte şi s-o ocrotesc. În cele din urmă, ingratitudinea şi perfidia ei au atins culmea, şi atunci am putut-o părăsi, uita şi dispune de mine însumi. Ei bine, această femeie, pe care o credeam în Anglia, se afla la Florența şi am reîntâlnit-o tocmai când Laurent urma să plece. Părăsită de un alt iubit, care îmi succedase, voia să mă recâştige şi credea că va reuşi: cunoscuse în atâtea

rânduri generozitatea şi slăbiciunea mea! Îmi scrise o scrisoare amenințătoare şi, simulând o gelozie absurdă, declară că va veni să te insulte în prezența mea. O ştiu capabilă de scandal şi nu voiam, pentru nimic în lume, să fii nici măcar martoră la furiile ei. N-am putut-o convinge să nu vină decât promițându-i că voi avea o explicație cu ea în aceeaşi zi. Locuia la hotelul unde stăteam şi noi cu bolnavul nostru, iar când trăsura a venit să-l ia pe Laurent, a apărut şi ea, dornică de scandal. Intenția ei odioasă şi ridicolă era să strige în fața tuturor celor din hotel şi de pe stradă că eu îmi împart noua amantă cu Laurent de Fauvel. Iată de ce am vrut să pleci împreună cu el, iar eu am rămas, ca s-o liniştesc pe nebună, fără să te compromit şi fără să te oblig s-o vezi sau s-o auzi. Acum să nu mai spui că am vrut să te pun la încercare lăsându-te singură cu Laurent. Am suferit de ajuns, aşa că nu mă acuza! Iar când am crezut că plecaseşi cu el, toate furiile din infern s-au pornit împotriva mea.

— Asta îți şi reproşez, zise Thérèse.

— Ce să fac? exclamă Palmer. Am fost atât de josnic înşelat în viața mea! Această mizerabilă răscolise în mine o lume întregă de amărăciune şi dispreț.

— Şi disprețul acesta s-a revărsat împotriva mea?

— O, Thérèse, nu spune una ca asta!

— Şi eu am cunoscut multe dezamăgiri, şi totuşi am crezut în tine.

— Să nu mai vorbim despre asta, draga mea, regret că am fost obligat să-ți mărturisesc trecutul meu. Vei crede acum că el poate influența viitorul şi că, asemeni lui Laurent, am să te pun să plăteşti pentru toate suferințele pe care le-am îndurat. Hai, draga mea Thérèse, să alungăm aceste triste gânduri. Te afli într-un loc care predispune la *spleen.* Barca ne aşteaptă; vino să te instalezi la Spezzia.

— Nu, zise Thérèse, eu rămân aici.

— Cum? Ce spui? Noi doi să ne certăm?

— Nu, dragul meu Dick, reluă ea, întinzându-i mâna; cu tine nu vreau să mă cert, niciodată. Te rog din suflet, fă în

aşa fel ca afecţiunea noastră să fie un ideal de sinceritate, căci şi eu năzuiesc la acelaşi lucru; dar nu te ştiam gelos, şi ai fost, asta trebuie să recunoşti. Ei bine, află că nu stă în puterea mea să nu sufăr îngrozitor din pricina acestei gelozii, atât de neaşteptată, dacă mă gândesc la toate făgăduielile tale, încât mă întreb spre ce ne îndreptăm în momentul de faţă şi de ce trebuie ca la ieşirea din infern să intru în purgatoriu, eu, care nu aspiram decât la odihnă şi singurătate?

Dar nu numai pentru mine mă tem de noile suferinţe pe care le întrevăd; dacă ar fi posibil ca în materie de dragoste unul să fie fericit când celălalt suferă, calea devotamentului ar fi uşor de urmat; dar lucrurile nu stau astfel, vezi bine: nu pot avea o clipă de durere ca să n-o simţi şi tu. Iată deci cum îţi stric viaţa; eu, care voiam doar s-o fac pe a mea inofensivă, iată-mă nefericind pe cineva! Nu, Palmer, crede-mă; ni s-a părut că ne cunoaştem, dar nu ne-am cunoscut. Ceea ce mă fermecase la tine era ceva ce nu mai ai – încrederea. Nu înţelegi că, înjosită cum eram, aveam nevoie de ea ca să te pot iubi. De ea şi de nimic altceva? Dacă aş suporta acum afecţiunea ta, cu scăderile, îndoielile şi furtunile ei, n-ai avea oare dreptul să-ţi spui că măritându-mă cu tine fac un calcul? O, nu spune că această idee n-o să-ţi vină niciodată; o să-ţi vină, fără să vrei. Ştiu prea bine cum se trece de la o bănuială la alta şi cât de repede coborâm de la prima dezamăgire la un dezgust injurios! Or eu, vezi, am gustat de ajuns din fierea asta! Nu mai vreau şi nu mai sunt în stare să suport ceea ce am suportat; ţi-am spus-o chiar din prima zi, şi dacă tu ai uitat-o, eu îmi amintesc. Să îndepărtăm deci ideea de căsătorie şi să rămânem prieteni. Îmi reiau provizoriu cuvântul dat, până ce voi putea conta pe stima ta, de care crezusem că mă bucur. Dacă nu vrei să te supui unei încercări, hai să ne despărţim imediat.. Cât despre mine, îţi jur că nu vreau să-ţi fiu obligată în niciun fel, nu vreau să-mi faci nici cel mai neînsemnat serviciu în situaţia de faţă! Această situaţie vreau să ţi-o înfăţişez, căci trebuie să-mi

înțelegi hotărârea. Mă aflu aici, găzduită şi hrănită pe datorie, căci nu mai am absolut nimic, i-am dat tot ce am avut lui Vicentino, pentru cheltuielile de călătorie ale lui Laurent; dar am norocul că ştiu să fac dantelă mai repede şi mai bine decât femeile de prin partea locului şi, aşteptând să primesc de la Genova banii care mi se cuvin, pot să realizez aici un câştig modest cu care nu s-o recompensez, dar măcar s-o despăgubesc pe buna mea gazdă de puțina hrană pe care mi-o asigură. Nu resimt nici umilire, nici suferință din această stare de lucruri, care va trebui să dureze până ce-mi sosesc banii. Voi vedea atunci ce hotărâre iau. Întoarce-te la Spezzia şi vino să mă vezi când vrei; am să lucrez dantelă stând de vorbă cu tine.

Palmer trebui să se supună, şi se supuse bucuros. Spera să recâştige încrederea Thérèsei şi simțea că o zdruncinase din vina lui.

X

CÂTEVA ZILE MAI TÂRZIU, THÉrèse primi o scrisoare din Geneva. Laurent se acuza prin scris de toate faptele de care se acuzase şi prin viu grai, de parcă ar fi vrut să consacre astfel mărturia pocăinței lui.

„Nu, scria el, n-am ştiut să te merit. Am fost nedemn de o dragoste atât de generoasă, de pură şi dezinteresată. Ți-am istovit răbdarea, dar şi un înger s-ar fi săturat de mine! Ah, Thérèse, pe măsură ce revin la viață şi la sănătate, şi-mi privesc trecutul ca în oglindă, văd spectrul unui om pe care l-am cunoscut, dar pe care nu-l mai înțeleg. Desigur, nefericitul acela era nebun; ți se pare oare imposibil, Thérèse, ca numai cu câteva luni înainte de boala îngrozitoare de care m-ai salvat ca prin minune eu să nu mai fi avut întru totul conştiința vorbelor şi faptelor mele? O, dacă ar fi aşa, oare n-ar fi trebuit să mă ierți?... Dar, vai, ceea ce-ți spun e curată nebunie. Cel care-şi ucide tatăl n-ar putea invoca aceeaşi scuză ca şi mine? Binele, răul, iată pentru prima oară că aceste noțiuni mă frământă. Înainte de a te cunoaşte şi a te face să suferi, iubita mea dragă, nu mă gândisem la asta niciodată. Răul era pentru mine un monstru ce spurcă în îmbrățişările-i hidoase pleava oamenilor, drojdia societății; cum ar fi putut răul să se apropie de mine, eu un tip şic din lumea bună, eu *frumosul* Parisului, eu nobilul fiu al Muzelor!

Ah, nefericit, nefericitul de mine! M-am purtat ca un criminal şi nici măcar nu mi-am dat seama! A trebuit să te pierd pentru ca să pot înțelege, să te pierd pe tine, singura

mea avere, singura fiinţă care m-a iubit vreodată şi care a putut să iubească un copil ingrat şi smintit ca mine! Doar în clipa când îngerul meu păzitor şi-a întors faţa de la mine, luându-şi din nou zborul spre ceruri, am înţeles că rămâneam pentru totdeauna singur şi părăsit pe pământ.

După aceste fraze exaltate, Laurent îşi schimbă brusc tonul, trecând la subiecte prozaice:

„N-ai să mă crezi că, sosind la Geneva, prima mea grijă, înainte de a mă gândi să-ţi scriu, a fost să mă duc să-mi cumpăr o jiletcă. Da, o jiletcă de vară, foarte drăguţă, pe cuvântul meu, şi foarte frumos croită, pe care am găsit-o la un croitor francez (întâlnire foarte agreabilă pentru un călător sătul de acest oraş de ceasornicari şi de naturalişti). Iată-mă deci, cutreierând străzile Genevei, încântat de jiletca mea cea nouă şi oprindu-mă în faţa unei librării, în care o anume ediţie din Byron, legată, cu un gust deosebit, îmi părea o tentaţie irezistibilă. Ce să citeşti într-o călătorie? Eu unul nu pot suferi cărţile de călătorie, afară numai dacă îmi vorbesc despre ţări în care nu mă voi putea niciodată duce. Prefer poeţii, care te plimbă în lumea viselor lor, deci mi-am cumpărat ediţia. Apoi m-am luat aşa, la întâmplare, după o fată frumoasă ce mergea în faţa mea; purta o rochie foarte scurtă şi gleznele mi s-au părut minunat modelate. Am început s-o urmăresc, gândindu-mă mai mult la jiletca mea decât la ea. Deodată, a luat-o la dreapta, şi eu la stânga, fără să-mi dau seama, astfel că am ajuns înapoi la hotel unde, când să-mi pun în valiză cartea cea nouă, am regăsit violetele pe care le-ai presărat în cabina lui *Feruccio* la despărţire. Le adunasem una câte una cu grijă şi le păstram ca pe o relicvă; văzându-le. Am plâns ca un copil...“

Mai departe îi scria:

„Mi-ai cerut să-ţi promit că-mi voi îngriji sănătatea, spunându-mi:

— Din moment ce eu ţi-am redat-o, îmi aparţine întrucâtva şi am dreptul să-ţi interzic s-o mai pierzi.

Vai, draga mea Thérèse, ce vrei să fac cu această blestemată sănătate care începe să mă ameţească precum

un vin nou? Primăvara e în floare şi e anotimpul iubirii; dar depinde de mine să iubesc? N-ai putut tu să-mi inspiri adevărata dragoste şi mai crezi că aş putea întâlni o femeie capabilă să înfăptuiască minunea asta? Unde să întâlnesc asemenea zână? În societate? Evident nu, acolo nu întâlneşti decât femei care nu sunt dispuse nici să rişte, nici să se sacrifice. Bineînțeles că au dreptate, iar tu, sărmana mea prietenă, le-ai putea spune că cei pentru care ne sacrificăm sunt nişte ingrați; dar ce vină am eu dacă nu mă mai pot hotărî să împart o femeie fie cu soțul, fie cu amantul? Să iubesc o fată nevinovată? Să mă însor deci cu ea? Nu zău, Thérèse, nu te poți gândi la una ca asta fără să râzi... sau să te cutremuri. Eu, încătuşat în numele legii, când nu sunt în stare s-o fac în numele propriei mele voințe!

Am avut odinioară un prieten care iubea o femeie uşoară şi se credea fericit. I-am făcut curte acestei iubite „credincioase" şi am avut-o pentru un papagal verde, pe care prietenul meu nu voia să i-l cumpere. Spunea cu naivitate:

— Ei, drăcie, păi *el* e de vină; de ce n-a vrut să-mi dea papagalul?

Din ziua aceea mi-am făgăduit să nu iubesc niciodată o femeie întreținută, adică o ființă care pofteşte la tot ceea ce iubitul ei nu-i dăruieşte.

Să iubesc o actriță? Asta m-a ispitit adesea; dar ar trebui ca iubita mea să renunțe la public, şi acesta e un amant pe care nu mă simt în stare să-l înlocuiesc. Nu, nu, Thérèse, eu unul nu pot iubi! Cer prea mult şi cer ceea ce nu ştiu să dau; deci va trebui să mă întorc la existența de până acum. Poate că e mai bine, pentru că imaginea ta nu va fi pângărită nicicând de vreo comparație posibilă. Oare de ce n-aş avea femei pentru simțuri şi o iubită pentru suflet? Nu depinde nici de tine, nici de mine, Thérèse, ca să nu fii tu acea iubită, acel ideal visat, pierdut, plâns şi visat iar, mai mult ca oricând. Nu te simți ofensată, nu-ți voi spune niciodată nimic. Te voi iubi în tăcere, în gândurile mele, fără ca cineva s-o ştie şi fără ca vreo altă femeie să poată vreodată spune:

— Am înlocuit-o pe Thérèse.

Draga mea, trebuie să-mi acorzi o favoare pe care mi-ai refuzat-o în timpul ultimelor zile atât de senine, de dragi mie, pe care le-am petrecut împreună: vorbeşte-mi de Palmer. Ai crezut că asta mi-ar face rău. Ei bine, te-ai înşelat.. M-ar fi ucis prima oară când te-am întrebat furios în ce relaţii eşti cu el: eram bolnav încă, şi încă puţin nebun; dar când mi-am revenit, când m-ai lăsat să ghicesc secretul pe care nu erai obligată să mi-l încredinţezi, am simţit, cu toată durerea mea, că acceptându-ţi fericirea îmi reparam toate greşelile. V-am urmărit cu atenţie: am văzut că te iubeşte cu pasiune şi că totuşi faţă de mine are o duioşie de tată. Asta, vezi tu Thérèse, m-a răscolit. Nu-mi imaginasem atâta generozitate, atâta măreţie în dragoste. Ferice de Palmer! Ce sigur e de tine, cât de bine te înţelege şi cât de mult te merită, în consecinţă! Asta mi-a amintit de vremea când îţi spuneam:

— Iubeşte-l pe Palmer, mi-ai face pe plac!

Ah, ce sentiment odios îmi stăpânea pe atunci sufletul! Voiam să scap de dragostea ta, care mă copleşea cu remuşcări, şi totuşi, dacă mi-ai fi răspuns «Ei bine, îl iubesc...» te-aş fi ucis!

Iar el – suflet minunat – te iubea de atunci, şi n-a ezitat să ţi se devoteze în clipa când poate mă mai iubeai încă! Eu, într-o asemenea împrejurare, n-aş fi îndrăznit să mă încumet. Aveam o respectabilă doză din acel orgoliu pe care îl arborăm cu atâta mândrie noi bărbaţii din lumea bună, şi care a fost născocit de proşti ca să ne oprească să găsim – sau să regăsim – fericirea.

Da, draga mea, vreau să mă spovedesc până la capăt. Când îţi spuneam «Iubeşte-l pe Palmer», credeam uneori că-l şi iubeşti, iar asta mă îndepărta şi mai tare de tine. În ultima vreme, am fost de multe ori gata să mă arunc la picioarele tale; dar mă oprea un gând:

«E prea târziu, iubeşte pe altul. Eu i-am cerut-o; dar ea n-ar fi trebuit să accepte acest lucru. Deci, e nedemnă de mine!».

Iată cum raţionam în nebunia mea, şi totuşi – acum sunt

sigur – dacă m-aş fi întors cu sinceritate la tine, mi l-ai fi sacrificat pe Dick, chiar iubindu-l. Ai fi reluat viaţa de chin pe care ţi-o impuneam. Deci, bine am făcut – nu-i aşa? – că am fugit. Despărţindu-mă de tine, am simţit aceasta! Da, Thérèse, şi de aceea am avut puterea să fug la Florenţa fără a-ţi spune un cuvânt. Simţeam că te omor cu zile şi că nu mai aveam alt mijloc de a-mi repara greşelile decât lăsându-te singură cu un bărbat care te iubea cu adevărat.

Acelaşi lucru mi-a dat curaj şi la Spezzia, în timpul acelei zile în care aş mai fi putut încă încerca să-mi obţin iertarea; dar îţi jur că n-am avut acest gând odios. Nu ştiu dacă îi spuseseşi barcagiului să nu ne piardă din ochi dar crede-mă, era inutil. Mai degrabă m-aş fi azvârlit în mare decât să trădez încrederea pe care Palmer mi-o arătase, lăsându-ne singuri.

Spune-i deci că ţin mult la el – atât cât sunt eu în stare – că datorită vouă am reuşit să suprim în mine pe cel de altădată. Am suferit îngrozitor, dar în clipa de faţă sunt mândru de purtarea mea. Toţi vechii mei prieteni ar spune că am fost un prost ori un laş, pentru că n-am încercat să-mi ucid rivalul în duel, iar după aceea să părăsesc, scuipând-o în faţă, pe femeia care mă trădase! Da, Thérèse, probabil că şi eu aş fi gândit la fel despre un altul. Dar atitudinea mea v-a dovedit, sper, că nu sunt chiar un om de nimic.

Vorbeşte-mi deci de Palmer şi nu te teme că voi suferi; dimpotrivă, mă va consola şi înviora în ceasurile de *spleen,* căci sunt încă foarte slăbit, iar când mă gândesc la ce aş fi putut să fiu şi la ceea ce sunt pentru tine, mintea mi se întunecă din nou. Dacă-mi scrii că eşti fericită, îmi voi spune cu mândrie: «Aş fi putut tulbura, disputa şi poate distruge această fericire; n-am făcut-o. Ea este deci întrucâtva şi opera mea, iar acum am dreptul la prietenia Thérèsei»".

Thérèse răspunse cu afecţiune „bietului ei copil", cum îl numea acum, închizându-l astfel în sanctuarul trecutului. Thérèse îl iubea pe Palmer, adică voia să-l iubească, credea că îl iubeşte. Nu-şi imagina că ar fi putut vreodată să regrete

vremea când în fiecare dimineață se trezea – după propriile-i spuse – cu spaima că se va prăbuşi casa peste ea.

Şi totuşi, ceva îi lipsea, o tristețe neştiută o stăpânea de când se afla la Porto-Venere. Se simțea desprinsă de viață, deşi aceasta uneori nu i se părea lipsită de farmec; dar o apăsa ceva trist şi mohorât care nu ținea de firea ei şi pe care singură nu şi-l putea explica.

Îi fu cu neputință să facă ceea ce Laurent îi cerea în legătură cu Palmer; îl lăudă pe scurt şi-i transmise din partea lui gânduri pline de afecțiune; dar nu se putea hotărî să-l ia pe Laurent confident al intimității dintre ei. Îi venea greu să-i împărtăşească adevărata situație, adică să-i vorbească despre lucruri asupra cărora ea singură nu se hotărâse încă. Şi chiar dacă s-ar fi hotărât, nu era oare prea curând să-i spună lui Laurent: „Îmi pare rău dacă mai suferi, dar eu mă mărit”?

Banii pe care-i aştepta nu sosiră decât după două săptămâni. Thérèse lucră dantelă timp de două săptămâni cu o perseverență dezolantă pentru Palmer. Când se văzu în sfârşit în posesia câtorva bancnote, îşi plăti cu generozitate gazda şi îşi permise să iasă cu Palmer la plimbare în jurul golfului; dar ceru să mai rămână un timp la Porto-Venere, fără a putea să explice de ce ține la această aşezare mizeră.

Există situații morale pe care mult mai uşor le simți decât le defineşti. Thérèse îşi deschidea sufletul numai în scrisorile către mama sa.

„Tot aici mă aflu – îi mărturisea ea în luna iulie –, în ciuda unei călduri mistuitoare. M-am legat ca o cochilie de stânca pe care niciodată n-ar fi putut creşte vreun copac, dar care emană adieri dătătoare de viață. Aici clima e dură, dar sănătoasă, şi spectacolul permanent al mării, pe care altădată n-o puteam suferi, mi-a devenit întrucâtva necesar. Ținutul ce se află îndărătul meu – în mai puțin de două ore pot să ajung la el cu barca – e încântător primăvara. Dacă te afunzi în pământurile ce mărginesc golful, la două sau trei leghe de coastă, descoperi aşezările cele mai stranii. Există o regiune de terenuri sfâşiate de nu mai ştiu ce străvechi

cutremure, şi care prezintă neregularităţile cele mai bizare. Ele alcătuiesc un şir de coline din nisip roşu, acoperite cu pini şi buruieni, înşirându-se unele deasupra altora şi având pe creste drumuri destul de largi, care deodată se afundă în prăpastie, de nu mai ştii pe unde s-o apuci. Iar dacă te întorci din drum şi ţi se întâmplă să te încurci în labirintul de potecuţe bătătorite de copitele animalelor, dai de alte abisuri; uneori, Palmer şi cu mine am umblat ceasuri în şir pe vârfurile împădurite, fără să regăsim drumul pe care venisem. De acolo, ochiul cuprinde un întins ţinut cultivat, întrerupt din loc în loc de porţiuni accidentate, iar dincolo de această imensitate se desfăşoară imensitatea albastră a mării. Într-acolo, orizontul pare nesfârşit. Dinspre nord şi est străjuiesc Alpii Maritimi, ale căror creste, viguros conturate, erau încă acoperite de zăpadă când am sosit aici.

Dar acum nu mai întâlneşti nenumăraţii arbuşti cu flori albe care răspândeau un parfum suav şi delicat în primele zile de mai. Atunci era un adevărat paradis terestru; pădurile erau pline de grozame parfumate şi salcâmi galbeni, strălucitori ca aurul, printre tufişurile negre de mirţi. Acum, totul e pârjolit de arşiţă, pinii exală o aromă acrişoară, iar din câmpurile atât de parfumate şi înflorite până mai ieri, n-au rămas decât tulpini retezate şi negre, de parcă ar fi trecut focul peste ele; după ce s-a strâns recolta, pământul fumegă în soarele amiezii, şi trebuie să te scoli devreme dimineaţa, pentru ca plimbarea să nu-ţi fie un chin. Or, cum de aici sunt necesare pe puţin patru ore, fie cu barca, fie pe jos, ca să ajungi în partea împădurită a ţinutului, întoarcerea nu e plăcută, iar toate înălţimile care înconjoară golful, măreţe ca formă şi ca aspect, sunt pleşuve; de aceea, tot la Porto-Venere sau în Insula Palmaria se respiră aerul cel mai curat.

Şi pe urmă, la Spezzia există un flagel: ţânţarii ce se nasc în apele stătătoare ale unui mic lac din vecinătate şi în imensele mlaştini pe care cultura le dispută apelor mării. Dar aici pământul nu musteşte de apă; n-avem decât mare şi stâncă, deci nici insecte, nici iarbă, dar ce nori de aur şi de

purpură, ce furtuni sublime, ce linişte solemnă! Marea este un tablou care-şi schimbă culoarea şi sentimentele în fiecare clipă din zi şi din noapte. În ea sunt hăuri pline de un vuiet a cărui înspăimântătoare varietate nu ți-o poți imagina; toate hohotele disperării, toate imprecațiile infernului par a-şi fi dat întâlnire, şi, de la ferestruica mea aud în noapte vocile adâncurilor urlând nemaiauzite bacanale sau cântând imnuri sălbatice.

Ei bine, toate acestea îmi plac acum, mie, care aveam gusturi câmpeneşti, şi îndrăgeam ungherele verzi şi liniştite. Poate am rămas din această dragoste dureroasă cu obişnuința furtunilor şi cu nevoia de zgomot! Noi femeile suntem ființe atât de ciudate! Trebuie să-ți mărturisesc, draga mea, că au trecut multe zile până ce m-am deprins cu lipsa suferinței. Nu ştiam ce să fac cu mine, nemaiavând pe nimeni de servit şi de îngrijit. Ar fi trebuit ca Palmer să fie nițel nesuferit; dar – să vezi nedreptate – de îndată ce mi s-a părut că încearcă, m-am revoltat, iar acum, că a redevenit bun ca un înger, nu ştiu pe cine să fac răspunzător de plictisul înfiorător care mă cuprinde uneori. Vai, da, aşa este!... Dar mai bine m-aş preface că nu bag de seamă şi în niciun caz să nu te mai întristez cu sminteala mea. Voiam să nu-ți vorbesc decât de acest ținut, de plimbările şi de ocupațiile mele, de jalnica odăiță de la mansardă, sub acoperiş sau mai degrabă pe acoperiş, unde doresc să fiu singură, neştiută de nimeni, uitată de toți, fără obligații, fără clienți, fără treburi şi fără altă muncă decât cea care îmi place; pun copilaşi să-mi pozeze şi mă distrez compunând grupuri. Dar pe tine te frământă altceva: vrei să ştii ce e în inima mea şi ce intenții am. Ei bine, află că sunt foarte hotărâtă să mă mărit cu Palmer şi că îl iubesc; dar nu m-am putut încă hotărî să fixez vreo dată, mă tot întreb cu teamă cum ne vom simți a doua zi după căsătorie. Nu mai sunt la vârsta iluziilor, şi când ai dus existența pe care am dus-o eu, ai o sută de ani de experiență, deci de temeri. M-am crezut total indiferentă față de Laurent, şi într-adevăr la Genova chiar aşa eram, în ziua în care mi-a spus că sunt blestemul

lui, cea care-i distruge talentul şi gloria. Acum însă, nu mă mai simt la fel de eliberată: de când cu boala, cu remuşcările lui, cu scrisorile de o duioşie şi de o abnegaţie încântătoare pe care mi le-a trimis în ultimele două luni, simt că datoria mă leagă încă de acest copil nefericit şi n-aş vrea să-l jignesc părăsindu-l de tot. Or, aceasta s-ar putea întâmpla a doua zi după căsătorie. Palmer a avut o izbucnire de gelozie şi ea s-ar putea repeta în ziua în care ar avea dreptul să-mi spună «Vreau!». Nu-l mai iubesc pe Laurent, scumpa mea, ţi-o jur, aş prefera să mor decât să-l mai iubesc; dar în ziua când Palmer va vrea să distrugă prietenia care a supravieţuit în mine acestei pasiuni nefericite, poate că nu-l voi mai iubi pe Palmer.

I-am împărtăşit temerile mele; el înţelege, căci se pretinde foarte înţelept şi continuă să creadă că ceea ce i se pare azi drept şi bun nu va fi niciodată altfel în ochii lui. Şi eu îl cred; dar totuşi îi cer să lase zilele să se scurgă fără să le numere, în tihna dulce în care ne aflăm. E adevărat că am unele accese de *spleen;* dar Palmer nu e o fire foarte perspicace şi pot să i le ascund. Îmi pot permite să am în faţa lui ceea ce Laurent numea aerul meu de pasăre bolnavă, fără ca asta să-l înspăimânte. Dacă pe viitor voi izbuti să am nervii iritaţi şi sufletul întunecat fără ca el să remarce şi să sufere, vom putea fi cât se poate de fericiţi împreună. Dar dacă ar începe să-mi scruteze privirile absente, să încerce să străpungă vălul tuturor visărilor mele, să fie în stare de toate acele cruzimi puerile cu care mă copleşea Laurent în momentele mele de cădere, n-aş mai fi în stare să lupt şi aş prefera să mă omoare imediat; s-ar termina mai repede."

Cam tot în vremea aceea, Thérèse primi de la Laurent o scrisoare atât de fierbinte, încât se îngrijoră. Nu mai era entuziasmul prieteniei, era cel al iubirii. Thérèse trecuse sub tăcere relaţiile ei cu Palmer, ceea ce îi trezise artistului speranţa că o vor putea lua de la început. Nu mai putea trăi fără ea; făcuse eforturi zadarnice pentru a se reîntoarce la viaţa de plăceri. Acum dezgustul îl îneca.

„Ah, Thérèse, îi spunea el, ţi-am reproşat odinioară că eşti

prea castă în iubire, că ai fost făcută mai mult pentru mănăstire decât pentru dragoste. Cum am putut huli astfel? De când încerc iar să mă dedau viciului, mă simt redevenind cast precum copilăria, iar femeile cu care mă văd îmi spun că aş fi bun de călugăr. Nu, nu voi uita niciodată că între noi a fost ceva mai mult decât iubirea, a fost un poem în doi, ai cărui autori şi ale cărui personaje eram în acelaşi timp, fără să ne dăm seama. Thérèse, dacă nu eşti încă a lui Palmer, nu poţi fi decât a mea! Cu cine altul vei regăsi acele emoţii arzătoare, acele adânci înduioşări? Oare toate zilele pe care le-am petrecut împreună au fost rele? N-au fost şi zile frumoase? Şi de altfel tu, femeie devotată, tu oare fericirea o cauţi? Te poţi dispensa să suferi pentru cineva şi nu m-ai numit tu uneori, când îmi iertai rătăcirile, supliciul tău drag şi chinul necesar? Aminteşte-ţi, Thérèse, aminteşte-ţi! Ai suferit şi trăieşti. Eu te-am făcut să suferi, şi asta mă ucide! Oare n-am ispăşit de ajuns? Au trecut trei luni de agonie pentru sufletul meu!...“

— Urmau apoi reproşurile. Thérèse îi spusese fie prea mult, fie prea puţin. Manifestările ei de prietenie erau fie prea puternice – dacă era doar prietenie –, fie prea reci şi prea prudente dacă era dragoste. Trebuia ca ea să aibă curajul de a-i dărui fie viaţa, fie moartea.

Thérèse se hotărî să-i răspundă că-l iubeşte pe Palmer, că-l va iubi totdeauna, fără a-i vorbi totuşi de proiectul de căsătorie, pe care nu se putea decide să-l considere o hotărâre luată. Ea îndulci cât putu lovitura pe care această mărturisire avea s-o dea orgoliului lui Laurent.

„Să ştii, îi scrise ea, că nu – aşa cum pretindeai tu – pentru a te *pedepsi* mi-am dăruit inima şi viaţa altcuiva. În ziua în care am răspuns afecţiunii lui Palmer, te iertasem de mult, dovadă că am venit în grabă la Florenţa împreună cu el. Crezi oare, dragul meu copil, că îngrijindu-te în timpul bolii tale n-am fost decât o soră de caritate? Nu, nu datoria mă pironea la căpătâiul tău, ci iubirea unei mame. Iar o mamă nu trebuie oare întotdeauna să ierte? Ei bine, totdeauna va fi

astfel, înțelegi? Ori de câte ori când, fără a-l lipsi pe Palmer de ceea ce îi datorez, voi putea să-ți fiu de folos, să te îngrijesc şi să te alin, mă vei regăsi. Tocmai pentru că Palmer nu se opune să-ți fiu alături, l-am putut iubi şi îl iubesc. Dacă ar fi trebuit să trec din brațele tale în cele ale duşmanului tău, mi-ar fi fost groază de mine; dar s-a petrecut tocmai contrariul. Mâinile noastre s-au întâlnit pe când ne-am jurat unul altuia să veghem totdeauna asupra ta şi să nu te părăsim niciodată."

Thérèse îi arătă lui Palmer această scrisoare, iar el, profund mişcat, vru la rândul său să-i scrie lui Laurent, pentru a-i face aceleaşi făgăduieli de constantă solicitudine şi afecțiune.

Laurent îi lăsă multă vreme să aştepte răspunsul. Reîncepuse să trăiască un yis, şi acum îl vedea pierdut fără speranță de reîntoarcere. Mai întâi fu profund îndurerat; dar se hotărî să se scuture de această durere, pe care nu se simțea capabil s-o suporte. În el se petrecu una din acele schimbări violente, care uneori erau mântuirea, iar alteori năpasta vieții lui.

Îi scrise Thérèsei:

„Fii binecuvântată, sora mea adorată; sunt fericit, sunt mândru de prietenia ta statornică, iar cea a lui Palmer m-a înduioşat până la lacrimi. De ce nu mi-ai vorbit deschis mai demult, răutăcioaso? N-aş mai fi suferit atât. În fond, ce-mi trebuia? Să te ştiu fericită, şi nimic mai mult. Venisem să mă arunc la picioarele tale pentru că te-am crezut singură şi tristă; voiam să-ți spun:

— Pentru că suferi, hai să suferim împreună. Vreau să împart cu tine tristețea, amărăciunile şi singurătatea.

Nu era aceasta şi datoria, şi dreptul meu? Dar eşti fericită, Thérèse, şi eu de asemeni, aşadar! Te binecuvântez că mi-ai spus-o. Iată-mă, în sfârşit, eliberat de remuşcările care-mi sfâşiau inima! Vreau să merg cu fruntea sus, să trag cu putere aerul în piept şi să-mi spun că n-am profanat şi stricat viața celei mai bune prietene ale mele. Ah, sunt

mândru că încerc această bucurie generoasă în locul groaznicei gelozii care mă tortura altădată!

Draga mea Thérèse, dragul meu Palmer, sunteți îngerii mei păzitori. Mi-ați purtat noroc. Mulțumită vouă simt în sfârşit că eram făcut pentru altceva decât pentru viața pe care am dus-o. Renasc, simt cum coboară adierea cerului în plămânii mei dornici de aer curat. Ființa mea se preschimbă. Simt că voi iubi!

Da, voi iubi, iubesc chiar!... Iubesc o copilă frumoasă şi pură, care nu ştie încă nimic şi alături de care gust plăcerea misterioasă de a-mi păstra secretul inimii şi de a părea, de a deveni tot atât de candid, de vesel şi de copil pe cât e ea. Ah, cât de frumoase sunt aceste prime zile în care emoția se iscă! Oare nu sălăşluieşte ceva sublim şi înfricoşător în acest gând: Mă voi trăda, adică mă voi dărui mâine sau poate în seara asta?

Bucură-te, Thérèse de acest deznodământ. Spune-ți că regenerarea unei ființe ce părea pierdută şi care în loc să se târască în mocirlă îşi deschide aripile ca o pasăre este opera dragostei, a blândeții, a mâniei, a severității, a iertării şi a prieteniei tale! Binecuvântați-mă amândoi, prieteni, şi rugați-vă pentru mine; voi iubi!“

Tot restul scrisorii era pe acelaşi ton. Primind acest imn de bucurie şi de recunoştință, Thérèse simți pentru prima oară că şi fericirea ei e totală, sigură. Îi întinse mâinile lui Palmer, rostind:

— Ei, ia spune, unde şi când ne căsătorim?

XI

SE HOTĂRÂRĂ CA CEREMONIA SĂ aibă loc în America. Pentru Palmer era o imensă bucurie să i-o prezinte pe Thérèse mamei sale şi să primească în prezența ei binecuvântarea căsătoriei. Mama Thérèsei nu-şi putea îngădui să asiste, chiar dacă ceremonia ar fi avut loc în Franța. Găsea însă o compensație în fericirea pe care o simțea ştiindu-şi fiica legată de un om rezonabil şi devotat. Nu-l suferise niciodată pe Laurent şi tot timpul se temuse că Thérèse va recădea sub dominația lui.

Vasul *Union* se pregătea de plecare. Căpitanul Lawson se oferise să-i îmbarce pe Palmer şi pe logodnica lui. Pe bord era o adevărată sărbătoare la gândul că vor străbate oceanul împreună cu cei doi. Tânărul căpitan încerca să-şi repare îndrăzneala față de Thérèse printr-o atitudine plină de respect şi de stimă.

Thérèse se pregătea să se îmbarce pe ziua de 18 august, când primi de la mama ei o scrisoare prin care o implora să treacă mai întâi prin Paris, măcar pentru douăzeci şi patru de ore, căci ea urma să vină acolo pentru nişte probleme de familie. Într-adevăr, cine ştie când s-ar mai fi întors Thérèse din America şi ar mai fi putut s-o vadă? Sărmana mamă nu era deloc fericită alături de ceilalți copii ai ei, pe care exemplul unui tată bănuitor şi arțăgos îi făcea neascultători şi reci față de ea. De aceea o adora pe Thérèse: numai ea se arătase o fiică afectuoasă şi o prietenă devotată. Voia s-o binecuvânteze şi s-o îmbrățişeze, pentru cea din urmă oară poate, căci se simțea îmbătrânită înainte de vreme, bolnavă

şi obosită de această existență lipsită de tihnă şi de afecțiune.

Palmer fu mult mai contrariat de această scrisoare decât vru să recunoască. Deşi admisese totdeauna cu o aparentă satisfacție posibilitatea unei prietenii trainice între el şi Laurent, nu încetase să fie neliniştit, fără voia lui, în privința sentimentelor ce se puteau redeştepta în inima Thérèsei la o eventuală revedere. Evident, nu-şi dădea seama de acest lucru când pretindea contrariul; dar se lămuri când tunul de pe vasul american făcu să răsune golful Spezzia în tot cursul zilei de 18 august, în semn de rămas bun.

Tresărea la fiece bubuitură, iar la cea din urmă îşi frânse mâinile de durere.

Thérèse nu intuise nimic din anxietățile lui Palmer, după explicația pe care o avuseseră la începutul şederii lor în acel ținut.

— Doamne, ce este? exclamă ea mirată, privindu-i cu atenție. Ce presimțire ai?

— Da, chiar aşa, asta e, răspunse la repezeală Palmer. Am o presimțire... e vorba de Lawson, prietenul meu din copilărie. Nu ştiu de ce... Da, asta e o presimțire!

— Te temi că nu i se întâmple vreo nenorocire pe mare?

— Poate! Cine ştie! Oricum, slavă cerului, tu nu eşti expusă, pentru că mergem la Paris.

— Dar *Union* trece prin Brest şi rămâne acolo cincisprezece zile. Acolo ne îmbarcăm, nu-i aşa?

— Da, da, fără îndoială, dacă până atunci nu se întâmplă vreo nenorocire.

Şi Palmer rămase copleşit de tristețe, dar Thérèse nu înțelese ce se petrece cu el. Cum ar fi putut să ghicească? Laurent se afla la Baden, preocupat de căsătoria lui, după cum le şi scrisese.

Plecară a doua zi de dimineață cu diligenta şi fără a se opri nicăieri, se întoarseră în Franța prin Torino şi prin Mont-Cenis.

Călătoria fu de o tristețe înfiorătoare. Palmer vedea pretutindeni semne prevestitoare de rău; avea superstiții şi

slăbiciuni care nu erau deloc în firea lui. El, atât de calm şi uşor de mulţumit, se lăsa pradă unor nemaipomenite izbucniri de mânie împotriva surugiilor, a vameşilor, a drumurilor, a trecătorilor. Thérèse nu-l mai văzuse niciodată astfel şi nu se putu abţine să i-o spună. Îi răspunse ceva lipsit de importanţă, dar cu o expresie atât de sumbră şi pe un ton atât de plin de obidă, încât ea se sperie de el şi deci şi de viitor.

Pentru unii oameni, soarta este implacabilă. În timp ce Palmer şi Thérèse se întorceau în Franţa prin Mont-Cenis, Laurent se întorcea prin Geneva. Sosi la Paris cu câteva ceasuri înaintea lor. Era foarte preocupat: descoperise că, pentru a-i da posibilitatea de a călători câteva luni, Thérèse se lipsise de toţi banii pe care-i avea în Italia; aflase de asemenea (căci mai devreme sau mai târziu totul iese la iveală) de la cineva care trecuse prin Spezzia tot pe atunci, că domnişoară Jacques trăia la Porto-Venere în cea mai neagră sărăcie şi că făcea dantelă pentru a plăti o locuinţă de şase lire pe lună.

Umilit şi cuprins de remuşcări, revoltat şi dezolat, el vru să afle adevărul despre situaţia Thérèsei. O ştia prea mândră pentru a accepta bani de la Palmer şi i se părea foarte posibil că, dacă nu primise banii pentru lucrările de la Genova, fusese nevoită să-şi vândă mobila de la Paris.

Se duse într-un suflet pe Champs-Elysées, cutremurat la gândul că va găsi nişte necunoscuţi instalaţi în căsuţa dragă, de care nu se putea apropia fără ca inima să-i bată cu putere. Cum nu se zărea niciun portar, sună la poarta grădinii, aşteptând ca o persoană străină să vină să-i deschidă. Nu ştia nimic despre apropiata căsătorie a Thérèsei şi nici de faptul că era liberă să se mărite. O ultimă scrisoare în care ea îi vorbea despre aceste lucruri sosise la Baden a doua zi, după plecarea lui.

Nemărginită-i fu bucuria când o zări în poartă pe bătrâna Catherine. Îi sări de gât, dar imediat se întristă la vederea chipului ei înmărmurit.

— Ce căutaţi aici? îi spuse ea indignată. Aţi şi aflat că

domnişoara soseşte astăzi? Nu puteți s-o lăsați în pace? Iar ați venit s-o faceți nefericită? Ştiam că v-ați despărțit şi eram foarte bucuroasă, căci prea multe necazuri i-ați pricinuit! De aceea nici nu mai țin la dumneavoastră ca altădată. Ei, gata, nu mai stați s-o aşteptați; doar nu v-ați pus în minte s-o ucideți!

— Zici că se întoarce azi! nu înceta Laurent să exclame.

Asta e tot ce auzise din dojana bătrânei servitoare. Intră în atelierul Thérèsei, în salonaşul liliachiu, în camera de culcare, ridică pânzele cenuşii aşternute de Catherine pretutindeni pentru a feri mobilele. Examina una câte una mobilele ciudate şi încântătoare, obiecte de artă şi de gust, plătite de Thérèse din munca ei; nu lipsea niciuna. Nimic nu părea schimbat din situația Thérèsei la Paris, iar Laurent repeta cu un aer puțin rătăcit, privind-o pe Catherine, care îl urma nemulțumită:

— Soseşte azi!

Când spusese că iubeşte o frumoasă copilă cu o dragoste suavă ca şi ea, Laurent se lăudase. Crezuse că-i spune adevărul Thérèsei, scriindu-i cu exaltarea care-l cuprindea când vorbea de sine însuşi şi care contrasta atât de ciudat cu tonul batjocoritor şi rece pe care se credea obligat să-l folosească în lume. Declarația pe care ar fi trebuit s-o facă tinerei fete la care visa n-o mai făcuse. O pasăre sau un nor trecând într-o seară pe cer fusese de ajuns pentru a spulbera edificiul fragil care îmbobocise dimineața în această minte de copil şi de poet. Teama de ridicol îl cuprinsese, sau poate teama de a se vindeca de pasiunea lui fatală pentru Thérèse.

Stătea acolo, fără să-i răspundă Catherinei, care, dornică să pregătească totul pentru sosirea dragei ei stăpâne, se hotărî să-l lase singur. Laurent era pradă unei agitații nemaipomenite. Se întreba de ce se întoarce Thérèse la Paris fără să-l înştiințeze. Se întorcea pe ascuns cu Palmer, sau procedase cumva ca el: îi vorbise de o fericire care nu exista încă şi la care nici nu se mai gândea? Întoarcerea ei bruscă şi misterioasă ascundea oare despărțirea de Dick?

Laurent era în acelaşi timp bucuros şi înspăimântat. Mii de gânduri şi emoţii îl frământau. Avu un moment de rătăcire când mobilele acoperite cu pânză cenuşie îi părură nişte morminte într-un cimitir. Întotdeauna îi fusese groază de moarte şi, involuntar, se gândea mereu la ea.

O vedea în jurul lui sub toate înfăţişările. Se crezu înconjurat de giulgiuri şi se ridică înspăimântat, strigând:

— Cine a murit? Thérèse? Palmer? Văd şi simt că cineva a murit în regiunea în care m-am întors acum!... Ba nu, tu eşti acela, îşi răspunse el singur, tu, care ai trăit în această casă singurele clipe fericite ale vieţii tale şi care acum te întorci aici inert, abandonat şi uitat ca un cadavru!

Catherine reveni pe nesimţite, ridică pânzele, şterse mobila de praf, deschise larg ferestrele, ridică storurile şi puse flori în vasele mari chinezeşti, aşezate pe console aurite. Apoi se apropie de el şi-i spuse:

— Ei bine, zău aşa, ce faceţi aici?

Trezit ca din vis, Laurent privi în jur cu un aer rătăcit, zări florile care se reflectau în oglinzi, mobilele Boulle ce străluceau în soare; o atmosferă de sărbătoare venea ca prin farmec s-o înlocuiască pe cea sumbră, efect al absenţei, atât de asemănătoare cu moartea.

Halucinaţia sa urmă alt curs.

— Ce fac aici? spuse el cu un zâmbet amar; chiar aşa, ce fac eu aici? Azi e zi de sărbătoare pentru Thérèse; a dat cuiva o întâlnire de dragoste şi evident, nu pe mine, care sunt mort, mă aşteaptă! Ce să caute un cadavru în această cameră nupţială? Ce va spune ea, când mă va vedea aici? Îmi va spune ca tine, sărmănă bătrână: „Pleacă! Locul tău este într-un sicriu!“

Laurent vorbea ca într-un delir. Catherinei i se făcu milă de el.

„E nebun, se gândea ea, totdeauna a fost nebun.”

Şi în timp ce se întreba cum să-l ia cu binişorul ca să-l convingă să plece auzi o trăsură oprindu-se în stradă. Fericită s-o revadă pe Thérèse, uită de Laurent şi alergă să deschidă.

În uşă se aflau Palmer şi Thérèse; dar, dornic să se curețe de praful călătoriei şi nevrând să descarce bagajele acolo, el urcă înapoi în trăsură şi porunci să fie dus la hotelul *Meurice,* spunându-i Thérèsei că-i vă aduce valizele peste două ore şi că va veni să cineze cu ea,

Thérèse o îmbrățişă pe devotata Catherine şi, tot întrebând-o cum o dusese în lipsa ei, intră în casă, cu acea curiozitate plină de nerăbdare, dar şi de bucurie, pe care instinctiv o încearcă oricine când revede un loc în care a trăit multă vreme; astfel Catherine nu avu răgazul să-i spună că Laurent e acolo, şi ea îl găsi palid, absorbit şi împietrit parcă, pe sofaua din salon. Cufundat în visări lugubre, n-auzise nici trăsura, nici zgomotul uşilor ce se deschideau în grabă. Când o zări în fața lui, scoase un strigăt înfiorător, se repezi s-o îmbrățişeze şi căzu fără suflare, aproape leşinat, la picioarele ei.

Înspăimântată la gândul că se îmbolnăvise iar, Thérèse îi scoase cravata şi-i dădu să respire săruri, căci Laurent se sufoca, şi inima îi bătea atât de tare, încât tot trupul i se zguduia ca electrizat. Dar îşi reveni curând. Arăta bine. Se îngrăşase. Nu înceta să repete că niciodată nu se simțise mai bine, că e fericit s-o vadă mai frumoasă, cu privirea limpede ca în prima zi a iubirii lor. Îngenunche în fața ei şi-i sărută picioarele, în semn de respect şi adorație. Efuziunile sale erau atât de puternice, încât Thérèse se îngrijoră şi consideră că trebuie să-i vorbească neîntârziat de plecarea ei apropiată şi de apropiata căsătorie cu Palmer.

— Cum? Ce? Ce spui? strigă Laurent, palid de parcă ar fi căzut trăsnetul lângă el. Plecare! Căsătorie!... Cum? Pentru ce? Oare iar visez? Ai rostit tu aceste cuvinte?

— Da, răspunse ea, le rostesc. Îți şi scrisesem; n-ai primit scrisoarea mea

— Plecare! Căsătorie! repetă Laurent; dar bine, altădată spuneai că e imposibil! Adu-ți aminte! De atâtea ori am regretat că nu pot închide gura acelor oameni care cleveteau pe socoteala ta şi să-ți dăruiesc numele meu şi întreaga mea viață. Iar tu spuneai: „Niciodată, niciodată atâta timp cât

omul acela trăieşte!“ A murit oare? Sau poate că îl iubeşti pe Palmer cum nu m-ai iubit niciodată pe mine, din moment ce nesocoteşti pentru el scrupule ce mi se păreau întemeiate, precum şi scandalul înfiorător pe care-l cred inevitabil?

— Contele nu mai trăieşte şi sunt liberă.

Laurent fu uluit de această destăinuire, şi uită de toate intenţiile lui de prietenie frăţească şi dezinteresată. Criza pe care Thérèse o prevăzuse la Genova se produse aici şi fu deosebit de dureroasă. Laurent începu să-şi imagineze cu exaltare fericirea pe care ar fi gustat-o fiind soţul Thérèsei şi vărsă şiroaie de lacrimi, fără ca vreo vorbă înţeleaptă sau dojenitoare să ajungă până la sufletul lui frământat şi disperat. Durerea lui era atât de năvalnică şi lacrimile atât de sincere, încât Thérèse nu putu rămâne insensibilă la această scenă patetică. Nu putuse niciodată să-l vadă suferind pe Laurent, fără să resimtă toată amărăciunea unei mame care dojeneşte, dar cedează. Încercă în zadar să-şi reţină propriile lacrimi. Nu erau lacrimi de regret, nu se lăsa înşelată de ameţeala care-l cuprinsese pe Laurent – căci nu era altceva decât ameţeală; dar se simţea zdruncinată, lovită de o suferinţă inexplicabilă.

În cele din urină, reuşi să-l liniştească şi vorbindu-i cu blândeţe şi dragoste, îl convinse să accepte căsătoria ei ca cea mai înţeleaptă şi mai bună soluţie pentru amândoi. Cu un zâmbet trist, Laurent îi dădu dreptate.

— Da, recunoscu el, eu aş fi fost un soţ imposibil, iar *el* te va face fericită! Cerul îţi datora această răsplată şi această compensaţie. Ai perfectă dreptate să-i mulţumeşti şi să consideri că ne fereşte deopotrivă – pe tine de o existenţă chinuită, pe mine de remuşcări mai amare ca cele din trecut. Şi tocmai pentru că totul e cuminte, logic şi bine chibzuit mă simt atât de nefericit.

Reîncepu să plângă în hohote.

Palmer reveni, fără ca ei să-l fi auzit. Era cuprins de o groaznică presimţire, şi, fără să mai stea la gânduri, tiptil, ca un soţ gelos, se apropie străduindu-se să nu facă zgomot. În uşa salonului se opri, recunoscând vocea lui Laurent. „Ah,

eram sigur", îşi spuse el şi sfâşie mănuşa, pe care se hotărâse să şi-o pună chiar în faţa uşii, ca să aibă timp de gândire înainte de a intra.

Se gândi că e bine să bată la uşă.

— Intră! strigă Thérèse, mirată că cineva îi face ocara de a bate la uşa salonului ei.

La vederea lui Palmer, păli. Gestul său fusese mai elocvent decât multe cuvinte: o bănuia.

Palmer îi observă paloarea, dar nu-i ghici pricina. Văzu de asemenea că ea plânsese, iar chipul răvăşit ai lui Laurent îi spori tulburarea. Întâia privire pe care cei doi bărbaţi o schimbară fu o privire de ură şi de sfidare; apoi se îndreptară unul către celălalt, neştiind dacă să-şi întindă mâna sau să se strângă de gât.

În clipa aceea, Laurent se arătă mai bun şi mai sincer decât celălalt, căci avea unele gesturi spontane care te făceau să-i ierţi greşelile. Desfăcu braţele şi-l îmbrăţişă pe Palmer cu efuziune, dar fără a-şi ascunde lacrimile care, din nou îl înecau.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Palmer, privind-o pe Thérèse.

— Nu ştiu, răspunse ea pe un ton ferm; i-am spus adineauri că ne căsătorim şi că plecăm. Asta l-a îndurerat. Crede probabil că îl vom uita. Spune-i, Palmer, că de departe ca şi de aproape, îl vom iubi întotdeauna,

— E un copil răsfăţat! răspunse Palmer. Ar fi trebuit să ştie că eu îmi respect făgăduielile şi că înainte de toate vreau fericirea ta. Va trebui oare să-l luăm cu noi în America pentru ca să nu mai sufere şi să nu te mai facă să plângi, Thérèse?

Aceste cuvinte fură rostite pe un ton de nedescris. Era un amestec de afecţiune părintească şi de amărăciune profundă.

Thérèse înţelese. Ceru să i se aducă pălăria şi şalul şi-i spuse lui Palmer:

— Hai să mâncăm la *cabaret.* Catherine nu mă aştepte decât pe mine şi n-a pregătit masa pentru două persoane.

— Vrei să spui pentru trei? interveni Palmer, pe acelaşi

ton, jumătate afectuos, jumătate ironic.

— Dar eu nu cinez cu voi, răspunse Laurent, care înțelese în sfârşit ce se petrecea în mintea lui Palmer. Vă las; am să mai trec să-mi iau rămas bun. Când plecați?

— Peste patru zile, zise Thérèse.

— Pe puțin! adăugă Palmer, privind-o în mod ciudat; dar ăsta nu e un motiv să nu cinăm împreună în seara asta. Te rog. Laurent, fă-mi plăcerea şi vino cu noi la *Les Frères-Provençaux;* după aceea facem un tur cu trăsura prin Bois de Boulogne. Ne vom aduce aminte de Florența. Hai, te rog eu!

— Dar sunt aşteptat în altă parte, spuse Laurent.

— Foarte bine, anunți să nu te mai aştepte. Uite hârtie şi condei! Scrie te rog, scrie!

Palmer vorbea pe un ton ce nu admitea replică; după câte îşi amintea Laurent, acesta era felul lui de a se adresa prietenilor. Thérèse ar fi vrut ca el să refuze, şi dintr-o singură privire l-ar fi putut face să înțeleagă asta; dar Palmer n-o slăbea din ochi şi părea să interpreteze totul în sens potrivnic.

Laurent era foarte sincer. Când mințea, se lăsa înşelat el cel dintâi de minciuna lui. Se crezu suficient de tare pentru a face față acestei situații delicate, din dorința de a-i reda lui Palmer încrederea de altădată. Din nefericire, când mintea omului, cuprinsă de aspirații mărețe, a ajuns pe anumite culmi, dacă amețeala o cuprinde, ea nu coboară, ci se rostogoleşte. Aşa şi cu Palmer. Suflet generos şi cinstit cum puține sunt, el avusese ambiția să-şi domine emoțiile stârnite de o situație jenantă. Acum, forțele îl părăseau; cine l-ar fi putut condamna?

Cina fu de o tristețe nemaipomenită; deşi Palmer îşi asumase rolul de amfitrion şi ținea mult să le ofere musafirilor săi mâncărurile şi vinurile cele mai alese, acestora totul li se părea amar, iar Laurent, după zadarnice eforturi de a-şi regăsi starea de spirit de la Florența, refuză să-i mai însoțească în Bois de Boulogne. Palmer, care pentru a-şi da curaj, băuse ceva mai mult decât de obicei, insistă

într-un mod enervant pentru Thérèse.

— Zău, îi spuse ea, nu te mai încăpățâna aşa. Laurent are dreptate să refuze; dacă mergem în trăsura ta deschisă, e posibil să fim văzuți de oameni care ne cunosc, care nu sunt obligați să ştie în ce situație specială ne găsim şi ar putea gândi, pe socoteala fiecăruia dintre noi, lucruri destul de dezagreabile.

— Bine, atunci să ne întoarcem la tine, spuse Palmer; apoi mă voi duce să mă plimb de unul singur, simt nevoia să iau aer.

Văzând că Palmer vrea neapărat să-l lase singur cu Thérèse, probabil pentru a-i supraveghea sau surprinde, Laurent plecă. Se întoarse acasă foarte trist; se gândea că Thérèse nu e, poate, fericită şi, fără voia lui, se bucura întrucâtva să constate că Palmer nu e mai presus de natura omenească, aşa cum îşi închipuise el şi cum îl zugrăvise Thérèse în scrisori.

Vom trece repede peste cele opt zile care urmară, opt zile ce făcură clipă de clipă să se prăbuşească eroicul roman, imaginat de cei trei nefericiți prieteni cu mai multă sau mai puțină intensitate. Cea care-şi făcuse cele mai multe iluzii fusese Thérèse, care, în ciuda unor temeri şi previziuni destul de înțelepte, se hotărâse să-şi lege viața de a lui Palmer, față de care, oricare i-ar fi fost din clipa aceea greşelile, ea trebuia şi voia să-şi țină cuvântul

Deodată însă, Palmer o eliberă de făgăduială, printr-o serie de bănuieli mult mai jignitoare decât fuseseră toate injuriile lui Laurent.

Într-o dimineață, după ce-şi petrecuse noaptea ascuns în grădina Thérèsei, Palmer se pregătea să plece, când ea îi ieşi în cale la poarta grădinii şi-i spuse:

— Ei, ai stat aici şase ore în şir, iar eu te-am văzut din camera mea. Acum eşti perfect convins că n-a fost nimeni în noaptea asta la mine?

Thérèse era enervată, dar provocând această explicație pe care Palmer i-o refuza mai nădăjduia încă să-l readucă pe drumul încrederii; el însă luă într-alt fel lucrurile.

— Văd, Thérèse, îi spuse el, că te-ai săturat de mine, din moment ce pretinzi o mărturisire după care voi fi vrednic de dispreț în ochii tăi. Totuşi, nu cred că te-ar fi costat atât de mult să-i închizi, fiind vorba de o slăbiciune cu care nu te-am plictisit prea mult. De ce nu m-ai lăsat să sufăr în tăcere? Ți-am aruncat eu ocări sau vorbe amare? Ți-am scris volume de insulte, pentru ca în ziua următoare să plâng la picioarele tale şi să le dezmint cu vehemență, iar în a treia zi să reîncep să te chinuiesc? Ți-am pus o singură întrebare indiscretă? De ce n-ai dormit liniştită azi-noapte, în timp ce eu stăteam aşezat pe bancă, fără să-ți tulbur tihna cu strigăte sau lacrimi? Nu-mi poți ierta o suferință care mă face să roşesc poate, dar pe care am măcar orgoliul de a vrea şi de a şti s-o ascund? Ai iertat mult mai multe unui om care n-a avut tot atâta curaj.

— Nu i-am iertat nimic, Palmer, din moment ce l-am părăsit pentru totdeauna. Cât despre suferința pe care o mărturiseşti, şi pe care crezi c-o ascunzi atât de bine, află că mie mi-e limpede ca lumina zilei şi că sufăr mai mult decât tine din pricina ei. Să ştii că mă umileşte profund şi că, venind din partea unui om puternic şi înțelept ca tine, mă jigneşte de mii de ori mai rău decât insultele unui copil în delir.

— Da, da, e adevărat, răspunse Palmer. Deci eşti supărată din vina mea şi pentru totdeauna. Ei bine, Thérèse, totul s-a sfârşit între noi. Fă şi pentru mine ce ai făcut pentru Laurent: rămâi prietena mea.

— Mă părăseşti?

— Da, Thérèse, dar fără să uit că atunci când ai binevoit să făgăduieşti că vei fi a mea ți-am pus numele, averea şi considerația mea la picioare. Eu îmi țin promisiunea: să ne căsătorim aici, fără vâlvă şi fără bucurie, primeşte numele meu şi jumătate din averea mea, iar după aceea...

— După aceea?

— După aceea voi pleca, voi merge s-o îmbrățişez pe mama. Şi... tu vei fi liberă!

— Vrei cumva să mă amenințI că te sinucizi?

— Nu, pe onoarea mea! Sinuciderea este o laşitate, mai ales când ai o mamă ca a mea. Am să călătoresc, am să fac iar înconjurul lumii şi nu vei mai auzi vorbindu-se despre mine!

Pe Thérèse o asemenea propunere o indignă.

— Aceasta, Palmer, îi spuse ea, mi se pare o glumă proastă şi te ştiu om serios. Îmi place să cred că nu mă consideri în stare să accept ceea ce-mi oferi pentru a-ți rezolva o problemă de conştiință. Propunerea ta mă insultă.

— Thérèse! Thérèse! strigă Palmer cu violență, strângând-o cu disperare în brațe, jură-mi pe amintirea copilului pe care l-ai pierdut că nu-l mai iubeşti pe Laurent şi-ți cad la picioare pentru a te implora să-mi ierți nedreptatea.

Thérèse îşi retrase brațul învinețit şi-l privi pe Palmer în tăcere, jignită până-n adâncul inimii de jurământul cerut; formularea i se părea mai crudă şi mai brutală încă decât durerea fizică pe care o încerca.

— Copilul meu, strigă ea în cele din urmă, printre hohote de plâns, îți jur ție, care eşti în ceruri, că niciun bărbat n-o va mai înjosi pe sărmana ta mamă.

Se duse şi se închise în camera ei. Nu avea absolut nimic să-şi reproşeze față de Palmer, şi nu voia să se coboare, ca o femeie vinovată, până la a-i da explicații, în plus, întrezărea un viitor îngrozitor alături de un om capabil de asemenea gelozie: după ce provocase de două ori ce el credea că poate fi o primejdie pentru ea, o făcea vinovată de propria lui imprudență. Se gândi la existența îngrozitoare a mamei sale alături de un bărbat gelos pe trecut şi îşi spuse pe drept cuvânt că, după suferința pe care i-o pricinuise pasiunea lui Laurent, fusese o nebunie din partea ei să mai poată crede în fericire alături de un alt bărbat.

La rândul său, Palmer avea un fond de rațiune şi de mândrie care nu-i îngăduia să mai spere c-o va face fericită pe Thérèse după asemenea scenă. Simțea că nu se va lecui de gelozie şi se îndârjea s-o creadă întemeiată. Îi scrise Thérèsei:

„Prietenă dragă, iartă-mă dacă te-am mâhnit; dar mi-e peste putință să nu recunosc ca eram pe punctul să te atrag într-o prăpastie a disperării. Îl iubeşti pe Laurent, l-ai iubit tot timpul, chiar fără să vrei şi poate că-l vei iubi întotdeauna. Asta ți-e soarta. Am vrut să te feresc de ea, ai vrut-o şi tu. Recunosc şi acum că, acceptându-mi dragostea, erai sinceră şi că ai încercat tot posibilul ca să răspunzi la ea. Eu însumi mi-am făcut multe iluzii; dar cu fiecare zi, de când ne-am întors de la Florența, le simțeam cum se destramă. Dacă el ar fi continuat să se poarte ca un ingrat, eram salvat; dar remuşcarea şi recunoştința lui te-au înduioşat. Şi eu am fost mişcat, şi totuşi m-am străduit să par calm. Zadarnic. De atunci încoace, amândoi ați îndurat din cauza mea suferințe nemărturisite, pe care eu totuşi le-am ghicit. Lui îi revenise toată vechea dragoste față de tine, iar tu, deşi luptai împotriva acestui sentiment, regretai că îmi aparții. Vai, Thérèse, atunci ar fi trebuit să te dezlegi de făgăduială! Eu eram gata să-ți redau libertatea. Te-am lăsat să pleci împreună cu el de la Spezzia; de ce n-ai făcut-o?

Iartă-mă, îți reproşez că ai suferit mult pentru a mă face fericit şi a-ți lega viața de a mea. Şi eu am luptat din greu, ți-o jur! Acum, în cazul că mai vrei să-mi accepți devotamentul, sunt gata să lupt şi să sufăr din nou. Gândeşte-te dacă vrei să mai suferi şi dacă, urmându-mă în America, speri să te vindeci de această nefericită pasiune care-ți prevesteşte un trist viitor. Sunt gata să te iau cu mine, dar te implor, să nu mai vorbim de Laurent şi să nu mă socoteşti vinovat fiindcă am ghicit adevărul. Să rămânem prieteni, vino să stai la mama mea, şi dacă peste câțiva ani nu mă vei considera nevrednic de tine, acceptă să-mi porți numele şi să trăieşti în America, fără a te mai gândi vreodată să revii în Franța.

Aştept răspunsul tău timp de opt zile la Paris,

Richard“

Thérèse respinse oferta ce-i jignea mândria. Îl mai iubea pe Palmer, şi totuşi se simțea atât de ofensată că e acceptată din milă, când ea nu avea nimic să-şi reproşeze, încât îi ascunse durerea ce-i sfâşia inima. Simțea, de asemenea, că nu ar fi putut rămâne alături de dânsul decât prelungind chinul pe care el nu mai avea puterea să-l ascundă şi că viața lor ar fi fost, din momentul acela, o luptă şi o amărăciune de fiecare clipă. Plecă din Paris împreună cu Catherine, fără a spune nimănui unde se duce şi se ferecă într-o căsuță de țară, pe care o închirie pe trei luni.

XII

PALMER PLECĂ ÎN AMERICA, luându-şi cu sine durerea amară, îndurând-o cu demnitate, dar neputând admite că se înşelase. Avea un gen de obstinație care-l ajuta să îndeplinească cu hotărâre orice act, dar nu să persiste pe un drum dureros şi cu adevărat anevoios. Se crezuse în stare s-o vindece pe Thérèse de dragostea ei nefericită, şi credința lui exaltată, imprudentă dacă vreți, îi înlesnise miracolul; dar iată că pierdea roadele în clipa când să le culeagă, pentru că nu rezistase la ultima încercare.

Mai trebuie spus că cea mai proastă tactică posibilă, în întemeierea unei legături serioase, este să vrei să pui stăpânire prea curând pe o inimă zdrobită, căci gelozia retrospectivă este o boală fără leac şi dă naştere unor furtuni pe care nici bătrânețea nu le potoleşte totdeauna.

Dacă Palmer ar fi fost un om cu adevărat tare, sau mai calm şi mai chibzuit, ar fi putut s-o salveze pe Thérèse de suferințele ce o aşteptau. Poate că ar fi trebuit s-o facă, pentru că ea i se încredințase cu o sinceritate şi un dezinteres demne de solicitudine şi respect; dar mulți oameni par tari când de fapt sunt doar energici, şi Palmer era unul dintre ei. Dar, merita desigur regretele Thérèsei şi vom vedea în curând că era în stare de gesturile cele mai nobile şi de acțiunile cele mai curajoase. Singura lui greşeală, fusese de a fi crezut în durata neclintită a ceea ce la el fusese un efort spontan de voință.

Mai întâi, Laurent nu ştiu nimic de plecarea lui Palmer în

America; fu consternat negăsind-o nici pe Thérèse, care plecase fără să-i spună adio. Primise de la ea doar câteva rânduri:

„Eşti singurul meu confident în Franța despre proiectata căsătorie cu Palmer. Căsătoria nu va mai avea loc. Păstrează secretul. Plec.“

Scriindu-i lui Laurent cu răceală aceste câteva cuvinte, Thérèse încerca un fel de amărăciune împotriva lui. Acest copil nefericit nu era oare pricina tuturor durerilor ei?

Curând însă îşi dădu seama că, de data asta, supărarea nu-şi are rostul. Purtarea lui Laurent fusese admirabilă şi față de Palmer, dar şi față de ea, în cursul acelor blestemate opt zile care spulberaseră totul. După izbucnirea din prima zi, acceptase situația cu multă candoare şi făcuse tot posibilul pentru a nu-l nemulțumi pe Palmer. Nu încercase nici măcar o dată să profite pe lângă Thérèse de acuzațiile nedrepte ale logodnicului ei. Nu înceta să vorbească de el cu respect şi prietenie. Printr-un ciudat concurs de împrejurări, de data asta el fusese cel care se purtase elegant. De altfel, Thérèse nu putea să nu recunoască faptul că, dacă Laurent se purta uneori ca un smintit, mergând până la atrocitate, în mintea lui nu era loc pentru nimic meschin sau josnic.

În cele trei luni care se scurseră după plecarea lui Palmer, Laurent continuă să se dovedească demn de prietenia Thérèsei. Reuşise să-i descopere ascunzătoarea, dar nu-i tulbură cu nimic liniştea. Într-o zi îi scrise, reproşându-i cu blândețe răceala cu care-şi luase rămas bun de la el şi faptul că nu avusese încredere în el, că nu-l socotise ca pe un frate când fusese necăjită: oare el nu venise pe lume anume pentru a o servi, a o consola, a o răzbuna la nevoie? Urmau apoi întrebări la care Thérèse trebuia să răspundă. Palmer o jignise cumva? Voia să se ducă la el şi să-i ceară satisfacție?

„Am comis oare vreo imprudență care să te fi ofensat? Ai ceva să-mi reproşezi? Zău că nu mă credeam vinovat! Dacă sunt pricina durerii tale, ceartă-mă, iar dacă nu, spune-mi că-mi dai voie să plâng împreună cu tine.“

Thérèse îl dezvinovăți pe Richard, fără vreo explicație, îi interzise lui Laurent să-i mai vorbească despre Palmer, în hotărârea generoasă de a nu păta amintirea logodnicului ei, îi dădu a înțelege că ea provocase ruptura. Aceasta însemna, poate, să-i redea lui Laurent unele speranțe (şi ea nu dorea să i le lase); dar sunt situații când, orice-ai face, în mod inevitabil comiți stângăcii care te duc la pierzanie.

Scrisorile lui Laurent erau pline de afecțiune şi duioşie. El scria fără artificiu şi fără pretenții, adesea fără gust; era când voit emfatic, când trivial, fără falsă pudoare. Dar cu toate cususurile lor, scrisorile sale erau pătrunse de un accent de sinceritate care le făcea convingătoare: simțeai la fiecare cuvânt focul tinereții şi seva clocotitoare a artistului de geniu.

În plus, Laurent se apucase şi de lucru cu ardoare, hotărât să nu mai ducă niciodată o viață de desfrâu. Inima lui sângera la gândul lipsurilor îndurate de Thérèse, ca să-i ofere mişcare, aer curat şi sănătate, când îl trimisese în Elveția. Dorea să se achite față de ea, şi cât mai repede.

Curând, Thérèse simți că afecțiunea acestui *biet copil*, cum continua el să se numească, îi era de o mare mângâiere şi că, dacă lucrurile ar fi putut continua în acest fel, ea avea să constituie cel mai pur şi mai frumos sentiment pe care-l cunoscuse.

ÎI încuraja, pe un ton matern, să persevereze pe calea muncii pe care el pretindea că pornise pentru totdeauna. Scrisorile ei erau blânde, resemnate şi de o afecțiune castă; dar Laurent simțea că din ele răzbate o adâncă tristețe. Thérèse mărturisea că e puțin suferindă şi pomenea mereu de moarte, râzând de ea cu o melancolie sfâşietoare. Era efectiv bolnavă: fără dragoste şi fără muncă se plictisea. Luase cu ea o mică sumă de bani, reprezentând o rămăşiță din ceea ce câştigase la Genova, şi făcea economii foarte mari pentru a putea rămâne la țară cât mai mult timp cu putință. Parisul îi inspira groază. Apoi, poate că îi era în acelaşi timp şi dor de Laurent şi teamă de a-l revedea schimbat, supus şi îmbunat în toate felurile, după cum se descria în scrisori.

Spera că el se va căsători; din moment ce o dată avusese această veleitate, gândul cel bun îi putea reveni, îl încuraja în acest sens. El răspundea când da, când nu. Thérèse aştepta mereu ca dragostea de altădată să nu mai răzbată din scrisorile lui; el îi pomenea mereu de ea câte un pic, dar cu o delicatețe acum încântătoare, iar trăsătura dominantă a acestor întoarceri la un sentiment nu de ajuns de înnăbuşit era o tandrețe suavă, o sensibilitate expansivă, un fel de pietate filială entuziastă.

Când veni iarna, nemaiavând bani, Thérèse se văzu nevoită să se reîntoarcă la Paris, unde o chemau clientela şi diferite obligații. Îi ascunse lui Laurent întoarcerea, nevoind să-l revadă prea curând; dar, mânat de nu ştiu ce inspirație, el trecu pe străduța lăturalnică unde se afla casa ei. Văzu obloanele deschise şi intră, beat de fericire. Era o bucurie naivă şi aproape copilărească, iar Thérèse ar fi părut o mironosiță caraghioasă dacă s-ar fi arătat bănuitoare şi prudentă. O lăsă să cineze, implorând-o să vină în seara aceea la el, ca să-i arate un tablou pe care tocmai îl isprăvise şi voia neapărat să aibă părerea ei înainte de a-l preda. Tabloul era vândut şi plătit; dar dacă Thérèse i-ar fi adus vreo critică, ar mai fi lucrat la el câteva zile. Trecuseră vremurile triste când Thérèse „nu se pricepea, avea judecata realistă şi îngustă a portretiştilor, era incapabilă să aprecieze o lucrare făcută din imaginație" etc... Acum ea era „muza şi forța lui inspiratoare. Fără ajutorul sufletului ei divin nu era în stare de nimic. Cu sfaturile şi încurajările ei, talentul lui nu se va dezminți în niciun chip."

Thérèse uită de trecut, şi, fără a se lăsa îmbătată de prezent, socoti că n-are dreptul să refuze ceea ce un artist nu refuză niciodată unui confrate. După cină, chemă o trăsură şi se duse la Laurent.

Găsi atelierul scăldat într-o lumină vie care punea în valoare tabloul. Era o lucrare frumoasă şi solidă. Acest geniu ciudat avea însuşirea de a realiza în perioadele de pauză progrese mai mari decât cei ce lucrează cu perseverență. Din cauza călătoriilor şi a bolii, îşi întrerupsese activitatea vreme

de un an, şi se părea că-i fusese destul să se gândească la ea, ca să se elibereze de defectele de până atunci. Totodată dobândise calități noi, despre care n-ai fi crezut că ar fi compatibile cu firea lui: precizia desenului, dulceața figurilor, farmecul execuției, tot ce avea de acum încolo să placă publicului, fără ca el să scadă în ochii celorlalți artişti.

Thérèse fu încântată şi înduioşată. Îi împărtăşi via ei admirație, insistând asupra a tot ce considera în măsură să-i trezească nobilul orgoliu al talentului, să domine toate relele porniri ale trecutului. Nu-i aduse nicio critică şi-i interzise să mai retuşeze ceva.

Laurent, deşi modest în felul de a fi şi de a vorbi, era încă şi mai orgolios decât îl socotea Thérèse. În adâncul inimii se simțea îmbătat de elogiile ei, ştiind-o cea mai ingenioasă şi mai bună observatoare dintre toate ființele în măsură să-l aprecieze. Îi revenea, imperioasă, nevoia de a împărți cu ea chinurile şi bucuriile vieții de artist, precum şi nădejdea de a deveni un maestru, pe care numai ea i-o putea reda în clipele de slăbiciune.

După ce admiră vreme îndelungată tabloul, Thérèse se întoarse pentru a examina un chip, de care Laurent spunea că va fi şi mai încântată; dar în loc de un tablou, Thérèse o văzu pe mama ei, zâmbind în pragul camerei lui Laurent.

Doamna C... venise la Paris cu treburi importante: pe de o parte fiul ei se însura (domnul C... era şi el de câtăva vreme la Paris), pe de altă parte aflase că Thérèse îşi reluase corespondența cu Laurent şi se temea pentru viitorul ei; venise la pictor cu gândul să-i spună tot ceea ce o mamă poate spune unui bărbat, pentru a-l împiedica să-i nenorocească fiica.

Laurent era însă înzestrat cu elocvența inimii. O linişti pe biata mamă şi o rugă să mai rămână, spunându-i:

— Thérèse trebuie să vină; vreau să-i jur la picioarele dumneavoastră că voi fi întotdeauna pentru ea ceea ce va dori, fie frate, fie soț, dar oricum sclavul ei.

Pentru Thérèse şi pentru mama ei revederea fu o surpriză minunată, căci niciuna nici alta nu se aşteptau să se vadă

atât de curând. Se îmbrățișară, vărsând lacrimi de bucurie. Laurent le conduse într-un salonaş plin cu flori, unde li se servi cu mult lux ceaiul. Laurent era bogat, câştigase zece mii de franci şi era fericit şi mândru că-i va putea restitui Thérèsei toți banii cheltuiți cu el. Fu absolut fermecător în acea seară; câştigă inima fiicei şi încrederea mamei, având totuşi delicatețea de a nu pomeni nimic despre dragoste. Dimpotrivă, îmbrățişând mâinile strâns unite ale celor două femei, exclamă cu sinceritate că trăia cea mai frumoasă zi din viața lui şi că niciodată, singur cu Thérèse, nu se simțise atât de fericit, de împăcat cu sine.

După câteva zile, doamna C... fu cea dintâi care-i vorbi Thérèsei de căsătorie. Sărmana femeie, care sacrificase totul pentru a duce o viață onorabilă, şi, în ciuda necazurilor ei intime, credea că procedase bine, nu putea suporta ideea de a-şi vedea fiica părăsită de Palmer şi socotea că venise momentul ca Thérèse să-şi facă o situație alegând pe un altul. Laurent era acum celebru şi la modă. Nicicând o căsătorie nu păruse mai potrivită. Tânărul şi marele artist se eliberase de defectele lui. Thérèse exercita asupră-i o influență care izbutise să domine cele mai grele crize ale anevoioasei lui împliniri, iar el o iubea cu o dragoste nestrămutată. Era ca o datorie pentru amândoi să reînnoade o legătură care nu fusese niciodată total distrusă şi – oricât s-ar fi străduit ei – nici nu putea fi vreodată.

Laurent îşi justifica purtarea de odinioară prin nişte raționamente foarte subtile. După spusele lui, Thérèse l-ar fi răsfățat de la început cu prea marea ei blândețe şi indulgență. Dacă, de la prima ingratitudine, s-ar fi arătat ofensată, l-ar fi vindecat poate de tristul obicei, căpătat pe lângă femeile de proastă calitate, de a se purta ca un nesăbuit. Ea l-ar fi învățat ce înseamnă respectul cuvenit femeii ce se dăruieşte din dragoste.

Un alt argument pe care Laurent îl aducea pentru a se disculpa, şi care părea încă şi mai serios, era cel de care pomenise şi în scrisori:

— Poate că eram bolnav fără s-o ştiu, când am început să

mă port urât cu tine. O congestie cerebrală cade ca un trăsnet asupra omului, totuşi nu e greu de presupus că, în cazul unui bărbat tânăr şi puternic, s-a produs cu multă vreme înainte o criză profundă, care i-a afectat raţiunea şi împotriva căreia voinţa sa nu a putut reacţiona. Nu aşa au stat lucrurile cu mine, draga mea Thérèse, în preajma acelei boli care a fost gata să mă răpună? Nici tu, nici eu, nu ne-am putut da seama, dar îmi amintesc că mi se întâmpla adesea să mă trezesc dimineaţa fără a putea deosebi realitatea de visele de peste noapte. Ţi-aminteşti că eram incapabil să lucrez, că locul în care ne aflam îmi provoca o aversiune maladivă şi că avusesem deja în pădurea... o halucinaţie extraordinară; în sfârşit că atunci când îmi reproşai cu blândeţe vorbele grele şi acuzaţiile nedrepte te ascultam cu un aer rătăcit, crezând că toate sunt născociri de-ale tale? Sărmană femeie! Şi te mai acuzam eu pe tine că eşti nebună! Dar din moment ce ştii că eram nebun trebuie să-mi ierţi greşelile involuntare. Compară purtarea mea de după boală cu cea de dinainte! Nu e ca o trezire a sufletului meu? Nu m-ai regăsit oare dintr-odată la fel de încrezător, supus şi devotat, pe cât fusesem de *sceptic,* irascibil şi egoist înaintea crizei după care am redevenit eu însumi? Şi din clipa aceea, ai avut oare ceva să-mi reproşezi? Nu acceptasem căsătoria ta cu Palmer ca pe o pedeapsă meritată? M-ai văzut chinuindu-mă de durere la gândul că te voi pieide pentru totdeauna; am rostit oare vreo vorbă împotriva logodnicului tău? Dacă mi-ai fi poruncit să alerg după el şi chiar să-mi zbor creierii pentru a ţi-l aduce în apoi, aş fi făcut-o, în asemenea măsură sufletul şi viaţa mea îţi aparţin! Vrei şi acum asta? Spune doar o vorbă şi dacă existenţa mea te stinghereşte sau te duce la pierzanie, sunt gata s-o suprim. Spune o asemenea vorbă şi nu vei mai auzi niciodată de nefericitul care nu mai are altceva de făcut pe lume decât să trăiască sau să moară pentru tine.

Thérèse nu se mai simţea atât de tare de când cu această dublă dragoste, care în fond nu constituia decât o singură dramă: dacă Laurent n-ar fi făcut-o să sufere, lui Palmer nu

i-ar fi venit niciodată ideea s-o ia de soție, iar ea, la rândul ei, nu-l acceptase decât din disperare. Dar Laurent nu dispăruse nicio clipă din viața ei, pentru că metoda convingerii, folosită de Palmer ca s-o determine să-l accepte, era o veşnică revenire la trista legătură de care el voia s-o ajute să uite, amintindu-i-o fără încetare.

Apoi, după despărțirea de Palmer, reluarea relațiilor dintre ei doi constituise pentru Laurent o adevărată reînviere a pasiunii, iar pentru Thérèse o nouă formă de devotament, mai delicat şi mai duios decât însăşi iubirea. Ea suferise din cauză că Palmer o părăsise, dar nu-şi pierduse curajul. Se simțea încă puternică împotriva nedreptății: nu era femeia care să sufere şi să se lamenteze veşnic din pricina unor regrete inutile şi dorințe nerealizabile. Reacționa prompt, ajutată fiind şi de o inteligență destul de vie. Îşi făurise un înalt ideal de libertate morală, – iar când dragostea şi încrederea în ceilalți îi erau înşelate, avea suficient orgoliu pentru a nu disputa fâşie cu fâşie pactul sfâşiat. Îi plăcea atunci să redea cu generozitate şi fără reproşuri liberatea acelui ce i-o cerea.

Devenise însă mult mai slabă decât în prima tinerețe, în sensul că îşi recăpătase nevoia de a iubi şi de a crede, îndelung reprimată în urma cumplitelor încercări prin care trecuse. Multă vreme îşi închipuise că va trăi aşa şi că arta va fi unica ei pasiune. Dar se înşelase şi acum nu-şi mai putea face iluzii asupra viitorului. Trebuia să iubească, dăruindu-se cu blândețe şi abnegație, pentru a satisface cu orice preț elanul matern – fatalitatea firii şi a vieții ei. Luase obiceiul de a suferi pentru cineva şi avea nevoie să mai sufere, iar dacă această necesitate – bizară, dar întâlnită la unele femei şi la unii bărbați – nu o făcuse la fel de îndurătoare față de Palmer ca față de Laurent, e pentru că Palmer i se păruse prea puternic şi nu avea nevoie de devotamentul ei. Deci Palmer se înşelase când îi oferise sprijin şi mângâiere, cerându-i să nu se gândească decât la ea: Thérèsei îi lipsise convingerea că-i este necesară.

Laurent, mai naiv, avea acel farmec special care pe ea o

atrăgea în mod fatal: slăbiciunea! Nu şi-o ascundea, ci, dimpotrivă, se lăuda cu această înduioşătoare infirmitate a geniului său, în fraze sincere, pline de emoţie. Dar – vai! – şi el se înşela. Nici el nu era slab, după cum nici Palmer puternic, în măsura în care se voia fiecare. Deîndată ce slăbiciunea lui era învinsă, îşi regăsea – ca un copil răsfăţat – putinţa de a face pe alţii să sufere.

Laurent era victima unei fatalităţi inexorabile, după cum singur o recunoştea în momentele lui de luciditate. Ai fi zis că, zămislit din dragostea a doi îngeri, ar fi supt lapte de la o Furie şi i-ar fi rămas în sânge un germen de turbare şi de disperare. Era una din acele firi – mult mai des întâlnite decât s-ar crede – care, în ciuda unor idei sublime şi a unor intenţii minunate, nu-şi pot atinge apogeul facultăţilor, fără a cădea de îndată într-un fel de epilepsie intelectuală.

Şi apoi, el ca şi Palmer voia să realizeze acel imposibil care constă în a pretinde să extragi fericirea din disperare şi să guşti desfătările divine ale fidelităţii conjugale şi ale prieteniei pe ruinele unui trecut proaspăt devastat. Ar fi fost nevoie de odihnă pentru aceste două suflete încă sângerânde; Thérèse o cerea, cu spaima unei groaznice presimţiri; dar Laurent avea impresia că trecuseră zece secole nu zece luni de când se despărţiseră şi suferea din pricina unor dorinţe legate mai mult de spirit decât de simţuri; or, tocmai asta ar fi trebuit s-o nelinişteascâ pe Thérèse.

Ei însă, Laurent i se părea total regenerat. Acum putea rămâne singur cu ea fără să mai aibă manifestări de exaltare ca altădată şi ştia să-i vorbească ore în şir cu afecţiunea cea mai sublimă. El care, după spusele lui, crezuse multă vreme că a amuţit, simţea în sfârşit că talentul său atinge plenitudinea. O obliga pe Thérèse să i se consacre, arătându-i neîncetat că are de realizat faţă de ei o misiune sacră, aceea de a-l sustrage rătăcirilor tinereţii, ambiţiilor maturităţii şi egoismului depravat ai bătrâneţii. Îi vorbea de el şi mereu de el; de ce nu? Vorbea atât de frumos! Prin ea, el va ajunge un mare artist, un suflet mare, un om mare; şi ea

îi datora aceasta, pentru că-i salvase viața! Iar Thérèse, cu trista naivitate a sufletelor iubitoare, găsea că acest raționament e desăvârşit şi-şi făcea o datorie din ceea ce la început oferise ca iertare.

Şi astfel sfârşi prin a relua această nefericită legătură, având doar fericita inspirație să amâne data căsătoriei: voia să pună la încercare hotărârea lui Laurent, temându-se pentru el şi numai pentru el de o legătură definitivă. Dacă n-ar fi fost vorba decât de ea, nu s-ar mai fi gândit la nimic. Ce imprudență!

Cea dintâi fericire a Thérèsei nu ținuse o *săptămână întreagă,* aşa cum spune cu tristețe un cântec vesel; cea de a doua nu dură nici douăzeci şi patru de ore. Reacțiile lui Laurent erau bruşte şi violente în raport cu intensitatea bucuriilor lui. Noi spunem reacțiile lui, Thérèse vorbea de *retractările* lui şi acesta era termenul potrivit. El se supunea acelui impuls inexorabil pe care-l au anumiți adolescenți de a ucide sau de a distruge ceea ce iubesc cu pasiune. S-au remarcat asemenea instincte crude la bărbați cu caractere foarte diferite, iar istoria îi socoteşte perverşi: mai drept ar fi să spunem că au instincte pervertite fie de o boală a creierului contractată în mediile în care s-au născut, fie de impunitatea, ce ucide rațiunea, pe care anumite situații le-au asigurat-o de la primii paşi în viață. S-au văzut regi tineri înjunghiind căprioare pe care păreau să le îndrăgească, numai pentru plăcerea de a le vedea palpitând măruntaiele. Oamenii de geniu sunt şi ei regi în mediul în care trăiesc, monarhi absoluți şi îmbătați de puterea lor. Sunt unii pe care-i chinuie setea de dominare, iar fericirea dominării asigurate îi exaltă până la furie.

Astfel era Laurent, în care sigur se zbateau doi oameni foarte diferiți. Ai fi zis că două suflete, disputându-se care să-i anime trupul, se luptau cu îndârjire, ca să se gonească unul pe celălalt. În toiul acestor porniri contrare, nefericitul îşi pierdea discernământul şi cădea, zi de zi, epuizat fie de victoria îngerului, fie de cea a demonului.

Iar când se analiza pe sine însuşi, i se părea uneori că

citeşte într-o carte de magie şi că găseşte cu o înspăimântătoare şi magnifică luciditate cheia acelor misterioase conjurații cărora le cădea pradă.

— Da, îi spunea el Thérèsei, sunt prada acelui fenomen pe care taumaturgii îl numesc *posesiune.* În mine se războiesc două spirite. Să fie cu adevărat unul bun şi altul rău? Eu nu cred; cel care te înspăimântă, scepticul, violentul, teribilul, nu pricinuieşte răul decât în măsura în care nu e liber să facă binele, aşa cum îl concepe el: dar vrea să fie calm, înțelept, vesel, îngăduitor; iar *celălalt* vrea să-şi îndeplinească rolul de înger bun: să fie pasionat, entuziast, devotat. Până la urmă însă, negându-se reciproc, cei doi îngeri care sălăşluiesc în mine sfârşesc prin a zămisli un diavol.

În legătură cu acest subiect bizar, Laurent nu contenea să-i spună Thérèsei lucruri pe cât de frumoase pe atât de înspăimântătoare.

Tot ceea ce Thérèse se temuse că va suferi din pricina lui Laurent dacă ar fi devenit soția lui Palmer, avu de suferit din pricina lui Palmer, redevenind iubita lui Laurent. Groaznica gelozie retrospectivă, cea mai rea dintre toate, pentru că se leagă de toate, dar nu poate realiza nimic, îl sfâşia pe nefericitul artist. Amintirea lui Palmer deveni pentru el un spectru, un vampir. Se îndărătnicea ca Thérèse să-i mărturisească tot ce se petrecuse la Genova şi la Porto-Venere, şi, întrucât ea refuza, o acuză că ar fi încercat chiar de atunci *să-l înşele.* Uitând că pe vremea aceea Thérèse îi scrisese *„Îl iubesc pe Palmer“*, iar ceva mai târziu *„Mă mărit cu el“*, îi reproşa că ținuse totdeauna cu o mână sigură şi perfidă lanțul de speranță şi de dorință care-l lega de ea. Thérèse îi arătă toată corespondența lor şi fu nevoit să admită că ea îi spusese la timpul potrivit tot ce considera cinstit să-i spună pentru a-l detaşa de ea. Atunci se linişti şi fu de acord că ea procedase cu o delicatețe excesivă, dezvăluindu-i puțin câte puțin tot adevărul, pe măsură ce el părea dispus să-l suporte fără durere şi de asemenea pe măsură ce ea însăşi căpăta încredere față de viitorul pe care

Palmer i-l oferea. Recunoscu şi că ea nu-l minţise niciodată, nici chiar când refuzase să-i dea explicaţii imediat după boala lui; Laurent mai credea atunci într-o împăcare, dar ea îi spusese:

— Între noi, totul s-a sfârşit. Ceea ce am hotărât şi acceptat pentru mine însămi este secretul meu şi n-ai dreptul să-mi pui întrebări.

— Da, da, ai dreptate! exclamă Laurent. Curiozitatea mea bolnavă este o tortură, sunt un nemernic că vreau să ţi-o aplic şi ţie. Da, draga mea Thérèse. Te supun unor interogatorii umilitoare, tocmai pe tine, care nu-mi datorai decât uitarea şi care m-ai iertat cu atâta generozitate! Uitând că eu sunt vinovatul, încerc să ridic vălul de pudoare la care sufletul tău are dreptul. Îţi mulţumesc pentru tăcerea ta şi te stimez cu atât mai mult. Asta îmi dovedeşte că nu i-ai îngăduit niciodată lui Palmer să-ţi pună întrebări în legătură cu durerile şi bucuriile noastre. Acum înţeleg: o femeie nu numai că nu datorează asemenea confidenţe intime iubitului ei, dar trebuie chiar să i le refuze. Bărbatul care le pretinde înjoseşte femeia iubită, îi cere un act de laşitate, iar în acelaşi timp o pângăreşte în mintea lui, asociindu-i imaginea cu cea a tuturor nălucilor care-l obsedează. Da, Thérèse, ai dreptate, fiecare trebuie să se străduie să menţină puritatea idealului său, iar eu încerc neîncetat să-l profanez şi să-l smulg din templul pe care i-l închinasem.

Se părea, după asemenea explicaţii, şi mai ales după ce Laurent se declara gata să le pecetluiască cu propriul său sânge şi cu propriile sale lacrimi, că vor trăi în linişte şi fericire. Dar lucrurile nu stăteau aşa. Sfâşiat de o furie ascunsă, Laurent îşi reluă chiar de a doua zi întrebările, ultragiile şi sarcasmele. Petreceau nopţi în şir în discuţii penibile, şi Laurent simţea parcă o adevărată nevoie de a se chinui pe sine şi de a o împinge la disperare pe Thérèse. După asemenea scene s-ar fi zis că nu le mai rămâne decât să se omoare amândoi. Thérèse se aştepta mereu la asta şi era pregătită, pentru că viaţa începuse să-i fie un chin; dar Laurent nu. Copleşit de oboseală, adormea, iar îngerul cel

bun părea că revine pentru ca să-i legene somnul şi să-i aştearnă pe chip zâmbetul angelic al unor plăsmuiri cereşti.

Regulă invariabilă, nemaipomenită, dar nedezmințită pentru acest organism ciudat: somnul îi schimba toate hotărârile. Dacă adormea cu inima plină de duioşie, se trezea dornic de război, iar dacă în ajun plecase blestemând, dimineața venea în fugă să binecuvânteze.

În trei rânduri Thérèse îl părăsi şi fugi departe de Paris; în trei rânduri el alergă după ea şi o obligă să ierte, cuprins de disperare, căci, de îndată ce o pierdea reîncepea s-o adore şi s-o implore cu toate lacrimile unei căințe exaltate.

În acest infern în care se cufundase iar, închizând ochii şi sacrificându-şi propria existență, Thérèse fu în acelaşi timp jalnică şi, sublimă. Împingea devotamentul până la sacrificii care îi îngrozeau pe prietenii ei, atrăgându-şi adesea blamul, dacă nu chiar disprețul oamenilor mândri şi înțelepți care nu ştiu ce înseamnă să iubeşti.

Şi de altfel această dragoste a Thérèsei pentru Laurent era de neînțeles chiar şi pentru ea. Nu simțurile o împingeau către el, căci Laurent, pângărit de desfrâul în care se adâncea din nou pentru a ucide dragostea pe care n-o putea stinge prin voință, o dezgusta mai rău decât un cadavru. Nu-i mai dăruia mângâieri, iar el nu mai îndrăznea să i le ceară. Nu se mai lăsa fermecată de elocvența sau regretele lui, suav de copilăreşti. Nu mai putea crede nici în ziua de mâine; iar minunatele înduioşări, care de atâtea ori îi împăcaseră, nu mai erau pentru ea decât simptomele înfiorătoare ale furtunii şi naufragiului. O mai lega de el o imensă milă, cea care devine un obicei statornic față de ființele cărora le-am iertat multe. Se pare că iertarea naşte la nesfârşit iertare. Când o mamă a apucat să-şi spună că are un fiu incorigibil care trebuie fie să moară, fie să ucidă, atunci nu mai are nimic altceva de făcut decât să-l părăsească sau să accepte orice. Thérèse se înşelase de fiecare dată când crezuse că-l vindecă pe Laurent părăsindu-l. E foarte adevărat că atunci el se îmbuna, dar numai cât timp nădăjduia în iertare. Când pierdea nădejdea,

se refugia în trândâvie şi desfrâu. Atunci, ea se întorcea pentru a-l salva şi reuşea să-l convingă să lucreze timp de câteva zile. Dar cât de scump plătea puținul bine pe care izbutea să-l realizeze! Când îl apuca iar dezgustul de viața normală, nu-i mai ajungeau invectivele ca să-i reproşeze că vrea să facă din el ceea ce *„patroana ei, Thérèse Levasseur,* făcuse din Jean-Jacques“, adică, după spusele lui, „un idiot şi un maniac”. Şi totuşi, în această milă a Thérèsei pe care el o cerşea cu atâta ardoare, simțindu-se jignit de îndată ce o obținea, exista un respect entuziast şi poate chiar puțin fanatic pentru geniul artistului. Această femeie, pe care el o acuza că este burgheză şi obtuză, când o vedea muncind cu simplitate şi perseverență ca să-şi asigure tihna materială, era o mare artistă, cel puțin în dragoste, deoarece accepta tirania lui Laurent ca fiind de drept divin şi-i sacrifica propria ei mândrie, propria ei muncă, tot ceea ce alta, mai puțin devotată, ar fi numit poate propria ei glorie.

Iar el, nefericitul, vedea şi înțelegea acest devotament, iar când îşi realiza ingratitudinea, era sfâşiat şi doborât de remuşcări. I-ar fi trebuit poate o amantă nepăsătoare şi robustă, care să nu se sinchisească nici de accesele lui de mânie, nici de regretele lui, de nimic, numai cu condiția să-l domine. Dar Thérèse nu era aşa: ea se istovea de oboseală şi de amărăciune, şi atunci Laurent căuta în distrugerea ființei sale, în otrava beției, uitarea de moment a propriilor sale lacrimi.

XIII

ÎNTR-O SEARA AVURĂ IAR O DIScuție atât de lungă şi atât de lipsită de sens, încât ea nu-l mai ascultă ce spune şi aţipi într-un fotoliu. După câteva clipe, un foşnet uşor o făcu să deschidă ochii. Laurent aruncă pe jos, într-un gest convulsiv, ceva strălucitor, era un pumnal. Thérèse zâmbi şi închise iar ochii. Înțelegea vag, ca prin vis, că el avusese de gând s-o ucidă. În clipa aceea, totul îi era indiferent. Să se odihnească de viață şi de gânduri – prin somn sau prin moarte – asta avea s-o hotărască destinul.

Ea disprețuia moartea, Laurent crezu că pe el; de aceea, disprețuindu-se pe sine, o părăsi în sfârşit.

Trei zile mai târziu, Thérèse, hotărâtă să facă un împrumut care să-i permită o călătorie mai lungă, o absență efectivă – existența de chin şi de scandaluri o împiedica să muncească şi o distrugea – se duse pe Quai des Fleurs, cumpără o tufă de trandafiri albi şi o trimise lui Laurent în semn de rămas bun, fără a-i da comisionarului numele ei. Întorcându-se acasă, găsi şi ea o tufă de trandafiri albi: rămasul bun al lui Laurent. Amândoi se pregăteau de plecare, dar nu mai plecă niciunul. Coincidența acestor trandafiri albi îl emoționa pe Laurent până la lacrimi. Alergă la Thérèse şi o găsi făcându-şi bagajele. Avea locul reținut la diligența de ora şase seara. Iar Laurent la fel, în aceeaşi diligență. Amândoi se gândiseră să revadă Italia unul fără celălalt.

— Atunci, hai să plecăm împreună! strigă el.

— Nu, nu mai plec, răspunse ea.

— Thérèse, degeaba ne străduim! Legătura atroce care ne uneşte nu se va sfărâma niciodată. Este o nebunie să mai credem asta. Dragostea mea a rezistat la tot ceea ce poate distruge un sentiment şi zdrobi un suflet. Iubeşte-mă aşa cum sunt, iar dacă nu, să murim împreună. Vrei să mă iubeşti?

— Degeaba aş vrea, nu mai pot, zise Thérèse. Îmi simt inima secătuită.

— Atunci, vrei să mori?

— Moartea nu mă impresionează, ştii doar; dar nu vreau nici să trăim, nici să murim împreună.

— Ştiu, crezi în eternitatea eului şi nu vrei să mă regăseşti pe lumea cealaltă. Sărmana de tine, te înțeleg!

— Nu ne vom regăsi, Laurent, sunt sigură de asta. Fiecare suflet se îndreaptă spre focarul său de atracție. Pe mine mă cheamă odihna, iar tu vei fi întotdeauna și pretutindeni atras de furtună.

— Vrei să spui că tu nu meriți iadul!

— Nici tu. Dar paradisul tău e altul, asta e tot!

— Dacă mă părăseşti, ce mă aşteaptă pe lumea asta?

— Gloria, după ce nu vei mai căuta dragostea.

Laurent căzu pe gânduri. Repetă maşinal de câteva ori „Gloria!“, apoi îngenunche în fața căminului, scormonind jăraticul, aşa cum obişnuia atunci când voia să fie singur cu gândurile lui. Thérèse ieşi să-şi amâne plecarea. Ştia bine că Laurent s-ar fi ținut după ea.

Când se ntoarse, îl găsi calm şi bine dispus.

— Lumea aceasta, spuse el, nu e decât o comedie stupidă; dar în fond, de ce să vrem să ne ridicăm deasupra ei, din moment ce nu ştim ce se află mai sus şi nici măcar dacă se află ceva? Gloria de care ție nu-ți pasă, o ştiu prea bine…

— Dar nu de gloria celorlalți…

— Care ceilalți?

— Cei care cred în ea şi o iubesc.

— Dumnezeu ştie, Thérèse, dacă eu mai cred în ea şi dacă nu-mi bat joc de ea ca de o farsă! Dar omul poate îndrăgi un

lucru a cărui valoare mediocră o cunoaşte. Poți iubi un cal nărăvaş care te azvârle şi-ți frânge gâtul, tutunul care te otrăveşte, o piesă proastă care-ți stârneşte râsul sau gloria care nu e decât o mascaradă! Gloria! Ce înseamnă ea oare pentru un artist în viață? Articolele de ziar care te sfâşie făcând să se vorbească de tine, elogiile pe care nu le citeşte nimeni, căci pe public nu-l interesează decât criticile înverşunate, iar dacă îi ridici idolul în slăvi, nu se mai sinchiseşte de el. Apoi, grupurile care se înghesuie şi se perindă în fața unei pânze pictate, comenzile monumentale care îți exaltă bucuria şi ambiția, lăsându-te pe jumătate mort de oboseală fără să-ți fi realizat ideea... Şi Institutul, o adunătură de oameni care te detestă şi care ei înşişi...

Aici, Laurent dădu drumul celor mai amare sarcasme şi-şi sfârşi astfel discursul:

— Ce mai?! Asta e gloria lumească. Scuipi pe ea, dar nu te poți lipsi de dânsa, pentru că altceva mai bun nu există!

Conversația lor se prelungi până seara, batjocoritoare, filosofică şi din ce în ce mai impersonală. Auzindu-i şi văzându-i, ai fi zis că sunt doi prieteni buni care niciodată nu s-au certat. Această situație bizară se repetase de multe ori în plină criză, pentru că ori de câte ori inimile lor tăceau, inteligențele lor tot se înțelegeau, şi se potriveau.

Lui Laurent i se făcu foame şi vru să cineze cu Thérèse.

— Dar plecarea ta? întrebă ea. Se apropie ora.

— Păi dacă tu nu mai pleci!

— Dacă tu rămâi, plec eu.

— Bine, Thérèse, plec! Adio!

Ieşi. Brusc şi se întoarse după o oră.

— N-am prins diligența, spuse el, rămâne pe mâine. N-ai mâncat încă?

Furată de gânduri, Thérèse îşi uitase cina pe masă.

— Draga mea Thérèse, îi spuse el, fă-mi o ultimă favoare; vino să iei masa cu mine undeva, iar apoi, hai să mergem la un spectacol oarecare. Vreau să redevin prietenul tău, nimic altceva decât prietenul tău. Asta va fi vindecarea mea şi salvarea noastră. Pune-mă la încercare. Nu voi mai fi nici

gelos, nici sâcâitor, nici măcar îndrăgostit. Uite, află că am o altă amantă, o femeie din lumea bună, delicată şi mititică, luminoasă ca un fir de lăcrimioară. E măritată. Sunt prieten cu iubitul ei, şi-l înşel. Am doi rivali, înfrunt de două ori moartea când obţin o întâlnire de la ea. E foarte aţâţător pentru mine, şi iată secretul iubirii mele. Deci şi simţurile, şi imaginaţia mea sunt pe deplin satisfăcute în această aventură; îţi ofer doar inima mea şi schimbul de idei dintre noi.

— Refuz, spuse Thérèse.

— Cum? Eşti atât de vanitoasă încât sa fii geloasă pe un om pe care nu-l mai iubeşti?

— Asta nu! Nu mai sunt în situaţia de a-mi lega viaţa de cineva şi nu înţeleg o prietenie ca cea pe care mi-o ceri, fără un devotament absolut. Vino să mă vezi cum vin şi alţi prieteni ai mei, cu asta sunt de acord; dar nu-mi mai cere o intimitate deosebită, fie şi numai de formă.

— Înţeleg, Thérèse; ai alt amant!

Thérèse ridică din umeri şi nu răspunse nimic. El dorea nebuneşte ca ea să se laude cu vreun capriciu, aşa cum făcuse el. Simţea că din nou se înviorează şi are nevoie de luptă. Aştepta anxios ca ea să-i răspundă la provocare, pentru a o copleşi cu reproşuri şi dispreţ şi eventual să-i declare apoi că inventase povestea cu această nouă iubită numai ca s-o determine să se trădeze. Nu mai pricepea nimic din rezistenţa pasivă a Thérèsei. Ar fi preferat să se creadă detestat şi înşelat decât inoportun sau indiferent.

Dar Thérèse îl obosi până la urmă cu mutismul ei.

— La revedere, îi spuse el. Mă duc să cinez şi de acolo la balul Operei dacă n-am să fiu prea beat.

Rămasă singură, Thérèse examină pentru a mia oară abisul acestei existenţe misterioase. Ce-i lipsea oare pentru a fi una dintre cele mai strălucitoare? Raţiunea.

„Dar ce e oare raţiunea, se întreba Thérèse şi cum poate geniul să existe fără ea? Oare fiind o forţă atât de puternică, el poate ucide raţiunea şi să-i supravieţuiască? Sau poate că raţiunea nu e decât o facultate izolată, a cărei îmbinare cu

celelalte facultăți nu e totdeauna necesară?“

Thérèse căzu într-un soi de reverie metafizică. Ea considera că rațiunea este un ansamblu de idei, nu un simplu detaliu; că toate facultățile unei ființe bine organizate îi împrumută şi furnizează rând pe rând câte ceva; că ea este în acelaşi timp mijloc şi scop; că nicio capodoperă nu se poate dispensa de legile ei şi că niciun om nu poate avea o valoare reală după ce a călcat-o în picioare.

Îşi rememoră existența unor mari artişti, se gândi şi la cea a artiştilor contemporani. Pretutindeni adevărul se asociază cu aspirația către frumos, şi totuşi mereu există anomalii înfiorătoare, figuri strălucitoare şi străfulgerate ca cea a lui Laurent. Aspirația către sublim era o maladie a vremii şi a mediului în care trăia Thérèse. Era ca un fel de febră care îi cuprindea pe tineri şi-i făcea să disprețuiască condițiile de fericire normală, precum şi îndatoririle vieții obişnuite. Prin forța lucrurilor, Thérèse însăşi se vedea azvârlită, fără a fi dorit-o, în acest cerc fatal al infernului uman. Devenise tovarăşa, jumătatea intelectuală a unuia dintre aceşti nebuni sublimi, a unuia dintre aceste genii extravagante; asista la perpetua agonie a lui Prometeu, la renăscândele mânii ale lui Oreste; suferea consecințele acestor dureri inexprimabile, fără a le înțelege pricina sau a le putea găsi leacul.

Şi totuşi, uneori Laurent redevenea entuziast şi bun, iar sursa pură a inspirației sacre nu secase; el nu era un talent epuizat, ci un om căruia viitorul îi stătea încă în față. Oare trebuia să-l laşi pradă delirului ce-l cuprindea şi oboselii ce-l secătuia?

Thérèse se aflase însă prea des alături de acest abis, pentru a nu fi resimțit şi ea uneori amețeala. Propriul ei talent ca şi propriul caracter fuseseră pe punctul de a se angaja fără ştirea ei pe drumul disperării. Avusese acea exaltare a suferinței care deseori te face să vezi în mare mizeriile existenței şi care pluteşte între limitele realului şi ale imaginarului; dar, printr-o reacție firească spiritul ei, aspira acum spre *adevăr,* care nu e niciuna, nici alta; nici

idealul fără frâu, nici fapta fără poezie. Simțea că frumusețea se află aici şi că trebuie să caute viața materială simplă şi demnă pentru a regăsi viața firească a sufletului. Îşi făcea reproşuri amare că se neglijase atâta vreme; apoi, o clipă mai târziu, îşi reproşa că se preocupă prea mult de propria-i soartă, când Laurent se află într-o primejdie atât de mare.

Cu toate glasurile sale – al prieteniei, al opiniei publice –, viața îi striga să se ridice şi să-şi revină. Într-adevăr, aceasta era datoria sa în fața societății, al cărei imperativ general este: „Mergeți pe calea cea bună, lăsați-i să piară pe cei care se abat de la ea“. Iar religia oficială adaugă: „Celor înțelepți şi buni – fericirea cea veşnică, iar celor orbi şi răzvrătiți – iadul!“ Deci puțin îi pasă înțeleptului de pierzania smintitului!

Această concluzie o revolta pe Thérèse.

„În ziua în care mă voi crede ființa cea mai bună şi cea mai de preț de pe lume, îşi spuse ea, atunci voi admite sentința de moarte a tuturor celorlalți; dar dacă ziua aceea soseşte, nu voi fi eu oare mai smintită ca toți smintiții? Departe de mine nebunia vanității care zămisleşte egoismul! Mai degrabă să sufăr pentru un altul!“

Era aproape de miezul nopții când se ridică din fotoliul pe care se lăsase să cadă inertă şi zdrobită, cu patru ceasuri în urmă. Se auzi soneria. Un comisionar îi aduse o cutie şi un bilet. În cutie se aflau un domino şi o mască de satin negru. Biletul cuprindea câteva cuvinte scrise de mâna lui Laurent: *Senza veder, senza parlar...*

Fără a se vedea şi a-şi vorbi...

Ce însemna această enigmă? Oare voia s-o cheme la bal mascat şi să încerce s-o iubească fără a o recunoaşte? Fantezie de poet, sau insultă de libertin?

Thérèse trimise înapoi cutia şi se aşeză iar în fotoliu; dar nu mai putea să chibzuiască în tihnă. Oare nu trebuia să încerce totul pentru a smulge această victimă rătăcirii sale?

„Mă duc, îşi spuse ea, îl voi urma pas cu pas, voi vedea ce viață duce când nu e cu mine, voi şti ce e adevărat din

istorisirile lui murdare, în ce măsură iubeşte răul cu naivitate sau cu afectare, dacă într-adevăr are gusturi depravate, sau dacă pur şi simplu încearcă doar să se amețească. Ştiind tot ceea ce n-am vrut să ştiu despre el şi despre societatea dubioasă pe care o frecventează, tot ce îndepărtam cu dezgust din amintirile lui şi din imaginația mea, voi descoperi poate un punct de legătură, o cale pentru a-l smulge acestui vârtej."

Îşi aminti de dominoul trimis de Laurent, la care abia se uitase. Era din satin. Trimise pe cineva să-i cumpere unul din „gros de Naples", îşi puse o mască, îşi ascunse cu grijă părul, se împodobi cu panglici de culori diferite, pentru a-şi schimba înfățişarea astfel ca Laurent să n-o poată recunoaşte; apoi chemă o trăsură şi plecă singură la balul Operei.

Nu călcase niciodată acolo. Masca îi părea înnăbuşitoare, de nesuportat. Se strecură tăcută pe coridoare, căutând unghere mai retrase, pentru a se opri când obosea, pentru a porni iar când vedea pe cineva venind spre ea; dând astfel tot timpul impresia că e în trecere, reuşi mult mai uşor decât sperase să fie absolut singură şi liberă în această mulțime agitată.

Pe atunci nu se dansa la balul Operei, iar singura costumație admisă era dominoul negru. De aceea, mulțimea părea sumbră şi gravă, deşi preocupările ei nu erau mai elevate decât cele ale participanților la o orgie; văzută însă de sus, în ansamblu, părea impunătoare. Din oră-n oră, o orchestră zgomotoasă cânta cadriluri îndrăcite, de parcă administrația ar fi vrut să îndemne mulțimea să încalce interdicția de a se dansa; dar nimeni nu părea că gândeşte la asta. Furnicarul cel negru continua să înainteze încet, şoptind în toiul acestui vacarm, care se isprăvea cu o împuşcătură; finalul straniu, fantastic, n-avea darul să tulbure lugubra petrecere.

Timp de câteva clipe, Thérèse fu frapată de acest spectacol, în asemenea măsură, încât uită unde e şi se crezu

într-o lume de coşmar. Îl căuta pe Laurent şi nu-l găsea.

Atunci se încumetă să intre într-un foaier în care se aflau, fără mască şi fără costum, câțiva bărbați cunoscuți în tot Parisul, şi se pregătea să se retragă – după ce-i trecuse în revistă şi pe aceştia –, când auzi într-un ungher pe cineva rostindu-i numele. Se întoarse şi zări pe bărbatul pe care-l iubise atât de mult, aşezat între două femei mascate; în glasurile lor răzbătea ceva lânced şi aspru în acelaşi timp, dezvăluind oboseala simțurilor şi amărăciunea spiritului.

— Ei, zicea una dintre ele, ai lăsat-o în sfârşit pe faimoasa Thérèse? Se pare că ți-a pus coarne în Italia şi că tu nu voiai să crezi.

— A început el să bănuiască ceva, spuse cealaltă, în ziua când a izbutit să-l gonească pe fericitul rival.

Thérèse se simți rănită de moarte văzând că durerosul roman al vieții ei prilejuia asemenea interpretări, dar durerea îi spori când îl văzu pe Laurent zâmbind şi replicând fetelor că n-au habar ce spun; apoi schimbă vorba, fără indignare, de parcă nici nu se sinchisea de ceea ce auzise. Thérèse nu l-ar fi crezut niciodată în stare de asemenea purtare. Rămase pe loc să asculte: simțea cum o sudoare rece îi lipeşte masca de obraz.

Laurent nu le istorisi însă acelor fete nimic compromițător. Sporovăia, se distra de trăncăneala lor şi le răspundea ca un om de lume. Fetele nu prea aveau duh, şi el îşi ascunse în două sau trei rânduri un căscat discret. Dar continua să stea cu ele, fără să se sinchisească de faptul că lumea îl vede în această companie; se lăsa admirat, căscând de oboseală, nu de plictiseală efectivă; blând, distrat şi amabil, vorbea cu nişte femei pe care abia le întâlnise ca şi cum ar fi fost femei din lumea bună, nişte prietene serioase, alături de care evoca amintiri onorabile.

Se scurse mai bine de un sfert de oră. Thérèse stătea nemişcată. Laurent era cu spatele la ea, pe o banchetă lipită de un glasvand. Când grupurile de pe coridoare se opreau în dreptul uşii, hainele şi dominourile formau un fond opac, geamul devenea o oglindă neagră, în care imaginea Thérèsei

se reflecta fără ca ea să bage de seamă. Laurent o zări la diverse intervale, dar nu-i dădu atenție; puțin câte puțin, imobilitatea acestei măşti îl îngrijoră şi le spuse fetelor, arătându-le-o în oglinda întunecoasă:

— Vouă masca nu vi se pare ceva înfricoşător?

— Da' ce, noi te speriem?

— Nu, voi nu, căci vă cunosc chipul, îndărătul acestei bucăți de satin; dar un chip pe care nu-l ghiceşti şi nu-l cunoşti şi te pironeşte cu o privire atât de arzătoare... eu unul plec, m-am săturat.

— Adică, te-ai săturat de noi.

— Nu, m-am săturat de bal. Te înnăbuşi aici. Vreți să veniți să vedeți cum ninge? Eu mă duc în Bois de Boulogne!

— Vrei să murim de frig acolo?

— Ei! Nu se moare din aşa ceva! Veniți?

— Nu!

— Cine vine cu mine în domino până în Bois de Boulogne? întrebă el, ridicând glasul.

Un grup de siluete negre se năpusti ca un stol de lilieci, în jurul lui.

— Cât dai? zise una dintre ele.

— Îmi faci cumva portretul? se interesă o alta.

— Mergem pe jos sau călare? întrebă o a treia.

— O sută de franci de persoană pentru cine vrea să meargă cu picioarele în zăpadă pe clar de lună. Eu am să vă privesc de departe. Vreau să studiez efectul... Câte sunteți? adăugă el după câteva clipe. Zece! Nu e cine ştie ce! Oricum, haideți!

Trei rămaseră pe loc, zicându-şi:

— N-are un ban. Ne mai alegem şi cu o pneumonie.

— Voi rămâneți? Bun. Tot sunt şapte! Bravo, număr cabalistic, cele şapte păcate capitale! Perfect! Mi-era că o să mă plictisesc, dar iată o născocire care mă salvează.

„Ei, îşi zise Thérèse, e o trăsnaie de artist! Îşi mai aduce aminte că e pictor. Nu e încă totul pierdut."

Însoți bizara trupă până în peristil. Ca să se asigure că într-adevăr năstruşnica idee e pusă în aplicare: dar frigul le

făcu să dea îndărăt şi pe cele mai hotărâte şi Laurent se lăsă convins să renunțe. Cereau toate în locul escapadei un dineu festiv.

— Asta nu, spuse el, nu sunteți decât nişte fricoase şi nişte egoiste, exact ca femeile cinstite. Eu mă duc la societatea aleasă. Cu atât mai rău pentru voi!

Dar ele îl readuseră în foaier, unde Laurent începu, împreună cu un alt grup foarte slobod la gură, o conversație atât de zănatică; încât Thérèse, cuprinsă de dezgust, se retrase. Era prea târziu: Laurent iubea viciul; ea nu mai avea nicio putere asupra lui.

Oare Laurent chiar iubea viciul? Nu, sclavul nu iubeşte jugul şi biciul; dar când a ajuns sclav din vina lui, când a lăsat să i se răpească libertatea fiindcă într-o zi i-a lipsit curajul sau prudența, atunci se obişnuieşte cu sclavia şi cu toate durerile; cei vechi spuneau că Jupiter îi ia jumătate din suflet celui pe care l-a adus în asemenea stare.

Astfel încât Laurent îşi merita pedeapsa; ar fi putut să şi-o ispăşească; Thérèse însăşi fusese gata să se sacrifice pentru el şi totuşi n-o făcuse.

În timp ce urca în trăsură ca să se întoarcă acasă, Thérèse văzu că în aceeaşi trăsură sare un bărbat: era Laurent. O recunoscuse în clipa când ea părăsea foaierul, după un gest involuntar de oroare, pe care nu şi-l putuse stăpâni.

— Thérèse, îi propuse el, să ne întoarcem la bal. Vreau să strig tuturor bărbaților: „Sunteți nişte brute!” şi tuturor femeilor: „Sunteți nişte infame!“ Vreau să strig numele tău, numele tău sfânt acestei mulțimi imbecile, să mă arunc la picioarele tale şi să muşc țarina, chemând asupra mea tot disprețul, toate insultele, toată ruşinea! Vreau să mă spovedesc cu voce tare în această mascaradă imensă, aşa cum făceau primii creştini în templele păgâne...

Exaltarea dură până când Thérèse îl aduse acasă. Nu mai înțelegea deloc de ce şi cum un bărbat atât de lucid, atât de stăpân pe sine, atât de agreabil *causeur* în societatea acelor fete de la balul mascat redevenea pasionat până la sminteală în prezența ei.

— Din cauza mea îți pierzi mințile, spuse ea. Adineauri ți se vorbea de mine ca de o lepădătură, şi asta nu părea să te trezească. Am, devenit pentru tine un fel de spectru răzbunător. Or, nu asta am vrut eu. Să ne despărțim deci, din moment ce nu-ți pot face decât râu.

XIV

A DOUA ZI, TOTUŞI SE MAI VĂzură o dată. El o imploră să-i acorde o ultimă zi de conversaţie amicală şi de plimbare paşnică, tihnită – *burgheză,* cum spunea el. Se duseră împreună în Jardin des Plantes, se aşezară sub un cedru uriaş, şi urcară în labirint. Era o vreme blândă; nici urmă de zăpadă. Un soare palid străpungea norii liliachii. Mugurii plantelor erau de pe acum umflaţi de sevă. Laurent era poet, se simţea în ziua aceea poet şi artist contemplativ: un calm profund, nemaipomenit, fără remuşcări, fără dorinţă, fără speranţe; pe alocuri – puţină veselie ingenuă. Pentru Thérèse, care îl observa cu uluire, părea de necrezut că totul se isprăvise între ei.

Furtuna reveni însă înfiorătoare a doua zi, fără motiv, fără pretext, exact cum se iveşte pe cerul verii, numai şi numai pentru că a fost frumos cu o zi înainte.

Apoi, din zi în zi, totul deveni mai întunecat şi, ca la sfârşitul lumii, doar şiruri lungi de fulgere mai sfâşiau tenebrele.

Într-o noapte veni la ea foarte târziu, într-o stare de completă rătăcire; fără a-i spune o vorbă, se trânti pe sofaua din salon şi adormi acolo.

Thérèse trecu în atelier şi se rugă lui Dumnezeu cu ardoare şi disperare s-o scape de acest chin. Era descurajată; Laurent întrecea orice măsură. Disperată, plânse toată noaptea.

Se iveau zorile când auzi sunând la uşa ei. Catherine dormea, şi Thérèse crezu că vreun trecător întârziat greşise

adresa. Dar soneria se auzi şi a doua, şi a treia oară. Thérèse se duse să se uite pe ferestruica din casa scării, deasupra uşii de la intrare. Văzu un copil cam de zece-doisprezece ani, ale cărui haine vădeau bunăstarea; chipul ridicat spre ea i se păru angelic.

— Cine eşti, copilaşule? întrebă ea; te-ai rătăcit cumva prin cartier?

— Nu, răspunse el, m-a adus cineva aici; caut pe o doamnă care se numeşte domnişoara Jacques.

Thérèse coborî, deschise uşa şi privi copilul cu o emoție intensă. I se părea că l-a mai văzut undeva sau că seamănă cu cineva cunoscut, dar nu putea să-şi dea seama cu cine. Copilul părea şi el tulburat şi nehotărât.

Îl duse în grădină să-i pună unele întrebări; dar el în loc să-i răspundă, întrebă, tremurând ca varga:

— Dumneavoastră sunteți domnişoara Jacques?

— Da, dragul meu; ce doreşti de la mine? Cu ce-ți pot fi de folos?

— Să mă luați la dumneavoastră şi să rămân cu dumneavoastră, dacă vreți!

— Dar cine eşti tu?

— Sunt fiul contelui X...

Thérèse îşi stăpâni un țipăt, primul ei impuls fu să respingă copilul; dar deodată fu frapată de asemănarea acestuia cu un chip pe care de curând îl pictase, privind în oglindă, pentru a-l trimite mamei sale, şi acest chip era al ei.

— Aşteaptă! strigă ea, cuprinzându-l pe copil în brațe cu o mişcare convulsivă. Cum te cheamă?

— Manoel.

— Dumnezeule! Şi cine e mama ta?

— E... vedeți, mi s-a spus mie să nu vă povestesc totul dintr-o dată! Mama mea a fost mai întâi contesa X... care trăieşte la Havana; ea nu mă iubea deloc şi-mi spunea adesea: „Tu nu eşti copilul meu, nu sunt obligată să te iubesc”. Dar tatăl meu mă iubea, şi îmi spunea adeseori: „Nu eşti decât al meu, n-ai mamă”. A murit acum optsprezece luni, şi contesa mi-a spus: „Eşti al meu şi vei rămâne cu

mine". Asta pentru că tata îi lăsase bani cu condiția că voi trece drept fiul amândurora. Dar sentimentele ei erau aceleaşi şi mă plictiseam mult cu ea, când un domn din Statele Unite care se numeşte Richard Palmer a venit să mă ceară. Contesa a spus: „Nu, nu vreau". Atunci, domnul Palmer mi-a spus: „Vrei să te duc la adevărata ta mamă, care crede că ai murit, şi care va fi foarte fericită să te revadă?" Am spus: „Da, sigur că da!" Atunci, domnul Palmer a venit noaptea, într-o barcă, pentru că noi locuiam pe malul mării; şi eu m-am sculat încet, încet de tot, şi am navigat amândoi până la un vapor mare, şi apoi am traversat marea cea mare, şi iată-ne.

— Iată-vă! spuse Thérèse, care ținea copilul strâns la pieptul ei şi ca scuturată de friguri, îl sorbea din ochi şi-l săruta în timp ce el vorbea; dar unde e Palmer?

— Nu ştiu, spuse copilul. M-a dus la poartă şi mi-a spus „Sună!", şi apoi nu l-am mai văzut.

— Să-l căutăm, spuse Thérèse, ridicându-se; nu poate să fie departe.

Şi alergară amândoi, până ce îl ajunseră din urmă pe Palmer, care stătea la o oarecare distanță, aşteptând să fie sigur că mama îşi recunoscuse copilul.

— Richard! Richard! strigă Thérèse, aruncându-se la picioarele lui în mijlocul străzii încă pustii, tot astfel cum ar fi făcut şi dacă strada ar fi fost plină de lume. Tu eşti Dumnezeu pentru mine!

Nu putu rosti mai mult; înnebunită de fericire, simțea cum o podidesc lacrimile.

Palmer o duse sub copacii de pe Champs-Elysées şi o aşeză pe o bancă. Îi trebui cel puțin o oră ca să se liniştească şi să-şi revină, să-şi mângâie băiatul fără să-l înnăbuşe.

— Acum, spuse Palmer, mi-am plătit datoria. Mi-ai dăruit zile de fericire şi de speranță şi voiam să-ți dăruiesc şi eu ceva. Te aşteaptă o viață întreagă de dragoste şi de mângâiere, căci acest copil este un înger şi-mi vine tare greu să mă despart de el. L-am lipsit de o moştenire şi-i datorez alta în schimb. N-ai dreptul să te opui: am dat toate

dispoziţiile necesare. În buzunarul lui se află un portofel care îi asigură prezentul şi viitorul. Adio, Thérèse. Rămîn pe viaţă şi pe moarte prietenul tău.

Palmer plecă fericit; făcuse o faptă bună. Thérèse nu vru nici măcar să mai intre în casă în care Laurent dormea. Luă o trăsură, după ce-i trimise Catherinei printr-un comisionar toate indicaţiile necesare, scrise dintr-o cafenea mică unde luă masa cu fiul ei. Petrecură toată ziua împreună, făcând tot felul de drumuri pentru a-şi cumpăra cele necesare unei lungi călătorii. Către seară, veni Catherine cu bagajele, şi Thérèse plecă să-şi ascundă copilul, munca, bucuria, viaţa, undeva în fundul Germaniei. Fericirea o făcuse egoistă: nu se mai gândi la Laurent. Era mamă, şi mama ucisese definitiv în ea pe iubita lui Laurent.

Acesta dormi până seara şi se trezi singur. Se dădu jos din pat, bombănind-o pe Thérèse că plecase la plimbare fără să se gândească să-i pregătească de mâncare. Se miră că n-o găseşte nici pe Catherine, îi dădu dracului pe toţi şi plecă.

De-abia după câteva zile înţelese ce se petrecuse. Când văzu casa Thérèsei subînchiriată, mobilele ambalate sau vândute şi când săptămâni şi luni la rând nu primi nicio veste de la ea, îşi pierdu orice speranţă şi nu se mai gândi decât cum să se arunce în vâltoarea vieţii.

Tocmai după un an reuşi să-i trimită o scrisoare. Se declara vinovat de toate câte se întâmplaseră, o ruga să-i acorde prietenia de altădată, apoi, revenind la pasiunea ce-i unise, sfârşea astfel:

„Ştiu bine că din partea ta nu merit nici măcar atât, căci te-am blestemat şi, disperat că te pierdusem, am făcut eforturi disperate ca să mă vindec. Da, m-am străduit să-ţi denaturez caracterul şi purtarea în propriii mei ochi; te-am bârfit cu cei care te detestă şi mi-a făcut plăcere să-i aud vorbind şi cu cei care nu te cunosc. M-am purtat cu tine, în lipsa ta, aşa cum mă purtam când eram împreună! De ce nu mai eşti aici? Tu eşti de vină dacă am să înnebunesc... nu trebuia să mă părăseşti... Nefericitul de mine, simt că te urăsc la fel de mult pe cât te iubesc. Simt că toată viaţa mea

nu voi face altceva decât să te iubesc şi să te blestem... Şi văd că tu mă urăşti! Aş vrea să te ucid! Dar dacă ai fi aici, m-aş arunca la picioarele tale! Thérèse, Thérèse, oare ai devenit un monstru, de nu mai ştii ce-i mila? O, ce groaznică pedeapsă să simţi o dragoste fără leac, amestecată cu o mânie nepotolită! Dumnezeule, ce am făcut oare pentru a ajunge să pierd totul, până şi libertatea de a iubi sau de a urî?“

Thérèse îi răspunse:

„Adio pentru totdeauna! Dar să ştii că am iertat absolut tot ce ai făcut şi că niciodată nu vei putea face vreun lucru pe care eu să nu-l iert. Dumnezeu îi osândeşte pe unii oamenii de geniu să rătăcească în furtună şi să creeze în durere. Te-am studiat îndeajuns cu umbrele şi cu lumina ta, cu măreţia şi cu slăbiciunile tale, pentru a-mi da seama că eşti victima destinului şi că nu trebuie să fii cântărit cu aceeaşi balanţă ca majoritatea celorlalţi oameni. Suferinţa şi îndoiala ta, adică ceea ce tu numeşti pedeapsa ta, este poate însăşi condiţia gloriei,

Învaţă deci s-o accepţi. Ai aspirat din răsputeri la un ideal de fericire, pe care nu l-ai atins decât în vis. Ei bine, visele tale, copil drag, înseamnă pentru tine realitatea, talentul, viaţa; nu eşti oare artist?

Fii liniştit, Dumnezeu te va ierta că n-ai putut iubi! Te osândise la o nepotolită aspiraţie, astfel ca tinereţea să nu-ţi fie absorbită de o femeie. Femeile viitorului, cele care îţi vor contempla opera peste veacuri, acelea vor fi surorile şi iubitele tale.“

Paul de Musset

EL ŞI EA

Această carte nu are nevoie de explicație. Singura ei rațiune de a fi este împlinirea unei datorii şi toți oamenii de onoare m-au înțeles perfect.

Cât despre atacurile adresate autorului, acesta nu va răspunde la ele. Nu se va hotărî uşor să iasă din rezerva pe care şi-a impus-o. Defăimarea, ocările, amenințările necugetate, împotriva cărora legea oferă toate garanțiile dorite, nu intimidează pe nimeni şi nu dovedesc nimic.

I

Domnului Jean Cazeau

„NU, DRAGUL MEU JEAN, N-AM ajuns încă să ne urâm, aşa cum crezi tu, şi rău ai făcut că ai vegheat până la ora trei noaptea scriindu-mi acele şase pagini de reproşuri pe care nu le merit. Nu, nu vei găsi niciodată în inima mea nimic care să semene a ură. Alungă departe acest gând rău, pe care amărăciunea şi insomnia ţi l-au inspirat. Ai răbdare; aşteaptă puţin, şi vei recunoaşte că ai în mine o soră, o mamă iubitoare. Dumnezeule! nu, uşa mea nu-ţi este închisă; nu-ţi cer să te îndepărtezi: nu aştept cu nerăbdare clipa în care fiecare minut care se va scurge va mai spori cu o învârtitură de roată distanţa care ne separă. Poţi să mă asiguri că te-ai vindecat? Inima ta este dispusă, ca a mea, să guste farmecul unei prietenii frăţeşti? Prezenţa mea este fără pericol pentru tine? Atunci vino să mă vezi şi rămâi cât doreşti. Dar, din nefericire, lucrurile nu stau aşa, rana ta sângereâză din plin. Îmi vorbeşti de prietenie cu amărăciunea şi mânia celui care ştie că iubirea lui nu mai e împărtăşită. Vezi, deci, că trebuie să pleci.

La ce bun să mai căutăm explicaţie pentru cauzele acestei schimbări petrecute în mine? Dragostea dispare fără motiv, tot aşa cum apare, sau mai degrabă moare, pentru că toate au un sfârşit. Crezi oare că omul o poate lepăda când vrea, aşa cum faci cu o rochie pe care nu mai vrei s-o îmbraci? Mă acuzi că mi-am amputat sentimentele cu ferocitatea unui chirurg. Vai, dragul meu copil, de ce n-a vrut Dumnezeu ca

nebunia mea să dureze la fel de mult ca a ta? O plâng şi o regret; dar nu depindea nici de tine nici de mine s-o prelungim, fie şi cu o singură clipă. M-am trezit din ea ca dintr-un vis fermecător; dar cine a apucat să se trezească dintr-un asemenea vis, nu-l mai poate regăsi niciodată. Ține bine minte acest lucru. Nu ți-aş face decât rău, menajându-te în zadar. Viitorul aparține prieteniei curate. Pe pagina iubirii trebuie să scrii cuvântul: Niciodată! Nu ezita, du-te în Italia!

Zâmbesc văzând că orgoliul tău masculin se revoltă, când eu te numesc dragul meu copil. Uiți, se vede, că nu aveai nici douăzeci de ani când ne-am cunoscut. Înflăcărarea vârstei, violența pasiunii te-au împiedicat să înțelegi cât de cast şi de matern era sentimentul meu față de tine. Nu pentru tinerețea ta te-am iubit, aşa cum fac femeile vulgare înrobite simțurilor, ci în ciuda tinereții tale. Ea ar fi trebuit să mă apere de o slăbiciune de care astăzi mă căiesc amarnic, pentru că despărțirea noastră este consecința ei necesară. În loc să mă acuzi, aminteşte-ți că ți-am cedat numai pentru a te cruța de suferință. O recunosc, deşi prea târziu: devotamentul meu n-a servit decât ca să-ți pricinuiască o durere şi mai mare. Sunt ca o soră de caritate care şi-a împins bolnavul la doi paşi de moarte, copleşindu-l cu îngrijiri excesive. Şi tocmai pentru că nu vreau să te distrug printr-o milă nelalocul ei, ți-o repet: Trebuie neapărat să pleci.

Rămâne să mai răspund la ultima ta acuzație; multe femei în locul meu nu ți-ar ierta-o; dar eu nu mă pot supăra, prea mi se pare frivolă! Îmi aplici vorbele pe care Saint-Lambert le spunea despre Jean-Jacques Rousseau: – «Merge însoțit de amanta lui, *reputația.*» Pretinzi că gloria mea s-a aşezat între noi doi, că noul meu iubit ar fi publicul, că te disprețuiesc pentru că eşti obscur, iar eu am ajuns dintr-odată celebră, că m-am lăsat îmbătată de succes; că mă ruşinez de a te fi iubit; că aş vrea să te suprim din această lume, după ce te-am făcut să-ți ratezi cariera, după ce ți-am luat totul: fericire, odihnă, până şi numele, căci se pare că nici nu te

mai numeşti Jean Cazeau.

N-am decât o mică obiecție de făcut şi anume că această glorie nu există. Nu cred în mod serios în reputația mea şi nu fac cine ştie ce caz de succesul pe care capriciul unui public nepriceput mi l-a adus, apreciind între mii de alte producții efemere cântecele mele creole. E adevărat că am din naştere oarecare înclinație pentru muzică. Am învățat să compun singură sau aproape. Cu cele câteva calități înnăscute, cu oarecare originalitate, am reuşit de bine de rău să mă dispensez de ceea ce îmi va lipsi întotdeauna: cunoaşterea regulilor fundamentale ale acestei frumoase arte, precum şi formația muzicală solidă, pe care numai un bărbat şi-o poate asigura şi fără de care geniul însuşi zboară doar cu o singură aripă.

Editorii sună la uşa mea şi întreabă, cu un aer preocupat, la ce oră îi voi primi; dar la prima lucrare care nu va fi pe gustul publicului, țârâitul soneriei nu-i va mai vesti decât pe prieteni.

Pseudonimul meu e din zi în zi mai cunoscut; cu atât mai repede îl vor uita.

Lumea se întreabă: – «Cine este acest William Caze? Un străin fără îndoială.» «E o femeie», răspunde cineva mai bine informat. «Zău, o femeie? Şi cum e? Tânără, frumoasă, măritată, văduvă sau divorțată?»

Toate aceste vorbe rostite cu rea voință, invidie sau indiscreție, alcătuiesc ceea ce se numeşte reputația; şi pe urmă te mai miri că o disprețuiesc!

Dragul meu Jean, când cineva va întreba de față cu tine: «Nu ştiți cine e amantul ei?» – eu te rog să răspunzi scurt: «N-are amant şi nici nu vrea să mai aibă».

Fie ca asigurările pe care ți le dau să te consoleze cât mai iute! Dar trebuie să pleci. Aşa porunceşte mama ta, aşa te roagă sora ta. Ți-ai cumpărat bilet pentru astă seară; ar fi păcat să mai pierzi odată banii. Mi-ai dat destule dovezi de dragoste; acum dovedeşte-mi că ai curaj. Doresc ca viitoarea ta scrisoare să fie datată din Lyon sau Marsilia. Mă pregătesc să mă îmbrac în haine bărbăteşti pentru ca să vin

să te văd, să te ajut să-ți faci pregătirile de plecare şi să-ți strâng mâna.

Olympe de B...“

Nefericitul tânăr căruia această scrisoare îi era adresată căută în ea măcar o vorbă izvorâtă din inimă, palidă licărire a dragostei de altădată, şi negăsind nimic, vărsă lacrimi amare. Ca toți cei părăsiți, sperase că şase pagini de reproşuri scrise în toiul nopții sub impulsul unei adânci deznădejdi, ar avea un efect salutar. Or, pentru a douăzecea oară în acea lună, asemenea speranță se dovedea neîntemeiată. La cea de a doua lectură înțelese că adevăratul scop al acestui răspuns glacial era să-l determine să plece.

— Vrea neapărat să scape de mine, îşi spuse el, mototolind hârtia între degete. Prezența mea la Paris o incomodează. Nu recunoaşte, dar e limpede că o încurc în noul rol de femeie celebră. Ce să însemne oare această dragoste castă, acest sentiment matern care o cuprinde brusc după trei ani? Să mă fi înşelat chiar în asemenea măsură? Dacă stau şi mă gândesc, ea a fost cea care s-a aruncat de gâtul meu. Doar nu-i un vis faptul că am trăit cu dânsa... Pur şi simplu îşi bate joc de naivitatea mea. Da, are dreptate: trebuie să plec şi s-o uit... Totuşi, e frumos din partea ei că se gândeşte să vină să-mi strângă mâna la despărțire; o voi îmbrățişa în clipa plecării, o voi strânge la pieptul meu.

Şi înviorat de perspectiva acestei îmbrățişări, bietul tânăr nu se mai gândi cu atâta groază la clipa despărțirii definitive. Îşi deschise grăbit valiza şi tocmai se apucase să şi-o facă, când fu cuprins de bănuiala că Olympe va veni să-l vadă numai pentru a fi sigură că pleacă. Ochii i se umplură de lacrimi. Lăsă să-i scape din mână hainele pe care le ținea şi se aşeză, cu brațele atârnând, cu capul în piept, profund abătut.

Din clipa în care se despărțise de doamna B... Jean care de trei ani de zile nu mai avusese alt domiciliu decât cel al iubitei sale, îşi cumpărase câteva mobile – strictul necesar –

pentru a se instala pe Quai de Gèvres, într-un apartament compus din două camere: un pat din lemn de nuc, o masă pătrată, care putea servi şi drept birou, un „secrétaire” din mahon foarte uzat, dar care ar fi dobândit, renovat fiind, o oarecare valoare, alcătuiau, împreună cu patru scaune de pai, modestul său mobilier. Frumoasa privelişte a cheiurilor, a podurilor de pe Sena, ar fi făcut din această cămăruță o locuință plăcută pentru oricine, dar nu pentru un îndrăgostit nefericit, căruia i se părea mai întunecoasă decât o închisoare.

Orologiul de la Palais de Justice bătuse ora patru, când o trăsură se opri în fața casei. Portarul zâmbi cu subînțeles la vederea unui tinerel care purta o pălărie cu boruri mari, o redingotă prea largă pentru el; ținea mâna stângă în buzunarul unui pantalon larg, iar în mâna dreaptă avea o nuieluşă de trestie: mergea cu un pas hotărât, ca un şcolar care a încălțat prima lui pereche de cizme.

— Geamantanul e încă gol! Bănuiam eu, spuse Olympe, aruncându-şi pălăria şi bastonul pe masă. Ştii doar că diligenta de Lyon pleacă la ora şase fix. Unde ți-e capul?

Jean făcu un gest care voia să însemne: „Niciodată n-am să fiu în stare!“

— Ce nevoie ai, spuse el, după o clipă de tăcere, să mă expediezi la trei sute de leghe de aici? Nu poți să mă laşi în ungherul meu?

— Ca să te chinuieşti mereu cu aceleaşi gânduri, răspunse Olympe, să te mai şi îmbolnăveşti poate? Nu, categoric, nu pot să-ți îngădui una ca asta. Ar fi o slăbiciune intolerabilă. Să ştii că dacă rămâi, nu vreau să te mai văd în viața mea, şi-ți voi arde scrisorile fără să le citesc. Ia să văd: eşti sau nu bărbat? Deschide dulapul şi scoate lucrurile din el: vom face împreună geamantanul.

Jean se supuse, deschise maşinal dulapul, scoase lenjeria şi hainele, în timp ce Olympe aranja fiecare lucru, cu îndemânarea unei persoane obişnuite să călătorească. Discutară asupra cărților pe care avea de gând să le ia, pe lângă *Ghidul Italiei* de Artaria. Jean scotoci în „secrétaire” şi

scoase de acolo un teanc mare de scrisori, pe care voi să le strecoare pe ascuns în geamantan; dar Olympe îl opri:

— Ce faci acolo? – spuse ea. Nu mă gândesc că vei fi prădat de bandiții din Romagna; dar mai sunt şi hangii hoți. Omul îşi mai poate pierde bagajul; nişte scrisori de dragoste nu constituie un obiect de primă necesitate într-o călătorie. Poți să le reciteşti la întoarcere. Pune-le la loc, dragul meu copil. Într-o zi, după ce voi fi redevenit prietenul şi fratele tău William Caze, îți voi spune că inima mea nu dezavuează ceea ce e scris acolo; dar cu condiția să vorbim de vechea Olympe ca despre cineva mort demult. Pune la loc toată corespondența în „secrétaire“, ia cheia cu tine şi gata!

După ce scrisorile fură puse la loc şi bagajele terminate, doamna de B... îşi privi ceasul.

— A mai rămas un sfert de oră, spuse ea, aşezându-se pe valiză. Ascultă-mă, dragă Jean: din moment ce ai curajul şi dorința de a-mi fi pe plac, am să țin seama de această supunere. Nu sunt chiar atât de aspră şi de crudă pe cât par. În clipa despărțirii inima mea se strânge ca şi a ta; regret că trebuie să ne despărțim pentru câteva luni şi acum, că hotărârea ta e luată, nu-ți voi mai ascunde emoția pe care o încerc. Aceste cămăruțe în care ai suferit atât îmi sunt dragi. Aş vrea să mai pot veni aici în lipsa ta, să mă pot gândi la tine, să pot lucra singură, liniştită, departe de nepoftiți, departe şi de prieteni, căci voi avea şi zile de tristețe, în care lumea întreagă mi se va părea odioasă. Dacă nu te deranjează, porunceşte portarului să-mi dea cheia apartamentului, ca să pot veni aici când voi avea chef.

Lui Jean ideea i se păru minunată şi o acceptă cu entuziasm. Acest capriciu al iubitei sale i se păru de o discreție, de o delicatețe, de o duioşie fără seamăn; într-o izbucnire de bucurie, îngenunche în fața Olympei şi-i sărută mâinile, mulțumindu-i, că, în sfârşit, se arată bună şi indulgentă cu el. Făgădui să înăbuşe patima care îl împiedica să aprecieze o asemenea prietenie. Dar, întrucât vorbea de viitoarea lui vindecare cu prea multă înflăcărare, doamna de B... îi porunci să se liniştească; de nu, avea să

redevină necruțătoare. În timp ce discutau, sfertul de oră se scurse. Olympe avusese grijă să nu dea drumul trăsurii, gândindu-se că le va mai fi de folos. Bagajele fură coborâte. Jean porunci portarului să-i dea „prietenului său, William Caze“ cheile apartamentului când acesta va veni să le ceară, la care portarul nu pierdu ocazia să răspundă că era „la dispoziția doamnei”; apoi plecară, îndreptându-se spre strada Notre-Dame-des-Victoires.

În curtea mesageriei, Jean păru că se smulge din toropeală. Zgomotul, agitația, zăpăceala plecării constituiau o fericită diversiune pentru gândurile lui triste. Se făcu apoi apelul călătorilor. Numele lui figura cel dintâi pe listă. Cu mâinile şi cu buzele tremurătoare, se apropie de Olympe pentru a o îmbrățişa:

— Urcă repede, îi spuse ea grăbită; călătoria va fi lungă şi nu trebuie să rămâi fără loc.

— Da, răspunse Jean, călătoria va fi lungă.

Urcă, spunându-şi: „Îmi refuză până şi ultima sărutare, până şi ultimul rămas bun! Ingrata! Vrea să-mi înăbuş hohotele de plâns până în ultima clipă.” Dar, după ce se aşează pe locul lui, zări o mână care bătea în geamul închis. Se grăbi să deschidă. Mâna întinsă spre el o căuta pe a lui; Olympe se înălțase pe vârful picioarelor pentru a ajunge mai sus, şi chiar în această atitudine forțată avea ceva atât de grațios şi de tandru, încât reproşul care mocnea în el se stinse dintr-odată. În timp ce Jean asculta distrat sfaturile banale în legătură cu felul în care trebuia să se ferească de frigul nopții şi de curent, sosi ora plecării şi mâna pe care o ținea se retrase dintr-a lui. Cuvintele de rămas bun se amestecau cu zgomotul bicelor, cu strigătele surugiului, iar apoi caii o porniră la trap.

Când uruitul diligenței se pierdu în depărtare printre celelalte zgomote ale străzii, un tânăr, pe care nimeni nu-l remarcase în curtea mesageriei, din cauza taliei lui mărunte, ridică brațele spre cer şi exclamă: „Bine că am scăpat de el!“

A doua zi, acelaşi tânăr se înfățişă la domiciliul lui Jean Cazeau, însoțit de un muncitor în cămaşă, cu mâini

bătătorite, care ținea un lanț de chei vârâte într-un inel mare. Portarul nu ezită să-i dea cheile apartamentului. Omul cu mâini bătătorite primi ordinul să deschidă „secrétaire-ul“, şi, în timp ce se străduia să forțeze broasca, tinerelul îi urmărea mişcările cu un viu interes. În cele din urmă obstacolul cedă şi capacul se deschise. Olympe se năpusti asupra scrisorilor.

— Am stricat broasca, zise muncitorul; doriți s-o iau cu mine şi s-o repar?

— N-are niciun rost, răspunse ea, dându-i o monedă de cinci franci; puțin îmi pasă dacă acest „secrétaire“ stă închis sau deschis.

Lăcătuşul plecă, încântat de banii primiți. N-ajunsese bine în stradă, că Olympe coborî scările şi-i dădu portarului cheile apartamentului. Ținea sub braț un pachet învelit într-un ziar.

— Doamna o să vadă că voi avea mare grijă de gospodăria domnului, spuse portarul. Dacă survine ceva, vă anunț numaidecât. E de-ajuns numai să-mi dați numele şi adresa.

— Dar dumneata nu le ştii? întrebă Olympe.

— Nu, doamnă;

— Perfect. Ți le dau când mai vin.

Dar în zadar portarul îi aşteptă vizita. Olympe nu mai veni niciodată pe Quai de Gèvres.

II

CĂTRE ORA OPT SEARA OBIŞNUIții salonaşului doamnei B... o găsiră răscolind cu vătraiul în mână un morman de hârtii care ardeau în foc. Era într-o ținută de casă, pe care femeile obişnuite n-o poartă, decât cel mult până în prânz: un capot din mătase galbenă, descheiat în față şi cu mâneci largi, iminei[5], fileu în păr după moda spaniolă, cămaşă bărbătească şi cravată neagră. Prietenii nu se mirară de această ținută bizară, căci mai văzuseră multe altele. De altfel, veşmintele lor erau în concordanță cu cele ale amfitrioanei. Obişnuiții casei, în număr de trei, veneau în fiecare seară la doamna B... să-şi dovedească prietenia şi admirația devotată pentru acest geniu de curând consacrat, consumând din abundență grog, vin cald şi bere. Astfel îşi satisfăceau şi veleitățile mondene şi apucăturile boeme.

Cel mai vechi dintre intimii Olympei era un fel de țărănoi necioplit, căruia i se spunea Caliban[6], căci toți aveau o poreclă în această societate deşuchiată. Caliban o ştia pe Olympe de-acasă, de aceea avea privilegiul de a o tutui şi uneori îi spunea prietenei sale adevăruri extrem de dure. Porecla i se trăgea din faptul că întotdeauna sosea fie ud până la piele, fie plin de praf, după anotimp.

Cel de al doilea era un om instruit, purist în literatură, cu vederi înguste în materie de belle-arte, foarte pedant în ce priveşte regulile cele mai stricte şi bucurându-se de un

[5] Papuci turceşti.
[6] Personaj din „Furtuna” de Shakespeare.

anume credit de cunoscător chiar şi în afara salonului doamnei B...; dar acest spirit cultivat sălăşluia într-un trup neîngrijit, atât de murdar, încât devenea insuportabil pentru cei ce se aflau în preajma lui; constituia un amestec bizar de nepăsare şi cinism, drept care i se spunea senior Diogene. Trebuie să recunoaştem, întru cinstea lui Caliban, că nu se arăta invidios şi îl aprecia pe Diogene fiindcă era mai murdar ca el.

Cel de al treilea prieten, un tânăr cu o statură de colos, mare amator de cai – dar cai n-avea, mare amator de pictură – dar talent n-avea, era un om bun şi cinstit, capabil să cutreiere întreg Parisul pentru a-i face un serviciu dragului său William la care ținea ca la un bun camarad. Foarte robust, înzestrat cu o voce de stentor şi blând ca un mieluşel, o însoțea adesea pe Olympe la teatru, atunci când ea se deghiza în bărbat. Vestimentația lui semăna a costumație; recunoşteai unele elemente: un fel de tunică scurtă, cum se purta în Franța până în secolul al şaptesprezecelea, brandemburguri nemțeşti, un şirag de perle poloneze, pantaloni bufanți de cazac, o mantie Henric al III-lea, un sombrero şi o cămaşă cu volănaşe la gât. Puteai să-l asemeni cu Franconi-Van Dyck. În rest, un om cum nu se poate mai cumsecade, teribil de incult, zgomotos şi vesel; nu deschidea o dată gura fără să zică ceva nostim sau deochiat. I se spunea Hercule, Don Stentor sau Terra-Nova.

În alcătuirea acestei curți eteroclite, intrau şi alte personaje, mai rar văzute.

Caliban, căruia îi plăcea să stea prin unghere, se aşezase pe jos între fereastra deschisă şi perdea. Diogene pregătea un grog cu mult alcool în el, în timp ce Terra-Nova, călare pe un scaun, fuma un trabuc.

— William, spuse senior Diogene învârtind cu lingurița în ceaşcă pentru ca să se topească zahărul, vreau să-ți vorbesc. Ştii că Jean este cel mai apropiat şi cel mai bun prieten al meu. Ne lipseşte tuturor şi nu pot să cred că nu-l regreți. Cheamă-l îndărăt, l-ai ținut destul în exil.

— Foarte adevărat! exclamă Hercule. Sunt de aceeaşi

părere cu Diogene.

— N-a venit încă vremea să-l chemăm înapoi, răspunse Olympe. Motivele exilului mă privesc: este o chestiune în care nu pot admite alt judecător în afară de mine.

— Aceste motive, reluă Diogene nu constituie un mister pentru noi şi dacă vrei să vorbim pe şleau, îți voi dovedi că toate pledează în favoarea lui.

— Vorbeşte deschis, ca să te pot înțelege.

— Ei bine, când o femeie a iubit un bărbat, îi datorează măcar un rest de prietenie.

— Bunul meu Diogene, răspunse Olympe şi tu, dragul meu Stentor, vasăzică asta gândiți voi despre mine? De ce nu mi-ați spus-o mai devreme? Ați fi aflat că niciodată n-am fost amanta lui Jean. Îi arătam, ce-i drept, o marcată preferință. Toți sunteți copiii mei, iar pe el îl tratam ca pe Benjaminul meu, pentru că firea lui, blândă şi neajutorată cerea mereu, dragoste, îngrijiri şi atenții deosebite; dar, cerul mi-e martor, aceste mângâieri pe care voi le-ați luat drept iubire, izvorau dintr-o afecțiune pură şi castă. Voi ceilalți sunteți nişte bărbați puternici, nu puteți înțelege aceste suflete tânguitoare care s-ar crede uitate, oropsite, dacă ar fi tratate la fel ca voi. Am fost prea generoasă, prea compătimitoare cu bietul Jean. E singura mea greşeală şi am fost pedepsită pentru ea. Preferința mea, deşi doar aparentă, a stârnit în inima lui o dragoste nefericită. Am fost nevoită să nu-l mai primesc în această casă.

— Ce ai de răspuns la asta? i se adresă Terra-Nova lui Diogene,

— Că aş pica pe jos de uimire, dacă nu m-aş agăța de paharul pe care-l țin în mână.

— Sunt zile, rosti Caliban din cotlonul lui, sunt zile în care William ne înşiră nişte baliverne atât de atrăgătoare, încât până şi ea începe să le creadă.

— Nu mai ştiu ce să zic, murmură Diogene golindu-şi paharul.

— Trebuie să mă credeți, spuse Olympe pe un ton imperios.

— Da, strigă Terra-Nova, trebuie s-o credem pe William. Trăiască William! Îi decern o statuie din marmură de Paphos.

— Zi măcar Paros, dobitocule! strigă Caliban.

— Fie şi Paros; mi-e tot una.

Cât despre sărmanul Jean, reluă Diogene, tu William crezi că-l cunoşti, dar te înşeli amarnic în ceea ce-l priveşte. Pentru că e modest şi bun, l-ai luat drept un tip mediocru; într-o bună zi însă te va uimi. Reciteşte-i scrisorile şi ai să vezi ce stofă de scriitor e în el.

— Scrisorile lui iată-le, răspunse Olympe arătând cenuşa neagră care mai fumega încă în cămin, iar cele pe care mi le va scrie de acum încolo vor fi expediate de la Roma. L-am convins să plece în Italia, de unde nu se va întoarce prea curând.

La auzul acestor cuvinte, Diogene protestă împotriva barbariei procedeului. Olympe se apără, încurajată de strigătele lui Don Stentor, şi în menajerie se produse un adevărat vacarm.

— În loc să vă certaţi, zise Caliban, ce-ar fi s-o lăsaţi pe William să ne cânte puţin.

Olympe deschise pianul şi cântă câteva bucăţi scurte, încă inedite, pe care tocmai le compusese sub titlul *Peisaje*. Erau melodii de o încântătoare prospeţime, cu meşteşug puţin, dar cu artă multă şi vădind o cunoaştere profundă a naturii câmpeneşti. Cei trei prieteni, rămăseseră în extaz; Diogene, care era un cunoscător, prezise acestui buchet de melodii un succes remarcabil, ceea ce nu păru să displacă autoarei. Caliban, care stătea tolănit în colţul lui ca un diletant ursuz, se ridică şi scoţând din buzunar un sul de hârtie, zise;

— Ia aruncă-ţi ochii, William, pe bucata asta care a apărut chiar azi de dimineaţă la editorul tău: *Cântecul sinuciderii* de Edouard de Falconey.

— Cum, exclamă Diogene, Falconey a publicat o nouă lucrare şi eu încă n-o cunosc! Hai, cântă-ne-o; o să fie o desfătare. Fără îndoială e muzică romantică.

Înainte de a începe să cânte, Olympe examină partitura şi o descifră în gând, aşa cum fac muzicienii pricepuți, pentru a fi în stare să execute bine pasajele dificile; apoi puse hârtia pe clavecin.

Cei trei auditori fură frapați, de la primele măsuri, de impresia de măreție care se degaja din această muzică bizară. Curând cântecul deveni mai pasionat: desluşeai în el nişte strigăte de disperare amară, hohotele de plâns ale unei inimi sfâşiate; apoi se auzi un fel de melodie de dragoste, şi o rugăciune care se preschimbă în bocet. Caliban era copleşit. Diogene îşi ținea capul în mâini; iar Terra-Nova, deosebit de agitat măsura salonul în lung şi-n lat cu picioarele-i lungi.

— Dumnezeule! exclamă el, după ce răsună ultimul acord al pianului, ce frumos e!

— Ăsta, zise Diogene, e un mare maestru, un adevărat poet; dar bucata nu seamănă deloc cu primele lui lucrări. Artistul se transformă cu fiecare nouă creație.

— Aşa-i, adăugă Caliban, tu ai talent, dragă William, mult talent în genul tău descriptiv; dar acest cânt al sinuciderii, draga mea, e opera unui adevărat geniu.

— Cine-i acest Edouard de Falconey? întrebă Olympe.

— Un tinerel blond, răspunse Diogene, un om de lume, un tip elegant, cu părul ondulat, pieptănat cu cărare într-o parte, cu pălăria pe urechea cealaltă, tras ca prin inel, plin de sine, purtând tocuri înalte, disprețuind oamenii simpli ca noi; toate femeile frumoase din Paris se prăpădesc după el.

— Un caraghios! zise Caliban, păcat!

— La colegiu i se spunea Prințul *Lăbuțe-Frumoase;* totuşi cu aceste lăbuțe a scris ceea ce ați auzit voi acum.

Uşa salonului se deschise şi bătrâna servitoare aduse o scrisoare.

— E adevărat, doamnă, spuse ea râzând, că vă numiți acum doamna Caze?

— Da, draga mea, răspunse Olympe; e pseudonimul meu, numele meu de artistă.

Doamna B... citi biletul şi, cum aducătorul aştepta un răspuns, trecu în anticameră pentru a răspunde verbal.

— Prieteni, spuse ea, revenind în salon, mâine seară veți şti mai multe despre acest maestru caraghios, despre acest poet-compozitor cu lăbuțe frumoase. Editorul meu, care e şi al lui, dă o masă la *Rocher de Cancale*[7], unde sunt invitați câțiva scriitori şi muzicieni celebri. Amfitrionul mă anunță că voi avea drept vecin de masă pe tânărul maestru la modă.

— Du-te îmbrăcată în bărbat, zise Hercule,

— Nu sunt de aceeaşi părere, interveni Diogene. Unui puşti n-ai şti ce să-i spui, în timp ce o femeie va stârni admirația întregului anturaj.

— Ține-te bine, dragă William, zise Caliban; o conversație la masă, unde trebuie să fii spirituală şi promptă nu prea ți se potriveşte. Ai mintea înceată şi numai dacă se aduce în discuție vreun subiect serios şi se insistă asupra lui, poți spera să emiți vreo idee ingenioasă, să aduci vreun punct de vedere luminos; dacă nu, o William, nu vei străluci decât prin farmecele, veşmintele şi modestia sexului tău.

— Ceea ce spui este absolut adevărat, răspunse Olympe cu bonomie. Mă voi supraveghea deci, Coliban: mă voi ține bine pentru ca să-ți fac cinste.

[7] Celebru restaurant parizian, unde-şi dădeau întâlnite personalități din lumea artistică.

III

ÎNTR-O CASĂ MARE ŞI VECHE DIN cartierul Saint-Germain, o casă cu mai multe corpuri, locuia, la etajul întâi, Edouard de Falconey. Apartamentul, care comunica cu unul mai mare, ocupat de familia lui, se compunea dintr-un dormitor şi dintr-un salon mobilat ca o cameră de lucru, împodobit cu gravuri şi cu obiecte de artă. Părinţii, care îşi adorau fiul, erau suficient de bogaţi pentru a nu-l zori să-şi facă o situaţie şi a nu-l contraria în vreun fel; Edouard ajunsese astfel la vârsta de nouăsprezece ani, fără a se fi putut hotărî în alegerea unei cariere. Frumuseţea, tinereţea, manierele lui desăvârşite, o oarecare excentricitate în modul de a se îmbrăca, făceau din el un cavaler demn de atenţie care stârnea interesul tuturor, în special al femeilor; avea însă şi alte însuşiri, mai alese. Era omul cel mai bine înzestrat din acea generaţie entuziastă care punea atâta pasiune în fiecare lucru, încât a ştiut să facă dintr-o dispută literară un război la fel de lung şi de îndârjit ca cel al Troiei.

Natura îl înzestrase pe Edouard de Falconey cu un caracter plăcut şi agreabil, pe care ciudate necazuri aveau să-l altereze mai târziu; dar, dacă socotim viaţa un bun, nicicând vreun alt copil n-a venit pe lume sub auspicii mai fericite. După studii strălucite, îşi făcu, prin lectură şi meditaţie, o a doua educaţie, mult mai solidă decât cea dintâi. Fiind înzestrat în egală măsură pentru toate artele, se ocupa în paralel de pictură şi de muzică, fără a vedea în ele altceva decât un divertisment.

Într-o vară, mama sa închiriase o căsuţă de ţară, în

apropierea Parisului şi Edouard se ducea adesea acolo, pe jos. În aceste plimbări singuratice, compunea, pentru ca să-i treacă timpul mai uşor, arii, duouri şi fugi, iar când se întorcea acasă le nota în caiet. Imita admirabil când pe vechii maeştri italieni, când pe cei germani; când stilul naiv al lui Durante sau maniera mai expresivă a lui Pergolese, când pe subtilul Bach sau pe majestuosul Haendel. Curând, simți nevoia să-şi exprime, prin muzică, propriile senzații; astfel natura îl ispitea, sortindu-l unei vocații deosebite.

Într-o zi Falconey îşi execută compozițiile în fața unei societăți destul de numeroase. Lumea le găsi viguroase şi îndrăznețe, mai originale chiar decât credea el însuşi. Toți îl lăudară, iar tinerii îl numiră maestru. El însă nu-şi pierdu capul în urma acestor prime elogii.

— Admit, spunea el într-o seară unui prieten dintre cei mai intimi, admit să devin, pentru cei care mă iubesc şi cărora le face plăcere să mă aplaude, un geniu în faşă. Mă voi juca de-a gloria ce se naşte, îmi voi face muză din capriciul meu. Dacă femeile găsesc că am drephite, mă voi mărgini să fiu, aşa ca să mă aflu în treabă, eroul unui cerc, ceea ce ne va distra pe amândoi. Dar să presupunem că vine un om serios, mă bate pe umăr şi-mi spune: „Ia ascultă, tinere, ce te-a apucat?“, atunci n-aş prea şti ce să-i răspund, căci încă nu-mi cunosc puterile şi nu văd desluşit ce port în mine. Viața mea nu e încă decât un fel de vis, destul de blând. Voi broda pe această pânză de păianjen, aşteptând să aflu ce am în cap.

— Pentru a afla ce ai în cap, răspunse confidentul lui Edouard, există un mijloc foarte simplu: oferi publicului un eşantion. A doua zi te poți judeca şi vedea desluşit.

Falconey se hotărî în cele din urmă să publice o culegere de melodii spaniole cuprinzând serenade, bolerouri, *tirana*-uri şi chiar câteva scene dramatice. Succesul fu atât de mare, încât autorul nu mai putea apărea în public, fără a stârni o vie agitație, pe care singur o remarca. Zeci de scrisori pe zi, trimise de necunoscuți, îi aduceau mărturii măgulitoare de admirație, interes şi curiozitate. La douăzeci

de ani era lansat în lumea Parisului, aureolat, împodobit cu prestigiul pe care un om la vârsta lui nici nu îndrăzneşte să-l viseze. Plăcerea şi neprevăzutul îi ieşeau în cale, fără ca el să-şi dea osteneala de a le căuta. Cunoscu şi uneori chiar trecu pe lângă beţii care ar fi făcut pe mulţi să-şi piardă minţile, dar infatuarea pe care lumea i-o reproşa nu exista decât în aparenţă, şi succesele de tot felul dăunau atât de puţin bunului său simţ şi modestiei sale, încât talentul îi sporea din zi în zi numai datorită timpului şi experienţei. Deşi ducea o existenţă cam dezordonată, compuse câteva piese dintre cele mai elevate, printre care şi *Cântecul sinuciderii,* care puse pe gânduri deopotrivă pe fanaticii şi pe detractorii fanteziilor spaniole.

În aceeaşi casă cu Edouard locuia un pictor tânăr, băiat muncitor şi vesel, dar fire serioasă; compunea tablouri, care nu erau total lipsite de merit şi se simţea mai fericit în atelierul său decât oriunde pe lume; foarte sensibil la desfătările spiritului, bun *causeur,* de o desăvârşită discreţie şi întrunind în consecinţă calităţile necesare pentru a face din el un prieten sigur şi un confident. Cei doi tineri erau legaţi de mai mulţi ani printr-o strânsă prietenie; obişnuiţi să-şi împartă plăcerile, se obişnuiseră să împartă, de asemenea, necazurile şi amărăciunile.

Edouard avea atâtea de povestit prietenului său, atâtea aventuri să-i istorisească, atâtea sfaturi să-i ceară, încât adesea uita să asculte, la rândul său, confidenţele lui Pierre – aşa se numea tânărul pictor – şi de altfel Pierre, când avea un secret, nu simţea nevoia să-l împărtăşească, nici chiar prietenului pe care-l iubea ca pe un frate. Falconey, fire excesivă, exagerat în toate privinţele, impresionabil ca o mimoză, venea să caute la prietenul său calm şi sfaturi înţelepte. Discuţiile dintre ei se prelungeau adesea până noaptea târziu şi lui Edouard îi făceau atâta plăcere, încât uneori, pentru ele îşi neglija supeurile şi balurile.

Într-o seară, Edouard se pregătea să meargă la o marchiză ce locuia pe aproape, şi examina satisfăcut o haină nouă pe care croitorul tocmai i-o adusese. Pierre, cufundat într-un

fotoliu, dezbătea, din amabilitate, problema alegerii unei veste asortate, când intră un servitor ținând în mână un bilet, pe care Edouard îl citi distrat şi apoi îl întinse prietenului său:

— Ia citeşte şi tu, Pierre. Să accept invitația?

— De ce nu? răspunse Pierre. Eşti în relații cu destule doamne frumoase şi mari seniori, deci poți avea curiozitatea să cinezi, măcar o dată în compania unor artişti distinşi, alături de o femeie talentată.

— Bine, comunică, te rog, că accept cu plăcere, zise Edouard servitorului.

Apoi discutară iar despre toaleta lui şi despre hainele cele noi.

— Ar fi de bun gust, reluă Pierre, ca înainte de dineu să examinezi cu atenție *Cântecele creole,* pentru a-i putea vorbi vecinei tale în cunoştință de cauză.

Falconey deschise pianul şi interpretă primele două bucăți din culegerea de cântece. Admirând frumusețea muzicii şi bogata imaginație a autorului, îşi îngădui, ca specialist, câteva uşoare critici.

Fiecare maestru are maniera sa de a grupa acordurile şi de a crea o anumită armonie. Aceasta constituie stilul. Falconey găsi în cea dintâi lucrare a lui William Caze prea mult artificiu şi goană după „efecte“. Compozitorul, spunea el, procedase ca acei scriitori care abuzează de adjective. Edouard luă un creion şi corectă mai multe pasaje, restabilind o armonie mai puțin frământată. Modificările confereau celor două lucrări astfel retuşate un caracter mai natural şi mai simplu, ceea ce le sporea farmecul poetic. Nu merse mai departe de primele pagini, dar caietul rămase deschis pe biroul său timp de mai multe zile şi această împrejurare neînsemnată avu urmări grave, aşa cum se va vedea mai târziu.

IV

A DOUA ZI, LA MIEZUL NOPȚII, Edouard, care îşi sfârşise seara la Operă, urcă la prietenul său pentru a-i istorisi serata literară şi muzicală la care participase. Deşi mai tânăr decât toți comesenii, Edouard fusese sărbătorit, felicitat, tratat cu o deosebită atenție.

— Şi vecina ta de masă, întrebă Pierre, cum ți s-a părut?

— Foarte frumoasă, răspunse Edouard. E genul meu preferat: brună, palidă, cu tenul măsliniu, cu reflexe de bronz şi nişte ochi imenşi. Seamănă cu o indiancă. Niciodată n-am putut privi un asemenea chip fără o oarecare emoție. Fizionomia ei, nu prea mobilă, capătă o expresie de trufaşă independență când se însufleţeşte în toiul discuției. Totuşi, mărturisesc că prima impresie n-a fost agreabilă. O toaletă de femeie care duce o viață liberă, şi mai ales un mic pumnal prins la cingătoare, m-au făcut să mă îndoiesc de gustul doamnei.

— Un pumnal? exclamă Pierre. De ce naiba un pumnal? După câte ştiu, la *Rocher de Cancale* nu sunt bandiți ca printre stâncile din Terracina, iar comesenii sunt făcuți bucăți doar la figurat. O femeie care ține cât de cât la virtutea ei, n-are nevoie de un pumnal ca să şi-o păstreze.

— Tocmai, reluă Edouard, când am întrebat-o pe vecina mea la ce-i serveşte jucărioara asta, mai întâi s-a îmbujorat la față, apoi mi-a răspuns: „Călătoresc mult, uneori port haine bărbăteşti, şi cum nu suport ca altcineva să aibă grijă de mine, am trebuință de un lucru cu care să mă apăr. Această jucărioară, totdeauna la dispoziția mea, înlocuieşte

cu succes un cavaler care m-ar plictisi".

— Aş fi curios, am adăugat eu, să văd cum mânuiți această armă de marină în momentul abordării. La care ea răspunse cu un desăvârşit sânge rece: „Asta depinde doar de dumneata".

— Dragul meu, zise Pierre, acest limbaj trufaş şi acest pumnal la cingătoare au o profundă semnificație. Asta înseamnă: care din voi e deajuns de îndrăzneț pentru a se războ cu mine? *Debellare superbos*[8]. Femeia asta cunoaşte autorii clasici. Şi ce v-ați mai spus?

— Neavând intenția să-mi tachinez vecina, continuă Edouard, i-am atras atenția că suntem compatrioți, din moment ce ea şi-a luat numele unui mare poet englez, iar eu îl port pe cel al multor regi ai Angliei. Apoi am făcut pace şi am început să discutăm amical. După felul disprețuitor şi ironic în care mi-a vorbit de căsătorie, am înțeles că este împotriva acestei instituții; a emis, cu aerul cel mai inocent şi mai convins din lume, câteva idei vădind o filosofie uşor subversivă şi foarte discutabilă. Apoi, conversația devenind generală, ea păru s-o asculte cu interes, dar nu-şi manifesta dorința să ia cuvântul.

— Dar tu, întrebă Pierre, ai fost strălucitor? În prezența unei femei frumoase conversația devine un turnir: ai repurtat vreo victorie?

— Am spus ce aveam de spus, ca şi ceilalți.

— Hai, povesteşte, sau ai de gând să faci pe modestul cu mine?

— Ei bine, reluă Edouard, se vorbea despre descoperirile lui Cuvier, care a murit de curând şi de lucrarea lui Humboldt *Cosmosul.* Le-am spus şi eu că noi, poeții şi artiştii, n-avem nevoie să ştim că pământul se învârteşte în jurul soarelui. Au protestat cu toții; mi-au cerut să mă explic şi mi-am susținut teza: artele şi poezia nu depind decât de zeul artei, nu cunosc zeul matematicilor şi că, dacă gândirii mele îi convine, nu voi ezita să pun soarele să se învârtească

[8] Citat din Virgiliu: a învinge pe cei trufaşi.

în jurul pământului.

În timp ce toți cei care mă contraziceau vorbeau deodată vecina mea îmi spuse la ureche: „Ai grijă! Te vor osândi la tortură pentru erezia rotației soarelui, aşa cum i s-a întâmplat lui Galilei pentru doctrina contrară.“ Am rugat să se facă linişte, anunțând că vecina mea avea ceva de spus întru apărarea mea. Toți se grăbiră să-i dea cuvântul lui William Caze. Doamna păru jenată de atenția deosebită ce i se acorda. Totuşi îşi învinse tulburarea:

— Mă raliez, spuse ea, opiniei domnului de Falconey. Ce importanță are pentru noi, artiştii, greutatea unui astru şi faptul că atracția pe care o exercită se află în raport direct cu volumul său şi invers cu pătratul distanțelor? Ceea ce ne impresionează pe noi este strălucirea, puterea, frumusețea minunată a soarelui, spectacolele sublime pe care ni le oferă; slăvim în el pe părintele luminii, al căldurii şi al vieții, izvorul fericirii şi al iubirii. Mi se pare că distincția făcută de tânărul meu vecin între dumnezeul poeților şi cel al savanților este satisfăcătoare pentru slabele mele lumini şi voi adăuga, în sprijinul opiniei sale, că descoperirile lui Newton, ale lui Galileu şi ale lui Humboldt pot fi împotriva Genezei, fără a şterbi cu nimic valoarea *Creației* lui Haydn.

— Pe legea mea! exclamă Pierre, nu cred să existe o a doua femeie capabilă să raționeze astfel. Îi iert pumnalul de la cingătoare. Dar adversarii voştri ce au spus?

— Ne-au condamnat într-un glas, spunând că universul nostru cu firmamentul său boltit şi cu un singur soare, făcut anume pentru grăuntele nostru de nisip este ceva mărunt şi meschin. Mi-au împuiat urechile cu țipetele lor şi, văzând că vecina mea nu mai voia să se războiască, m-am simțit obligat să continui.

— Uitați, se vede, afirmația mea inițială, şi anume că soarele se va învârti în jurul pământului, numai dacă această ipoteză convine gândirii poetului sau muzicianului; dar, nici dacă accept ideea de creator după datele ştiinței de azi, tot nu ne vom pune de acord, căci atunci universul vostru îmi va părea mie neînsemnat şi meschin. Cât este de

mic pământul! spuneți voi şi ce grăunte de nisip e soarele care îl încălzeşte printre atâția sori! Iar eu vă voi răspunde: Cât de mic este universul vostru! Ce grăunte de nisip în vid, acest vârtej firav de stele şi de sori, zvârlit într-un colț al infinitului ca o zdreanță presărată cu aur! Cine sunteți voi oare, cei care credeți că aveți un Dumnezeu pentru acest univers imperceptibil a cărui mărime vă înfioară; voi care ați căutat tot ceea ce era mai pur în mocirla voastră şi ați plămădit-o după tiparul vostru imperfect şi mizer, pentru a face din el un Dumnezeu după asemănarea voastră? Voi care aveți drept lege binele şi răul, atracția şi gravitatea; iar, într-un alt ungher al nopții fără margini, foarte aproape de voi, la numai câteva miliarde de leghe depărtare, pâlpâie de asemenea, sub câteva lumini pale, vreun alt mic univers ce se supune altor legi. Acolo nu există nici bine, nici rău, nici greutate şi nici forțe. Ființele au altfel de simțuri; ele captează lumea înconjurătoare prin alte mijloace decât ochii voştri slabi şi mâinile voastre tremurătoare. Aici, acolo, pretutindeni, spațiul este plin de combinații savante, diverse, toate valabile în infinit şi toate având, ca şi voi, din ce subzista, vreme de o eternitate sau după. Tot ceea ce este posibil a fost făcut; toate sistemele de viață combinată cu materie au fost scoase din haos; şi totuşi, dacă Dumnezeul care le-a făcut să înmugurească ar sufla asupră-le într-o dimineață, i-ar fi deajuns să privească neantul, pentru a ivi din el un alt număr infinit de noi creații.

— Aici mi-i imaginez pe comeseni, zise Pierre, aplaudându-ți tirada ca pe o compoziție muzicală, iar expresia o *eternitate sau două* ca o măsură bine executată sau un *arpeggio* sclipitor.

— Întocmai, reluă Edouard, aproape că m-am simțit jenat. Avusesem o ieşire gen Diderot, ceea ce mi se întâmplă foarte rar, şi le-am cerut iertare că mă înflăcărasem în această discuție mai mult decât aş fi vrut. Din fericire au părut să mă creadă când am afirmat că aceste butade declamatorii nu-mi stau în obicei. Eram la desert; amfitrionul se ridică de la masă şi am dat brațul vecinei mele

pentru a o conduce în salonul unde se pregătise cafeaua. În timp ce treceam dintr-o cameră în alta, am remarcat cu uimire că nu mai avea pumnalul la cingătoare. Probabil că îl strecurase în buzunar.

— A depus armele! exclamă Pierre: iată o manieră simbolică de a-ți decerna premiul turnirului. Femeile se pricep de minune să vorbească acest limbaj. Ea a înțeles că plictiseala ieşea pe o uşă când intrai tu pe cealaltă şi doreşte să te cunoască.

— Acestea fiind zise, continuă Edouard, mi-am luat pălăria pentru a mă duce la Operă, unde se dădea *Zeul şi Baiadera*.

— Şi cum ți-ai luat rămas bun de la ea?

— Strângând respectuos vârful mănuşii pe care a binevoit să mi-l întindă. Cu un aer grațios, m-a poftit la ea, dacă doresc să vin şi eu i-am promis că voi trece s-o văd.

— Ai grijă, prietene, spuse Pierre. Această femeie e frumoasă, seducătoare şi, ceea ce mi se pare mult mai grav, îți place; deşteaptă fiind, e cu atât mai periculoasă, iar tu n-ai nici cea mai mică idee despre inima ei: dacă e din bronz, precum tenul, sau dacă n-are deloc.

— Fugi de aici! răspunse Edouard, aprinzând lumânarea din sfeşnic.

În timp ce prietenul său cobora scara fredonând, Pierre, care avea memorie, transcrise cu fidelitate pe o foaie de hârtie detaliile dineului de la *Rocher de Cancale* şi nu uită, e lesne de înțeles, nici tirada despre Dumnezeu şi ştiință.

Olympe, care se întorsese acasă, către ora nouă, povestise prietenilor ei seara pe care o petrecuse, dar nu la fel de exact şi de amănunțit. Deşi Diogene n-o slăbea cu întrebările, ea îi răspundea mai mult prin monosilabe. Când o întrebă ce impresie îi făcuse Falconey şi dacă acesta se străduise să-i fie pe plac, ea răspunse:

— Nu mi-a făcut niciun fel de impresie, nici bună nici proastă; e, într-adevăr, deosebit de inteligent: dar n-am băgat de seamă dacă a încercat să-mi placă. N-am fost de aceeaşi părere în nicio privință. El a făcut o lungă

improvizație pe nu ştiu ce temă. *Cosmosul* lui Humboldt, pare-mi-se, a fost un dineu foarte reuşit,

— Poftim! zise Caliban, astea sunt toate detaliile pe care mi le-ai făgăduit? Dragă William, în clipa asta semeni cu acei romancieri care îl anunță cu mare pompă pe cititor că eroul lor e un tip foarte deştept, fără să ştie ce fraze să-l pună să rostească.

— Probabil că puțin îmi pasă de eroul cu pricina şi că mă gândesc la altceva, răspunse Olympe.

— Domnilor, reluă Caliban, să vorbim încet: William visează, William s-a cufundat în gânduri neguroase, sau poate că în mintea sa vastă umblă un gând, precum un şoricel într-un pod. Să ne retragem, William?

— Cum doreşti, răspunse dânsa. Mi-e tot una dacă pleci ori rămâi.

Olympe luă nişte hârtie şi începu s-o umple cu note muzicale, stând pe un colț de masă, între sticla de bere şi zaharniță, în zgomotul produs de clinchetul paharelor şi de vocile celorlalți, tot atât de liniştită ca şi cum ar fi fost singură. Această capacitate de a se concentra era una din însuşirile ei cele mai remarcabile. Prietenii, nefiind oameni să se supere fără motiv, continuară să discute şi să bea. Totuşi, după vreo oră, văzând-o tot mai absentă, se retraseră cu toții.

— Ce-o fi oare cu dânsa? întrebă Hercule.

— Prieteni, răspunse Caliban, ne ştim de când eram copii şi o cunosc ca pe buzunarul meu. Curând o să aflăm lucruri noi.

V

LA CÂTEVA ZILE DUPĂ ACEEA, Falconey o vizită pe Olympe pentru prima oară. O găsi într-un *négligé* pitoresc cum numai ea ştia să poarte. Îi făcu o primire cordială, se arătă naturală, veselă, fără fumuri; oferi vizitatorului său un excelent tutun egiptean, apoi se instală jos, pe o pernă, ca să fumeze dintr-o pipă lungă din lemn de cireş adusă din Bosnia. Pentru a profita de avantajele şi de înlesnirile pe care i le ofereau obiceiurile mai libere ale vieții de artist, Edouard se prefăcu că examinează cu deosebit interes papuceii doamnei. Le admiră forma şi broderia, se aşeză în genunchi pentru a-i putea examina mai de aproape şi atinse uşor cu degetul vârful piciorului, pentru a arăta ceea ce i se părea cu adevărat oriental în motivul broderiei.

Neîndrăznind să-şi retragă piciorul, de teama de a nu face pe mironosița în mod deplasat, Olympe acceptă cu bunăvoință această trăsnaie a lui Edouard şi-i spuse zâmbind că era foarte mulțumită să poată şterge cu papuceii proasta impresie produsă de pumnal. Stătură astfel foarte scurtă vreme, răstimp în care privirea cea mai iscoditoare n-ar fi putut descoperi de o parte decât curiozitate copilărească, iar de alta o simplitate binevoitoare, fără urmă de cochetărie; şi totuşi, amândoi înțeleseseră că se plăceau şi că inimile lor erau făcute pentru a se înfrunta. Deşi nu-şi spuneau decât banalități, ochii lor, vocea, gesturile, totul venea să confirme această subită revelație. Nici sosirea lui Diogene şi a lui Caliban. Care le întrerupse tête-à-tête-ul, nu

avu darul să pună capăt acestui schimb tacit de gânduri şi de sentimente. După un sfert de oră, amândoi se lămuriseră că de la prima lor întâlnire fiecare nu făcuse decât să se gândească la celălalt şi că li s-ar putea întâmpla pe viitor să se iubească, să se despartă, să se înşele poate, dar niciodată să devină doi străini.

De cum intrară, Caliban şi Diogene voiră să demonstreze cât de departe mergeau drepturile şi privilegiile lor. Primul avu grijă să-şi tutuiască prietena şi să se aşeze turceşte ca ea; celălalt se trânti, cât era de lung, pe canapea. Olympe, simțind că lipsa de maniere a musafirilor ei i-ar putea dăuna, se ridică imediat de pe pernă şi se aşeză într-un fotoliu.

Falconey se prefăcu că nu remarcă ținuta necuviincioasă a celor doi necioplițiși-şi arătă bunele maniere de gentilom, manifestând o curtoazie respectuoasă, pentru care Olympe îi mulțumi din ochi. Diogene însă înțelese şi, pentru a se răzbuna, lansă câteva glume injurioase despre aristocrații din cartierul Saint-Germain, despre fumurile lor, ideile demodate, politica orientată spre trecut. Crescut în această lume, Edouard o iubea şi o respecta. Nu se simțea obligat să se lepede de ai lui pentru că e talentat şi celebru.

— Lumea pe care o criticați, îi spuse el lui Diogene, reprezintă o parte considerabilă din societatea pariziană şi… vă rog s-o cruțați. Dacă n-o găsiți în pas cu secolul în care trăieşte, în schimb e consecventă cu principiile şi tradițiile ei. Întâlnesc adesea printre aristocrați oameni care posedă o minte cultivată şi maniere alese.

— Şi o ținută decentă, adăugă Olympe.

— Pentru mine spui asta? întrebă Diogene.

— Anume pentru tine.

— Prea bine: am înțeles. Nu mă găseşti deajuns de bine crescut pentru salonul tău. Vrei să introduci în el lume nouă şi să-ți goneşti vechii prieteni. Fă-ți cheful. Dacă doreşti să mă revezi, ştii unde locuiesc şi poți să-mi scrii.

— Nu va fi nevoie, răspunse Olympe; te întorci tu şi fără să te chem.

Diogene ieşi, fără a saluta nici pe stăpâna casei, nici pe vizitator. Deîndată ce uşa se închise, Caliban se ridică şi se aruncă la picioarele Olympei:

— Dragă William, spuse el, împreunând mâinile, te implor, nu mă expedia. Şi eu sunt un sălbatic, un neam prost, dar dacă mă alungi, mă duc să mor la marginea pădurii ca un animal izgonit. Iartă-mă. N-am să mă mai tolănesc prin colțuri; am să stau cuminte, pe un scaun şi am să-mi număr degetele ca Thomas Diafoirus[9]; am să-mi cumpăr un frac din postav de Elbeuf; am să-mi pun o cravată albă, vestă galbenă din piele de capră şi am să devin un *gentleman.*

Tot vorbind astfel, sărmanul Caliban începu să lăcrimeze.

— Bine, bătrâne prieten, îi răspunse Olympe, rămâi la mine. Nu numai că nu te voi alunga, dar am să-ți îngădui să te tolăneşti îndărătul perdelelor şi să-mi spui obişnuitele impertinențe; niciodată n-am să mă supăr pe tine, pentru că ştiu că mă iubeşti şi că te-ai arunca şi-n foc pentru mine. Domnule Falconey, adăugă ea, ți-l prezint pe Caliban, omul cel mai bun din lume şi cel mai prost crescut. Dă-ți osteneala şi ia-ți răgazul să-l cunoşti şi ai să vezi că te va cuceri.

Caliban făcu un fel de reverență:

— Slavă Domnului, spuse el, lovitura de stat nu mă atinge! Reintru în posesia ungherului meu, pe care nu l-aş schimba cu un loc în Camera lorzilor.

Pierre îşi lăsă paleta şi pensulele când Edouard veni să-i povestească toate detaliile acestei prime vizite. Păru să asculte cu cea mai mare atenție, observând fizionomia naratorului, studiindu-i inflexiunile vocii, iar după ce Edouard îşi termină istorisirea, prietenul său spuse:

— Dragul meu, toate aceste întâmplări mărunte nu-mi spun nimic despre ceea ce s-a petrecut în inima ta; important e să aflu dacă atunci când ai făcut imprudența să atingi papucelul acelei femei, n-ai resimțit un fior puternic,

[9] Personaj ridicol din comedia lui Molière „Bolnavul închipuit”.

ca şi cum ai fi atins o butelie de Leyda.

— Asta n-am să neg, răspunse Edouard, am crezut că din papucel porneşte un curent electric care se transmite prin vârful degetului în toată ființa; dar nu s-a putut citi nimic pe chipul meu.

— Ce importanță are chipul? reluă Pierre. După cum merg lucrurile, în două săptămâni va fi amanta ta. Eşti în primejdie. Această femeie e misterioasă şi complicată; uneori blândă, plină de înțelegere şi de generozitate, alteori dură, orgolioasă şi susceptibilă. Acum o lună, nu mai mult, iubea încă pe un tânăr încântător, numit Jean Cazeau. Cum se face că nu mai vine pe la ea? Cunosc pe unii prieteni ai lui Jean Cazeau şi am să-i întreb; aflu eu ce fel de viață duce această femeie. Promite-mi numai să nu te îndrăgosteşti de ea până diseară.

Spunând acestea, Pierre se îmbrăcă, îşi luă pălăria şi-l scoase pe prietenul său din atelier, închizând uşa. Petrecu ziua întreagă în vizite de la unul la altul, culegând cele mai neînsemnate indicii despre caracterul Olympei şi antecedentele ei, de parcă ar fi fost vorba de o căsătorie. Această anchetă îl purtă până pe Quai de Gèvres, ca să se asigure că într-adevăr Jean plecase în Italia. Portarul casei se grăbi să-i povestească ciudata întâmplare cu deschiderea scrinului. Cum se temea că va fi acuzat de furt, insistă pentru a avea un martor la spargerea făcută. Din informațiile căpătate, Pierre ajunse la concluzia că William Caze era un excelent camarad, un prieten bun şi blând, capabil de devotament, dar Olympe o femeie periculoasă, în apropierea căreia omul trebuie să-şi păzească inima. După ce-i povesti lui Edouard tristul deznodământ al iubirii lui Jean Cazeau, adăugă:

— Prietene, aminteşte-ți de călătoria pe care am făcut-o împreună la Le Havre, locul primejdios de la Quilleboeuf, unde se vedeau deasupra valurilor drapele negre legate de catargele navelor scufundate. În viața acestei femei e un drapel negru. Ți l-am arătat. Cunoşti primejdia: acum eşti liber să faci ce vrei.

— Dragul meu, răspunse Edouard, împăratul Carol Quintul, bun cunoscător al firii omeneşti, spunea: „Când oamenii se pretind buni şi loiali, trebuie să-i crezi sau cel puțin trebuie să te porți cu ei ca şi cum ar fi astfel, pentru a-i obliga să devină aşa, dacă nu sunt.“ O femeie frumoasă, plăcută, deşteaptă vine surâzând către mine, cu privirea blândă şi cu mâna întinsă, iar eu s-o cred falsă, primejdioasă şi neloială, pentru că aşa vor iubiții respinşi, prietenii geloşi sau invidioşii! Mi-ar fi ruşine! Şi chiar dacă a fost crudă şi perfidă cu alții, va fi, numai pentru mine, bună, sinceră şi nobilă, pentru că o voi crede astfel. Hăul pe care-l căutăm şi de care ne temem iese din pământ; cel pe care nu vrem să-l vedem şi pe care călcăm nu există.

— Iată de ce mă temeam! şopti Pierre: şi totul pentru că această femeie are un ten de creolă.

Însă Pierre se înşela. Falconey nu era cucerit numai de farmecul ei fizic; ceea ce-l atrăgea la Olympe provenea dintr-o sursă profundă şi ascunsă. Tocmai pentru că oamenii de geniu au durerosul dar de a simți mai intens decât ceilalți şi de a-şi exprima sentimentele într-un limbaj pe care omul de rând nu-l vorbeşte, natura le inspiră nevoia de încărcări şi de suferințe. Un instinct minunat îi face să ghicească de la prima vedere ființele de la care pot aştepta mari bucurii şi mari dureri. O atracție fatală şi irezistibilă îi împinge către acestea; cu cât pericolul este mai evident, cu atât ei îl caută cu mai multă ardoare, dăruindu-şi inima cui le-o poate frânge. Aleargă într-acolo ca primii creştini spre sacrificiu; se întorc zdrobiți, dar malțați, iar loviturile dureroase sunt spre nefericirea şi gloria lor.

VI

SĂPTĂMÂNA NU SE ÎNCHEIE, FĂRĂ ca Falconey să-i facă o nouă vizită Olympei, în strada Mazarine. Dar prietenului său nu-i spuse nimic despre această a doua vizită, iar Pierre se prefăcu indiferent față de neobişnuita rezervă. Nu era el omul care să dea sfaturi nedorite dar, pe când vorbea de altceva, Edouard îi spuse:

— Ia uită-te pe biroul meu, ai să vezi o scrisoare începută: fă-mi plăcerea şi citeşte-o, vreau să ştiu dacă are vreun rost.

Pierre citi cele ce urmează: „Vă rog să credeți, doamnă, că ştiu să mă port. Ar fi o greşeală, dacă nu chiar o obrăznicie să-i scrii unei femei din Paris că o iubeşti, fără a-ți fi pregătit declarația printr-o serie de valsuri şi printr-un potop rezonabil de dulcegării. Inima unei frumoase pariziene nu e ca o masă de joc pe care arunci o monedă spunând: *roşu* sau *negru.* E o masă aleasă, la care trebuie să numeri cărțile, să priveşti peste umărul vecinului, să ai atuuri în rezervă; şi nici atunci nu câştigi totdeauna. Dar dumneata nu eşti o pariziancă şi eu mă întreb dacă o femeie ca dumneata are zile şi ceasuri când binevoieşte să asculte fără mânie expresia unui sentiment adevărat, şi dacă nu-i mai bine să i-l împărtăşeşti în clipa când acel sentiment tocmai a înmugurit...“

— Sfârşeşte-ți scrisorica de dragoste şi trimite-o, spuse Pierre; nu văd vreun inconvenient. Ți se va răspunde: „Ce copil eşti! Sunt cu opt ani mai în vârstă decât tine.” Şi ți se va oferi, simpatia castă şi prietenia pură, refren obligatoriu al cântecului, până în ziua în care va binevoi, numai şi numai

din milă, să devină amanta ta, pentru a te împiedica să suferi; astfel încât dragostea se va înfăţişa împodobită cu toate ingredientele unui medicament sau ale unui regim dietetic.

Pierre se înşela şi de rândul acesta; Olympe răspunse în termeni plini de sinceritate şi de firesc:

„Ai dreptate, domnule, să nu mă tratezi ca pe o pariziancă; dar întrucât mărturiseşti că, procedând astfel ai fi comis o gravă greşeală dacă făceam parte din acea lume rafinată în care trăieşti, mă întreb cum ţi-ar răspunde o altă femeie în locul meu. Probabil s-ar supăra şi ţi-ar închide uşa în nas. Mă socotesc fericită, nefiind obligată să iau o măsură severă care ar strica dintru început bunele relaţii dintre noi. M-aş simţi la fel de pedepsită pe cât te-ai simţi dumneata. Dar vai, la ce ne va duce subiectul pe care-l abordezi în scrisoarea dumitale? Nu mai ai oare nimic altceva să-mi spui? Cât de recunoscătoare ţi-aş fi dacă ai veni să mă vezi, fără să-mi vorbeşti de asta! Abia îndrăznesc să sper că în cercurile voastre aristocratice există atâta bunăvoinţă şi generozitate. Acest gând aduce o undă de tristeţe în salutările foarte sincere pe care ţi le trimite confratele dumitale,

William.”

Falconey, înduioşat până în adâncul inimii de acest răspuns cinstit, se duse pe loc la Olympe, foarte hotărât să lase în suspensie declaraţia de dragoste pe care o făcuse. Nu voia ca un apel la delicateţea lui să rămână fără răspuns; o simplă vizită de politeţe, plasată ca o paranteză între două fraze galante, îi părea un lucru nou şi amuzant. Jură pe onoarea lui că nu-i va spune o singură vorbă de dragoste, afară doar de faptul că doamna însăşi ar fi voit s-o facă şi ar fi fost dispusă, ea cea dintâi, să abordeze acest subiect. Pierre aprobă întru totul acest mod de a vedea şi de a simţi. Urcă în atelier pentru a aştepta acolo, în tihnă, întoarcerea prietenului său.

Se întuneca şi Edouard nu se întorsese încă; Pierre

presupuse că fusese reținut la masă şi îl aşteptă până la miezul nopții. Ar fi trebuit însă să-l aştepte vreme de opt zile, pentru că prietenul său nu se întoarse acasă toată săptămâna; un curier îi aduse a doua zi următoarea scrisoare, scrisă pe hârtie de ambalaj, pe care el o păstră cu evlavie:

„Mi-am ținut făgăduiala, dragă Pierre, n-am vorbit de dragoste. Nu ne gândisem însă la un lucru: anume că dragostea se exprimă în sute de feluri şi că puțin îi pasă de formule şi de vorbe. Ce sunt cuvintele pentru ea? Ce importanță are despre ce vorbesc buzele, când asculți cum îşi răspund inimile? Ce nesfârşită dulceață în cele dintâi priviri ale unei femei care te atrage! Mai întâi ți se pare că tot ceea ce se spune în prezența celuilalt sunt tentative timide, uşoare încercări; curând, o stranie bucurie se înfiripă; simți că ai găsit ecoul; te însufleţeşti de o dublă viață; ce atingere! ce apropiere! iar când eşti sigur de iubire, când ai recunoscut în ființa iubită perechea pe care o căutai, cât senin în suflet! Cuvântul piere de la sine; ştii dinainte tot ce se va spune; inimile se înțeleg, buzele tac. Ce linişte! Ce împăcare! iată cum mi-am ținut promisiunea de a nu vorbi. Dragul meu Pierre, să nu-mi porți pică; o iubeam înainte de a pleca. Sunt fericit, iartă-mă.“

În cea de a treia zi, o scrisoare pe un ton cu totul diferit îl invita pe Pierre să vină să-şi petreacă seara în strada Mazarine: *„Prezența ta,* îi spunea prietenul său, *mi se pare absolut necesară la serata pe care o dăm pentru a celebra prima ta vizită în salonul violet al lui William. Dacă n-ai veni, solemnitatea şi-ar atinge cu greu adevăratul scop şi cum numărul invitaților se ridică la unul singur,* turturica *mea declară că va fi un supeu sub cheie.*

În josul paginii figura un post-scriptum cu alt scris decât cel de pe bilet: *„Turturica îl avertizează pe Pierre că uşa fiind închisă, va trebui să-şi spună numele cerberului Justine.“*

— Gata! îşi zise Pierre, rolul meu de *raisonneur* s-a

isprăvit; nu e cazul să mă las rugat pentru a accepta un altul mai amuzant.

Seara găsi salonul violet luminat *a giorno*. Edouard în picioare, în faţa căminului, era deghizat în marchiz din secolul trecut: haină de un galben aprins, pantalon scurt, ciorapi de mătase albă, pantofi cu cataramă aurită, perucă pudrată. Olympe în malacov, cu două jupoane, iar deasupra rochia fronsată, prinsă cu multe funde, cu aluniţe pe obraz şi părul pudrat din belşug, stătea în mijlocul salonului pentru a primi pe ilustrul vizitator; îi recită un compliment burlesc, învăţat pe dinafară.

Era deajuns pentru a sparge gheaţa. Pierre, căruia i se pregătise un costum din aceeaşi epocă cu celelalte două, alergă să se îmbrace în camera lui Edouard şi se întoarse tot atât de pus pe glume ca şi gazdele lui. Admis în societatea intimă a prinţului Iréneus şi a prinţesei Edwige, simţi nevoia să adopte titlul de consilier Gérondif de Pimprenelle. Seara nu fu decât o înşiruire de glume, scene şi discuţii comice, în care fiecare îşi interpretă personajul, cu acea conştiinciozitate pe care o dă adevărata veselie. Mulţi oameni serioşi ar fi gustat vorbele lor şi în scurtă vreme beţia râsului i-ar fi cuprins poate şi pe ei.

Pierre se ospătă cu mare poftă, îşi plăti tacâmul în vorbe de duh şi se întoarse acasă în zori, pe deplin cucerit de farmecul, naturaleţea cordială, felul plăcut de „a fi” şi dezinvoltura sinceră a gazdei sale. A doua zi, stând în faţa şevaletului, tot mai râdea la gândul acelei seri încântătoare şi se întreba cum de putuse să bănuiască de perfidie şi josnicie o fiinţă care dovedea cu atâta prisosinţă cât e de cumsecade. Îşi făgădui să repare nedreptatea, devenind pe viitor apărătorul celei pe care o atacase. În serile următoare, se duse la prietenii lui şi discuţiile, când vesele, când serioase pe care le avu cu Olympe, sfârşiră prin a-l cuceri.

— Edouard are dreptate, îşi spunea el; chiar dacă această femeie a fost crudă şi perfidă, cu alţii, nu el va fi cinstită şi generoasă.

I

ÎN CIUDA IREPROŞABILEI DISCREţii a confidentului lor, se află curând că Edouard şi Olympe locuiau împreună. Obişnuiţii casei găseau fără încetare uşa închisă, şi lipsiţi fiind şi de gustarea cotidiană, bombăneau între ei. Bătrâna Justine lăsă să i se smulgă secretul acestor schimbări din viaţa stăpânei sale. Nefericirea artiştilor de geniu este că nu se pot sustrage niciodată atenţiei generale. Li se disecă şi comentează cele mai mărunte fapte şi sunt puşi să-şi plătească scump avantajele reputaţiei, prin popularizarea a tot ceea ce le poate dăuna. Brusc, toată lumea începu să vorbească despre vizita de opt zile pe care Falconey i-o făcuse lui William Caze. Pierre socoti că trebuie să-i înştiinţeze pe cei doi. La început ei nu se sinchisiră de cleveteli, apoi pentru a scăpa de ele, plănuiră fericiţi să se ascundă undeva la ţară. Cum doreau şi pădure şi o apă curgătoare, orăşelul Moret, situat pe malul râului Loing şi la marginea unei păduri li se păru exact ceea ce visau. Stabiliră să se despartă numai pentru două zile şi să se întâlnească în cea de a treia pe vaporul de Montereau.

În intervalul de două zile casa lui William Caze se redeschise pentru amatorii de bere; dar tăcerea amfitrioanei, căscatul repetat, îi lămuri, fără putinţă de tăgadă, că gândurile gazdei hoinăreau foarte departe de necivilizata lor companie. Apoi, în cea de a doua zi, Olympe, nemaiavând răbdare, veni să sune la uşa lui Edouard. Îi găsi pregătindu-şi bagajele, ajutat de Pierre. Stătură de vorbă toţi trei până la ora şase; şi, pentru că le veni chef să cineze la

cabaret, Edouard trecu în camera lui să se îmbrace, în timp ce Pierre urcă să-şi ia pălăria. Rămasă singură în camera de lucru, Olympe zări pe birou partitura ei *Cântece Creole,* deschisă la pagina întâi. Aşeză caietul pe pian şi începu să cânte primele două bucăți, respectând modificările făcute de Falconey. Fereastra era deschisă. Pierre auzi de departe pianul şi recunoscu în acelaşi timp interpretarea Olympei şi corecturile lui Edouard. Rămase încremenit de mirare şi de teamă. La rândul lui, Falconey stătu o clipă ca împietrit, căutând în minte un pretext pentru a-şi face iertate aceste schimbări, care constituiau critica cea mai sângeroasă adusă operei; dar, cum nu găsea nimic, îşi zise:

— Nu-i nimic! Nişte acorduri de septimă micşorată, nişte cvinte false şi câțiva bemoli în plus sau în minus n-au cum să despartă doi oameni care se iubesc.

Când se întoarse în salon pentru a o întrerupe, Olympe îi ceru îngăduința să interpreteze până la capăt cele două bucăți corectate:

— Versiunea ta e mai bună, spuse ea; ai făcut o treabă excelentă, care-mi va fi de folos. Vei vedea în celelalte lucrări cum înțeleg să profit de pe urma acestei lecții.

De mai multe ori în cursul acelei seri, Olympe căzu pe gânduri spunând:

— Corecturile acelea sunt excelente. Se simte mâna maestrului.

Deşi nu răzbătea nici cea mai uşoară urmă de proastă dispoziție sau de ciudă din cele ce spunea; Pierre rămase cu convingerea că amorul propriu al lui William Caze primise în ziua aceea o rană adâncă.

Îndrăgostiții descoperiră la Moret un adevărat cuib, parcă anume făcut pentru ei. Căsuța lor nu era decât la douăzeci de minute depărtare de pădure. Călăreau zi şi noapte doi cai bătrâni, pe care izbutiseră să-i închirieze.

Frumoasa aşezare de la Malmontagne, binecunoscută de artişti, era locul preferat al lui Edouard, din pricina unor stânci care sub lumina lunii căpătau înfățişări fantastice. Cei doi amatori de plimbări nocturne se duceau mereu

într-acolo. Ca eroul lui Cervantes şi fidelul său scutier, îşi lăsau caii cei blânzi să pască iarbă ore în şir şi se cățărau pe blocuri de gresie care semănau cu nişte elefanți adormiți; sau, se aşezau unul lângă celălalt, lăsându-şi fantezia să hoinărească; dar, când începeau să vorbească de ei înşişi, de proiectele, de dragostea şi fericirea lor, nici nu mai băgau de seamă cum trece vremea şi uneori îi apuca dimineața.

În timpul acestor lungi conversații, în cea mai fermecătoare singurătate, Olympe auzi vorbe pe care nicio altă femeie nu le va auzi vreodată. Inima care i se destăinuia în acele calde nopți de septembrie cuprindea neasemuite comori de dragoste şi de pasiune, vorbea un limbaj poetic foarte ales, susținut de imaginația cea mai strălucitoare şi mai vie, de toată prospețimea tinereții; era o inimă de douăzeci şi doi de ani plină de dragoste atât de convingătoare încât te poți întreba cum se poate, ca ființa care i-a cunoscut profunzimea, care i-a cules bogăția, care i-a împărtăşit emoțiile şi numărat bătăile, a putut, nu numai să piardă amintirea acestor clipe de bucurie, dar să le nege, să le terfelească, să le murdărească prin minciuni înfiorătoare, prezentând această perioadă din viața ei ca pe una de grele încercări, iar iubirea cea mai nobilă din lume ca un potir amar.

Cei doi îndrăgostiți aveau intenția să petreacă o săptămână la Moret; dar rămaseră acolo peste cincisprezece zile, fără ca între ei să se ivească măcar umbra unui nor sau a vreunei neînțelegeri, fără o singură clipă de plictiseală sau de oboseală. Nicio cută nu se ivi între petalele de trandafiri din care dragostea, încrederea şi tihna le făceău un pat mai moale decât cel al voluptuosului din Sybaris. Doar vânturile echinoxului, ploaia şi venirea frigului avură puterea să-i determine să plece. Pădurea nu-i ferea de vreme proastă aşa cum îi ferise de soarele arzător; mica lor locuință, destul de prost izolată îi ducea din nou cu gândul către Paris şi salonul violet. Plecaseră de acolo pentru a evita pe indiscreți şi pe curioşi; se reîntoarseră cu intenția de a-şi primi noii prieteni şi de a-şi alcătui, pentru sezonul de iarnă, un cerc

agreabil.

Olympe voia să ofere o masă editorului său şi mai multor cunoştinţe de la *Rocher de Cancale.* Edouard făcu lista invitaţilor. Cei trei obişnuiţi ai casei nu figurau pe ea, ceea ce stârni o mare fierbere printre ei. Ceilalţi invitaţi erau oameni prea inteligenţi pentru a nu bănui legătura dintre Olympe şi Falconey. Nu se credeau obligaţi să păstreze secretul, astfel încât remarcile lor luară proporţiile unei complete publicităţi. Olympe însăşi dorea acest lucru; voia să aibă universul drept confident şi spectator al iubirii ei, de acum înainte împletită cu gloria artistică; voia să se pună şi pe ea şi pe cel pe care îl iubea în imposibilitatea de a-i da vreodată un deznodământ vulgar sau ruşinos. Voia ca această dragoste să fie îndreptăţită şi de opinia lumii şi de posteritate. Pentru ea nu mai exista cale de întoarcere.

Lui Pierre asemenea purtare i se părea curată nebunie; dar omagia cu entuziasm pe femeia care împingea sinceritatea până la imprudenţă. În scurtă vreme societatea din salonul violet fu reîmprospătată. Don Stentor îl plictisea pe Edouard; fu primit cu răceală şi se retrase fără părere de rău dintr-o casă în care manierele deveneau prea alese şi prea afectate pentru el. Diogene, căruia lecţiile de bună cuviinţă nu-i priau, făcea pe intimul, ca să braveze, crezând că nu vor îndrăzni să-i facă vânt. La rugămintea Olympei, Falconey îi dădu a înţelege că e indezirabil; bătu în retragere şi nu le-o iertă niciodată nici unuia dintre ei.

Singur Caliban rezistă, pentru că voiciunea lui ţărănească şi felul deschis de a vorbi îi câştigară prietenia lui Edouard. Câţiva oameni de talent şi de duh înlocuiră cu succes pe intimii scoşi la reformă; dar nu apucaseră bine să ia toate aceste măsuri pentru a petrece o iarnă agreabilă, că începură să regrete singurătatea, viaţa la ţară, pădurile. În lungile seri de toamnă, Edouard se distra făcând desene cu peniţa, desene ce reprezentau diferite episoade, întâlnirile nocturne şi scenele nostime din timpul călătoriei la Moret. Fiecare desen era însoţit de o legendă burlescă. Evocând aceste amintiri încântătoare, Olympe ofta uneori şi se

gândea la draga ei pădure: Edouard, la rândul său, visa la singurătatea în doi. Într-o seară veni vorba de Italia.

— Ce ar fi să mergem acolo? spuse Falconey. Din moment ce soarele se îndepărtează de noi, hai să alergăm după el. Oare nu suntem liberi? Ce ne împiedică să pornim pe drumul pe care pleacă rândunelele?

— Să mergem unde vrei tu, răspunse Olympe. Sunt gata de plecare.

— Duceți-vă, dragii mei, adăugă Pierre; eu unul găsesc că sunteți foarte fericiți şi aici; dar dacă puteți fi şi mai fericiți aiurea, nu mai ezitați: plecați.

— Ideea mi se pare absurdă, izbucni Caliban, ieşind din vizuina lui. Toată lumea vorbeşte de voi la Paris; vreți probabil să se vorbească pretutindeni. Ce o să vă faceți, dacă o să descoperiți, la patru sute de leghe de aici, că v-ați săturat unul de celălalt?

— Ar fi o nefericire prea mare, spuse Edouard, pentru ca să ne gândim la ea cu atât timp înainte.

— Iar eu, zise Olympe, refuz categoric să admit o asemenea posibilitate.

— Bine, atunci duceți-vă la dracu, reluă Caliban. Eu mă întorc acasă. Te aştept, William. Acolo vei veni curând şi tu, amărâtă, şchiopătând precum porumbelul din fabulă, târând în lăbuțe bucăți din plasa sfâşiată, iar în inimă cu o frântură de stilet, în timp ce Edouard se va întorce la el acasă tot atât de zdrobit. Fericirea nu e făcută pentru spiritele agitate. Vă dau amândurora nu binecuvântarea, ci blestemul meu.

După ce hotărâră să plece, în ciuda opoziției lui Caliban, cei doi îndrăgostiți suportară cu mai multă răbdare cețurile şi frigul. Serile şi le petreceau discutând asupra itinerarului. Ba voiau să străbată Alpii, ba se gândeau s-o ia pe la Corniche şi pe țărmurile Mediteranei. Să petreacă iarna la Florența sau la Napoli? Oare n-ar fi mai bine la Sorrento sau în vreun alt sat din acest golf atât de lăudat?

Trecu o lună în discuții de acest fel şi Caliban începu să spere că vor călători doar cu gândul, la gura sobei. Când,

într-o seară, Edouard intră ținând în mână o bucățică de hârtie pe care i-o înmână Olympei cu un aer misterios şi se aşează în fața ei, privind-o cu atenție în timp ce citea. Era un bilet cu două locuri reținute pentru diligența de Lyon, în joia următoare.

— Le-am luat cu condiția să dau mâine răspunsul, dacă le restituim sau dacă amânăm data plecării.

— Nu trebuie nici restituit, nici amânată plecarea, răspunse Olympe, bătând din palme. Te credeam nehotărât dar pentru că, în sfârşit, ți-ai luat inima în dinți, mă voi hotărî tot atât de repede ca şi tine.

— Mă temeam, reluă Edouard, că te vei încrunta la lectura acestei hârtii, dându-mi să înțeleg că m-am grăbit prea tare; dar citesc acum pe chipul tău că vom putea merge cât de departe.

— Şi până în China, dacă pofteşti, răspunse Olympe.

În joia următoare, seara, Pierre îşi aştepta prietenii de un sfert de oră, în curtea Poştei, când îi văzu coborând dintr-o birjă. Intrară toți trei într-o sală joasă, unde câteva persoane învăluite în pelerine, stăteau aşezate, în tăcere, în jurul sobei. Curând orologiul bătu ora şase şi toată lumea începu să se agite. Diligențele ieşeau una câte una din cea de a doua curte, uneori la intervale foarte mari. Un funcționar le anunța cu voce tare. Pierre, căruia i se cam strângea inima printre aceşti oameni cuprinşi de febra plecării, începu maşinal să numere trăsurile. Cea de Lyon era a treisprezecea. Îi şopti aceasta lui Faconey, care îi răspunse râzând:

— Dacă n-ar exista numărul treisprezece, nu s-ar putea ajunge la paisprezece şi uneori ar fi păcat.

Funcționarul chemă şi pe călătorii pentru Lyon. Pierre îşi îmbrățişă prietenul şi strânse mâna Olympei. Cei doi îndrăgostiți săriră veseli în diligență şi caii plecară; erau patru armăsari perşeroni[10], foarte viguroşi. La lovitura de bici a surugiului unul din ei se cabră şi se năpusti asupra

[10] Renumiți cai de tracțiune din regiunea Perche (Franța).

vecinului său, imprimând astfel întregului atelaj o mişcare spre stânga. Înainte ca această manevră greşită să fi fost corectată, diligența trecu pe sub poarta de intrare şi una din roți se ciocni cu putere de pietre.

— Încă un semn rău! strigă Pierre, dar cel din urmă.

O porni către cartierul Saint-Germain. La capul străzii Jean-Jacques Rousseau auzi vuiet mare: în mijlocul unei îmbulzeli unde zeci de persoane strigau deodată, văzu o diligență care agățase butoiul unui sacagiu şi răsturnase pe omul care îl împingea. Un cal se împiedicase în şleaurile trăsurii. Pierre se apropie şi zări prin portieră chipul prietenului său.

— Nu suntem superstițioşi, zise Edouard.

— Dar vecina ta, ce părere are? întrebă Pierre.

— *Turturica* râde din toată inima.

Sacagiul fu ridicat de pe jos viu şi nevătămat. Afurisitul de cal, desprins din legăturile care îl încurcau, mai primi o lovitură de bici; când diligența plecă în galop pentru a recupera timpul pierdut, săriră scântei din pietrele pavajului.

— Nebun mai sunt să-mi fac griji! îşi zise Pierre. Călătorii fericiți sunt cei pe care dragostea îi mână cu hățurile ei.

VIII

AJUNŞI LA LYON, EDOUARD ŞI Olympe se odihniră vreme de două zile; apoi coborâră Ronul pe un vas cu aburi, unde întâlniră un prieten, om cultivat, care se ducea să-şi ia în primire postul de consul în Italia. Acest agreabil însoțitor le ținu tovărăşie până la Genova, unde îi părăsi pentru a se duce la treburile lui. Genova plăcu mult celor doi îndrăgostiți. Dimineața vizitau superbele palate; către amiază urcau pe promenada publică, pentru a contempla privelişte a oraşului şi spectacolul mării; seara mergeau la teatrul *Carlo-Felice;* uneori, închiriau o trăsură şi străbateau împrejurimile, ale căror vile ospitaliere îşi lasă totdeauna porțile deschise curiozității străinilor. Edouard găsea atâta farmec în această existență activă, zilele îi erau atât de pline, fiecare proiect realizat, isca un altul, încât curând pentru cei doi călători oboseala începu să se acumuleze, dar ei îşi dădură târziu seama de asta. Într-o zi, pe un soare splendid stăteau la marginea unei fântâni, sub copacii unei vile celebre: deodată Edouard, udându-şi tâmplele şi fruntea cu apa din fântână, spuse:

— Te pomeneşti că mi-e capul foarte bolnav, din moment ce apa rece îmi pare atât de alinătoare?

Într-adevăr, simțea că sângele îi pulsează cu violență în artere, că respiră greu şi membrele-i păreau zdrobite, ca la începutul unei boli.

— Nu te supăra, doamnă natură, spuse el; nu fi atât de nemulțumită pentru că m-am surmenat; am să ascult de avertismentele tale; dar mă îngrozesc la gândul că biata

turturică a măsurat cu picioruşele ei mici aceleaşi distanţe ca mine.

Olympe mărturisi că de la un timp se simţea sfârşită de oboseală, iar când Edouard îi reproşă că nu spusese nimic, îi răspunse:

— Am făcut şi eu la fel ca tine; am tot mers înainte, cu ochii fermecaţi, cu mintea trează, cu inima fericită şi n-am mai ştiut în ce stare se afla trupul meu.

— Ei bine, reluă Edouard, îţi impun opt zile de repaus absolut, ca penitenţă.

În timpul acestor opt zile, stătură amândoi în casă, jucară cărţi, făcură lectură sau muzică şi evitară până şi oboseala de a merge la teatru. Într-o seară, doi tineri nobili italieni, pe care-i întâlniseră pe vasul *Sully,* veniră la ei. Fură primiţi cu bucurie; se trimise după prăjituri şi improvizară un ceai după moda pariziană, Cei doi musafiri erau băieţi frumoşi, cu barba neagră şi strălucitoare, făcând haz de toate, ca majoritatea meridionalilor. Oriunde se afla Falconey, conversaţia nu tânjea multă vreme; se însufleţiră cu toţii. Olympe ieşi din tăcerea ei obişnuită, pentru a-şi tachina musafirii referitor la modul lor de a pronunţa limba franceză şi îi înveseli pe toţi. Vorbeau de apărarea Genovei de către Massena şi de a doua campanie din Italia. Olympe povesti că, pe vremea aceea, mama ei însoţea în armată un ofiţer superior, căruia tatăl ei i-a răpit-o pentru a o lua de soţie, iar naşterea ei fusese un rezultat atât de rapid al iubirii lor, încât oficierea căsătoriei îi precedase doar cu o lună venirea pe această lume. Edouard, văzând pe chipurile celor doi genovezi stupoarea pe care le-o pricinuia această revelaţie, pe cât de nemaipomenită pe atât de inutilă, voi să le distragă atenţia cu tot felul de glume; dar Olympe se întoarse spre el cu un aer hotărât:

— Sper că-mi îngădui, dragul meu, îi spuse ea, să vorbesc despre rudele mele apropiate şi despre mine aşa cum vreau. Nu mă războiesc cu prejudecăţile tale nobiliare; dar nu pot împinge complezenţa până la a mă exprima ca şi cum le-aş împărtăşi. Mama mea era o fiinţă deosebită, şi, pentru că se

supunea cerinţelor naturii şi ale inimii, capriciilor ei, dacă vrei, eu o socotesc egală ca merite, dacă nu chiar superioară fetelor bine crescute, docile şi ipocrite din lumea ta. Nu-mi displace deloc ca aceşti tineri aristocraţi străini să cunoască opinia unei franţuzoaice libere şi mândre asupra acestui punct.

— Domnilor, zise Edouard, vă implor să credeţi că, până şi în Franţa, asemenea opinii sunt o raritate.

— Dacă vrei să mă faci să roşesc din pricina lor, reluă Olympe, ar trebui să începi prin a mă convinge că greşesc şi n-o să fie deloc uşor. Lumea zice că ai mult mai mult talent decât mine; ai şi mai multe resurse intelectuale; n-ai învăţat logica la colegiu? Ce te împiedică să mă convingi?

— Nu doresc s-o fac în acest moment, răspunse Edouard.

De-abia după plecarea celor doi tineri, Falconey reluă subiectul. Discuţia reîncepu cu aprindere; îi veni foarte greu s-o facă pe Olympe să înţeleagă necuviinţa odioasă a purtării ei. În cele din urmă, păru să înţeleagă că o fiică n-are dreptul să dispună de reputaţia mamei sale pentru a susţine o teză filosofică, fie ea dreaptă şi adevărată; dar chiar dacă raţiunea acestei femei ceda momentan în faţa evidenţei, orgoliul ei nu abdica niciodată. Mai târziu reluă iar această problemă şi vorbi de mama ei încă şi mai rău decât prima oară.

Reîntors în camera lui, Falconey nu încetă să se gândească la penibilul incident din cursul serii. Îi reveniră în minte o serie de ocazii în care Olympe, de obicei blândă şi amabilă când era numai cu el sau cu câţiva vechi prieteni, avusese izbucniri arogante faţă de străini. Era una din faţetele interesante ale acestui caracter dificil de pătruns. Nimeni pe lume nu se pricepea ca Falconey să-şi invente pricini de tulburare-şi nelinişte. După efortul de memorie, veni şi rândul imaginaţiei. Începu să şi-o închipuie pe Olympe cum îl provoacă şi-l tratează cu nesocotinţă sau cu dispreţ, în faţa fiecărei persoane necunoscute pe care o vor întâlni în cursul călătoriei. Mânia şi gelozia îl înecau; se vedea certându-se cu această fiinţă orgolioasă, furios pe ea,

gata s-o insulte: – atunci despărțirea devenea inevitabilă: – se şi vedea făcând singur şi disperat cale întoarsă; îl va găsi pe Pierre cu penelul în mână şi-i va povesti plângând jalnicul sfârşit al iubirii lui. Inima i se strângea, de parcă acest deznodământ imaginar ar fi fost fapt împlinit. Neavând alături pe prietenul său, care-l putea ajuta să alunge nălucile prin două ceasuri de conversație, îşi petrecu, o bună parte din noapte scriindu-i. Scrisoarea cuprindea paragraful care urmează:

„Da, prietene, pentru întâia oară am zărit în ochii ființei atât de dragi disprețul, ironia şi insolența; pentru prima oară o viperă s-a strecurat printre dinții ei sidefii şi a căzut şuierând între noi doi. În clipa aceea mi s-a părut că orgoliul ei jignit, scăpăra ca un amnar, şi că la acea bruscă licărire îi citesc limpede în suflet. Am găsit acolo un sentiment hidos, cel de care mă tem cel mai mult pe lume, şi pe care-l voi numi ura față de iubire, adică un fel de furie şi de ranchiună împotriva ființei iubite, pentru simplul motiv că a ştiut să se facă iubită, o dorință de a muşca şi de a sfâşia, o ură ca cea a sclavului față de stăpân, a celui slab față de cel puternic, ingratului față de binefăcător. Se zice că există femei capabile să guste o aprigă voluptate dintr-o asemenea răzbunare; când mă gândesc că totul poate izvorî din prea mare pasiune, din prea multă tandrețe, din prea multă încredere, simt că mi se face părul măciucă; mă socotesc la marginea prăpastiei; o mână mică mă împinge; cad şi aud îndărătul meu hohotul unui râs de femeie.“

Alinat de toate aceste confidențe aşternute în scris, Edouard se culcă şi dormi la fel de bine ca altădată la Paris, după lungile discuții nocturne cu prietenul său. A doua zi când se trezi începu să cânte şi, înainte de a închide scrisoarea, îi adăugă acest post-scriptum:

„Am citit undeva că Henric al IV-lea şi d'Aubigne se iubeau atât de mult, încât se certau fără încetare ca doi amanți. Ne-am certat şi noi; asta dovedeşte că ne iubim, şi gata.“

La rândul ei, şi Olympe se trezise în toane bune. Discuția din ajun părea uitată; dar, în timpul dejunului, Falconey

privi în jurul lui şi spuse:

— Nu-mi mai place acest apartament; aici ne-am certat prima oară.

— Iar mie, răspunse Olympe. Nu-mi mai place superba Genovă pentru acelaşi motiv.

— Atunci, hai la Florența.

Falconey ar fi vrut să plece imediat. Se duse la căpitănia portului şi se grăbi să rețină două locuri pentru seara aceea. Era sfârşitul lui decembrie; călătoria de la Genova la Livorno, îngreunată de vântul puternic ce bătea dinspre sud-vest, fu anevoioasă. Vasul devia mereu şi cârmaciul fu nevoit să meargă de mai multe ori împotriva vântului, pentru a se îndepărta de coastă. Închişi în cabine, pasagerii sufereau din pricina răului de mare. Numai Olympe înfrunta acest rău grozav, plimbându-se, nestingherit pe punte, spre uluirea echipajului; Edouard o admira şi el, plictisindu-se în răcoarea nopții, aşezat pe o bancă de lemn şi învelit în pelerină. Un desen hazliu, păstrat cu mare grijă de Pierre, înfățişează acest episod, a cărui evocare le înveselea adesea serile la gura focului. El o reprezintă pe Olympe în rochie de postav, închisă cu nasturi de sus şi până jos, coafată ca femeile pictate de Watteau, în picioare cu botine după moda ungurească, cu mâinile în buzunare, capul înălțat, țigara în gură, dreaptă şi sigură de sine, privind cu un aer de superioritate, precum sergentul bătrân spre recrut, pe tovarăşul ei de călătorie, ale cărui trăsături schimonosite, trup chircit şi păr vâlvoi dovedeau în mod elocvent ravagiile mării. Desenul este intitulat: *Homo sum, et nihil humanum a me alienum puto.*

IX

ORAŞUL LIVORNO NEPREZENTÂND niciun interes artistic, Edouard, care îşi redobândise vigoarea şi antrenul de îndată ce coborâse de pe vas, voi să-şi continue ruta. Se înțelese cu un birjar şi, după ce vizitară acel pustiu dezolant cu numele de Pisa, călătorii noştri sosiră seara la Florența.

Majoritatea oraşelor mari din Italia îşi poartă istoria scrisă în monumente. Cele din Florența îi reamintiră lui Falconey atât de mult de frumoşii ani ai Renaşterii, încât voi să recitească cronicile florentine chiar la fața locului: dar cum zilele erau rezervate desfătării ochiului şi examinării galeriilor de tablouri, consacra lecturii o parte din noapte. În scurtă vreme citi pe nerăsuflate douăzeci de volume, preocupându-se în acelaşi timp de istoria țării, de artă şi de litere, de biografiile pictorilor. Găsi în ele subiecte pentru opere şi poeme, compuse o serie de bucăți din care mai târziu îşi propunea să facă o operă serioasă. Moartea tragică a Luizei Strozzi îi pricinui emoții pe care se pricepu să le exprime în melodii energice şi pasionate. Olympe, care desluşea pe chipul lui simptome de oboseală şi de epuizare, îl îndemna să fie moderat, să nu lucreze decât ziua şi să se odihnească, făcând pauze sistematice; dar geniul tânărului, odată înflăcărat de muză, o pornea în galop şi nu se mai oprea decât la capătul drumului. De altfel natura îi dăruise o rezistență a organismului mult mai mare decât bănuia Olympe; în acele momente de criză, entuziasmul devenea starea lui firească şi i se părea că existența celorlalți era doar

o stare de vegetare mai rea ca moartea. Adesea, deşi promisese că se va culca la întoarcerea de la teatru, deschidea pianul şi putea fi auzit cântând la pian, din gură, plimbându-se prin cameră, vorbind cu voce tare, reluându-şi cu febrilitate lucrul, până ce se iveau zorile. Petrecu o lună în această agitaţie continuă, până când într-o dimineaţă, după ce aşternu pe hârtie tot ceea ce îi frământa mintea, se culcă şi dormi aproape douăzeci şi patru de ore în şir.

— Gata, am isprăvit, spuse el, trezindu-se; acum pot să mă ocup şi de fleacuri, să mănânc bine, să mă plimb cu trăsura şi să iau aer cât va fi nevoie, pentru că am ieşit din starea de gestaţie. Copilul s-a născut; mă simt vioi şi vesel.

Într-adevăr, avea ochii odihniţi şi primăvara îi înflorea pe obraji.

— Dar mai înainte de a ne deda îndeletnicirilor beoţiene, turturica mea va avea bunăvoinţa să asculte ceea ce am creat. O prietenă este un auditoriu ales, iar artistul are privilegiul de a o pisa cu creaţiile sale, chit că ei i se recunoaşte dreptul imprescriptibil de a căsca, de a se gândi la altceva şi chiar de a moţăi, însă subliniind în acelaşi timp cadenţa cu un surâs indulgent.

Falconey îşi puse în ordine manuscrisele, le aşează pe pian şi execută tot ceea ce compusese în ultima lună. Deşi era foarte mult de ascultat, Olympe păru să-l urmărească extrem de atentă; lăsă chiar să-i scape câteva uşoare semne de emoţie şi de plăcere; dar când autorul o întrebă ce anume gândeşte despre lucrările sale, ea îi răspunse:

— Să-ţi spun sincer, mă aşteptam la cu totul altceva. Ai, ce-i drept, darul de a te transforma cu fiecare nouă lucrare pe care o realizezi; dar, tot schimbându-ţi maniera, vei sfârşi prin a găsi una proastă. Ceea ce ai compus e suficient pentru a lansa un artist; dar, pentru un maestru ca tine nu e deajuns. Prefer, în mod indiscutabil, melodiile spaniole.

Vanitatea de autor nu era cusurul lui Falconey. Ba chiar modestia lui mergea atât de departe, încât lesne s-ar fi arătat nedrept cu el însuşi.

— Vai, spuse Falconey, credeam că beau dintr-o cupă de aur şi când colo înghiţeam apă dintr-un hârdău de lemn. Timp de o lună am năzuit să apuc Minotaurul de coarne şi, când colo, am doborât un iepure. Asemenea nenorocire se întâmplă, în fiecare zi, multora. Dacă ar fi vorba de o femeie oarecare, m-aş mulţumi cu răspunsul: „Asta îmi place sau asta nu-mi place." Dar, din fericire, tu eşti de meserie; vom căuta împreună să vedem cum şi de ce m-am înşelat atât de grosolan, apoi vom purcede la distrugerea pruncului, din moment ce nu s-a născut viabil.

Rugată să se explice, nu numai asupra ansamblului lucrării, dar şi asupra fiecărei piese în parte, Olympe făcu eforturi zadarnice pentru a-şi motiva judecata şi pentru a-şi formula limpede părerea. Dacă Falconey n-ar fi ajutat-o, n-ar fi fost în stare să facă nicio critică serioasă. Curând întrebările deveniră tot mai presante şi atunci, din ce în ce mai încurcată, ea înlocui motivele serioase, care-i lipseau, cu acreală şi mai apoi cu aroganţă.

— Nu mie să-mi ceri socoteală, îi spuse ea, pentru verdictul care te revoltă. Adresează-te publicului. Ştii bine că eu nu mă pricep şi că lucrările mele nu valorează nici doi bani. Când mi le corectezi, mă supun cu docilitate. Oare cum de un atât de mare maestru ca tine se poate înjosi până la a consulta o sărmană şcoliriţă? Ai vrut să-mi cunoşti părerea; ţi-am spus-o. Toate raţionamentele din lume nu mă vor face să mi-o schimb. Să admitem că sunt o ignorantă; atunci îţi voi spune ca o femeie oarecare: „Nu-mi place." În locul tău, aş arde toată amestecătura asta. Dar cum tu nu eşti de aceeaşi părere, hai să nu mai vorbim. Eu nu ştiu nici să mărunţesc lucrurile, nici să disertez; eu simt, bine sau prost. Înţeleg greu şi tu mă sâcâi în zadar cu întrebări. N-are rost să mai discutăm.

Falconey îşi mototoli hârtiile cu intenţia de a le arunca în foc; dar, când să le distrugă, se răzgândi, luă manuscrisul sub braţ şi-l duse în camera lui.

„Să nu ne grăbim, îşi spuse el; nu sunt destul de sigur de buna credinţă a judecătorului meu. Această sentinţă ar

putea fi revanşa pe care şi-o ia pentru criticile mele la prima ei lucrare. O jignisem înainte de a o cunoaşte; să trecem cu vederea o mică răzbunare."

În dorința de a alunga din minte această a doua ceartă, Edouard deschise istoria pictorilor florentini de Baldinucci. Întâmplarea făcu să se oprească la articolul consacrat lui Cristofano Allori, unul din ultimii mari artişti al acestei şcoli. Baldinucci, al cărui tată cunoscuse pe cei trei Allori, dă detalii foarte interesante asupra vieții, moravurilor şi caracterului lui Cristofano. Acest pictor a trăit la sfârşitul veacului al şaisprezecelea, în epoca de decădere a artelor. A fost una din acele armonioase personalități, cum numai Italia are privilegiul de a produce, cu aptitudini diverse şi cu toate talentele: poet, muzician, om de spirit, plăcut şi fermecător în conversație, pictor excelent şi demn de vremuri mai bune; dar împrăştiat, mai îndrăgostit de metresele lui decât de glorie, aşa cum adesea li se întâmplă oamenilor de geniu, când, după ce au luptat împotriva prostului gust al secolului lor, ajung să disprețuiască până şi laudele stupide ale contemporanilor.

Cristofano Allori iubea cu pasiune o femeie, a cărei frumusețe era pe atunci celebră chiar şi dincolo de zidurile Florenței; i se spunea Mezzafirra. Era vanitoasă, orgolioasă, lacomă şi mincinoasă. Allori ştia acest lucru, dar se îndrăgostise de ea, precum Molière de Armande Béjart şi nu cruță nimic pentru a-i fi pe plac. Avu nenorocul să reuşească. După moda timpului şi a țării în care trăia, se ruină din pricina cadourilor şi a cheltuielilor nesăbuite, fără ca Mezzafirra să-i fie mai credincioasă din acest motiv. Sfâşiat de durere şi de gelozie, Allori avu ideea ciudată să facă un reproş usturător iubitei sale, printr-o pictură, să imortalizeze amintirea suferințelor lui, reprezentând femeia sub trăsăturile Iuditei şi făcând din capul lui Holofern propriul său portret. Vreme de trei luni lăsă să-i crească barba, pentru a dobândi un aer răvăşit; cât despre paloarea convenabilă, aceasta i-o asiguraseră insomnia şi suferința... Îndărătul Iuditei o aşează pe mama Mezzafirrei, complice

detestabilă la desfrâul fiicei sale. Când tabloul fu gata, Allori îl expuse. Toată Florența recunoscu modelele şi înțelese intenția pictorului. Succesul tabloului, favorizat şi de curiozitatea publicului, fu foarte mare; dar autorul nu-şi atinse scopul, căci Baldinucci adaugă: *„Aceasta nu-l făcu însă mai fericit pe Cristofano Allori, căci bizara răzbunare nu avu darul s-o potolească pe iubita lui.“*

Ciudățenia întâmplării produse o vie impresie asupra lui Falconey. Închise cartea şi se repezi la palatul Pitti, pentru a examina în amănunt tabloul lui Allori, pe care capodoperele lui Rafael şi ale lui Andrea del Sarto îl împiedicaseră până atunci să-l remarce. Nu-i fu greu s-o găsească pe Iudita, care ocupă un loc de cinste în fața *Fecioarei cu scaunul.* Care nu-i fu mirarea când recunoscu în trăsăturile, pieptănătura, şi chiar îmbrăcămintea frumoasei evreice, unele asemănări cu Olympe! Aşezat pe o banchetă, într-un ungher lângă cea mai apropiată fereastră, îşi aținti multă vreme privirile asupra acestui chip amenințător, iar apoi, întorcându-se cu gândul la el îşi spuse:

„Oare mă aflu în situația lui Allori? Se va găsi, într-o zi, în lucrările mele, vreo Iudită care să-mi poarte capul cu un aer feroce, iar biografii mei, dacă li se va năzări să-mi scrie povestea vieții, vor descoperi în viața mea o Mezzafirra?“

În toiul cugetărilor sale, Edouard ridică ochii şi zări o femeie care trecu aproape de el şi a cărei rochie îi atinse vârful piciorului; era Olympe, în tovărăşia unui tânăr care părea să-i facă onorurile muzeului. Îi văzu pe amândoi oprindu-se în fața *Războiului* lui Rubens şi a portretului lui Leon X, făcut de Raphael; apoi se îndepărtară şi ieşiră pe uşa care duce spre salonul lui Jupiter. În primul moment, Edouard vru să-i urmărească, dar postura de spion i se păru ruşinoasă, îşi spuse:

— Allori n-ar fi procedat astfel.

Şi ieşi din muzeu. După o jumătate de oră, Olympe se întoarse acasă singură.

— Pot să ştiu de unde vii? o întrebă el.

— Vin de pe Ponte-Vecchio, unde am stat câtăva vreme la

un giuvaergiu, ca sa cumpăr un inel.

— Dar la Palatul Pitti n-ai fost?

— De ce mă întrebi?

— Pentru că mi s-a părut că te văd acolo în tovărăşia unui tânăr pe care nu-l ştiu.

— Nu cunosc pe nimeni la Florența. Ai visat cu ochii deschişi. Fii cu băgare de seamă, dragul meu: munca intensă pe care ți-ai impus-o cu o adevărată frenezie, ți-a ostenit mintea. Începi să ai halucinații.

— Mintea mea e în perfectă stare, ochii la fel şi aş vrea să-i folosesc pentru a vedea inelul cumpărat chiar pe Ponte Vecchio.

— Tocmai l-am pus bine într-un sertar.

— Ei bine, deschide-l şi arată-mi inelul, dacă există.

— Uite-l. E pentru tine, ca o amintire a celei de a doua împăcări dintre noi, din moment ce am avut şi a doua ceartă. Felul în care m-ai primit şi aerul tău posomorât m-au împiedicat să ți-l dau de cum am venit; dar mi se pare că te-ai mai potolit, aşa că mă încumet să-ți ofer micul meu dar; îți place?

În timp ce vorbea, Olympe scoase dintr-o cutie de carton un inel mare din aur, cu incrustații în formă de solzi înlănțuite de florile cuielor ca la o mănuşă de fier şi împodobit cu un ametist. Edouard şi-l puse în deget şi, cuprins de o bucurie copilărească, exclamă!

— Ce cadou frumos! Iar eu sunt un mizerabil că am putut să te bănuiesc, naiba ştie de ce! Să mă ia dracul dacă aş şti să-ți spun ce mi-a trecut prin minte. Da, ai dreptate; trebuie să fi fost victima unei halucinații. Mă gândeam tocmai la o poveste ciudată, fantastică aproape, în clipa când am văzut, trecând în fața mea florentina care a îndrăznit să-ți semene. Caraghios mai e omul gelos!

Falconey o sărută pe Olympe şi se duse să cumpere bilete la teatrul *Pergola,* unde era anunțată *Somnambula* de Bellini. Reținu o loje la *primo-piano,* adică foarte puțin peste nivelul parterului. Intrând în sală, Edouad zări un tânăr frumos care nu înceta să-i privească. Era tânărul de la

palatul Pitti.

— Iată una din nălucirile mele în carne şi oase, îi spuse Olympei dar se pare că frumosul cavaler are şi el năluciri, la fel ca mine; probabil te ia drept femeia care-l însoţea azi-dimineaţă, pentru că nu te slăbeşte din ochi.

Olympe îşi îndreptă binoclul asupra individului, îl examină îndelung, apoi răspunse cu aerul cel mai indiferent cu putinţă:

— Nu l-am văzut în viaţa mea.

În seara aceea era ceea ce italienii numesc *un bel teatro,* adică o sală plină ochi, iar căldura devenise copleşitoare. În antract, Edouard şi Olympe se retraseră în fundul lojii, deschizând uşa ca să le vină puţin aer. Acelaşi tânăr, trecând prin faţa uşii deschise, îşi ridică pălăria şi salută, iar Olympe răspunse la salut dând din cap aproape imperceptibil.

— Bravo, zise Edouard, adineauri nu-l văzuseşi în viaţa ta, şi acum îi răspunzi la salut.

— Pentru că, în sfârşit, l-am recunoscut, răspunse Olympe. E fiul giuvaergiului meu. Nu i-am dat nicio atenţie în dugheana tatălui; dar în ţara asta oamenii fac repede cunoştinţă; acum, dacă mi-a vândut inelul se crede prieten cu mine. Iată explicaţia acestui teribil mister.

— Totdeauna ai dreptate, reluă Edouard râzând. Ce mai, sunt jalnic în rolul lui Othello. Maurul feroce se duce să ia două îngheţate cu vanilie pentru a o ospăta pe Desdemona.

În faţa bufetului, Falconey se întâlni iar cu tânărul florentin.

— Tatăl dumitale, îi spuse el în italiană, este un giuvaergiu foarte îndemânatic; vreau şi eu să cumpăr de la el o bijuterie. Trec mâine să vă văd pe *Ponte-Vecchio,*

— Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi răspunse tânărul. Sunt contele Meretti, la dispoziţia domniei-voastre. Tatăl meu nu vinde bijuterii şi locuiesc pe *Santa-Croce.*

— Deci nu în dugheana unui bijutier ai întâlnit-o pe tovarăşa mea de drum?

— Nu, domnule; ci la muzeul Pitti, azi-dimineaţă; dar

avusesem deja cinstea să-i adresez euvântul ieri, la Palazzo Medici, în sala tribunei, în faţa portretului Fornarinei, cu care mi se pare că seamănă foarte mult.

— Vă înşelaţi. Seamănă cu Iudita lui Allori.

Reîntors în lojă, Falconey rămase tăcut tot cursul serii şi, în timp ce Olympe îşi scoase mănuşa pentru a apuca îngheţata, el şopti încet:

— Mezzafirra!

Fie că gelozia îi era întemeiată, fie că nu, Eduard nu putea trece cu vederea, că Olympe îşi bătuse joc de el printr-o serie de minciuni şi că descoperirea îl umplea de dezgust.

„Ce-mi trebuie să aflu mai mult? îşi spuse el. Chiar dacă aş surprinde-o în flagrant delict de trădare şi infidelitate, n-aş mai avea de ce să mă mir. Să încerc s-o schimb, – osteneală zadarnică; cine a minţit, va mai minţi. Să tac, să-mi păstrez masca de îndrăgostit pe lângă o femeie pe care n-o mai stimez, ar fi o comedie inadmisibilă; vorbele de dragoste s-ar schimba în blesteme pe buzele mele. Trebuie să ne despărţim.

La gândul despărţirii, Edouard începu să caute în minte ce îi mai rămânea pe lume, ce anume îl lega de viaţă înainte de a o fi întâlnit pe această femeie şi nu mai găsi nimic. Bietul băiat începu să plângă ca un copil; apoi se indignă de propria lui slăbiciune, începu să urzească tot felul de proiecte nebuneşti, şi, după lungi şovăieli reveni la amărăciune şi lacrimi. Petrecu noaptea întreagă în acest tumult de sentimente. Când se iviră zorile, se ridică, închirie o trăsură şi plecă la Fiesole. Olympe îl auzi întorcându-se acasă către ora zece seara; dar cum tocmai se băgase în pat, se gândi că va putea amâna explicaţia pe a doua zi. În toiul nopţii, auzi pianul. Falconey, copleşit de atâtea emoţii, uitase de lucrările lui iar acuma le putea cântări ca şi cum ar fi fost compuse de un altul; le reciti, pentru a se hotărî dacă să le păstreze sau să le rupă. Examenul fu însă favorabil; înţelese, fără putinţă de tăgadă, că amintirile din Florenţa vor ocupa într-o zi un loc onorabil printre lucrările sale; şi, amintindu-şi că obiecţiile Olympei fuseseră cât pe-aci să-l

descurajeze şi să-l împingă la un act de vandalism, exclamă:

— Şi tu, Mezzafirra, vei ocupa un loc în opera mea.

Primele raze ale dimineții pătrunseră în cameră. Extenuat, Edouard se trânti îmbrăcat în pat şi încercă să se odihnească puțin. Când servitoarea veni să anunțe că dejunul era gata, îl găsi dormind dus.

Patru ore de somn îi schimbaseră într-atât cursul ideilor, încât la trezire i se păru că incidentul de la teatru îşi pierduse jumătate din gravitate. Poate că minciuna era nevinovată: oare nu trebuia, înainte de a lua o hotărâre gravă, să se intereseze măcar dacă acest conte Meretti poate fi un rival serios şi dacă Olympe se gândea într-adevăr la el? Pentru a se lămuri asupra acestui punct important, Falconey coborî în sufragerie unde era aşteptat, îşi justifică excursia la Fiesole, spunând că îi fusese necesară pentru studiul pe care-l făcea asupra pictorilor toscani şi adăugă că, întrucât îşi isprăvise cercetările, ar părăsi bucuros Florența.

— Şi eu la fel, răspunse Olympe.

— Adevărat? întrebă Edouard, ai părăsi fără regrete acest oraş?

— Categoric. Doar ne-am certat şi aici, ca şi la Genova!

— Ai fi de acord să pleci cu mine chiar azi?

— De îndată ce ne ridicăm de la masă.

— Aşa vom face. Să nu-ți iei vorba îndărăt.

Edouard voia să meargă la Roma; dar Olympe îi mărturisi fără ocol că s-ar putea întâlni acolo cu o persoană pe care n-ar dori s-o vadă. Se hotărâră să doarmă în seara aceea la Livorno şi de acolo să ia vaporul până la Neapole. Închiriară o trăsură pentru bagaje, în timp ce Edouard alerga la poliție şi la consulatul Regatului celor două Sicilii. După o oră se întoarse cu paşapoartele în bună regulă, şi când bătea de amiază la bisericile din Florența, trăsura părăsea oraşul.

„Pe legea mea, îşi spuse Edouard ascultând sunetul zglobiu al zurgălăilor, dacă contele Meretti e îndrăgostit, nu se poate spune că a produs vreo impresie în inima alesei sale. De data aceasta n-am să fiu prost să-i cer explicații”.

Dar Falconey nu avea nici vârsta; nici firea care să-i

îngăduie să persiste în hotărârea de a păstra tăcere. În timpul călătoriei, favorizată de vremea blândă şi senină, la lucirea tremurătoare a stelelor, el se aplecă spre urechea iubitei sale şi-i mărturisi naiv bănuielile, gelozia, mânia, disperarea şi lacrimile.

— Ştiam toate astea, îi zise Olympe. Întorcându-mă de la palatul Pitti, voiam tocmai să-ți povestesc întâlnirea mea cu contele Meretti, dar am citit pe chipul tău tot ceea ce aveai în suflet. Mă învinuiai deja, şi te avertizez că eu nu mă înjosesc niciodată până la a mă dezvinovăți. Cea mai aspră pedeapsă pentru gelozie este supliciul pe care-l aduce cu sine. Te-am stârnit şi mai tare prin minciuni, ştiind că imediat ai să alergi după dovezi. Vedenia de la muzeu eram eu. Inelul fusese cumpărat la Paris; ar fi trebuit să-ți dai seama că nu sclipea ca o bijuterie nouă. N-ai descoperit decât o jumătate din minciunile mele; dar a fost deajuns. Mi-am atins scopul. Profită de această lecție.

Edouard începu prin a se plânge de ferocitatea unor asemenea procedee şi sfârşi prin a implora iertarea şi a o abține, de parcă ar fi fost vinovat. În timp ce-şi făceau aceste confidențe, soarele veni să aurească creştetul unui con vulcanic care se vedea în depărtare: era Ischia. Corabia intra în golful Neapole. Salutară Vezuviul, fortul Sfântului Elm şi vastele cheiuri de la Chiaia. Debarcând lângă dig, în strigătele unei hoarde de *facchini*[11] zdrențăroşi, Falconey exclamă:

— Slavă Domnului! Iată-ne în tara muzicii şi a bucuriei. Aici vom trăi în deplină armonie; aici oamenii cântă, iubesc şi sunt fericiți!

[11] Facchini – hamali (it.)

X

PENTRU A AVEA RĂGAZUL SĂ-ŞI caute în tihnă un apartament, cei doi călători traseră mai întâi la *Vittoria*, hotelul cel mai frumos şi mai scump din oraş. Li se dădură două camere alăturate, comunicând între ele; camerele erau mari, dar prost izolate şi fără cămin; în schimb într-una din ele era un pian bun, cu coadă. De altfel ferestrele, orientate spre sud, dădeau spre chei. Şi de acolo se vedea, dincolo de copacii de la *Villa-Reale*, jumătate din golf, colinele de la Sorrento, intrarea în Salerno şi insula Capri, ai cărei pinteni erau învăluiți intr-o ceață diafană ca un văl.

În niciun loc de pe lume natura nu s-a străduit mai mult să încânte ochiul. Edouard şi Olympe contemplau cu încântare frumoasa privelişte, când cineva bătu la uşă. Falconey scoase un strigăt de bucurie, văzându-l pe unul din cei mai buni prieteni ai săi. Era un tânăr parizian simpatic, entuziast şi cultivat, admirator pasionat al talentului lui Falconey şi obiectiv față de cel al lui William Caze. Se numea Edouard Verdier. Voia să meargă în Sicilia şi Calabria, şi tocmai găsise la Neapole tovarăşi de drum care îl zoreau să plece; totuşi consimți să amâne călătoria cu trei zile. Pentru a-şi folosi bine timpul, cei trei se hotărâră să facă excursii în împrejurimile Neapolelui. Prima zi o consacrară vizitării ruinelor de la Herculanum şi Pompei, cea de a doua unei ascensiuni pe vârful Vezuviului.

Aceste plimbări erau însă adevărate călătorii, şi în ciuda foarte marei plăceri pe care o încercau, oboseala începea să-i

cuprindă. În cea de a treia zi, Olympe, la capătul puterilor, le ceru voie să rămână în pat. Cei doi hoinăriră pe coasta de la Pozzuoli până la lacul Fusaro şi se întoarseră la Neapole foarte târziu, după ce vizitară Procida şi Ischia. A patra zi, Edouard Verdier se îmbarcă atât de istovit, încât se culcă în cabină, fără a mai aştepta plecarea vasului spre Messina. Falconey, care îşi întovărăşise prietenul până la dig, sub un soare arzător, nu se simți bine la întoarcere. Era într-o stare ciudată: i se părea că duce în cârcă un bărbat a cărui greutate îl zdrobea şi ale cărui picioare, petrecute dealungul mijlocului îl strângeau până la sufocare.

— O, îşi zise el, iată-mă ca Sindbad marinarul cu bătrânelul în cârcă. Dar eu am să mă descurc mai uşor decât Sindbad: o noapte de odihnă mă va uşura de povară.

Şi fredonă vesel melodia lui Masaniello:

Somn, coboară-te din slăvi.

Totuşi, în noaptea următoare, somnul nu veni; a doua zi dimineața, Falconey rămase în pat mai târziu ca de obicei şi, pe măsură ce membrele i se odihneau, simțea cum oboseala îi urca spre cap. Se dădu totuşi jos din pat şi se aşează pe o canapea, lângă fereastră, pentru a se desfăta cu privelişteа de afară.

— Ne aflăm, îi spuse Olympei, în locul cel mai încântător pe care nişte îndrăgostiți şi-l pot dori. Crezi că e cu putință să te îmbolnăveşti şi să mori la Neapole?

— Să te îmbolnăveşti! exclamă Olympe. Ferească Dumnezeu de una ca asta!

— Ne va feri. Nu vezi că ne zâmbeşte în mijlocul acestei naturi în straie de sărbătoare? Zadarnic aş căuta, în tot ceea ce ne înconjoară, vreun semn care să-i vestească mânia: mă tem însă să nu-l găsesc în mine. Mă simt atât de slăbit, încât cel mai mic zgomot mă face să tresar. Parcă o mână arzătoare de uriaş, înmănuşată în fier, se reazămă pe capul meu iar ideile, înspăimântate de această amenințare, se ciocnesc de țeasta mea ca nişte păsări în colivie. Sunt ca o

frunză pe apă: un accident, o emoție, o veste proastă ar fi deajuns pentru ca să mă doboare.

Dornică să-i risipească aceste presentimente cu ajutorul muzicii, Olympe îi propuse să cânte la pian uvertura la *Don Juan* de Mozart, una din bucățile preferate ale lui Edouard. În timp ce plecă în camera ei să ia partitura, Falconey îşi aminti că începutul uverturii era reproducerea exactă a sosirii comandorului la cina lui Don Juan. Gândindu-se la acordul sinistru în re minor care marchează primii paşi ai statuii, bucata i se păru prost aleasă; deoarece dorea o muzică mai veselă, se ridică şi o luă pe urmele lui Olympe pentru a-i cere să aducă partitura *Bărbierului din Sevilla*.

Uşa din lemn de stejar masiv cu două canaturi care despărțea cele două camere, înaltă cam de opt-zece picioare, era foarte grea şi avea o broască ruginită ce se deschidea anevoie. După ce răsuci în zadar de câteva ori butonul de aramă, Eduard, enervat, zgâlțâi uşa cu putere; canatul din dreapta ieşi din țâțâni şi căzu pe o măsuță cu un zgomot înfiorător. Olympe scoase un strigăt de groază; Falconey, crezând că a ucis-o se aruncă pe jos cât era de lung. Servitorii hotelului, atraşi de zgomot, veniră într-un suflet şi-l găsiră prada unei violente crize de nervi. Nu-şi reveni decât după o oră. După zdruncinul nervos, urmă agitația sângelui. Se făcea la față, când roşu când livid. Se plângea că-i este îngrozitor de cald, dar dinții îi clănțăneau în gură.

— Am căzut în capcană, îi spuse Olympei. Hazardul e stăpânul nostru. Nu ne-am fi gândit niciodată la un asemenea accident. Nu încerca să te amăgeşti, draga mea: am să-ți pricinuiesc multe necazuri. Acum nu mai duc în cârcă pe bătrânul lui Sindbad marinarul, ci moartea însăşi şi am să mă războiesc crunt cu ea. Trimite repede după un medic, martor obligatoriu la duel. Trebuie să mi se ia sânge, mult sânge. Port Vezuviul în creieri şi pe Solfatarre în piept. Dar sunt tânăr şi voinic; când va veni medicul, să nu te laşi speriată nici de pronosticuri, nici de numele bolii, oricât de înspăimântătoare ar fi.

Falconey avea congestie cerebrală.

XI

DACĂ ITALIA ESTE ȚINUTUL CEL mai încântător din lume pentru îndrăgostiți şi pentru oamenii sănătoşi, el devine un coşmar pentru cel ce se îmbolnăveşte. Călătorul aflat în primejdie de moarte care reuşeşte să scape, cu toată neştiința doctorilor, incuria spițerilor, indiferența şi lenea servitorilor, lăcomia tuturor, camerele fără foc, uşile deschise, ferestrele ce nu se închid bine, lipsa de cearceafuri, de îngrijiri şi de ajutoare de orice fel se cheamă că a avut zile. Medicul după care trimiseseră la ora prânzului nu sosise nici la patru după amiază. În acest răstimp, boala progresa cu paşi de uriaş. Se cânta *Angelus*-ul la biserici, când sosi, în sfârşit, şi fu introdus cu multă pompă *ilustrissimo dottore* Berizzo. Era un bătrân de optzeci de ani, cu o perucă odinioară neagră, acum decolorată de vreme, şi o înfățişare decrepită. I se relată exact tot ceea ce se petrecuse. Bolnavul îi spuse cu o voce pierită:

— *Dottoraccio,* îmi veți refuza oare favoarea de a-mi lua sânge?

— Nu, Excelență, răspunse bătrânul.

Dar, căutându-i vena cu mâini tremurătoare şi ochi care nu-l mai ajutau, bietul bătrân nu mai ştia unde să pună lanțeta.

— *Temo di ferirla,* spuse el, încreținд fruntea.

— Vă temeți să nu mă răniți, murmură Edouard, dar nu vă temeți să mă lăsați să mor.

— Să muriți! spuse doctorul clătinând din cap ca şi cum

ar fi vrut să dea de înțeles: „Nu stă în puterea mea să vă împiedic”.

Apoi adăugă:

— *Prin urmare,* Senioria-Voastră să stea liniştit. Voi trimite pe un tânăr care-i va lua cât sânge va dori.

La ceasurile nouă, sosi şi tânărul doctor. Era un băiat arătos, cu trăsături regulate, umeri largi, ochi mari şi frumoşi, mâini mici, o gură sensuală şi nişte dinți ca migdala proaspătă. Olympe se aruncă în brațele lui, strigând:

— Salvează-l!

Cu toată starea în care se afla, Falconey, uluit de acest elan patetic, murmură deabia deslușit: „Oare de ce nu l-a îmbrățișat şi pe cel bătrân?“

Prima lăsare de sânge nu produse efectul scontat: se părea, dimpotrivă, că boală aşteptase sosirea unui adversar redutabil pentru a dezlănțui lupta. Ea deveni tot mai aprigă, cu fiecare oră care trecea, până în ziua următoare. Timp de şase zile şi tot atâtea nopți, Edouard rămase într-o stare de agitație şi de inconştiență care cerea o permanentă supraveghere. Palmeriello – căci acesta era numele tânărului medic – dovedi mult zel şi rămase două nopți în şir la căpătâiul bolnavului. În cele din urmă, în dimineața celei de a şaptea zile, după o ultimă criză, organismul, care rezistase atâtor atacuri, ieşi biruitor din luptă, dar total epuizat; Edouard păru că se stinge brusc şi căzu într-o stare de prostrație atât de profundă, încât, privindu-l, puteai crede că a murit. Totuşi mi era vorba nici măcar de letargie, căci încetul cu încetul îşi regăsea capacitatea de a percepe obiectele exterioare şi conştiința senzațiilor. Memoria nu-i mai restituia nimic din ceea ce se petrecuse în cele şase zile de delir; dar încercă o mare satisfacție când realiză că este culcat pe un pat şi că are la frunte o compresă cu apă rece ca gheața.

Numai Edouard Falconey ar fi putut să povestească evenimente care au exercitat o influență covârşitoare asupra geniului şi a întregii sale vieți; el singur a fost în stare să culeagă detaliile acelei zile ciudate, să le coordoneze, să le

fixeze cu precizie şi să le scoată la lumină. Iată relatarea pe care i-a dictat-o lui Pierre, douăzeci de ani mai târziu. Sunt propriile lui cuvinte:

„Palmeriello şi Qlympe erau aşezaţi lângă patul meu. Pe el îl vedeam, pe ea nu; îi auzeam însă pe amândoi. Uneori sunetul vocilor lor mi se părea slab şi îndepărtat; alteori răsuna în capul meu ca un zgomot insuportabil.

Simţeam valuri de frig care se ridicau spre mine din adâncul patului, un abur îngheţat, aşa cum se înalţă dintr-o pivniţă sau dintr-un mormânt, şi care mă pătrundeau până-n măduva oaselor. Atunci m-am gândit să strig, dar nici n-am încercat s-o fac, atât de mare mi se părea distanţa dintre locul unde se alcătuia gândul meu şi organele care ar fi trebuit să-l exprime. La ideea că mă puteau crede mort, şi deci îngropa cu această rămăşiţă de viaţă refugiată în creierul meu, mi se făcu frică; dar mi-a fost cu neputinţă să schiţez vreun gest. Din fericire, o mână, nu ştiu a cui, îmi luă de pe frunte compresa cu apă rece şi atunci am simţit puţină căldură.

I-am auzit pe cei doi care mă vegheau consultându-se în privinţa stării mele. Nu mai sperau să mă salveze. Olympe luă o oglinjoară şi mi-o puse în faţa obrazului. Am zărit o mască ce-mi era necunoscută; pleoapele mai mult decât pe jumătate închise, globul ochiului stins şi imobil, buzele contractate. Era chipul meu; după o clipă mi-am dat seama de asta şi mi-am spus că, judecând după aparenţe, eu însumi aş propune înmormântarea.”

Totuşi Olympe arătă medicului oglinda, spunându-i că respiram încă. Palmeriello se apropie de pat, dădu cearceaful la o parte şi-mi luă mâna pentru a cerceta pulsul. Cum stătea în picioare, a fost nevoit să-mi ridice destul de sus braţul. Mişcarea pe care m-a obligat s-o fac, deşi foarte simplă şi firească, a fost atât de brutală pentru bietul meu trup, încât mi s-a părut că mă sfărâm în bucăţi. Timpul cât mâna mea a rămas în cea a medicului nu se mai sfârşea. Am auzit distinct aceste cuvinte:

— *Se non e morto, poco manca* (dacă n-a murit, nici mult

nu-i mai lipseşte.).

Palmeriello nu-şi dădu osteneala să-mi mai aşeze uşor braţul pe pat; îl azvârli ca pe un obiect inert. La această teribilă zdruncinătură, am simţit cum toate oasele îmi trosnesc, toţi nervii şi toate fibrele mele plesnind deodată; un zgomot ca de tunet a răsunat în capul meu şi am leşinat.

Nu-mi dau seama câtă vreme am rămas fără cunoştinţă. Când mi-am revenit, era noapte iar în cameră domnea o tăcere profundă. O servitorică destul de drăguţă, căreia noi îi spunem *Felicissima notte,* pentru că niciodată nu uita să ne ureze o *noapte foarte fericită* când ne aducea luminările, bătu timid la uşă. I se strigă să intre şi am înţeles că nu eram singur. Fata puse pe masă două lumânări aprinse şi, după ce îşi rosti în şoaptă urarea obişnuită, întrebă dacă trebuia să servească ceaiul doamnei. Olympe îi porunci să revină peste o jumătate de oră. Servitoarea ieşi şi în cameră se făcu din nou tăcere.

Zării atunci un tablou pe care eu însumi l-aş fi luat drept o nălucire de bolnav, dacă alte dovezi şi mărturisiri mai complete nu mi-ar fi schimbat bănuielile în certitudine. În faţa mea, pe zidul camerei am văzut două umbre mari, proiectate de licărirea lumânărilor, care erau astfel aşezate, încât să nu formeze decât un singur izvor de lumină. Cele două umbre înfăţişau o femeie cu capul lăsat pe spate, aşezată pe genunchii unui bărbat. N-am avut puterea să-mi ridic privirea pentru a vedea partea de sus a acestui grup, unde trebuia să se afle capul bărbatului; dar chipul pe care-l căutam veni singur să se aşeze în raza mea vizuală. El se apropie de cel al femeii şi atitudinea celor două umbre era cea a unui sărut. Mărturisesc că în primul moment acest tablou nu produse o prea vie impresie asupra spiritului meu amorţit. Mi-a trebuit o bună bucată de vreme pentru a înţelege amploarea unei asemenea revelaţii; dar curând am trecut de la uimire la indignare şi de la ea la eroare.

Felicissimanotte nu se întoarse mai devreme de ora opt seara. În timp ce punea masa, l-am auzit pe Palmeriello sâcâind-o în dialectul din acel ţinut. Îşi pusese pălăria pe

cap şi se pregătea să plece, când Olympe îi propuse să cineze cu ea. Servitoarea aşezase mâncarea pe masă şi dispăruse; dar Palmeriello acceptă propunerea, luă o farfurie, tacâmuri, şi scoţându-şi un cuţit din buzunar se aşeză la masă cu pofta de mâncare a unui om viu şi zdravăn. Cei doi uitaseră de mine. Cinară plini de voie bună. Îmi amintesc că vorbeau despre specialităţile gastronomice din ţinut şi că intenţionau să meargă împreună să prânzească în satul Fuori-di-Grotta.

«Când se vor duce să prânzească în doi la Fuori-di–Grotta? mă întrebam eu, ascultându-i; probabil după ce mă vor fi luat de aici; de altfel nici nu mă mai consideră printre cei vii.»

Şi mă gândeam că cei doi îşi făceau proiecte, din care gazda era eliminată. E de presupus că forţele începuseră să-mi revină, căci mi se pare că am zâmbit, adică trebuie să fi făcut o strâmbătură, prim simptom al reîntoarcerii mele la viaţă. Am încercat să mişc capul pe pernă şi am reuşit. Succesul mă făcu atât de fericit, încât aş fi vrut să-i pot striga pe cei doi care mă vegheau şi să le spun: «Prieteni, prieteni, trăiesc!» Dar îmi veni în minte că nu se vor bucura şi i-am privit ţintă. I-am văzut bând amândoi, unul după celălalt, şi oricât de mult am căutat cu ochii n-am observat pe masă decât un pahar.

Trebuie să mărturisesc cu umilinţă: deşi tremuram de furie, deşi eram ars de gelozie, am adormit. Atotputernica şi imperioasa natură mi-o poruncea şi m-am supus. Pe la miezul nopţii am fost trezit de o mână care o atingea pe a mea. De data aceasta braţul mi se mişcă, fără să mai simt vreo durere.

— E mai bine, rosti medicul. Dacă merge tot aşa până mâine, înseamnă că e salvat.

Aşa s-a şi întâmplat. Palmeriello se pregătea de plecare. Olympe îi spuse să mai aştepte puţin, că îl va însoţi şi ea. Se retraseră îndărătul unui paravan care ascundea uşa şi nu i-am zărit. Olympe veni apoi să caute o lumânare pentru a-i lumina calea lui Palmeriello. Rămaseră multă vreme pe scară. Atunci mi-am amintit de priveliştea umbrelor lor îmbrăţişate, de conversaţia de la cină, de detaliul acelui

pahar din care băuseră amândoi. Pentru o clipă am nădăjduit că toate aceste fuseseră nălucirile unui vis; dar femeia nu venise să strângă masa. Printr-un efort supraomenesc, am reuşit să mă ridic în capul oaselor, sprijinindu-mă cu mâinile mele tremurătoare. Am reuşit să văd ceea ce era pe masă. M-am uitat cât am putut de atent: nu era decât un singur pahar. Acum ştiam destul."

XII

CÂND DUPĂ DOUĂZECI DE ANI, Edouard Falconey i-a dictat lui Pierre rândurile de mai sus, a considerat inutil să-şi continuie mărturisirea în scris; dar de povestit, a povestit mult mai multe. Descoperind că-l poate salva pe bolnav, Olympe îşi regăsi bunele porniri; căci, cu toate rătăcirile ei, această femeie avea şi unele calități. Trei săptămâni de îngrijire atentă şi devotată îi redară lui Falconey sănătatea. În acest timp stăruința lui Palmeriello şi devotamentul lui Olympe nu se dezmințiră nicio clipă, astfel încât, când se dădu jos din pat în prima, zi şi când văzu pe fereastră splendida privelişte a golfului Neapole, convalescentul se simți pătruns de înduioşare şi de recunoştință pentru cele două ființe care îl salvaseră.

Dacă în clipa aceea Falconey i-ar fi mărturisit Olympei tot ceea ce ştia, dovezile de afecțiune pe care le primise de la ea şi-ar fi găsit locul în balanța binelui şi a răului. O explicație sinceră şi cinstită ar fi putut repara multe şi, în loc de o iubită, Falconey s-ar fi ales măcar cu doi prieteni. Dar la gândul că trebuie să-i aducă nişte învinuiri atât de îngrozitoare, curajul îl părăsi; simți că leşină şi amână pe ziua următoare, apoi pe cealaltă. Această ezitare fu pricina a numeroase neajunsuri. Falconey deveni sumbru şi, ostil, caracterul i se alteră. Prezența lui Palmeriello îl exaspera. Sfâşiat de gelozie, sufocându-se din pricina secretului pe care îl deținea, vorbea un limbaj misterios, ca Hamlet față de mama sa şi Claudius.

Situația deveni şi mai complicată când Edouard îşi dădu

seama că în inima lui dragostea supraviețuia ultragiilor şi insultelor şi că adevărata cauză a tăcerii sale era teama de o ruptură inevitabilă şi definitivă. Uneori, după explozii de mânie, urmau declarații de dragoste, dar după ce reuşea să-i smulgă Olympei vreo dovadă de afecțiune, schimba tonul şi îi vorbea cu dispreț. Fără îndoială, o asemenea purtare era nesăbuită; dar cine va îndrăzni să stabilească gradul de slăbiciune admis pentru un tânăr de o sensibilitate excesivă, trădat de femeia iubită în împrejurări îngrozitoare şi doborât de două boli la fel de chinuitoare, congestia cerebrală şi dragostea? Totuşi, după două săptămâni, când începu să prindă puteri, se simți din nou calm şi rezonabil. Verdier reveni atunci din călătoria în Sicilia, bănui ce se petrece între Olympe şi doctor, şi îi spuse lui Edouard părerea lui, înainte de a se întoarce în Franța. Recăpătându-şi stăpânirea de sine, Falconey se hotărî să pună punct acestui capitol, cu delicatețe şi demnitate.

La hotelul *Vittoria* nu mai puteau rămâne din pricina cheltuielilor prea mari; de aceea se instalară într-un apartament, pe care medicul se străduise să-l găsească. Aveau la dispoziție tot două camere ce comunicau între ele. Locuința se afla pe o străduță liniştită, *Vico Carminiello* care dădea pe cheiul Ghiaia.

Într-o seară, când, Palmeriello îşi înştiințase prietenii că va lipsi, Falconey găsi momentul potrivit pentru explicația dorită. Abordă problema deschis, pentru a nu oferi tentația minciunii. Olympe păru mai întâi încremenită, apoi voi să protesteze energic. Edouard se simți obligat să relatezetiot ce văzuse şi auzise.

— Nu căuta să negi, îi spuse el după aceea; n-ai face decât să mă iriți. Certurile nu duc la împăcare decât între amanți şi noi nu mai suntem amanți. Mi-ar fi foarte uşor să-ți spun unele lucruri care să te facă să intri în pământ de ruşine. Dar te cruț. Mai mult chiar: te iert. Să uităm ziua şi împrejurările necredinței tale. Fii sinceră. Spune-mi că-l iubeşti pe acest bărbat şi întinde-mi mâna.

— Niciodată! strigă Olympe, sărind în sus; n-o să ne

despărțim în felul acesta. Nu sunt nici iubita, nici prietena ta. Sunt o femeie insultată. Nu voi îngădui unui zănatic să ia în serios nălucirile propriului său creier. Îmi voi da osteneala să te trezesc la realitate, deşi am oroare de dezvinovățiri, apoi poți să pleci unde vrei, tu pe drumul tău şi eu pe al meu.

— Cum doreşti, reluă Edouard. Mâine, când Palmeriello va veni, îl voi întreba. Vom vedea dacă este mai sincer ca tine. Dar n-ai să pleci de aici şi nu încerca să-ți înştiințezi complicele. Altfel refuz să dau ascultare apărării tale. Nu te amăgi: nu mai sunt îndrăgostitul caraghios de la Florența, ale cărui crize de gelozie te amuzau. Dragostea s-a stins. Iudita l-a ucis pe Holofern. Ai plecat din Paris cu un copilandru; azi ai de-a face cu un bărbat.

— Cu un bărbat bănuitor şi ingrat, reluă Olympe, cu un energumen, duşman al propriei sale fericiri. Mă voi depărta de el, îl voi lăsa pradă nebuniei şi remuşcării. Îl voi copleşi cu disprețul meu.

— Justifică-te mai întâi, şi copleşeşte-mă pe urmă; dacă poți.

— Da, te voi copleşi. Îți voi arăta că sufletul meu este mai presus de al tău.

— Asta o vom vedea mâine, când vom dezbate acest proces.

În ciuda siguranței de sine pe care o afişa, Olympe se temea de această întrevedere, în prezența unui judecător bănuitor. Încercă o manevră îndrăzneață pentru a-şi apăra cauza. Voi să-l prevină pe Palmeriello, să se pună de acord cu el, să stabilească dinainte răspunsurile pe care ar fi trebuit să le dea. Ar fi fost o lovitură de maestru; dar o asemenea tactică era prea imperios recomandată de situație, pentru ca Falconey să n-o bănuiască.

Ca şi la hotelul *Vittoria,* cele două camere care alcătuiau noul apartament erau despărțite numai printr-o uşă. Trezindu-se în toiul nopții, Edouard zări lumină sub acea uşă. Se ridică încetişor, îşi puse halatul şi intră pe neaşteptate la Olympe. Auzi un fâşâit şi înțelese că ea

ascunde o hârtie în pat. De altfel avea un carton pe genunchi, pana între dinți şi călimara la îndemână.

— Pot să ştiu cui îi scrii? întrebă Edouard.

— Nu-i vorba de nicio scrisoare, răspunse ea. Compun.

— În situația în care ne aflăm, reluă Edouard, asta dovedeşte din partea ta multă detaşare. Din nefericire, n-ai reuşit să ascunzi scrisoarea deajuns de repede. Ți-am văzut gestul şi am auzit foşnetul hârtiei. De ce atâta încăpățânare, de ce dorința de a te înțelege pe ascuns cu Palmeriello? În loc de toate acestea, mărturiseşte-ți deschis noua dragoste şi, deîndată ce voi fi în stare să mă urc în diligență, plec în Franța.

— Să nu-ți închipui, spuse Olympe, într-o nouă explozie de mânie, că te las să pleci ca să povesteşti în Franța tot ceea ce crezi despre mine şi să înfățişezi prietenilor noştri nălucirile tale drept realități. Sau recunoşti că te-ai înşelat, sau nu mai faci un pas dincolo de Neapole.

— Tare aş vrea să ştiu cum ai să mă împiedici?

— Am să te închid.

— Să mă închizi? Unde şi cum?

— Într-o casă de nebuni, căci am să spun că ai înnebunit şi toți mă vor crede. Toți cei de la hotel, care te-au văzut în plin acces de delir, vor depune mărturie că e adevărat. Nu mai lipseşte decât o vorbă a medicului pentru ca să te luăm pe sus şi să te închidem la Aversa.

— Aversa, repetă Falconey, este pentru Neapole ceea ce este Bicêtre pentru Paris!

— Acolo vei dormi noaptea următoare. Iată de ce vreau să mă sfătuiesc cu Palmeriello. Acum ai înțeles?

Falconey le-a povestit adesea prietenilor lui că, în clipa aceea Olympe îi arunca priviri atât de fioroase, încât se simți dominat de ea. La gândul că aceste amenințări pot să prindă viață, că este la cheremul unei femei răzbunătoare şi al unui medic obscur, căruia îi cunoştea doar numele, imaginația lui, foarte aprinsă din fire, surescitată acum de amărăciune, îi înfățişă deîndată interiorul unui ospiciu: celulele, tratamentul brutal, cămaşa de forță: îl cuprinse o asemenea

groază, încât fugi în camera lui, bolborosind:

— Sunt pierdut! Mă vor da drept nebun şi am să înnebunesc de-a binelea.

Spaima îl ținu treaz. Cu ochii şi cu urechile la pândă, o auzi pe Olympe dându-se jos din pat, umblând prin cameră, deschizând uşor fereastra şi închizând-o la loc. Aceste mişcări neobişnuite îi întăriră bănuiala că renunțase la ideea de a-şi înştiința complicele prin scris, că rupsese scrisoarea şi că aruncase bucățile pe fereastră.

„Dacă aş avea, îşi spuse el, puterea şi curajul să cobor în stradă când se va crăpa de ziuă, aş mai găsi poate vreo bucată din scrisoare şi încă vreun cuvânt semnificativ, ceea ce mi-ar fi deajuns pentru a le da complotul la iveală şi a-i înfunda pe amândoi.”.

De cum se iviră zorile, Falconey se îmbrăcă fără zgomot. Cele două camere aveau ieşiri separate, care dădeau într-un coridor. Coborî în vârful picioarelor, în halat şi papuci. Toți dormeau încă, dar uşa de la intrare era larg deschisă.

Puțin mirat de acest fapt, Edouard privi în jur. La câțiva paşi de el, pe străduță, zări o femeie într-un jupon alb şi cu un şal mare, având pe cap o bonetă de noapte acoperită de un fular înnodat sub bărbie. Cu corpul aplecat înainte, cu mâinile pe genunchi, părea să caute pe jos un obiect pierdut. Dinspre nord-vest bătea un vânt puternic, iar marea îşi spărgea valurile de țărm, astfel încât femeia nu-l auzi pe Edouard apropiindu-se. El o bătu pe umăr, spunându-i cu o voce gravă, precum stafia lui Hoffmann, în povestea fantastică *Majoratul:*

— William! William! Ce faci aici la ora asta?

Femeia tresări şi se trase câțiva paşi înapoi.

— N-o să mai găsim bucăți din scrisoare, continuă Edouard. Vântul a măturat strada toată noaptea. Experiența ta n-a avut succes, dar a mea a reuşit. Întâlnirea noastră sub această fereastră face mai mult decât o scrisoare semnată de tine. Femeie, e frig. Hai în casă.

— Nici gând, răspunse Olympe. Ai comis o imprudență venind aici, la ora asta. Acum te am la mână şi cu această

faptă nesăbuita. Întoarce-te singur, dacă vrei, şi aşteaptă-mă până ce vin cu medicul.

— Ba o să-l căutăm amândoi, răspunse Edouard, căci intenționez să mă țin după tine şi, dacă ai de gând să afirmi că sunt nebun, vreau s-o faci în prezența mea.

— Foarte bine, ia-te după mine, dacă poți.

Amândoi începură să alerge spre chei. Falconey îşi regăsi în această împrejurare forțe pe care nu spera să le mai aibă. La un moment dat, la o cotitură, o pierdu pe Olympe din ochi; dar când ajunse acolo, o zări la douăzeci de paşi în fața lui. Trecu prin fața paznicului de la castel, care ieşi din gheretă căscând ochi mari; apoi coborî pe malul Santa-Lucia şi se aruncă într-o barcă, poruncind vâslaşilor să pornească; dar, Edouard, care o urmărea îndeaproape, sări şi el, se strecură sub copertina de pânză a bărcii şi se aşeză alături de Olympe, exclamând:

— Nebunul e în larg!

— Excelență, unde mergem? întrebară vâslaşii.

— La Portici, strigă Olympe.

Şi barca porni imediat, clătinându-se pe spinarea valurilor. Depăşi capul digului şi se îndreptă spre Portici. Cei doi călători rămaseră unul lângă celălalt, strângând din dinți şi privind drept înainte. După o tăcere de trei sferturi de oră, barca ajunse la mal.

— Am sosit, excelențele voastre, spuse unul din vâslaşi.

Olympe sări sprintenă pe mal şi o luă iarăşi la goană. Spera că Edouard se va plictisi şi în consecință va putea scăpa de el, pentru a se întoarce singură în oraş, de data aceasta pe uscat. Apucă pieptiş, pe o potecă, coti pe lângă un zid şi se ascunse într-un cimitir a cărui poartă era deschisă. Dar, nu apucase bine, epuizată de efort, să se aşeze pe o piatră funerară, că-l zări în fața ei pe Falconey în picioare şi cu brațele încrucişate. De furie şi ciudă, începu să plângă.

— În locul tău, îi spuse Edouard, aş renunța la ceva imposibil şi aş mărturisi că sunt o mincinoasă.

— Ei bine, sunt, răspunse ea.

— Şi încă o jalnică mincinoasă, reluă Edouard.

Mărturisirea mă îmblânzeşte. Adaugă că eşti amanta lui Palmeriello şi cu asta mă voi simte răzbunat.

— Ei bine, da, sunt amanta lui.

— Nu mai sunt supărat pe tine. Acum, dacă vrei, hai să ne întoarcem la Neapole.

Coborâră amândoi poteca ce ducea la țărm, ea plângând mereu, el plin de îngăduință şi de compasiune. Pe drumul de întoarcere, Falconey începu să vorbească.

— Linişteşte-te, zise el; să uităm, dacă se poate, această tristă aventură. N-am să-ți spun că te iert, pentru că acest cuvânt ți se pare o insultă. Doresc să fii fericită. De aceea, trebuie să-l stimezi pe acest Palmeriello. Deci să nu-l întrebi niciodată dacă ar fi avut îndrăzneala să te sprijine în intențiile tale. Ai putea să-l iubeşti dacă ar fi un ticălos? Să încercăm a-l crede, un om cumsecade. A-ți promite că nu-i voi povesti niciodată această întâmplare îngrozitoare lui Pierre, care mă iubeşte ca pe un frate, lui Verdier, a cărui prietenie este pentru mine un fel de cult, ar însemna să te înşel, dându-ți o falsă speranță. Să te asigur că, în lucrările mele viitoare, nu se va descoperi nicicând vreo urmă din aceste amintiri, ar însemna să nu fiu sincer. Când muza vrea să vorbească, poetul sau artistul nu mai poate să tacă. Dar Pierre şi Verdier sunt prieteni siguri. Muza cântă fără ca omul să mărturisească neapărat pricina suferinței. În ce stare m-ai adus, singur nu mai ştiu. Scânteia din mine să se fi stins, imaginația să fi pierit? Habar n-am. Picăturile de sânge care vor cădea din rana mea sunt oare germeni fecunzi? Asta vom vedea mai târziu. Era oare mai bine pentru tine dacă muream în Italia într-o cameră de spital? Nu cred; adevărul e ca un grăunte imperceptibil; zboară prin aer şi cade nici nu ştii unde. Îl îngropi sub bălegar, şi într-o bună zi iese de acolo sub forma unui fir de iarbă. Un trecător îl zăreşte, îl ia şi îl arată lumii întregi. Socoteala ta a fost greşită. Fă apel la prietenia mea şi îți va merge mai bine. Nici nu va fi nevoie să ridici mâna pentru a bate la această uşă şi ea se va deschide. Simt de pe acum că te plâng din toată inima. Deşi sunt pe moarte, eu te voi îngriji pe tine; deşi sunt

disperat, eu te voi alina.

Olympe nu răspundea decât cu hohote de plâns şi nu pentru că, atâta generozitate o înduioşa, ci deoarece consfinţea înfrângerea ei şi victoria lui. Totuşi, chiar aşa lipsită de inimă cum era, inteligenţa o ajută să înţeleagă că înjosirea i-ar fi şi mai mare dacă s-ar arăta insensibilă. Îi întinse mâna lui Edouard, murmurând ceva care semăna a mulţumire, apoi îşi şterse lacrimile şi furtuna se potoli.

Atunci amândoi observară un fenomen destul de rar la Neapole. Era în luna martie. Vântul devenise tăios şi cădea o ploaie fină, amestecată cu zăpadă. Edouard tremura de frig ceea ce era cu atât mai periculos pentru el cu cât transpirase tare tot alergând nebuneşte după Olympe; ea ţinu neapărat să-l învelească cu şalul ei. Acum se punea o altă problemă: era ora nouă dimineaţa; cum să se întoarcă acasă, în halul în care erau îmbrăcaţi, prin mulţimea zeflemitoare şi zgomotoasă? La mică distanţă de port, porunciră vâslaşilor să tragă la mal, acolo unde ţărmul părea mai pustiu. Unul dintre ei alergă să caute o trăsură. Cât ai bate din palme câţiva curioşi se îngrămădiră în jurul trăsurii; dar halatul lui Edouard era nou şi dintr-o stofă bună; oamenii îl salutară respectuos pe tânărul senior străin, spunând cu un aer de interes şi bunăvoinţă:

— *Poveretto! Sta poco bene.* (Sărăcuţul! E bolnav.)

Întoarcerea acasă avu loc cum nu se poate mai simplu. Palmeriello sosi de abia către prânz. Dintr-o singură privire, înţelese că avusese loc o explicaţie între Edouard şi Olympe. Ceea ce se petrecuse se citea în parte pe chipul întunecat al unuia şi se deducea din aerul jenat al celuilalt. Doctorul ar fi vrut să găsească în ochii complicei sale un semn edificator, un avertisment oarecare, privitor la atitudinea pe care ar fi trebuit s-o adopte; dar nu putu prinde nici o singură privire de sub acele pleoape dinadins coborâte. Atunci se simţi şi el jenat. Falconey pretinse că e obosit şi ar vrea să doarmă puţin. Îi îndemnă pe amândoi să treacă în camera vecină şi adăugă pe un ton plin de subînţelesuri:

— Aveți de discutat împreună. Întoarceți-vă peste o jumătate de oră.

Dar discuția nu dură atât de mult. După cinci minute, Palmeriello se întoarse singur şi, cu un gest impetuos, acoperi cu sărutări mâna lui Edouard.

— Omule mărinimos, ştii deci ce crimă am făptuit. Mă închin în fața firii tale generoase. Mi-e silă de mine, mă disprețuiesc, mă învinuiesc; dar mai sunt în stare să mă pocăiesc. Îmi voi ispăşi păcatele printr-un sacrificiu plin de noblețe.

— Cum adică? întrebă Edouard, retrăgându-şi mâna.

— Ea îți aparține, continuă Palmeriello; această femeie, pe care o pornire smintită a aruncat-o în brațele mele, nu este a *mea.* Ți-o voi înapoia. Vei pleca împreună cu dânsa, veți pluti împreună spre ținuturi pe care eu nu le voi zări niciodată. Acordă-mi puțină prietenie. Curajul şi puterea nu-mi lipsesc. În acest trup de fier se află o inimă de leu.

Napolitanul se izbea cu pumnii în pieptul său voinic.

— Şi tu! exclamă Edouard râzând, şi tu ai de gând să-mi faci o scenă! Doar nu-ți imaginezi că am să mă văicăresc în brațele tale! Nu te mai bate cu pumnii în piept! Află, doctore al inimii mele, că nu există printre leacurile dumitale vreunul potrivit pentru răul ce mi l-ai făcut. Dar dacă nu-mi porți pică, aşa cum nu-ți port nici eu, vom fi buni prieteni în decursul puținelor zile pe care le mai petrec cu voi grăbeşte-te să mă pui repede pe picioare, ca să nu fiu pentru multă vreme a cincea roată la căruța voastră.

— *Per Bacco!* zise Napolitanul încremenit, dacă situația ar fi fost inversă, ştii că te-aş fi ucis cu pumnalul?

— Adică mi l-ai fi înfipt frumuşel în spinare la un colț de stradă, nu-i aşa? Foarte bine! Iar eu; dacă mă vindeci bine de tot, am să te bat măr în ziua plecării mele. Acuma du-te repede la bucătărie şi comandă o porție de supă pentru bolnavul tău, pentru că mor de foame, în astă seară te ospătez cu nişte macaroane, din care am să opresc o parte şi pentru cina mea; nu va fi o imprudență, pentru că te ştiu lacom şi n-ai să-mi laşi multe.

Olympe asculta la uşă. Orgoliul, trăsătura ei fundamentală, nemaifiind în joc, avu un gest frumos: îl lăsă pe doctoraş să coboare la bucătărie şi deschise uşa.

— Dragul meu Edouard, rosti îngenunchind în faţa lui, ce bine îmi face veselia ta! Dacă ţi-a revenit, înseamnă că mai poţi fi mulţumit, te mai poţi bucura de viaţă, mai poţi iubi, o femeie poate mai cumsecade decât mine?

— Nu, signora, încă nu, răspunse Edouard. Buna mea dispoziţie nu e decât un mod de a te ajuta; să alungi gândurile negre. Doreşti să cânt în *la bemol minor* între două fiinţe care intonează în duo *Felicità* în *mi natural?* De când nu mă mai iubeşti, ceea ce e în sufletul meu îmi aparţine doar mie.

— Cum? reluă Olympe, cu emoţie, mie nu-mi vei mai spune niciodată nimic?

— Nimic, signora. Acum eşti napolitană. Gata, ridică-te. Nu trebuie, chiar din prima zi, să-i dai prilej de amărăciune iubitului tău. E un băiat drăguţ şi de treabă; să nu te vadă în genunchi în faţa unui străin. Ridică-te şi să vorbim de altceva, în timp ce vom coji o portocală. Vremea de afară şi culoarea rochiei tale îmi par ireproşabile subiecte de conversaţie, pentru două persoane jenate de a se găsi în tête-à-tête“.

Timp de opt zile, între cei trei prieteni, domni o perfectă armonie. Edouard ştia să facă faţă unei situaţii deosebit de dificile pentru un om mai puţin bine crescut. Fără a arăta o rezervă exagerată, evita cu grijă orice aluzie la vechile relaţii cu Olympe; chiar şi familiaritatea lui exprima o totală detaşare. Asemenea nuanţe sunt uşor de deosebit de către un parizian învăţat cu lumea şi de către o femeie; dar pentru Palmeriello erau absolut insezizabile. Bietul băiat, deşi destul de instruit pentru ţinutul în care trăia, cunoştea foarte puţine lucruri în afara profesiunii şi oraşului său natal. Îndată ce conversaţia devenea ceva mai elevată, nu ştia ce să spună. Edouard avu tactul de a nu vorbi în prezenţa lui decât banalităţi şi reuşi chiar să-l pună în valoare pe rivalul care-i luase locul. E drept că Palmeriello

avea, în lipsă de spirit, o oarecare grație şi vioiciune meridională.

Se părea că lucrurile merg cum nu se poate mai bine; totuşi Olympe, în loc să-l secondeze pe Edouard, simți curând o plăcere vicleană în a-l face să părăsească atitudinea pe care o adoptase şi a-i pune din nou în situație falsă pe cei doi bărbați. De multe ori îl repezea pe Palmeriello fără motiv, în timp ce pentru Edouard era numai grație şi zâmbet. În grija ei față de bolnav, dădea dovadă de un devotament care semăna a iubire şi când, fără să vrea, Palmeriello se încrunta, ea se arăta şi mai grijulie. Falconey îi spuse că această purtare e necinstită.

— Puțin îmi pasă! exclamă Olympe. Nu mă interesează ce crede el. N-are decât să fie gelos, dacă vrea. Tu n-ai fost?

— Cum, nu-l iubeşti? întrebă Edouard.

— Îl iubesc şi-l urăsc în acelaşi timp.

— Eu însă, reluă Edouard, am motive să mă plâng ca şi Palmeriello. La vârsta mea nu te vindeci de o pasiune în opt zile şi tu, în loc să-mi vindeci rana pe care mi-ai făcut-o, o zgândări fără încetare. Pretextând că-mi îngrijeşti trupul, uiți că-mi poți distruge sufletul.

— Nu, răspunse Olympe, nu uit. Nu vreau să te vindeci; nu vreau ca rana ta să se închidă.

— Şi îndrăzneşti să mi-o spui în față! Ştii că, după asemenea mărturisire, mă simt îndreptățit să te consider ca duşmana liniştei mele, ca pe o femeie periculoasă şi detestabilă!

— Detestă-mă; prefer de o mie de ori ura, indiferenței. Nu pot să suport tonul degajat cu care îmi vorbeşti.

— Iarăşi orgoliul! Nimic decât orgoliu! murmură Falconey.

— Nu pot să suport, continuă Olympe, purtarea ta prietenoasă şi fără ranchiună la adresa unui rival; căci, la urma urmei, l-am preferat pe caraghiosul ăsta, aşa stupid şi nesărat cum e.

— Taci! spuse Edouard, pe un ton atât de imperativ, încât ea începu să se bâlbâie. Taci, ființă josnică, sau plec în clipa asta şi nu mă mai întorc niciodată.

Olympe fugi în camera ei şi începu să scoată tot felul de strigăte, din care reieşea limpede că e mai mult mânioasă decât îndurerată.

XIII

A DOUA ZI, DEŞI SE SIMŢEA SLĂbit şi bolnav, Falconey îl rugă pe Palmeriello să-i caute un servitor dispus să-l însoţească până în Franţa. Napolitanul se achită de această misiune cu zel şi promptitudine. Găsi un fel de Figaro de douăzeci şi cinci de ani, necăsătorit şi dornic să călătorească în schimbul unui salariu. Cu patru zile înainte cumpărară bilete pentru diligenta de la Napole la Roma, fără a o înştiinţa pe Olympe.

În dimineaţa zilei în care trebuiau să plece, „Figaro" veni să-şi ia slujba în primire şi să pregătească bagajele stăpânului său. Olympe privi aceste pregătiri cu un aer sumbru, fără a cere vreo explicaţie. Edouard, care se temea de o criză, îi făcea servitorului său tot felul de recomandări. Sosirea lui Palmeriello constitui o fericită diversiune. Se aştepta ca Olympe să-l certe pentru că ţinuse secretă plecarea; dar ea, văzându-l, păru să-şi regăsească dintr-o dată buna dispoziţie. Aşezată alături de dânsul, cu mâna pe umărul lui, îşi exprimă bucuria de a putea în curând să se plimbe împreună prin împrejurimile Neapolelui, să meargă cu barca la Capri, la Sorrento, la Castellamare; nemaifiind nevoită să vadă de un bolnav, va fi de acum încolo cu desăvârşire liberă; voia să închirieze o căsuţă la Pausilippo, în preajma unei păduri de portocali, pentru a se bucura de viaţa la ţară, de primăvară, de avantajul de a avea picioarele sprintene şi o sănătate înfloritoare.

— Foarte bine, dragii mei, o întrerupse Edouard, vă doresc petrecere frumoasă. Eu mă simt ca acel tânăr baron

german, căruia diavolul îi câştigase picioarele la cărți. Totuşi, acest necaz nu mă va împiedica să străbat patru sute de leghe pe picioare străine.

— Pentru început, reluă Olympe, mergem în seara asta să mâncăm la Fuori-di-Grotta.

Numele Fuori-di-Grotta îi aminti deodată lui Edouard de clipa când adevărul i se înfățişase brusc, în toată goliciunea lui. Avu un uşor tremur şi păli. Olympe îl remarcă şi deveni tot mai tandră cu Palmeriello, numindu-l doctoraşul ei iubit. Dar această veselie forțată nu dură şi se stinse, când sosi ora plecării. O tăcere de moarte se lăsă în trăsură, cât dură drumul de acasă până la Poştă. În timp ce se încărcau bagajele în diligență, Olympe se ridică impetuos de pe banca de piatră pe care stătea şi-l apucă de braț pe Falconey.

— Doamne, spuse ea, m-am zăpăcit de tot. Mă mai consideri prietenă? Am să te mai văd? Ai de gând să-mi scrii?

— Vreau să-ți fiu prieten şi voi face ceea ce doreşti.

— Nu pleca fără să-mi spui că m-ai iertat.

— Credeam că nu-ți place cuvântul ăsta şi, de altfel, te-am şi iertat.

— Cel puțin n-ai să refuzi să mă săruți la plecare?

Dar lui Falconey îi venea prea greu să-şi înfrângă propria emoție, pentru a se mai lăsa cuprins şi de a altora. Strânse pe furiş mâna lui Palmeriello şi profită de momentul când Olympe se ştergea la ochi, pentru a urca în diligență.

Şi astfel toată suferința pe care această femeie i-o pricinuise lui Jean Cazeau se întoarse împotriva ei.

— N-ai pic de milă, spuse ea, apucând mâna pe care Edouard i-o întinse pe fereastră. Sunt tare nefericită.

— Poate crezi că eu sunt în culmea fericirii?

Diligența pornise.

— Adio! strigă Edouard.

— Nu, răspunse Olympe, nu adio, niciodată adio! La revedere!

— Bine, fie: la revedere!

— Vom avea vreme frumoasă la Fuori-di-Grotta, spuse Palmeriello.

— Nu mă duc cu tine acolo, omule; nu mă duc nicăieri. Mare ți-e îndrăzneala dacă pretinzi să mă consolezi oferindu-mi o petrecere şi compania ta plicticoasă.

— *Cava Olimpia* reluă tânărul doctor, poruncile tale sunt sfinte pentru sclavul tău. Pacă mă iubeşti, niciodată nu mă voi plânge de nimic.

— Cum vrei, răspunse Olympe. Nu-ți dori prea mult să te iubesc.

De abia ieşit din Neapole, Edouard începu să se întrebe ce anume îl obliga să plece. Convențiile, mândria, respectul de sine? Ce înseamnă toate astea pentru un îndrăgostit nefericit? Odihna trupului, tihna sufletului reprezentau neantul, singurătatea şi suferința cea mai groaznică – plictiseala! Se gândi la părinți şi îşi aminti lacrimile pe care le vărsaseră din pricina plecării lui, temerile lor, presimțirile ce se adeveriseră atât de exact; încă nu ştiau cât de bolnav fusese nici cât suferise din dragoste. Oare nu se ducea să le vestească necazuri şi supărări de care i-ar fi scutit rămânând pe loc? La Capua, în timp ce se schimbau caii, Edouard văzu trecând o trăsură care mergea spre Neapole; n-ar putea oare să se întoarcă la Olympe, să se arunce la picioarele ei, să ceară îndurare, să joace iar rolul iubitului părăsit şi să-i spună:

— Nu pot să trăiesc fără tine. Ai dreptate: sunt nebun, merit să fiu internat pentru că am vrut să te părăsesc. M-am întors, pedepseşte-mă, fă-mă iar să sufăr. Olympe! Olympe! oare nu mai vrei să mă chinuieşti?

Din fericire, asemenea hotărâri se duc rar la îndeplinire. Trăsură trecu; caii fură schimbați, iar Edouard urcă oftând în diligență şi maşinal, fără a se mai gândi la ceva anume, cu sufletul împietrit şi inima grea, îşi continuă călătoria, atât de amărât, încât nici nu zărea locurile prin care trecea. Doar când trecu Alpii, se opri într-un loc pitoresc de unde îşi luă rămas bun de la Italia, pe care nu avea s-o mai revadă. Punând în legătură frumusețile acestei țări cu farmecul iubitei necredincioase, făcu natura vinovată de toate

suferinţele îndurate; se plânse amarnic de lupta care se dădea în cugetul lui între dragoste şi regrete pe de o parte, între dragoste, raţiune, demnitate şi onoare pe de alta.

— Dumnezeule atotputernic! exclamă el, scoate-mi-o din minte, din moment ce nu trebuie s-o mai iubesc!

În primele zile ale lui aprilie, privind într-o dimineaţă pe fereastră Pierre zări o trăsură care oprea în faţa casei. Un bărbat îmbrăcat de călătorie coborî cu greu din ea, rezemându-se cu o mână de un baston, iar cu cealaltă de braţul unui servitor. Părul începuse să i se rărească, barba îi crescuse, avea obrazul tras, picioarele umflate, o înfăţişare de om răvăşit şi abătut; când străbătu curtea, privi cu înduioşare casa şi-i făcu un semn lui Pierre, care recunoscându-l abia atunci coborî într-un suflet. Cei doi prieteni se îmbrăţişară şi bolnavul se aşeză, o clipă, pe trepte.

— Dragul meu, îi spuse Pierre, ai venit atât de repede în urma scrisorii prin care-ţi anunţai întoarcerea, încât nu speram să te văd astăzi. Nu le poţi înfăţişa celorlalţi în asemenea hal. Lasă-mă să-i pregătesc eu mai întâi: e bine să-i menajăm pe ai tai, care te iubesc atât de mult.

— Sunt chiar aşa de schimbat? întrebă Edouard.

— Lasă că mai vorbim noi de asta.

Pierre intră în apartamentul a cărui uşă rămase deschisă; Edouard, care venea după el, se opri în anticameră. Curând după aceea, apărură în fugă trei persoane; se auziră nişte strigăte sfâşietoare şi uşa se închise.

XIV

EDOUARD DE FALCONEY AVEA O constituţie foarte robustă şi ceea ce învăţatul domn Fiourens, în plăcuta sa carte *Longevitatea,* numeşte o mare rezervă de forţe. Putu să-şi revină după greaua încercare prin care trecuse. După cum am văzut, Olympe îl îngrijise admirabil pe bolnav, dar se purtase cam urât cu convalescentul. Trei luni de linişte fură deajuns pentru a şterge urmele fizice ale durerii; obrazul începu să i se rotunjească, părul să se îndesească, iar el să-şi recapete, încetul cu încetul, vioiciunea, prospeţimea şi toate plăcutele semne ale tinereţii şi ale sănătăţii.

Senzaţiile unui om sănătos nu sunt aceleaşi cu cele ale unui bolnav şi senzaţiile sunt cele care determină cursul ideilor; îneercând un fel de bucurie fără motiv, Falconey crezu sincer că inima i se vindecase. Dar, când voi să se reîntoarcă la viaţa mondenă, la plăcerile, lecturile şi lucrările lui, observă că tot ceea ce altădată îl fermeca, acum îl lăsa indiferent. Gusturile i se schimbaseră în materie de literatură, muzică, pictură. În trupul celui de altădată se strecurase un necunoscut care părea mai greu de mulţumit, mai sever în aprecieri, mai ponderat şi mai puţin comunicativ: rămânea de văzut dacă imaginaţia acestuia va avea facultatea să creeze. Edouard nu voi s-o pună prea repede la încercare. Ca să nu fie acuzat de secarea capacităţii creatoare îşi publică doar amintirile din Florenţa, în care se vădea o nouă transformare a talentului său. În timp ce reputaţia îi creştea, avu răgazul să culeagă roadele

experienței şi necazurilor şi să pregătească ceea ce în pictură s-ar fi numit cea de a treia sa manieră. Totuşi, cum încă nu se atinsese de condei şi nici nu-şi deschisese pianul, Pierre îl întrebă cum stătea, ce se petrecea în el, şi dacă muza va avea curând ceva de spus.

— Nu-mi dau seama de ceea ce simt, răspunse Edouard. Nu sunt nici vesel, nici trist; mi se pare că nu mai am nimic de sperat, sau de aşteptat; şi totuşi, când mă întorc seara acasă, şi vântul verii îmi suflă în obraji, întind brațele şi în inima mea se strecoară ceva ce seamănă a speranță. Când rătăcesc prin acest pustiu care se numeşte lume, privesc în jurul meu precum calul rătăcit care caută o fântână să-şi potolească setea; apoi, la gândul că aş putea găsi vreun prilej de emoție, nu mai îndrăznesc să doresc nimic. Dar atunci odihna aceasta în care mă complac pare să fie soră geamănă cu plictiseala. Dragostea este durere, ura tot aşa iar pasiunile înseamnă suferință; oare pentru ce, Dumnezeule, indiferența, care marchează absența tuturor pasiunilor, nu aduce cu ea fericire?

— Răbdare! îi răspunse Pierre. N-ai decât douăzeci şi trei de ani. Indiferența a venit la vremea fragilor şi va pleca în anotimpul culesului viilor.

Fără să aştepte culesul viilor, Falconey, invitat de toată lumea, prețuit mai ales de tineri, începu o viață de petreceri, pentru a-şi alunga plictiseala. Tovarăşii lui de libațiuni erau însă oameni din societatea cea mai aleasă, cărora vinul, jocul de cărți, caii, excursiile la țară sau balurile mascate nu le ajungeau, dacă nu aveau şi o conversație inteligentă, poezie şi multă muzică; iată de ce nu se puteau lipsi de Falconey. Pentru a-şi înveseli prietenii, consimțea adesea să se aşeze la pian. Însuflețit de mâncarea aleasă, de zgomot şi de râsete, compunea cântece care smulgeau comesenilor strigăte de admirație. Muza – fată bună – se prostea şi ea; dar sub această mască de nepăsare şi zăpăceală, ea îşi păstra sensibilitatea, care se accentua din zi în zi. Chipul unei femei îi apărea stăruitor lui Edouard. În toiul plăcerilor, îşi amintea de înfricoşătoarea Olympe de la Portici, care

ameninţa că-l va interna la casa de nebuni şi o tristeţe neagră îl cuprindea. În ceasurile de singurătate, o vedea pe cealaltă Olympe, plimbându-se la braţul lui în pădurea Moret şi atunci o profundă melancolie îl învăluia.

Aceasta era starea de spirit în care răspundea scrisorilor ce soseau de la Neapole – căci primea destul de regulat, cam una pe lună. Într-o dimineaţă, după ce citi un mic ziar satiric, în care era atacată William Caze, trimise o lungă scrisoare în care o asigura pe prietena lui că nu se va lepăda niciodată de ceea ce iubise, precum sfântul Petru s-a lepădat de stăpânul său; apoi, după ce plăţi acest tribut iubirii apuse, plecă vesel în tovărăşia prietenului său Verdier, în căutarea neprevăzutului, la cheremul hazardului şi a fanteziei. La întoarcerea de la o petrecere care-i mânase până la Enghien, Edouard avu impresia că existenţa trepidantă îl zăpăceşte fără să-l amuze. Mintea lui anxioasă începu, brusc, să deteste norii de fum ai Parisului, acoperişurile, morile de pe Montmartre, noroiul, pavajul, tot ceea ce – spunea el – îl poate îndemna pe om să trăiască încovoiat, cu coatele pe masă şi cu fruntea sub lampă. Era în sezonul băilor; plecă în Germania, stătu acolo o lună de zile şi se reîntoarse toamna, la fel de fericit să revadă Parisul, pe cât de dornic fusese să-l părăsească. Capernaum redevenise Atena.

Între timp, Olympe trimitea de la Neapole bucăţi pe care publicul le primea cu acelaşi entuziasm. Erau lucrări din care, pe alocuri, răzbăteau amintiri din timpurile fericite, dându-le accente autentice şi naive. Deşi în acest succes o parte îi revenea şi curiozităţii, el era legitim; şi, cum sporea mereu, Falconey se gândi cu nespusă plăcere că sub influenţa lui, Olympe realizase cele mai frumoase şi mai pure creaţii ale ei.

Cam pe atunci se răspândi la Paris zvonul că William Caze se întoarce. Falconey se întrebă cum anume să răspundă, dacă Olympe l-ar fi poftit la ea ca pe un vechi prieten. Fu foarte preocupat de acest aspect; după opt zile însă, neprimind niciun semn de viaţă, se gândi că ea n-avea chef

să-l revadă. Într-o seară, pe când se afla în foaierul Operei, auzi un grup de tineri glumind pe seama prolificei compozitoare, care se întorcea, pare-se, cu mai multe aventuri decât capodopere. Vorbele îl jigniră pe Falconey; i se păru că tânărul le rostise anume pentru el. Deşi nu avea calitatea de apărător sau cavaler al unei ființe ce nu-l mai iubea, se înfurie la gândul că nimeni nu şi-ar fi permis asemenea glume, pe vremea când Olympe era iubita lui. Cu un dram de susceptibilitate, nu era firesc să considere cuvântul aventură ca referindu-se şi la el? Edouard adoptă acest mod destul de elastic de a vedea lucrurile; îl cunoştea pe glumețul din foaierul Operei şi tocmai începuse să-i scrie o scrisoare de provocare când sosi Edouard Verdier. În zadar îl rugă acesta pe prietenul lui să renunțe la un gest absurd; în cele din urmă, când văzu că nu-l poate convinge, îi spuse:

— Văd că ți se pare o dulce răzbunare plăcerea de a te bate pentru o femeie necredincioasă. Recunosc că procedeul e nobil şi demn de tine; dar, ca să nu-ți ascund nimic, află că te faci ridicol. Stăpâna gândurilor tale este însoțită de un cavaler: doctoraşul napolitan a venit cu ea.

— Palmeriello la Paris! exclamă Edouard, aruncând scrisoarea în foc.

— El trebuie să lupte acum pentru onoarea ei, reluă Verdier, nu-i mai poți disputa acest privilegiu.

Într-adevăr, Olympe îl adusese pe Palmeriello la Paris. Convinsă că Falconey nu va păstra secretul aventurii de la Neapole, ținea să dovedească tuturor că eroul ei era mai presus de iubitul pe care-l sacrificase; căci voia ca toată lumea s-o ierte şi s-o înțeleagă. Trebuia deci, neapărat, ca Falconey să apară ca un monstru, un ingrat, un nebun, iar Palmeriello să întrunească toate calitățile. Pentru a-şi demonstra prima teză, putea conta pe sprijinul invidioşilor; iar prostia omenească trebuia s-o valideze pe cea de a doua. William Caze îşi deschise salonul unui mic număr de artişti, pe care-i copleşi cu laude, pentru a le smulge câteva mărturii de stimă la adresa lui Palmeriello. Uzând de autoritatea numelui ei şi cu acea siguranță imperturbabilă pe care o are

orice om amorezat, îl prezentă pe Palmeriello ca pe un mare cunoscător în arheologie, colecționar, erudit, posesor al unor adevărate comori de obiecte vechi de artă. Îşi adusese un cufăr plin cu cele mai de preț minuni din toată peninsula italică. O mostră din aceste rarități, aşezată pe o masă din salonul violet, stârnea admirația vizitatorilor; erau două vaze etrusce, două camee antice şi o piatră gravată de Pikler.

De fapt Palmeriello nu se pricepea deloc la arheologie; el nu poseda altă colecție decât obiectele expuse, moştenite de la răposatul său tată şi unica lui dorință era să le vândă pentru a-şi plăti cheltuielile de călătorie în Franța.

Printre noii oaspeți ai salonului violet se afla şi un tânăr pianist german, pe nume Hans Flocken, un virtuoz incomparabil, de reputație europeană, copleşit de daruri şi posedând numeroase tabachere încrustate cu portrete. Era intim cu diverşi principi din țara lui, îşi dădea aere de geniu răsfățat de prea multele succese obținute la concerte; în plus, seducător, disprețuind bărbații şi irezistibil pentru femei sensibile, deîndată ce se aşeza la pian. Hans Flocken era cineva, deci nu-i dădu lui Palmeriello nicio atenție. Fără a pierde vremea cu examinarea vaselor etrusce, el îi făcu curte stăpânei casei. Din fericire însă pentru favorit, periculosul rival, aflat mereu între un turneu în Germania şi o călătorie în Anglia, fu obligat să plece la Londra pentru o lună. În acest timp, Olympe continuă să-şi ridice în slăvi colecționarul. În jurul ei, lumea începea să spună că Falconey ca un neserios lipsit de suflet o părăsise pe William Caze, după ce o băgase în tot felul de încurcături, iar în cele din urmă o învinovățise că s-a oprit la un medic, om plin de merite, pe care îl detesta nu se ştie de ce. Un incident veni însă să răstoarne toată această combinație.

Se află că Falconey avea de gând să iasă din tăcerea în care se complăcuse multă vreme şi să publice o lucrare remarcabilă. Într-adevăr, muza poposise în cabinetul lui de lucru, îl atinsese cu vârful aripei şi el simțise că nu poate cânta altceva decât propria sa durere. Ingratul, lipsit de milă, pe drept înlocuit de un om mai bun ca el, se

metamorfoza într-un nefericit, care nu arăta decât o parte din rana inimii sale; tot tineretul, toți cei care sufereau, toți cei care iubeau aveau curând să răspundă cu un strigăt de entuziasm la lamentațiile lui. Un fragment pe care-l prezentase prietenilor nu lăsa nicio îndoială asupra succesului operei.

Olympe înțelese că va fi bătută cu propriile ei arme. Ea renunță să mai joace o comedie ce nu mai putea fi prelungită şi îşi schimbă tactica. Fără nici cea mai mică tranziție, din femeia mândră şi consolată ce fusese deveni o femeie umilă, părăsită şi inconsolabilă. În acest nou plan de bătaie, Palmeriello nu mai avea niciun rol de jucat şi nu mai putea fi util. Prezența lui devenea mai curând compromițătoare; în consecință, din omul superior pe care-l întruchipase vreme de două săptămâni, redeveni un pisălog şi un prost. Ordinul de a se întoarce la Neapole îi fu dat printr-un bilet de un laconism zdrobitor. Voi să se revolte, dar nu fu ascultat; voi să plângă şi i se spuse că este un laş:

— Plângi, dacă vrei; dar pleacă.

Sosise momentul sacrificării colecției. Un expert, chemat să stabilească valoarea obiectelor de artă aduse din Italia, declară că vasele etrusce proveneau dintr-o fabrică de imitații binecunoscută la Florența şi la Roma, că cele două camee erau recente şi grosolan şlefuite, iar piatra gravată, dintr-o substanță ordinară, era un mulaj după un original de Pikler. Toată colecția nu făcea nici cincizeci de franci. S-ar fi cuvenit ca Olympe să fie alături de Palmeriello, să împartă cu el dezonoarea, dar ea preferă să-l acuze de ignoranță. Fără un ban şi disperat, bietul băiat nu mai putea nici să rămână, nici să se întoarcă în Italia. În cele din urmă reuşi să se descurce prin mijloace pe care nu le vom mai povesti, pentru că nu interesează pe nimeni. Şi astfel părăsi Palmeriello Parisul, blestemând de mii de ori această cetate înfloritoare; apoi dispăru de pe scena lumii. Un capriciu de femeie îl aşezase acolo şi tot un capriciu îl gonise pentru totdeauna.

După ce curăță astfel terenul, William Caze nu mai primi

pe nimeni şi-şi impuse câteva zile de recluziune. În timpul acestei perioade de *veghe a armelor,* servitoarea spunea vizitatorilor că doamna e suferindă, că doamna are necazuri, că nu-şi va primi prietenii multă vreme. Trezindu-se într-o dimineaţă, Falconey găsi pe biroul său o epistolă de patru pagini. Olympe nu încerca să-şi ascundă vina. Pentru prima oară acest suflet trufaş se umilea şi se acuza singur. După confesiune, urma o descriere intensă a remuşcărilor. Olympe scria că vrea să se sinucidă sau să se retragă la mănăstire, să-şi taie părul şi apoi să-l trimită celui pe care-l regreta amarnic; sfârşea prin a-i cere cu insistenţă o întrevedere. Falconey se sfătui cu Pierre, care se opuse categoric. După experienţa de la Neapole, a consimţi să te întorci la această femeie vicleană însemna să te expui unei căderi în cine ştie ce capcană. Ce gânduri ascunse nutrea? După toate probabilităţile, voia să recucerească o inimă pe care o pierduse din propria-i vină, să şteargă amintirea a ceea ce singură numea *crima ei* şi apoi să se despartă pentru a doua oară de el, într-un mod onorabil pentru ea în ochii lumii, dar crud şi periculos poate pentru Edouard. Olympe voia ca cel trădat, cel care o părăsise cu indignare, să apară acum în ochii tuturor legat la carul ei de triumf. Avea să-i spună apoi ca lui Palmeriello:

„Deajuns! Plângi, dar pleacă. Acum n-o să mai poţi spune că ne despărţim pentru că te-am înşelat”.

Previziunile lui Pierre erau foarte verosimile, Edouard o recunoştea; dar în epistolă figura şi o ameninţare care îl înduioşa. Olympe avea un păr superb şi el nu voia ca foarfecele să-l atingă. Şi-ar fi reproşat toată viaţa, spunea Edouard, dacă lăsa să se comită un sacrilegiu pe care l-ar fi putut împiedica. Motivul fu hotărâtor: acceptă întrevederea. La câteva zile după aceea, primi o a doua scrisoare, cu invitaţia de a veni seara la cabaret împreună cu alte două persoane. Acceptă şi această invitaţie. Dar la a treia întâlnire, avu loc o scenă cu strigăte şi lacrimi, astfel că se întoarse hotărât să nu se mai expună unei asemenea furtunoase revărsări. Pierre, crezând că totul se terminase,

se bucură de deznodământ. Se înşela însă. A doua zi, Olympe ceru în scris o a patra întrevedere. Edouard răspunse printr-un refuz, motivat într-o formă elegantă.

Îi declara că se teme de suferinţele dragostei şi că nu vrea să piardă într-o singură zi rodul a şase luni de eforturi şi meditaţii.

Sosi o nouă scrisoare plină de implorări. De data aceasta, Edouard nu se mai grăbi cu răspunsul. Într-o seară, stătea în faţa pianului, înconjurat de câţiva prieteni, când i se aduse un pachet destul de voluminos, cu o pecete pe care el o cunoştea. Rupse pecetea cu mâini tremurătoare, apoi închise brusc pachetul, după ce-l desfăcuse pe jumătate şi puse totul într-un sertar. Prietenii săi, văzându-l preocupat, se retraseră. Atunci Falconey reluă misteriosul pachet. Îl deschise, îl examină îndelung, îl atinse cu mâinile, îl duse încetişor la buze şi începu să plângă. Era părul Olympei.

XV

PENTRU A ÎNȚELEGE CELE CE AU urmat, e necesar să transcriem câteva din scrisorile lui William Caze. Ele îi vor desluşi cititorului în ce stare ciudată se afla atunci mintea acestei femei.

Domnului Edouard de Falconey

Noiembrie 183...

„Mă vei asculta, Edouard. Nu-mi vei refuza cele cinci minute pe care ți le va răpi lectura acestei scrisori. Am fost o mincinoasă; dar dă-ți seama singur că nu există femeie mai sinceră decât mine în clipa de față.

Ştii că e îngrozitor să pierzi stima unei fiinţe care te iubea până mai ieri? Puțin îmi păsa de stima *celuilalt,* atunci când a plecat! L-am mințit în vreun fel pe el? Mi-am dat oare osteneala să mă prefac, fie şi o clipă, pentru a scăpa de disprețul sau de ura lui? În timp ce, dacă te-am mințit pe tine, e pentru că te iubeam. Vrei să mă vindec? Atunci poartă-te îngrozitor cu mine. Dar tu, dragul meu, eşti ca o trestie; te zbați între resentiment şi bunătate. Mă loveşti şi-ți pare rău. Eşti nedrept cu mine, iar după aceea te îmblânzeşti. Un mieluşel cu accese de leu! Da, ştiu prea bine: lumea se aşază între noi şi-ți interzice să uiți *ocara.* Dragul meu Edouard, dacă n-ar şti nimeni, m-ai ierta. Dar există un Verdier, care ar exclama «Vai, ce slăbiciune!» El care, pentru o nimica toată, plânge în fustele domnişoarei X! Există în saloane nişte doamne spirituale care ar zice: «E

lamentabil!» Aşa încât tu preferi să fii nefericit. Doar nu e mare lucru să ierți greşelile celui care te iubeşte! O, dacă m-aş fi gândit, când ai plecat de la Neapole, că ai putea să suferi cât sufăr eu astăzi, mai degrabă mi-aş fi tăiat o mână şi ți-aş fi întins-o, spunându-ți: «Iată o mână mincinoasă, s-o aruncăm în mare...»

Dar oare cui îi adresez toate aceste vorbe? Vouă, pereți ai camerei mele, ecoul hohotelor mele de plâns? Sau ție, portret tăcut şi grav al iubitului meu? Sau ție, țeastă înfricoşătoare, plină de o otravă mai sigură decât toate cele care mistuie trupul? Sau ție, Isuse surd şi mut? Degeaba vorbesc, degeaba plâng, degeaba mă vait! Dumnezeule, pogoară-ți mila şi adu uitarea şi odihna în inima mea zdrobită, căci atâta timp cât voi iubi astfel stârnesc mânia ta.“

Aceluiaşi

miercuri dimineața

„Ce-mi spunea ieri amifitrionul nostru de la *Rocher de Cancale d*espre Hans Flocken? I-ai vorbit tu de el”? Ai putut crede o clipă că-l iubesc pe Hans Flocken? Vai, comoara mea, dacă ai mai putea fi gelos pe mine! Dar nu eşti. Te-ai prefăcut doar, şi asta nu e bine. Ah! de ce nu-l pot iubi pe Flocken? Vrei să-l alung de la mine? De ce? N-ar fi oare o prostie?

Iată adevărul: o clipă am crezut, în cursul primelor două vizite ale lui că e îndrăgostit de mine, sau pe cale de a se îndrăgosti. La cea de a treia vizită mi-am dat seama că m-am împăunat prosteşte cu virtuți inutile şi că domnul Flocken nu se gândeşte decât la Sfânta Fecioară, cu care eu nu semăn. Ce tânăr fericit şi cumsecade! Desigur că dacă aşa stau lucrurile, am pentru el afecțiune şi prețuire. Dacă se preface, mi-e egal. Dar ce nevoie e să-l alung? Cum să procedez şi ce motiv năstruşnic să-i dau? De altfel am o idee fixă, o singură şi ultimă speranță. William, biata de tine, tu atât de orgolioasă când erai iubită! Biată, Magdalenă fără păr, dar nu fără lacrimi, fără cruce şi fără cap de mort! Tu ai

obținut iertarea, Magdalena, iar eu iubesc şi nu mi-o capăt!

Îți spuneam că am o idee fixă. Vreau prietenia ta; vreau din nou stima ta; este singurul lucru care mă mai poate susține. De aceea nu mă pot hotărî să plec. Când voi fi departe, ce vei mai şti de mine? Vei presupune că fac iar cine ştie ce nebunie. Să mă izolez, să mă sihăstresc? Nu ți se va părea oare un gest cam romantic, de a cărui durată te vei îndoi? De îndată ce voi ieşi din casă nu vei bănui că cedez unei ispite? De altfel cine ştie dacă n-ar fi chiar aşa? Claustrarea, ascetismul, mortificarea aţâţă simțurile; de ce să le expun pe ale mele unei singurătăți periculoase? Ah, de-ar veni el să mă caute în chilia mea! De-ar veni să-mi dea o sărutare în fiecare zi! Dar nu, dacă ar veni, ar face-o tot cu neîncredere. Trebuie să aştern între noi timpul şi faptele ce se vor putea numi *ieri.* Îți voi dovedi că pot iubi, suferi şi îndura...

Dar vai, tu dormi, căci e ora unsprezece dimineața şi probabil că ai făcut din noapte zi. Edouard, vreau prietenia ta. Nu mă poți crede în stare de nimic bun? O voi cere mai târziu, această prietenie, căci acum ar aduce numai furtuni care ți-ar face rău."

Aceluiaşi

joi dimineața

„Dumnezeule! Mai bine lovituri decât nimic. Nimic! E tot ce poate fi mai îngrozitor pe lume, şi aceasta e ispăşirea mea. Un ciliciu[12], postul, loviturile de bici, iată tot ceea ce penitenții au ştiut să invente. Ei n-au impus unor oameni ce iubesc să stea la doi paşi de ființa iubită, să pară liniştiți, să mănânce şi să râdă! Îmi va trebui mult timp până să am curajul de a nu fi geloasă: femeia despre care mi-ai vorbit de bine în ziua în care am fost la cabaret, aş fi vrut s-o pot rândui printre cele mai josnice. Şi de ce? E tot atât de urât pe

[12] Cămaşă din pânză foarte groasă, făcută anume pentru a chinui trupul.

cât de absurd. Dumnezeule, nu mă lăsa să mă înjosesc şi să mă pierd! Pasiunea este un dar sever, dar divin. Suferinţele din dragoste trebuie să înnobileze, nu să degradeze. Aici, tu orgoliul meu, apari ca ceva sfânt şi demn. Fie ca acea femeie să-l mângâie şi să-i redea încrederea. Eu nu l-am învăţat decât să nege. Edouard, ai să vezi că sufletul nu mi-e corupt. Voi răspândi împotriva mea însămi o acuzaţie groaznică. Sfinţi din ceruri, aţi păcătuit; aţi suferit!...“

Aceluiaşi

Sâmbătă, miezul nopţii

„Vin de la teatru. M-am plictisit îngrozitor. Am petrecut o zi liniştită şi tristă. Caliban mi-a citit ceva de Dl. de Maistre. N-am reţinut decât aceste trei rânduri: «În unele provincii din India, oamenii făgăduiesc adesea să se sinucidă, dacă obţin cutare sau cutare favoare din partea idolilor. Cei care-şi pun în gând aceasta, se aruncă din înălţimea unei stânci...» O, Dumnezeule, de vrei să-mi acorzi numai o zi din fericirea pe care mi-ai luat-o, sunt gata să făgăduiesc acelaşi lucru...

Categoric, muzica îţi face numai rău şi teatrul e o mare tâmpenie! Ce stupide par toate aceste chipuri liniştite, indiferente sau mulţumite! Iată-mă singură, necăjită, cu părul tăiat, ochii încercănaţi, obrajii scofâlciţi, iar acolo, toate femeile sunt albe, blonde, trandafirii, elegante!

De ce să suport toate astea pentru nimic? Am treizeci de ani; sunt încă frumoasă; adică aş putea fi, peste o săptămână, dacă n-aş mai plânge. Sunt înconjurată de bărbaţi care mi-ar oferi cu îndrăzneală sprijinul lor. Ah, de-aş putea reîncepe să iubesc! Dumnezeule, redă-mi vigoarea feroce de la Neapole! Redă-mi acea aspră dragoste de viaţă care m-a cuprins ca un acces de turbare în toiul celei mai crâncene disperări!

Azi dimineaţă eram în atelierul prietenului nostru X... Mi-a spus că, dacă ai fi vrut, ai fi putut ajunge un mare pictor. Cred şi eu! Ar vrea să copieze desenele din albumul

tău. În timp ce-mi arăta schițe de femei din Spania, m-a întrebat cum o mai duc: «Nu m-am vindecat», i-am răspuns. Şi i-am istorisit necazurile mele. Despre ce pot să vorbesc dacă nu despre ele? Iar el m-a sfătuit să las curajul deoparte. Mi-a spus: «Dați-vă drumul, nu faceți pe mândra, nu fiți romană. Când mi se întâmplă asemenea lucru, mă las pradă disperării. Ea mă roade, mă doboară, mă sufocă iar apoi, când se satură, se plictiseşte şi mă părăseşte» Dar disperarea mea sporeşte cu fiecare zi! Aş răbda orice supliciu, numai să mă iubeşti iar. Această dragoste m-ar duce până la capătul lumii. Ah, acum ştiu: nu poți iubi două ființe deodată. Pentru că asemenea lucru mi s-a întâmplat, tu îți spui: «Dacă a fost în stare s-o facă o dată o va mai face şi a doua oară.» Smintitule! Ar trebui să afirmi contrariul.

Aveam nevoie de un braț puternic să mă sprijine. Iar tu, dragul meu, erai ca un parfum: prea suav şi prea subtil pentru a nu te evapora, când buzele mele te sorbeau. Frumoşii arbuşti din India şi din China se încovoaie sub tija lor fragilă şi se îndoaie la cel mai slab vânt. Nu poți face din ei bârne pentru construcții. Te hrăneşti cu nectarul lor, te amețeşti cu parfumul pe care-l degajă, adormi şi mori!“

Aceluiaşi

luni seară

„Ceasul morții mele a sunat. Fiecare zi care trece mai aduce o lovitură şi, peste patru zile, cea din urmă îmi va lua viața. Atunci se va deschide o groapă, în care tinerețea şi dragostea mea vor coborî pentru totdeauna; iar după aceea ce voi mai fi? Spectru întristat, pe ce țărmuri vei rătăci şi te vei tângui? Tărâmuri întinse! Ierni fără de sfârşit! Îți trebuie mai mult curaj pentru a păşi pragul pasiunilor şi pentru a te instala în calmul disperării, decât pentru a înghiți cucută...

De ce oare m-ai trezit, Dumnezeule, când mă întinsesem resemnată pe o pojghiță de gheață? De ce ai mai lăsat să-mi treacă prin fața ochilor fantoma nopților fierbinți? Înger al morții, dragoste funestă, tu destinul meu, cu chip de copil

blond şi delicat o, cât te iubesc încă! Care este focul ce-mi mistuie măruntaiele? Mi se pare că în adâncurile mele vuieşte un vulcan şi că voi exploda precum un crater. O, Doamne, fie-ți milă de ființa care suferă atât de mult! De ce mor ceilalți? Oare n-aş putea muri sub povara durerii?

De ce această imagine întipărită în creierul meu? Pentru ce ființele care-mi vorbesc se estompează, iar eu văd pe umerii lor un cap străin? Ființa pe care o iubim ascunde oare în ea un demon care ne torturează? Ce fierbințeală ai turnat în vinele mele, spirit al răzbunării divine? Ce rău le-am făcut oare îngerilor din cer, pentru ca ei să coboare asupra mea şi să mă lovească cu pedeapsa unei iubiri de leoaică? Oare sângele mi s-a preschimbat în foc? De ce, ca la apropierea morții, îmbrățişările îmi sunt mai arzătoare ca ale celorlalte? Ce furie se înverşunează împotriva mea şi mă împinge cu piciorul în sicriu? Voi înnebuni oare? Voi trezi pe ai casei cu răcnetele mele? O, trebuie să mor!“

XVI

ASEMENEA SCRISORI NU PUTEAU fi pe placul unui om care prețuieşte naturaleţea mai înainte de toate. Artistul fu indignat de unele expresii de prost gust şi de unele imagini supărătoare, ca de pildă *mâna mincinoasă aruncată în mare* şi remarca privitoare la efectele mortificării. Două vorbe izvorâte dintr-o sinceră emoție l-ar fi impresionat, desigur, pe Edouard; dar nu găsi niciuna. Amintirile trecutului, trista experiență pe care o avusese îi arătau că şi acum, în ciuda aparenței de umilință, tot orgoliul îşi spunea cuvântul. Cea din urmă scrisoare îl uimi pe Falconey printr-o vigoare care aducea a pasiune; dar *iubirea de leoaică* îi inspiră mai mult spaimă decât interes. Ca să-şi revină din impresia dureroasă pe care i-o pricinuise citirea acestei scrisori, se duse să cineze la prietenul său Verdier.

În noaptea aceea, către ora două, Pierre dormea adânc, când îl trezi o voce de femeie, care îl striga din curte. Sări din pat şi deschise fereastra.

— Sunt eu, William, auzi el o voce; trebuie neapărat să-ți vorbesc.

Pierre aprinse o lumânare, se îmbrăcă în grabă şi străbătu un coridor lung că s-o primească pe Olympe.

O găsi plângând, aşezată pe trepte; o ajută să se ridice, o pofti înăuntru şi, cum afară era destul de rece, voi să aprindă focul, dar ea îl opri, spunând:

— Lasă asta. Puțin îmi pasă dacă e cald sau frig! Ascultă-mă cu atenție. Curând se va lumina de ziuă, nu-i

aşa? Ei bine, n-am să-l pot vedea, dacă îmi refuzi serviciul pe care vreau să ți-l cer. Sunt de o sută de ori mai vinovată decât îți închipui. Crima pe care am comis-o e de neiertat şi când am să-ți povestesc...

— N-are rost, o întrerupse Pierre; ştiu totul.

— Nu ştii nimic, reluă Olympe, ridicând glasul. Lasă-mă să-mi descarc conştiința.

Cu o volubilitate nemaipomenită, îi povesti împrejurările în care se făcuse vinovată şi tot ceea ce se petrecuse la Neapole în camera bolnavului; apoi, sfârşindu-şi mărturisirea, se întinse pe jos, cu fața la pământ, cu brațele desfăcute în cruce, într-o atitudine de profundă penitență, ca pentru a-şi implora iertarea. Urmă un moment de tăcere, la fel de penibil pentru interlocutorul său ca şi pentru dânsa.

— Judecând după mărturisiri, spuse Pierre, nu pot pune la îndoială sinceritatea regretelor dumneavoastră. Dar feriți-vă să-i povestiți lui Falconey toate astea. L-ați face să sufere.

— Nu pretind să mă desvinovățesc, răspunse Olympe. Vreau numai să mă ierte şi să-mi dăruiască prietenia lui.

— Prietenia! O veți avea întotdeauna. Dacă nu şi-o mai exprimă aşa cum ați dori, este pentru că mai luptă cu o rămăşiță din sentimentul de altădată.

— Crezi oare? strigă Olympe, ridicându-se.

— Sunt sigur.

— Dar dacă prezența mea este un prilej de teamă pentru el, dacă doreşte să se vindece, înseamnă că eu trebuie să mor? Să sufere câteva zile în plus şi să nu mă ucidă. Vreau să-l văd.

— Am să-i spun şi o să vă vedeți cu el.

— Nu vreau tratative, reluă Olympe. Nu vreau să mai aştept. Vreau să-l văd acum. Încearcă să mă duci până la el fără să trezeşti toată casa. Hai, du-mă!

Pierre nu se opuse. Luă o lumânare şi coborî scara, urmat de Olympe. Pe vremea aceea, oamenii nu umblau cu cheile la ei, pentru a nu-şi incomoda buzunarele. Edouard avea o ascunzătoare de care ştiau el şi servitorul său şi în care-şi

punea cheia apartamentului. Pierre se uită mai întâi în ascunzătoare; cheia se afla la locul ei. Deci Falconey nu era acasă. Olympe voi neapărat să intre, îşi scoase pălăria, se aşeză într-un fotoliu, îi mulţumi lui Pierre pentru amabilitate şi îl îndemnă să plece, explicându-i că nu mai avea nevoie de serviciile lui şi că-l va aştepta pe Edouard până la ziuă, dacă va fi nevoie. Pierre bănui însă că ea pregăteşte o lovitură de teatru şi că vrea să rămână singură pentru a-şi întreţine starea de exaltare. Politeţea franceză îi furniză un mijloc simplu şi comod de a dejuca acest plan periculos. Cum să plece, fără să fi aprins măcar focul? Dar afurisitele de lemne nu voiau să se aprindă. Tot suflând în tăciuni, Pierre îi puse Olympei tot felul de întrebări despre lucrările şi călătoriile ei. Mai întâi ea îl lăsă să vorbească şi păstră o tăcere de gheaţă; dar curând, antrenată de conversaţie, de obiceiurile mondene, binevoi să răspundă. Conversaţia se învioră încetul cu încetul, tonul scăzu. Timp de câteva minute, atmosfera mai fu încărcată; apoi furtuna se potoli şi se făcu linişte. Atunci sosi şi Falconey. Câştigase la joc şi se întorcea acasă destul de mulţumit de felul în care-şi petrecuse seara.

— Ei, spuse el pe un ton vesel, ai venit cu mult înaintea zorilor, cinstite Agamemnon şi se pare că nu pentru nişte fleacuri. Să fie vreo chestiune de onoare la mijloc?

— Nu, răspunse Olympe, e o chestiune sentimentală, mereu aceeaşi.

— Aşteptându-te, spuse Pierre, vorbeam despre superioritatea italienilor în muzica bufă.

— Slavă Domnului, reluă Edouard, iată un subiect de conversaţie care nu inspiră melancolie. Mă bucur că pentru a veni să mă vedeţi aţi îmbrăcat haina bunei dispoziţii.

Lovitura de teatru eşuase. Pierre îşi luă lumânarea şi urcă înapoi la el; dar, în loc să se culce, deschise fereastra, de unde se putea vedea în camera lui Edouard şi se instală la postul de observaţie, ca să urmărească disputa dintre cei doi. Umbra unei femei nespus de agitată trecea mereu prin faţa geamului. Curând, umbra ridică braţele în sus şi se

prăbuşi. Probabil că, la sfârşitul unei tirade, Olympe se aruncase iarăşi pe jos. Apoi se zări umbra lui Edourd; se mişca mai încet decât cealaltă; doar braţul făcea uneori un gest scurt şi sacadat, în care ghiceai reproşul şi mânia. Fără îndoială că vorbele care însoţeau acest gest avură un efect hotărâtor căci umbra se opri. Pe scară se auzi zgomotul unei uşi închise, foşnetul paşilor unei femei, apoi cineva bătu încet în geamul portarului, cerând cu o voce sugrumată de emoţie să i se deschidă poarta. Fără să mai aştepte intervenţia portarului, Pierre coborî în fugă la prietenul său.

— Ei? întrebă el, victoria e de partea noastră?

— Da, răspunse Edouard, dar e o victorie care o să mă coste scump. Acum iarăşi n-o să-mi pot reveni multă vreme. La ce bun să neg? Remuşcările acestei femei sunt sincere. Niciodată n-am văzut-o mai frumoasă şi mai înduioşătoare. Nu era nici demonul de la Neapole nici îngerul de la Moret. Era o altă fiinţă, sublimă, iluminată de focul divin al pasiunii, cu atât mai fermecătoare cu cât nu urmărea să placă, ci să convingă. Cât despre părul tăiat! Vai, prietene, e oare cu putinţă să fiu eu pricina acestei mutilări? Doamne, dar zăpăcit mai sunt! Stau şi trăncănesc aici, m-am luat cu vorba şi în acest timp ea merge singură, pe o noapte ca asta, fără un braţ care s-o sprijine şi s-o apere!

Edouard îşi luă pălăria şi se repezi afară. Străbătu curtea, bătu cu putere în fereastra portarului şi trânti cu zgomot ca de tunet poarta. Pierre se pregătea să urce iar în turnul lui, când auzi venind din spate un oftat; în pragul uşii zări o femeie care plângea, cu chipul ascuns în batistă.

— Dumneata aici, William! exclamă el. Cum se poate?

— Am bătut, am chemat în zadar, răspunse Olympe. Nu mi-a deschis nimeni. Trebuie să mă ajuţi.

— Dar bine, Edouard a ieşit, voia să te conducă. Cum se face că nu te-ai întâlnit cu el?

— Am urcat până la atelierul dumitale; negăsindu-te, m-am întors aici şi, fără îndoială, Edouard a plecat între timp.

— Foarte bine, reluă Pierre, atunci am să te conduc eu.

Sunt la dispoziția dumitale.

— O clipă, te implor! zise Olympe, rezemându-se de uşă, simt că mă părăsesc puterile, lasă-mă să mă odihnesc câteva minute. Nu voi intra în cameră; am făgăduit să nu mă mai întorc niciodată aici. Dă-mi voie să arunc o ultimă privire şi să-mi întipăresc în minte, aceste mobile, aceste gravuri, acest fotoliu în care nu mă voi mai aşeza.

Olympe plângea cu atâta foc, era atât de copleşită de durere, încât Pierre fu mişcat până în adâncul sufletului.

— Linişteşte-te, îi spuse el. Nu în felul acesta îți vei recăpăta puterile. Uită toate aceste obiecte, care amintesc de o discuție dureroasă; mai bine gândeşte-te la pădurea de la Moret, de care nu se leagă nicio amintire tristă. Nu mai sta în picioare, rezemată de perete. Dacă nu vrei să intri, odihneşte-te în salon, pe canapea. Vino, dragă William, fii curajoasă. Dragostea trece; aşa vor trece şi regretele şi durerile.

Olympe ascultătoare făcu ceea ce o sfătuise Pierre: acceptă să se întindă pe canapeaua din salon.

— Lasă-mă singură, îi spuse ea apoi; cât timp îmi vorbeşti, nu mă pot opri din plâns. Ia şi lumânarea; tăcerea şi întunericul îmi fac bine. Trebuie să ies din starea de slăbiciune în care mă aflu, ca să pot pleca.

Pierre se întoarse în camera lui cu lumânarea în mână, şoptind:

— Ce noapte! Dumnezeule, ce noapte! Şi măcar de-am fi la capătul necazurilor!

Ca să mediteze în voie la primejdiile de care se temea, Pierre se aşează într-un fotoliu, cu coatele pe masă şi cu capul în mâini. Răzbit, de oboseală, de calmul nopții, de ora târzie şi de tictacul monoton al pendulei, adormi pe loc şi se visă în diligență. O bătaie pe umăr îl trezi brusc.

— Vino cu mine, îi spuse Edouard; vino, nefericitule! În timp ce tu dormi, ea poate trage să moară. N-am putut s-o ajung din urmă. Servitoarea n-a văzut-o. Ah, prietene, mă tem că s-a sinucis!...

— Slavă Domnului, răspunse Pierre frecându-se la ochi,

n-a murit nimeni.

— De unde ştii? strigă Edouard. Nu te gândeşti că râul e acolo? Moartea cea mai uşoară, dar cea mai groaznică şi cea mai rece!

— Dacă ai vrea să mă asculți... reluă Pierre.

— Nu vreau să te ascult. Pe tine omul trebuie totdeauna să te asculte! Doamne, niciun motiv de pe lume nu poate împiedica o femeie care se aruncă în apă să se înece. Dar nu mă duc singur s-o caut pe malul apei. Vino cu mine.

— Ba n-o să căutăm pe nimeni pe malul apei, zise Pierre. William e dincolo, s-a culcat pe canapea. Ai trecut pe lângă ea fără s-o vezi.

Dintr-un salt, Edouard ajunse în salon. Se aruncă în genunchi în fața Olympei, îi cuprinse capul cu mâinile şi o îmbrățişă plângând.

— Am avut nevoie de această încercare, spuse el, pentru ca să-mi dau seama cât de mult țin la tine. Nicio clipă n-am încetat să te iubesc. Oare iertarea n-a fost inventată pentru vinovați? Şi cine mi-ar putea interzice să te iert? Nu-ți dau înapoi dragostea mea, pentru că ai avut-o mereu şi o vei avea cât voi trăi.

Pierre nu auzi ce spunea Olympe. Îşi luă iar lumânarea şi se întoarse în camera lui, repetând:

— Ce noapte! Dumnezeule, ce noapte! Ar fi inutil să încerc a ghici aspectele neaşteptate ale întâmplării, nici să mă opun mersului ei. O mână nevăzută ne călăuzeşte. Să plecăm fruntea şi să spunem, precum musulmanii: Allah e mare!

XVII

PENTRU CA ACEASTĂ RESURECȚIE a sentimentelor lui Edouard să stăruie, simpla iertare nu putea fi suficientă; ea ar fi trebuit însoțită de uitare, dar acesteia nu-i putem comanda Amintirile neplăcute, bănuielile şi gelozia nu întârziară să reapară între cei doi iubiți care se împăcaseră. De la călătoria în Italia, Edouard învățase s-o cunoască pe Olympe... Omul generos care până atunci refuzase să vadă răul, îl simțea acum la fiecare pas şi-şi făcea o amară plăcere din a spune ce descoperea. Zicea atunci că a prins o insectă cu un ac şi că a clasat-o în colecție. Folosea mereu ironia şi aluzia – reproşurile cele mai dureroase şi mai distrugătoare de sentimente.

Măsură de prudență: Edouard ceruse ca obişnuiții casei să nu mai fie primiți. Hans Flocken, după ce-şi lăsă cartea de vizită, îi scrise un bilet pentru a solicita o audiență. Olympe dădu asigurări că nu va răspunde dar Falconey citi în ochii ei că voia să răspundă şi dobândi chiar certitudinea că răspunsese. Aceasta fu pricina primei neînțelegeri. Un alt prieten, care avea nişte necazuri, îi scrise lui William Caze, pentru a afla alinare. De rândul acesta i se comunică şi lui Edouard răspunsul. Întâlni în el cuvintele castitate şi prietenie sfântă pe care Olympe le folosea frecvent.

— Draga mea, îi spuse el, vorbeşti atât de des de castitate, că e aproape indecent. Prietenia ta nu e cu nimic mai sfântă ca a celorlalți. Aşa încât renunță la vorbele mari.

— Dragul meu, îi răspunse Olympe pe acelaşi ton, lasă-mă să-mi mângâi prietenii cum ştiu eu. Se pare că

metoda mea le place din moment ce se întorc la mine.

— Ştiu, reluă Edouard, că în cercul vostru, eşti consolatoarea tuturor inimilor zdrobite; dar pe mine nu mă amăgeşti; pentru că am gustat din ele, ştiu că în leacurile tale se află arsenic.

— Nu-mi place să mi se vorbească astfel, strigă Olympe, lovind în masă. Am să te învăţ să-l respecţi pe William Caze.

— Cum aşa, prea nobile şi cast domn? zise Edouard, încrucişându-şi braţele.

— Ai să vezi imediat.

Olympe luă de pe o etajeră faimosul ei pumnal de la *Rocher de Cancale,* îl scoase din teacă şi se îndreptă cu mâna ridicată spre el. Dar Falconey stinse lumânările şi strigă în întuneric: „Ai să mori! Grăbeşte-te să-ţi faci rugăciunea.”

Şi redutabilul William Caze ceru iertare în genunchi. Acest, episod tragi-comic fu ultimul din perioada de revenire. Dragostea nu putuse supravieţui neîncrederii şi stimei pierdute. După ce hotărâră să se despartă, Falconey redeveni amabil şi binevoitor. Două zile în şir, Olympe îl căută din nou acasă; îl găsi plin de compătimire, dar neclintit în hotărârea de a termina cu ea.

Cea din urmă dintre aceste întrevederi fu marcată de un incident, pe care omul cel mai bănuitor nu şi l-ar fi putut imagina vreodată. În seara aceea, Falconey lua masa în oraş. Prietenii săi contau pe el. Nimic pe lume nu l-ar fi putut abate de la această datorie sacră susţinea dânsul; totuşi îi dădu braţul Olympei pentru a o însoţi până în strada Mazarine. Pe drum, William puse în aplicare seducţia cea mai duioasă, pentru a-l îndemna pe Edouard să vină să împartă cu ea modesta-i cină. Pentru orice eventualitate, fără să spere că el va accepta, comandase servitoarei mâncărurile lui preferate. Înduioşat de această graţioasă premeditare, Falconey se răzgândi brusc, cu acea minunată versatilitate care îl caracteriza când era vorba de micile evenimente ale existenţei şi pe care o numea bucuria de a nu te duce unde mergi.

— Pe legea mea, spuse el, cedez tentaţiei şi ierbii fragede:

vin la masa ta.

Olympe îi mulțumi din adâncul inimii; dar în clipa când să pună mâna pe clanță, se opri cu un aer puțin stingherit.

— Sper, zise ea şovăind, sper că nu vei fi prea nemulțumit de întâlnire... ai fost atât de aspru cu mine... n-aveam cum să prevăd.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Falconey.

— Nu vom fi singuri, reluă Olympe. Am mai invitat pe cineva la masă şi mă tem că alegerea *oaspetelui...*

— Zău? Dar cine e?

— Hans Flocken.

Trecătorii se întoarseră la auzul unui hohot de râs homeric. Edouard opri o trăsură, îşi luă rămas bun de la Olympe şi plecă, râzând fără încetare.

În aceeaşi seară, după o cină veselă, la desert, convivii se distrau rostind toasturi hazlii. E de la sine înțeles că bufoneriile cele mai mari obțineau aplauzele cele mai călduroase. Când veni rândul lui Edouard, el ridică paharul, spunând:

— Beau pentru Holofern, ucis cu atâta cruzime de Iudita.

XVIII

DOUĂZECI DE ANI MAI TÂRZIU, într-o tristă seară de noembrie, Falconey, bolnav la pat, vedea perindându-se prin faţa ochilor imagini fantastice iscate de insomnie şi de febră. Medicul nu se îngrijora din pricina lor şi spunea că maestrul nu poate fi sănătos sau bolnav ca toată lumea. Pentru a scăpa de aceste supărătoare năluciri, Edouard avea nevoie de cineva care să-i ţină de urât. Citindu-i ziarul, Pierre dădu întâmplător peste numele lui William Caze.

— Iată cine m-a otrăvit pe mine, spuse Edouard. Sunt ca unul din acei oameni care, după ce au prânzit odată la familia Borgia sau Medici, nu-şi mai revin niciodată.

— Mărturiseşte totuşi, răspunse Pierre, că e o otravă lentă şi că n-ar fi depins decât de tine să te vindeci, urmând un regim rezonabil.

— Tu nu vezi, reluă Edouard, că e o otravă care-ţi ia minţile şi-ţi ucide până şi dorinţa de a trăi? Cum ar putea fi de folos aici un regim rezonabil? Eşti un om în toată firea şi tot n-ai învăţat să mă cunoşti! Află deci că nu pot trăi fără să iubesc şi că dragostea nu se strecoară în inima mea fără a aduce după sine neîncrederea, gelozia şi un întreg cortegiu de bănuieli, care vin s-o lovească. Dacă aş fi singurul pe care această femeie l-a adus în asemenea stare, aş putea fi citat ca o excepţie, ca un caz rar; dar priveşte ce s-a ales din toţi cei pe care i-a iubit. N-au ieşit toţi din mâinile ei mai mult sau mal puţin zdrobiţi, desfiguraţi, schilodiţi pentru totdeauna? Ai putea face din ei o procesiune de fantome. Era

printre dânşii unul care trăgea să moară, bolnav de plămâni. Acela părea că va pieri înainte de lovitura fatală. Ar fi fost păcat! Ea s-a grăbit să-i răpească orice iluzie în ultima clipă, pentru ca omul să moară disperat. Aş putea să-i iert că se îndrăgosteşte cu uşurință, că-i trece încă şi mai uşor, că uită idolul din ajun; dar să renegi şi să distrugi o ființă pe care ai iubit-o? Pentru crime de acest fel ar trebui o pedeapsă publică.

— Să nu exagerăm, replică Pierre; să privim lucrurile cu înțelepciune şi imparțialitate. După mine, există unele circumstanțe atenuante.

— Nu mai spune! Sunt curios să le aud.

— Dacă stăm şi ne gândim, reluă Pierre, am putea găsi în facultățile şi talentele artistei scuzele pentru femeie. Obligată prin însăşi arta ei să dea glas pasiunilor, William Caze simte nevoia arzătoare de a le cunoaşte, de a le asculta glasul, de a le studia îndeaproape, de a urmări în inimile celor din jur evoluția sentimentelor de care nu e capabilă. De unde această poftă nesățioasă de complicații, aventuri, schimbări, iubiri întrerupte şi apoi reluate, abandonate. Calmul şi fericirea, oricât ar fi ele de suave, după un anumit timp nu-i mai spun absolut nimic; de unde dorința de a se despărți, de a trece la altceva. Ca femeie, ar mai dori să iubească; dar ca artistă, îşi pierde răbdarea şi spune: „Gata cu dragostea; o cunosc pe dinafară. Ia să ne ocupăm puțin de gelozie, de disperare, de înşelăciune şi de necredință.” Şi astfel ajunge să înşele şi să devină necredincioasă.

— Minunat! exclamă Edouard. Astfel încât ființa iubită joacă plăcutul rol al liliacului, căruia Spallanzani îi astupa ochii şi urechile cu ceară fierbinte, pentru a vedea dacă mai poate să zboare şi să păstreze direcția! Iar pe mine, când m-a sacrificat acelui neisprăvit de doctor, a fost pentru ea un soi de experiență *in anima vili*[13], exact cum făcea Dl. Magendie, care scotea cu vârful scalpelului măduva spinării unui câine!

[13] Pe o ființă inferioară. (lat.)

— Poate că aşa e, răspunse Pierre.

— Dar, continuă Edouard, cum îți explici acel soi de înverşunare cu care William distruge reputația celor pe care i-a iubit? Când totul s-a sfârşit, la ce bun să mai spună de unul că era nebun, de celălalt că e imbecil, al treilea turbat, următorul un ins lipsit de delicatețe?

— Poate pentru că e prea orgolioasă ca femeie şi nu se mulțumeşte cu circumstanțele atenuante care pledează în favoarea artistului. Nu vrea să-şi recunoască nicio slăbiciune, nicio eroare şi ține neapărat să aibă dreptate în toate privințele. Or, pentru ca ea să aibă dreptate, trebuie ca toți ceilalți să fie vinovați. Deci, sunt toți nişte nemernici.

— Cel puțin, reluă Edouard, trebuie să recunosc că niciodată n-am auzit să mă fi vorbit de rău pe mine.

— Cred şi eu: nu vorbeşte niciodată de tine; dar nu se ştie ce idee îi poate veni într-o bună zi.

— Ce reproşuri mi-ar putea face?

— Nu ştiu, dar dacă iese din tăcerea ei, cu siguranță că te va sfâşia ca pe ceilalți. Îți va atribui la douăzeci de ani ideile şi caracterul unui om de patruzeci; va alege din insul matur trăsăturile care să-i permită să compună un portret foarte puțin atrăgător al adolescentului îndrăgostit. Pentru că te-a făcut închis şi bănuitor, va spune că aşa erai înainte de a te cunoaşte. Ea este cea care ți-a răpit încrederea în iubire, dar va spune că inima ta era neîncrezătoare, suspicioasă. Pentru că în clipe de groază şi de suferință, ai luat narcotice ca să alini durerea rănilor, va spune că erai rănit când te-a cunoscut şi de pe atunci îți plăceau narcoticele. Asemenea neadevăruri, croite din anacronisme intenționate, sunt cele mai perfide şi mai greu de demascat.

— Dar în acest caz sunt pierdut! exclamă Edouard, a cărui imaginație atâta aştepta pentru a-şi creea năluci. Sunt pierdut, pentru că am să mor înaintea ei şi o să mă calomnieze.

— Nu, reluă Pierre. Dreptatea şi adevărul nu aşteaptă decât momentul prielnic pentru a ieşi la iveală. E deajuns să le ajuți puțin. Hai să-ți pregătim apărarea.

Falconey ceru să-i pună pe pat sertarele în care nu mai umblase de ani de zile. Într-unul din ele găsi o sumedenie de scrisori de la William Caze.

— Cum se poate? se miră el; credeam că i le-am înapoiat pe toate.

— Minunat, exclamă Pierre, absolut providențial! Un om ordonat n-ar fi putut avea asemenea noroc. Ce fericit trebuie să fii că n-ai ştiut niciodată câți bani ai şi câte batiste!

La aceste prețioase scrisori, în care William îşi mărturisea toate greşelile, Falconey adăugă două pagini de note scrise la Neapole înainte şi după boala lui. Pierre era convins că într-o bună zi acestea vor avea o mare valoare biografică; apoi Edouard îi dictă relatarea pe care am citat-o mai sus. Făcură un dosar din toate. Pierre luă documentele şi văzându-şi prietenul calm şi liniştit, îi ură noapte bună.

— O vorbă numai, spuse Falconey. Eu nu semăn cu această femeie. Nu vreau să reneg ceea ce am iubit, fără să am un motiv foarte serios; nu uita că e vorba numai să mă aperi. Poate că va avea şi ea aceleaşi scrupule, acelaşi sentiment pios ca mine.

— Să sperăm, răspunse Pierre.

— Nu te folosi de ele decât dacă trebuie neapărat şi numai dacă n-ai încotro.

— Dacă n-am încotro, repetă Pierre.

— Dar, dacă cumva, ar avea îndrăzneala să jure strâmb în fața lui Dumnezeu şi a oamenilor, să le spună că am fost un ingrat, un nebun şi un rău, când de fapt ea m-a trădat pe mine, ea mi-a luat mințile şi mi-a otrăvit inima, atunci să te înfățişezi ca statuia comandorului la masa lui Don Juan.

— Mă voi înfățişa.

— Să calci pe minciună şi s-o striveşti.

— Am să calc pe minciună şi am s-o strivesc.

— Sarcina pe care ți-o încredințez e uşoară; pentru a o împlini e suficient să ții la mine şi să fii un om de onoare.

Pierre îşi întinse brațul deasupra patului celui bolnav şi răspunse:

— O voi împlini; ți-o jur.

Am auzit că Pierre şi-a respectat făgăduiala.

Lei 18

Colecția
«Romanul de dragoste»
146

Sentimentul care, pentru scurt timp, i-a apropiat pe George Sand și Alfred de Musset, dar mai ales deznodământul acestei iubiri constituie de fapt substanța celor două romane, — «Ea și el», «El și ea» — în care adevărata identitate a protagoniștilor este drapată. După ce pasiunile polemice s-au stins iar disputele în legătură cu adevărata cauză a rupturii n-au mai stîrnit interes, creația pe care au inspirat-o este singura care rezistă timpului.
Punînd sub aceleași coperți, pe de o parte confesiunea cunoscutei romanciere, pe de alta versiunea lui Paul de Musset, fratele celebrului poet romantic, scriitor și el în ceasurile de răgaz, dar umbrit de gloria fratelui mai mic, Editura Eminescu oferă cititorilor prilejul unei interesante confruntări și meditații.

ULTIMELE APARIȚII:

137 Xavier de Montépin — Lumină în amurg
138 Ion Vlasiu — O singură iubire
139 Henri de Régnier — Șarpele cu două capete
140 Nicolae Motoc — Golful sălbatic
141 Iris Murdoch — Castelul de nisip
142 Virgil Duda — Cora
143 Lilli Promet — Primavera
144 Marin Sorescu — Trei dinți din față
145 Erich Maria Remarque — Trei camarazi